T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE FİNANSMAN PROGRAMI

TEZ BAŞLIĞI
ENFLASYON-FAİZ ORANLARI İLE DÖVİZ DEĞERLERİNİN BANKA KREDİLERİNE ETKİSİ VE TAKİPTEKİ KREDİLER: 2000-2016 DÖNEMİ ÜZERİNE İNCELEME

Nihan KARAÇELİK

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Hakan ARACI

MANİSA-2018

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE FİNANSMAN PROGRAMI

TEZ BAŞLIĞI
ENFLASYON-FAİZ ORANLARI İLE DÖVİZ DEĞERLERİNİN BANKA KREDİLERİNE ETKİSİ VE TAKİPTEKİ KREDİLER: 2000-2016 DÖNEMİ ÜZERİNE İNCELEME

Nihan KARAÇELİK

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Hakan ARACI

MANİSA-2018

	T.C. MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS EĞİTİMİ FORMLARI Tez Savunma Sınavı Tutanağı	Doküman Kodu	FRYL-031
		Yayınlanma Tarihi	26/03/2018
		Revizyon No/Tarih	2/23/03/2018
		Sayfa	1/1

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 16/10/2018 tarih ve 37/Ek3 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Manisa Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin 9. Maddesi gereğince Enstitümüz İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Nihan KARAÇELİK'in **"Enflasyon-Faiz Oranları İle Döviz Değerlerinin Banka Kredilerine Etkisi ve Takipteki Krediler: 2000-2016 Dönemi Üzerine İnceleme"** konulu tezi incelenmiş ve aday 12/11/2018 tarihinde saat 10:30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır. Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 30 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna	☒	OY BİRLİĞİ	☒
DÜZELTME yapılmasına	* ☐	OY ÇOKLUĞU	☐
RED edilmesine	** ☐	ile karar verilmiştir.	

BAŞKAN
Prof. Dr. Öğr. Üyesi Aslan ARACI

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Mert SOYSAL

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Recep YÜZRAHİ

ÜYE

ÜYE

	Evet	Hayır
Tez, burs, ödül veya Teşvik programına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.	☐	☐
Tez, mutlaka basılmalıdır.	☐	☐
Tez, mevcut haliyle basılmalıdır.	☐	☐
Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.	☐	☐
Tez, basımı gereksizdir.	☒	☐

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir. İkinci tez savunma sınavında da başarısız olan öğrencinin Enstitü ile ilişiği kesilir.

** Bu halde adayın Enstitü ile ilişiği kesilir.

Hazırlayan Enstitü Sekreteri	Onaylayan Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "Enflasyon-Faiz Oranları ile Döviz Değerlerinin Banka Kredilerine Etkisi ve Takipteki Krediler: 2000-2016 dönemi üzerine inceleme" adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

…../…../20….

Nihan KARAÇELİK

ÖZET

ENFLASYON-FAİZ ORANLARI İLE DÖVİZ DEĞERLERİNİN BANKA KREDİLERİNE ETKİSİ, TAKİPTEKİ KREDİLER: 2000-2016 DÖNEMİ ÜZERİNE İNCELEME

Ekonomide önemli bir paya sahip olan bankaların en önemli kaynağı sağladıkları kredilerdir. Bankalar tasarruf sahiplerinden topladıkları mevduatları kredi olarak kullandırırlar ve kârlarını arttırmaya çalışırlar. Bu durumda bankalar kredilerin geri ödenmemesi sorunu ile karşı karşıya kalabilirler. Özellikle durgunluk ve kriz dönemlerinde takipteki kredi miktarı artar ve ulusal ekonomi üzerinde olumsuz sonuçlar doğurur. Bu bakımdan takipteki krediler üzerinde etkili olan faktörleri belirlemek önemlidir.

Dört bölümden oluşan bu çalışmada; enflasyon oranları, faiz oranları ve döviz kurlarının takipteki kredilere etkisi incelenmiştir. Çalışmamın ilk bölümünde 2000:12 ve 2016:12 dönemleri arasında enflasyon ve faiz oranları arasındaki ilişki incelenmiştir. İkinci bölümünde, döviz kurlarındaki değişimlerin sebepleri ve etkileri üzerine çalışmalar derlenmiştir. Ayrıca bu üç parametre arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Üçüncü bölümde kredi miktarları ve bu kredilerin takibe düşen miktarları incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise, 2000:12 ile 2016:12 arası dönemde bu üç parametrenin banka kredilerine etkisi analiz edilmiştir. Elde edilen veriler tablo ve grafiklerle kıyaslanarak yorumlanmıştır. Buna göre; bu üç parametredeki değişikliklerin bazı yıllarda takipteki kredi miktarlarını aynı yönde değiştirdiği, bazı yıllarda değiştirmediği gözlenmiştir. Kriz, durgunluk gibi dönemlerde takipteki kredi miktarlarının sadece bu sebeplere bağlanamayacağı gözlenmiştir. Bu açıdan takipteki kredi miktarlarının azalması yalnızca bankaların alacağı önlemlerle değil, ülkenin makroekonomik tüm göstergelerinin olumlu bir denge içerisinde olması ile sağlanabilir.

ABSTRACT

THE EFFECTS OF INFLATION INTEREST RATES, BANK LOANS AND FOREIGN CURRENCY VALUES ON BANK CREDITS, NON-PERFORMİNG LOAN: AN INVESTIGATION ON 2000-2016 PERIODS.

The most important source of the banks that have a significant share in the economy is to make loans. Banks use the deposits they collect from their savings holders as loans and try to increase their profits. In this case, the banks may face the problem of non-repayment of the loans. Especially during the recession and crisis periods, the amount of the non-performing loan increase and these have negative consequences on the national economy. In this respect, it is important to identify the factors that are effective on non-performing loans.

This study consists of four parts; inflation rates, interest rates, and the effect of exchange rates on the non-performing loans has been examined. The first part of my study;it was researched the relationship between inflation and interest rates between 2000 and 2016. In the second part, studies on the causes and effects of changes in exchange rates have been compiled. The relationship between these three parameters was also analyzed. In the third part; the amount of loans and their subsequent default bank credit loan amounts have been scrutinized. In the fourth part; ın the period between 2000 and 2016, the effect of these three parameters on bank credits was studied. The obtained data are interpreted in comparison with the diagrams and graphics. According to this; ıt has been observed that in some years changes in these three parameters have changed the amount of non-performing loans in the same way. Unlike, it has not changed in some years. In periods such as crisis and stagnation, it has been observed that the amounts of the non-performing loans can not be connected only for these reasons. From this point of view, the reduction in non-performing loan volumes can be achieved not only by measures taken by banks, but by a positive balance of all macroeconomic indicators of a country.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanması aşamasında bana destek olan, akademik bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşarak yol gösteren tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hakan Aracı'ya, lisans ve lisansüstü öğrenim hayatımda değerli bilgi ve tecrübeleri ile beni aydınlatan sevgili bölüm hocalarıma teşekkürü borç bilirim.

Öte yandan; sonsuz sabır, hoşgörü ile çalışmalarımın her aşamasında her zaman yanımda olup yardımlarını esirgemeyen, bana güç ve moral veren, motive eden, daima elini üzerimde hissettiğim, en büyük destekçim canım eşim Semih Çalışkan'a ve öğrenim hayatım boyunca maddi ve manevi destekleriyle daima yanımda olup beni yüreklendiren, başta babam olmak üzere sevgili aileme yürekten teşekkür ederim.

Nihan KARAÇELİK
Manisa, 2018

İÇİNDEKİLER

DIŞ KAPAK SAYFASI…….....….i
İÇ KAPAK SAYFASI…….....…….…….……...ii
TEZ ONAY SAYFASI…….....……..…….....……iii
TEZ VERİ GİRİŞ ve YAYINLAMA İZİN FORMU……...…...…….....…..iv
YEMİN METNİ……..…….....……...…….....v
ÖZET……...…….....……vi
ABSTRACT……...….....……..vii
TEŞEKKÜR METNİ…….....……...viii
İÇİNDEKİLER……..……..….....….....….....ix
KISALTMALAR……..…….....xiv
TABLOLAR LİSTESİ.....xv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....xvii
GİRİŞ.....1

BİRİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE'DE ENFLASYON, BANKA FAİZ ORANLARI VE ARALARINDAKİ İLİŞKİ

1.1. ENFLASYON KAVRAMI.....3
1.1.1. Enflasyonun Tanımı.....3
1.1.2. Enflasyonun Kaynağı.....5
1.1.3. Enflasyonun Türleri.....8
1.1.3.1. Sebepleri Açısından Enflasyon Türleri.....8
1.1.3.1.1. Talep Enflasyonu.....8
1.1.3.1.2. Arz Enflasyonu.....10
1.1.3.1.3. İthal Edilen Enflasyon.....13
1.1.3.1.4. Yapısal Enflasyon.....14
1.1.3.1.5. Açık Enflasyon.....16
1.1.3.1.6. Gizli Enflasyon.....17
1.1.3.2. Hızına Göre Enflasyon Türleri.....17
1.1.3.2.1. Ilımlı Enflasyon.....17
1.1.3.2.2. Aşırı Enflasyon.....18
1.1.3.2.3. Hiperenflasyon.....18

1.2. TÜRKİYE'DE ENFLASYONUN TARİHSEL GELİŞİMİ.....21
1.3. ÜLKEMİZDE EN ÇOK KULLANILAN ÜRÜN FİYAT ENDEKSLERİ.....25
1.3.1. Tüketici Fiyat Endeksi.....25
1.3.2. Üretici Fiyat Endeksi.....27
1.4. TÜRKİYE'DE ENFLASYON VE 2000 YILINDAN İTİBAREN ÜFE VE TÜFE DEĞERLERİ.....28
1.4.1. Türkiye'de Enflasyon ve Genel Görünümü.....28
1.4.2. Yıllar İtibariyle ÜFE ve TÜFE'deki Yıllık Değişim Yüzdeleri.....30
1.4.2.1. Tüketici Fiyat Endeksi Seyri.....30
1.4.2.2. Üretici Fiyat Endeksi Seyri.....32
1.5. FAİZ KAVRAMI.....33
1.5.1. Kapsamına Göre Faiz Türleri.....35
1.5.1.1. Banka Faizleri.....35
1.5.1.1.1. Mevduat Faizi.....35
1.5.1.1.2. Kredi Faizi.....36
1.5.1.2. Tahvil, Bono Faizleri (DİBS) ve Gösterge Faiz.....36
1.5.1.3. TCMB Faizleri.....37
1.5.1.3.1. Politika Faizi.....37
1.5.1.3.2. Gecelik (Fonlama) Faizi.....37
1.5.1.3.3. Geç Likidite Penceresi Faizi.....38
1.6. BANKA FAİZ ORANLARI VE 2000 YILINDAN İTİBAREN FAİZ ORANLARINDAKİ DEĞİŞİM.....38
1.6.1. Bankalarca Verilen Kredilere Uygulanan Faiz Oranları ve Genel Görünümü.....38
1.6.2. 2000-2016 Yılları Arası Konut, Taşıt, İhtiyaç Kredilerine ve Ticari Kredilere Bankalarca Uygulanan Ortalama Faiz Oranları.....40
1.7. ENFLASYON VE FAİZ ORANLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ.....42

İKİNCİ BÖLÜM

DÖVİZ, SEÇİLMİŞ DÖVİZ DEĞERLERİNİN YILLAR İTİBARİYLE KUR DEĞİŞİMLERİ VE BU DEĞİŞİMLERİN ÇEŞİTLİ ETKİLERİ

2.1. DÖVİZ KAVRAMI.....49
2.1.1. Döviz ve Döviz Kuru Tanımı.....49

2.1.2. Döviz Kuru Çeşitleri ve Döviz Kuru Sistemleri.....51
2.1.3. Döviz Piyasaları.....55
2.1.3.1. Döviz Piyasalarının Özellikleri.....56
2.1.3.2. Döviz Piyasalarında İşlem Türleri.....58
2.1.3.3. Döviz Piyasasının İşlevleri.....59
2.1.4. Türkiye'de Döviz Piyasasına Genel Bakış.....60
2.2. SEÇİLEN ÖNEMLİ BAZI DÖVİZ CİNSLERİNİN 2000-2016 YILLARI ARASINDA BELİRLENEN GÜNLER İÇERİSİNDE FİYATLARI VE BU FİYATLARIN DEĞİŞİMİNİN YORUMLANMASI.....62
2.2.1. Yıllar İtibariyle Döviz Kurları.....62
2.2.2. Döviz Fiyatlarındaki Değişimin O Tarihteki Ekonomik Göstergelerle İlişkilendirilmesi.....64
2.3. DÖVİZ FİYATLARINDAKİ DEĞİŞİMİN EKONOMİK ETKİLERİ.....68
2.3.1. Döviz Fiyatlarındaki Değişimin Makro Ekonomik Etkileri.....68
2.3.1.1. Döviz Fiyatlarındaki Değişikliklerin İhracat, İthalat (Dış Ticaret Dengesi) ve Cari Açığa Etkisi.....68
2.3.1.2. Döviz Fiyatlarındaki Değişimin Enflasyon, İşsizlik, Reel Gelir ve Gelir Dağılımına Etkisi.....77
2.3.2. Döviz Fiyatlarındaki Değişimin Mikro Ekonomik Etkileri.....79
2.3.2.1. Döviz Fiyatlarındaki Değişimin Reel Sektöre ve Rekabet Gücüne Etkisi.....79
2.3.2.2. Döviz Fiyatlarındaki Değişimin İşletme Performansına Etkisi.....80
2.4. DÖVİZ KURU, ENFLASYON VE FAİZ ORANLARI İLİŞKİSİ.....81
2.4.1. Döviz Kuru - Faiz Oranları Arasındaki İlişkiler.....81
2.4.2. Enflasyon - Döviz Kuru Arasındaki İlişkiler.....83
2.4.2.1. 2000-2016 Dönemi Döviz Kuru (USD) İle TÜFE Arasındaki İlişkinin Analizi.....88
2.4.2.2. 2000-2016 Dönemi Döviz Kuru (USD) İle ÜFE Arasındaki İlişkinin Analizi.....90
2.4.3. Döviz Kuru – Enflasyon – Faiz Oranları Arasındaki İlişki.....91

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KREDİ KAVRAMI, TÜRKİYE'DE SEÇİLMİŞ ÇEŞİTLİ BANKA KREDİLERİ, BU KREDİLERİN TAKİBE DÜŞEN KISIMLARI, TAKİPTEKİ KREDİLER

3.1. KREDİ KAVRAMI.....95

3.1.1. Kredi Tanımı.....95

3.1.2. Kredinin Temel Unsurları.....97

3.1.3. Kredi Türleri.....98

3.1.3.1. Niteliklerine Göre Krediler.....99

3.1.3.2. Vade Yapısına Göre Krediler.....100

3.1.3.3. Teminatına Göre Krediler.....101

3.1.3.4. Kaynaklarına Göre Krediler.....102

3.1.3.5. Kullanım Amacına Göre Krediler.....103

3.1.3.6. Kullandırılan Alana Göre Krediler.....103

3.1.3.7. Kullanılan Sektöre Göre Krediler.....104

3.2. SEÇİLMİŞ BAZI BANKA KREDİLERİ, BUNLARIN ÖZELLİKLERİ.....104

3.2.1. Tüketici Kredileri (İhtiyaç, Taşıt ve Konut Kredileri).....104

3.2.2. Ticari Krediler.....107

3.3. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE SEÇİLMİŞ BAZI KREDİ MİKTARLARI.....108

3.3.1. 2000-2016 Yılları Arasında Tüketici Kredilerinin Seyri.....108

3.3.2. 2000-2016 Yılları Arasında Ticari Kredilerin Seyri.....113

3.4. TAKİPTEKİ KREDİLER.....113

3.4.1. Alacağın Şüpheli Hale Gelmesi, Şüpheli Alacaklar.....113

3.4.2. Takipteki Krediler.....117

3.4.3. Kredilerin Takibe Düşme Nedenleri.....124

3.4.4. Takipteki Kredilerin Ekonomi ve Finans Sektörü Üzerindeki Olumsuz Etkileri.....127

3.4.4.1. Takipteki Kredilerin Reel Sektöre Etkisi.....127

3.4.4.2. Takipteki Kredilerin Bankacılık Sektörüne Etkisi.....128

3.4.5. Takipteki Kredilerin Belirleyicileri ve Bu Kredilerin Mikro ve Makroekonomik Göstergeleri Üzerine Literatürde Yapılmış Çalışmalar.....134

3.5. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE 2000-2016 DÖNEMİ TAKİBE DÜŞEN KREDİLERİN SEYRİ.....137
3.5.1. Takipteki Tüketici Kredilerinin Seyri.....137
3.5.2. Takipteki Ticari Kredilerin Seyri.....139
3.6. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE 2000-2016 YILLARI ARASI KREDİLERİN GENEL GÖRÜNÜMÜ.....141
3.6.1. Tüketici Kredileri ve Ticari Kredilerin Takibe Düşme Oranlarının Seyri.....141
3.6.2. Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Kredilerin Toplam Krediler İçerisindeki Oranı (%).....145

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE 2000 İLE 2016 YILLARI ARASINDA BELİRLENMİŞ BİR AYA AİT SEÇİLMİŞ DÖVİZ DEĞERLERİNİN, ENFLASYON ORANLARININ VE FAİZ ORANLARININ BANKA KREDİLERİNE ETKİSİ ÜZERİNE ANALİZ

4.1. ENFLASYON VE FAİZ ORANLARI İLE VERİLEN BANKA KREDİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN YORUMLANMASI.....150
4.2. YILLAR İTİBARİYLE DÖVİZ FİYATLARINDAKİ DEĞİŞİKLİKLERİN BANKA KREDİLERİ MİKTARLARI İLE KIYASLANMASI VE YORUMLANMASI.....155
4.3. TÜRKİYE'DE YILLAR İTİBARİYLE ENFLASYON-FAİZ ORANLARINDAKİ DEĞİŞİKLİKLERİN, DÖVİZ FİYATLARINDAKİ OYNAMALARIN KREDİ MİKTARLARINA, TAKİPTEKİ KREDİLERE ETKİSİ VE YORUMLANMASI.....157

SONUÇ.....158
KAYNAKÇA.....160

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
DİBS	Devlet İç Borçlanma Senetleri
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EVDS	Elektronik Veri Dağıtım Sistemi
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	Uluslararası Para Fonu
KBMG	Kişi Başına Milli Gelir
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TKHK	Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜFE	Tüketici Fiyatları Endeksi
TÜGİAD	Türkiye Genç İş Adamları Derneği
ÜFE	Üretici Fiyatları Endeksi
VAR	Vektör Ardışık Bağlanımı
VUK	Vergi Usul Kanunu
yy.	Yüzyıl

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: En Yüksek Hiperenflasyonlar…….....20
Tablo 2: Hızına Göre Enflasyonun Etkileri…….....20
Tablo 3: Tüfe 2016 Ana Grup Ağırlıkları……...…….....26
Tablo 4: ÜFE 2013 Ana Sektör Ağırlıkları…….....28
Tablo 5: 2000-2016 Yılları Arasında TÜFE'nin Seyri…….....31
Tablo 6: 2000-2014 Yılları Arasında ÜFE Seyri…….....33
Tablo 7/8: 2000-2016 Arası İhtiyaç Ve Konut Kredileri Faiz Oranları……....41
Tablo 9/10: 2000-2014 Arası Taşıt Ve Ticari Krediler Faiz Oranları……...42
Tablo 11: Merkez Bankası Döviz Kurları – 1……....63
Tablo 12: Merkez Bankası Döviz Kurları – 2……64
Tablo 13: Yıllar İtibariyle Bazı Ekonomik Göstergeler (Yıllık)……65
Tablo 14: Reel Döviz Kuru, İthalat ve İhracat (2000-2016)…….....71
Tablo 15: 2000-2016 Dönemi USD ve TÜFE Değerleri……...88
Tablo 16: 2000-2016 Dönemi USD ve ÜFE Değerleri…….90
Tablo 17: Kredi Türleri……..98
Tablo 18: 2002-2016 Yılları Arası Tüketici Kredileri (Milyon TL)……109
Tablo 18/a: 2002-2016 Yılları Arası Konut Kredileri (Milyon TL)……110
Tablo 18/b: 2002-2016 Yılları Arası Taşıt Kredileri (Milyon TL)…….....111
Tablo 18/c: 2002-2016 Yılları Arası İhtiyaç Kredileri (Milyon TL)……...112
Tablo 19: 2002-2016 Yılları Arası Ticari Krediler (Milyon TL)……113
Tablo 20: 2001-2016 Döneminde Bankaların Aktif Kalitesindeki Yüzde (%) Değişim….....131
Tablo 21: 2003-2014 Döneminde Bankaların Kârlılığını Gösteren Oranlar……...132
Tablo 22: 2001-2014 Döneminde Sermaye Yeterliliği Rasyosu ve Bilanço Yapısı Oranları……133
Tablo 23: 2002-2016 Yılları Arası Takipteki Tüketici Kredilerinin Seyri (Milyon TL)……138
Tablo 24: 2002-2016 Yılları Arası Takipteki Konut, Taşıt ve İhtiyaç Kredilerinin Seyri (Milyon TL)……139

Tablo 25: 2004-2016 Yılları Arası Takipteki Ticari Kredilerin Seyri (Milyon TL)……140
Tablo 26: Tüketici Kredileri ve Konut Kredileri Takibe Düşme Oranları……..141
Tablo 27: Ticari Krediler Takibe Düşme Oranları……..144
Tablo 28: 2000-2016 Yılları Arasındaki Aralık Ayı Tüketici Kredileri ve Takipteki Tüketici Kredileri……..146
Tablo 29: 2000-2016 Yılları Arasındaki Takipteki Kredilerin Toplam Kredilere Oranı…….148
Tablo 30: 2002-2014 Yılları Arası Kredilerin Takibe Dönüşüm Oranları (Milyon TL)……149

Tablo 31/32: 2000-2016 Yılları Arasındaki TÜFE-ÜFE, Faiz Oranları ve Takipteki Tüketici Kredileri ve Ticari Krediler Arasındaki İlişki……153
Tablo 33: 2000-2016 Yılları Arasındaki Döviz Satış Kurları ve Takipteki Tüketici Kredileri Arasındaki İlişki……156

ŞEKİLLER LİSTESİ

Grafik 1: Yıllar İtibariyle Enflasyon Rakamları…….....……... 24
Grafik 2: Son Yıllarda Enflasyondaki Değişim……...……..25
Grafik 3: 2000-2016 Yılları Arasında İhtiyaç Kredileri Faiz Oranlarının Seyri.....……38
Grafik 4: 2000-2016 Yılları Arasında Açılan Konut Kredileri Faiz Oranlarının Seyri……39
Grafik 5: 2000-2016 Yılları Arasında Açılan Taşıt Kredileri Faiz Oranlarının Seyri……39
Grafik 6: 2000-2016 Yılları Arasında Ticari Krediler Faiz Oranlarının Seyri…….....40
Grafik 7: Enflasyon – Faiz Oranları İlişkisi……...…….....……44
Grafik 8: 2000-2016 Dönemi TÜFE ve USD Değerlerinin Grafiksel Gösterimi….....89
Grafik 9: 2000-2016 Dönemi ÜFE ve USD Değerlerinin Grafiksel Gösterimi….....…91

GİRİŞ

Bu çalışmada ülkemizin yıllardır mücadele ettiği ve birtakım ekonomik stratejilerle bastırılmaya çalışılan enflasyon ve beraberinde para birimindeki düşüşlerin meydana getirmiş olduğu değişen faiz oranları ve yine ülkemizde son yıllarda giderek artış gösteren reel döviz kurları incelenmiş, ülkemizin makroekonomik performansını etkileyen bu parametrelerin birbiriyle etkileşimleri üzerine literatür çalışmaları derlenerek yıllar itibariyle değişimleri gösterilmiştir. Döviz kurlarındaki, enflasyon ve faiz oranlarındaki dalgalanmaların ayrı ayrı ekonomiye etkisi üzerine birçok araştırma yapılmıştır. Merkez Bankasının uyguladığı para politikaları ve piyasalara yaptıklarını müdahaleler ülkemizin durgunluk veya kriz dönemlerinde belirgin olmakla birlikte bu üçlü dengenin bu dönemlerde düşük seyretmesi ülkenin refah düzeyinde ve gelir dağılımında iyileşmelere yol açabilecektir.

Belirlenen yıllar arasında ülkemizde kronik hale gelen enflasyon, değişen faiz oranları ve döviz kurlarının takipteki kredi miktarlarına etkisi üzerine yapılan bu çalışmada, bazı dönemlerde kredilerin takibe düşme oranlarının arttığı, bazı dönemlerde de azaldığı gözlenmiştir. Ülkede birçok makroekonomik unsurun bu oranı arttırabileceği düşünülmekle birlikte, bazı yıllarda istikrarlı bir seyir izlediği gözlenmiştir. Ülkemizde özellikle 2001 ve 2008 krizlerinde takipteki kredi verilerinin artışta olduğu görülmüştür. Ancak bu artışta tek başına enflasyon, faiz oranları ve döviz kurlarının etkili olduğu söylenemez. Türk bankacılık sektöründe sorunlu kredilerin oranı sürekli bir düşüş trendi içinde olmakla birlikte kriz dönemlerinde bu üç parametre ile birlikte artış gösterdiği gözlenmiştir. Son yıllarda takibe düşen kredi miktarlarındaki artışın sadece kredi kullanıcılarının yaptıkları hatalardan değil bankaların yaptıkları hatalardan da kaynaklandığı söylenebilir. Aynı zamanda son yıllarda hükümetin aldığı kararlar, yasal düzenlemeler, ekonomik dalgalanmalar ve vergiler de takipteki kredi miktarlarını arttıran sebeplerdir.

Enflasyon oranları, faiz oranları ve döviz kurlarının takipteki kredi miktarlarına etkisinin incelendiği bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde enflasyon, enflasyon türleri, kaynağı ve etkilerinden bahsedilmiştir. Aynı şekilde faiz ve tüm faiz çeşitleri açıklanmıştır.

Araştırmamızın veri aralığı olan yıllar arasında aralık ayının son günü tüm enflasyon ve faiz oranları derlenmiştir. Enflasyon ve faiz oranları arasındaki ilişki literatürde yapılan çalışmalarla desteklenmiş, aralarında sıkı bir ilişkinin var olduğu dair birçok analiz ve test çalışmasından bahsedilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde döviz, döviz kuru sistemleri ve döviz piyasalarından bahsedilmiştir. Bunun yanında yine belirlenen yıllar arasında aralık ayının son gününe ait seçilmiş bazı döviz kurları derlenmiştir. Döviz kurlarındaki oynaklıkların mikro ve makroekonomik etkileri detaylı olarak literatürde yapılan çalışmalarla desteklenmiştir. Ve son olarak da enflasyon oranları, faiz oranları ve döviz kurları arasındaki ilişki tablo ve grafiklerle incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise kredi ve kredi türlerinden bahsedilmiştir. Belirlenen yıllar arasında aralık ayına ait bazı seçilmiş banka kredileri miktarları ve bu kredilerin takibe düşen miktarları gösterilmiştir. Takibe düşen kredilerin mikro ve makroekonomik göstergeleri bazı literatür çalışmaları ile desteklenmiştir. Ve son olarak takipteki kredilerin reel sektöre ve bankacılık sektörüne etkileri anlatılmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise çalışmanın esası olan analiz kısmı yer almaktadır. Bu bölümde Türkiye'de 2000:12 – 2016:12 dönemi arasındaki enflasyon oranları, faiz oranlarının ve döviz değerlerinin banka kredilerine etkisi incelenip, analiz edilmiştir. Bu bağlamda takipteki kredi miktarları ve oranları incelenmiştir. Çalışma, araştırmanın değerlendiği ve yorumlandığı sonuç bölümüyle son bulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ENFLASYON, BANKA FAİZ ORANLARI VE ARALARINDAKİ İLİŞKİ

1.1. ENFLASYON KAVRAMI

1.1.1. Enflasyonun Tanımı

Enflasyon kavramı, ekonomi literatüründe önemli bir yere sahip olması sebebiyle pek çok değişken üzerindeki etkileri ve buna sebep olan faktörler incelenmiş, dolayısıyla bu kavramın genel kabul görmüş birçok tanımı yapılmıştır. En genel kapsamıyla enflasyon, cari fiyatlar düzeyinde toplam talebin toplam arzı aşması ya da fiyatlar genel düzeyinin sürekli olarak yükselmesi anlamına gelmektedir.

Latincede şişkinlik, kabarma ve artış anlamına gelen enflasyon kavramı, ''inflatio'' kelimesinden türetilerek iktisat literatürüne girmiştir. En genel kapsamıyla ülke ekonomisinin ürettiği ya da ithal ettiği mal ve hizmetlerin arzı ve talebi arasında devamlı olarak süren bir dengesizlik halini ifade etmektedir.[1] Burada devamlılık ifadesi önemlidir. Fiyatların az ya da çok önemli miktarda fakat sürekli olarak genel biçimde yükselmesi enflasyonu ifade etmektedir.[2]

Enflasyonun genel tanımında iki önemli unsur ön plana çıkmaktadır. Bunlardan biri fiyatlar genel düzeyi, ikincisi ise sürekliliktir. Yani birkaç mal ve hizmetin fiyatlarının artması değil, mal ve hizmetlerden oluşan bir sepetin fiyatının artması enflasyonu açıklamaktadır. İkinci olarak oluşturulan bu sepetin fiyatının tek seferde artması enflasyon olarak nitelendirilmez. Mal ve hizmetlerden oluşan bu sepetin fiyatlarının sürekli olarak artış göstermesi gerekmektedir. Aksi takdirde bu enflasyon değil, yalnızca fiyat artışıdır.[3]

TCMB' nin yaptığı tanıma göre enflasyon, ''*Fiyatlar genel seviyesinin sürekli olarak artması*'' demektir. TCMB, günlük hayatta kullandığımız belli bir mal ve hizmetin fiyatının tek başına artması değil, fiyatlar genel düzeyinin sürekli artış

---

[1] Targan Ünal ve diğerleri, **Enflasyonist Ortamda Faiz Politikaları ve İşletmeler Üzerindeki Etkileri**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:10, İstanbul, 1990, s. 15.
[2] Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Interpress Basın, Cilt: 7, İstanbul, s. 3714.
[3] Mahfi Eğilmez, **Faiz: Neden Mi Sonuç Mu?**, Kendime Yazılar, 05.02.2015, http://www.mahfiegilmez.com/2015/02/faiz-neden-mi-sonuc-mu.html, (09.04.2016).

halinde olmasını enflasyon olarak nitelendirirken aynı zamanda sadece bazı malların fiyatlarının sürekli artması ya da tüm malların fiyatlarının bir sefer artmasının enflasyon olmayacağı üzerinde de durmuştur.[4]

Burada dikkat edilmesi gereken bazı mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki artışın enflasyon olarak nitelendirilip nitelendirilmeyeceğidir. Günlük hayatta enflasyon ve fiyat artışı çoğu kez birbirinin yerine kullanılmaktadır. Ancak ikisi farklı kavramlardır. Enflasyon, genel olarak ve sürekli bir biçimde fiyatlarda meydana gelen artış iken fiyat artışı, bir veya birkaç malın fiyatlarının sürekli olarak artması ya da genel olarak bütün malların fiyatlarının yalnızca bir kez artması anlamına gelmektedir.[5]

Anlaşıldığı üzere genel fiyat düzeyindeki artışlar devamlı olmalıdır. Bir defalık artışların enflasyon olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Yapılan tüm bu açıklamalara göre;[6]

a) Meydana gelen fiyat artışları farklı düzeylerde bile olsalar, mutlaka mal ve hizmet fiyatlarının tümüne yansımalıdır. Yani fiyat artışlarının enflasyon olarak değerlendirilebilmesi için genel mal ve hizmet fiyatlarının artış miktarının ortalaması olmalıdır.

b) Meydana gelen fiyat artışları genele yayıldığı halde, sürekli olmayıp sadece bir defa gerçekleşmiş, sonra tekrar sakin ve durağın bir hal izlemiş ise bunun enflasyon olarak kabul edilmesi mümkün değildir.

c) Meydana gelecek fiyatlar genel seviyesi artış oranı hakkında kesin bir yüzdelik dilim belirlemek hata olabilir fakat bu artış oranının mutlaka ekonomide etki yaratacak bir orana sahip olması gerekmektedir. Dolayısıyla fiyatlar genel seviyesindeki %1 ile %2 arasında meydana gelen bir artış enflasyon tanımına uygun değildir.

Enflasyon tanımının ikinci bir ayağı da ekonomide belirli mal ve hizmetler için oluşan toplam talebin toplam arz miktarından fazla miktarda olması, bunun da asıl sebebinin ekonomide artan para miktarının üretilen mal ve hizmetlerden fazla

---

[4] TCMB, **Enflasyon,** 2004, s. 3, www.tcmb.gov.tr. (08.04.2016)

[5] Mahfi Eğilmez, **Enflasyon Nedir, Nasıl Ölçülür?**, Kendime Yazılar, 04.02.2012, http://www.mahfiegilmez.com/2012/02/enflasyon-nedir-nasl-olculur.html, (13.04.2016).

[6] Aslan Eren, **Türkiye'nin Ekonomik Yapısı Ve Güncel Sorunları**, Muğla Üniversitesi Yayınları, Sayı: 11, Muğla, 2002, ss. 95-96.

olmasıdır. Dolaşımdaki para miktarının fazla miktarda olması da ulusal para değerini kaybetmesine sebep olmaktadır.

Keynesyen kurama göre ‘’enflasyon, tam istihdam durumunda, toplam arza oranla, toplam talepteki bir fazlalıktır. Fiyatlar genel düzeyinin artması ve para değerinin düşmesidir’’[7]

Fiyat artışlarının asıl sebebi, bir ekonomide para miktarının o ülkede üretilen mal ve hizmet miktarından daha fazla miktarda olmasıdır. Yani fiyatlarda artışların asıl sebebi, para miktarındaki sürekli artışlardır. Eğer o ekonomide üretilen mal ve hizmet miktarının parasal değeri kadar dolaşımda para bulunuyorsa, fiyatlarda bir artış görülmeyecektir.[8]

Başka bir açıdan bakıldığında enflasyon, milli geliri yetersiz bırakacak, şişecek ve daha öncesinde satın alınan mal miktarını azaltacaktır. Başka bir ifadeyle, fiyat artışlarından sonra da aynı mal miktarının satın alınabilmesi için dolaşımdaki para arzı (Emisyon) arttırılacaktır.[9] Tedavüldeki para miktarı ile satın alınabilecek mal veya hizmetler arasındaki sapmalar da dolayısıyla fiyatların bir bütün halinde yükselmesine sebep olacaktır.

1.1.2. Enflasyonun Kaynağı

Enflasyon olgusuna dair tüm bu tanımlamalar sonrasında ülke ekonomisinde çok önemli bir yere sahip olan bu değişkenin sebeplerine inmekte fayda vardır. Aslında enflasyon çözülmesi gereken bir ekonomik sorun değil, ekonomik sorunların bir sonucudur. Dolayısıyla ülke ekonomisinin refahı açısından enflasyonun çözümüne dair çalışmak yerine, enflasyona yol açan sebeplerin ortadan kaldırılması için çalışmak gerekir.

Enflasyon, o ülkenin içinde bulunduğu şartlara, o ülkenin bazı ekonomik gerçeklerine ve yine o ülkede hükümetin uyguladığı mali, iktisadi, sosyal politikalar

---

[7] Hüseyin Karakayalı, **Makro Ekonomi,** 4.baskı, Manisa, 2002, ss. 334-335.
[8] İbrahim Erol, **Para-Banka Teori ve Politika**, 4.Baskı, Manisa, 2002, s. 52.
[9] Reşat Sinanoğlu, ‘**’Enflasyon Ve Faiz**’’, 08.12.2014, http://resatsinanoglu.com/186/enflasyon-ve-faiz.html, (12.03.2016).

yanında aldığı idari kararlara bağlı olarak değişim göstermektedir. Ülkenin içinde bulunduğu şartlara savaş, seçim ortamı, siyasal dengesizler örnek olarak verilebilirken, makro iktisadi verilerine de döviz, faiz oranları, ulusal gelir ve istihdam seviyesi gibi örnekler verilebilir. Tüm bunlar enflasyonu etkileyen ve belirleyen sebepler niteliğindedir.

Bir ülkede enflasyonu belirleyen temel kaynaklar enflasyonun parasal, reel ve psikolojik sebepleri olmak üzere 3 gruba ayrılmaktadır. Parasal sebepler; hızlı nüfus artışları, kamu açıkları, dış ödemeler dengesindeki fazlalıklar, banka kredileri ve mevduatlarındaki artıştır. Nüfusu hızla artan bir ülkenin tüketicileri çoğalacak böylece toplam talep artacak, toplam arz ise daralacaktır. Dış ödemeler dengesinin ise fazlalık verdiği bir ülkede satın alma gücü artar. Böylece TCMB para hacmindeki bu artışın yaratmış olduğu yoğun baskıyı piyasaya müdahale ederek azaltır. Bankaların verdikleri krediler ve mevduatlar ise insanlarda satın alma gücünü ve böylelikle talebi arttırır. Ve son olarak kamu açıklarının kapatılmasında hazine TCMB'den kısa vadeli banknot çeker ya da iç ve dış borçlanmaya gider. Reel sebepler; aynı zamanda maliyetlerin artmasına sebep olan faktörlerdir. Bunlar; KİT ürünlerine yapılan zamlar, ücret artışları, faizlerin yüksekliği, kur ayarlamaları, ithal edilen enflasyon, verim düşüklüğü, ekonomik darboğazlar, tekelci eğilimin fazlalılığı ve rekabet yetersizliğidir. Birçok firmada girdi ya da ara malı olarak kullanılan KİT ürünlerine yapılan zamlar, onların üretim maliyetlerinin artmasına sebep olacaktır. Emeğin verimliliğindeki artış eğer ülkedeki reel ücret artışlarından fazlaysa o zaman işçilik giderleri ve maliyetler artacak böylece enflasyon doğacaktır. Bunun yanında piyasa faiz oranlarındaki yükseliş kredi maliyetlerini arttıracak, tüketiciler yatırımdan daha çok ellerindekini alıp tüketmeye meyilli olacaklardır. Türkiye'de küçük ölçekli pek çok firma vardır ve hepsinin teknolojik bilgi ve tecrübesi az olduğu için üretimi yeterince arttıramazlar bu da dolaylı olarak enflasyona sebep olacaktır. Ayrıca rekabet ortamının yaygınlaşmadığı, tekelci yapıların bulunduğu birimlerde mal ve hizmetlerin fiyatları kolaylıkla yükselir, yükselen fiyatlar da enflasyonu büyütür. Enflasyona sebep olan psikolojik sebepler ise bütünüyle bireylerin davranışları ile ilgilidir. Harcamayı fazlasıyla seven insanlar ile kolay ve spekülatif kazanç sağlayan,

rant getirisi elde eden insanlar tüketimi ve almayı seven insanlardır. Bu, ülkemizdeki enflasyonu besleyen önemli psikolojik sebeplerden biridir.[10]

Ülkenin ekonomik yapısına, gelişmişlik düzeylerine göre genel fiyat düzeyindeki meydana gelen artışlar değişmektedir. Buna bağlı olarak tüketici gelirlerindeki artışın talebi arttırması, toplam talebin toplam arzdan fazla olması, para miktarının hızla artması, ucuz ve bol miktarda kredi verilmesi, kamu borçlarının gelirlerinden fazla olması, ithal alınan mal fiyatlarının artması, bir kenara saklanan ve tasarruf edilen miktarın yatırımlardan daha az olması gibi faktörler enflasyonu arttırır.[11]

Sonuç olarak, enflasyonun artmasının nedenleri, yüksek olan faiz oranları, yüksek oranda belirlenen fiyat politikaları, devalüasyon, devletin zarar elde etmesi, talebin arzdan tüketimin de tasarruflardan fazla olması, dolaşımdaki para miktarının artması ve yanlış yada eksik uygulanan ekonomi politikalarıdır.[12]

TCMB enflasyonu yaratacak sebeplere enflasyon belirsizliğini de eklemiş ve şu şekilde tanımlamıştır. ‘’Mal ve hizmetlere olan talebin üretilenden fazla olması, girdi maliyetlerinin artması ve enflasyonun artacağı beklentisi enflasyon yaratır.’’[13]

Monetarist iktisatçılar ve arz yönlü iktisatçılar enflasyonu farklı açılardan ele alıp, tanımlamışlardır. Monetarist anlayışın önemli isimlerinden biri olan Friedman ‘’Enflasyon, her zaman ve her yerde parasal bir olgudur’’ diyerek enflasyona para arzındaki artışın sebep olduğunu ifade etmiştir. Dolaşımdaki para miktarı arttığında yani para arzı yükseldiğinde talep artacak. Talep arttığında mal ve hizmet fiyatları yükselecek ve fiyat yükselişiyle enflasyon oluşacaktır.

Arz yönlü iktisatçılar ise enflasyona maliyetlerde meydana gelen artışların sebep olduğunu ifade etmektedir. Yükselen vergilerin ve sıkı denetimlerin maliyetleri yükselteceğini bunların da fiyatları yükselteceğini öne sürerler. Aynı zamanda girdi fiyatlarının yükselişi de maliyetlerin yükselmesine sebep olacaktır.

---

[10] A. Arslan Burşuk, **Türkiye’de Enflasyonun Gelişimi, Temel Nedenler ve Alınabilecek Önlemler**, http://slideplayer.biz.tr/slide/3629472/, (20.03.2016)

[11] Erdoğan Avder, **Enflasyon ve Etkileri**, 19.12.2006, http://www.muhasebetr.com/yazarlarimiz/erdogan/004/, (14.03.2016).

[12] Esenay Aydoğan, **1980’den Günümüze Türkiye’de Enflasyon Serüveni, Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt:11, Sayı:1, Manisa, 2004, s. 92.

[13] TCMB, **Enflasyon,** 2004, s. 5, www.tcmb.gov.tr

Oysaki enflasyon her iki etkiden de izler taşımaktadır. Yani aslına bakılırsa bir ülkedeki enflasyon hem talep hem maliyet kökenlidir.[14]

Burada şunu da belirtmek gerekir ki, enflasyona etki eden para arzı artışları Merkez Bankası tarafından yavaşlatılabilir. Fakat para arzının hükümetler tarafından arttırılmasının da bütçe açığı finansmanını sağlamak, istihdamı sağlamak ve gelir elde etmek gibi sebepleri vardır.[15]

1.1.3. Enflasyonun Türleri

1.1.3.1. Sebepleri Açısından Enflasyon Türleri

1.1.3.1.1. Talep Enflasyonu

Enflasyonun ortaya çıkışına sebep olan etkenler göz önüne alındığında para arzının artışına dayalı olarak beliren talep enflasyonu dikkati çekmektedir. Talep enflasyonu ekonomideki para miktarı ile yakından alakalı bir konudur.[16] Talep enflasyonu, para arzının artmasının tüketimi arttırması sonucu ortaya çıkmaktadır.

Piyasadaki para miktarının artması, bankaların borç verecekleri miktarın artması ile birleştiğinde tüketiciler ellerinde bol miktarda para bulundururlar. Ellerinde bulunan bol miktardaki parayla tüketiciler bolca tüketim yaparlar ve yine bol miktarda mal ve hizmet talep ederler. Tüketime olan talebin artması ile birlikte, üretim yapan firmalar bu artışa ayak uyduramaz duruma gelir. Böyle olunca cari fiyatlar genel düzeyinde üretilen mal ve hizmetlerin toplamı toplam talebi

---

[14] Mahfi Eğilmez, **Enflasyon İle Faiz İlişkisi**, Kendime Yazılar, 01.05.2014, http://www.mahfiegilmez.com/2014/05/enflasyon-ile-faiz-iliskisi.html, (13.03.2016)

[15] A.Yasemin Yalta, **Para ve Enflasyon**, Hacettepe Üniversitesi, 2011, s. 154. (http://www.acikders.org.tr), (21.05.2016).

[16] Pınar Seden Meral, **Enflasyon ve Enflasyonun Okuma Alışkanlığına Etkisi**, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 19, 2005, s. 311.

karşılayamaz duruma gelir ve fiyatlar yükselir. Ve bu da enflasyona sebep olur. Bu şekilde oluşan enflasyona talep enflasyonu denir.[17]

Bir ülkede toplam talebi ve buna bağlı olarak talep enflasyonunu arttıran sebepler şunlardır:[18]

- Kamu harcamalarında meydana gelen artışlar
- Özel tüketim harcamalarında meydana gelen artışlar
- Devletin karşılıksız para basması yani emisyonun artması
- Banka kredilerinde kolaylıkların artması ve bunların yatırımları hızlandırması
- Devletin ödemeler bilançosunun fazla vermesinden dolayı oluşan gelir artışları
- Yastık altına konulan paraların alınarak tasarruftan vazgeçilip harcamaya başlanması
- Kredi kartı kullanımının ve taksitli satış kolaylıklarının artması

Bir ekonomide fiyatlar genel düzeyini belirleyen en önemli etken toplam arz ve toplam talep düzeyleridir. Ekonomideki arz ve talep dengesi sağlandığında fiyatlar genel seviyesi dengede olur. Ancak herhangi bir sebeple eğer harcamalarda bir artış olursa bu denge bozulur. Çünkü gerek tüketiciler gerekse yatırımcılar cari fiyat seviyesinden daha fazla mal ve hizmet talep ederler. Arz miktarı aynıyken talep artışı, etkisini direkt olarak yükselen fiyatlarda gösterir. Başka bir deyişle toplam talep toplam arzdan daha yüksek olduğunda talep enflasyonu meydana gelir. Talebin arzı aşması sonucu aradaki boşluk fiyatların yükselmesi ile kendini gösterir. Böylece ekonomi daha yüksek bir fiyat seviyesinde dengeye gelir.

Arz miktarı aynı iken talepte meydana gelen artış talep enflasyonu olarak bilindiğine göre, bu tip enflasyona şöyle bir örnek verilebilir. Yalnızca 100 tane ekmek üreten ve tamamını tanesi 1 TL'den alıp tüketen bir ekonomi düşünelim. Farz edelim ki bir sonraki dönemde ekmeğe olan talep miktarı 110 olsun, ekonomi de bu kadar ekmeği üretememiş olsun. O zaman talep sahipleri ekmeğe daha fazla fiyat

---

[17] TCMB, s. 4.

[18] Utku Altunöz, **Türkiye'de Enflasyon, Büyüme ve Finansal Derinleşme İlişkisinin Ampirik Analizi,** Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:3, Sayı:2, 2013, ss. 177,178.179.

vermeye razı olacaklar ve ekmeğin fiyatı, 1 TL'den 1,10 TL'ye yükselecektir. Bu talep enflasyonudur.[19]

Bu tip enflasyonda yatırımların tasarruflardan daha yüksek olması söz konusudur. Yatırımlar, artan tüketim ve talep ile gelişir. Artan talep sadece özel kesim harcamalarında değil, kamu harcamalarında da kendisini gösterir. Bütçe harcamaları yapmak için devlet bir nevi enflasyondan yararlanmış olur. Enflasyonun bu talep ayağının yanında bir de arz ayağı var ki, bu da arzın arttırılması noktasında zor bir durumdur. İşletmelerin düşük gelir düzeylerinde düşük kapasite ile çalışmaları, yüksek gelir düzeylerinde ise normal kapasitelerini arttırmaları zorunluluğu kısa dönemde toplam arzın arttırılmasını giderek zorlaştırır. Buna karşılık normal kapasite ile çalışan işletmelerin üretimlerini artırmaları, daha yüksek maliyetli ek kapasiteleri kullanmalarını gerektirmektedir. Anlaşıldığı üzere toplam arzın esnekliğini yitirmesi, yani üretim yapılmasını zorlayan unsurların olmasının yanı sıra kamu ve özel kesim harcamalarının da kısıtlanamıyor olması, enflasyonu yükselten ve kronik hale getiren etkenler olmaktadır.[20]

Görüldüğü gibi talep enflasyonu çeşitli sebeplerle ortaya çıkar. Fakat önlenebilmesi için gerekli olan şey insanları daha fazla tüketim yapmaktan vazgeçirip onları tasarrufa yönlendirmektir. İnsanları tasarrufa yönlendirmenin de yolu faizleri arttırmaktan geçer. Artan faiz oranlarıyla birlikte artık insanlar ellerindeki parayı harcamak yerine güvenilir olan araçlara yatırarak yüksek gelir elde etme isterler.[21]

İlerleyen bölümlerde enflasyon ve faiz ilişkisi ele alınıp daha ayrıntılı anlatılacaktır.

1.1.3.1.2. Arz (Maliyet) Enflasyonu

Maliyet enflasyonu, enflasyonun arz yönünden kaynaklanan enflasyon türüdür. Bu kez fiyat artışlarının sebebi, para arzındaki artış değil, girdi fiyatlarındaki artıştır. Girdi fiyatlarının artması maliyetlerin artmasına, maliyetlerin artması ürün

---

[19] Mahfi Eğilmez, **Talep Enflasyonu mu var, Maliyet enflasyonu mu?**, Kendime Yazılar, 2015, http://www.mahfiegilmez.com/2015/01/talep-enflasyonu-mu-var-maliyet.html, (24.03.2016).
[20] Ünal Ve Diğerleri, ss. 22-24.
[21] Eğilmez, 2015, http://www.mahfiegilmez.com/2015/01/talep-enflasyonu-mu-var-maliyet.html.

fiyatlarının artmasına, ürün fiyatlarının artması da toplam arzın azalmasına sebep olur. Bu şekilde oluşan fiyat artışı maliyet enflasyonudur.

Üretimde kullanılan her türlü maddenin ve işgücünün maliyetinin artması arz yönlü enflasyona sebep olur. İşletmelerin vergi yükündeki artışlar, işçi ücretlerindeki ve hammadde fiyatlarındaki artışlar üretim maliyetlerini arttırır. Artan maliyetler fiyatlara yansır ve enflasyon artar.[22] Bunun yanı sıra, devalüasyonlar, tarımsal üretimin düşmesi ve tarım ürünleri fiyatlarının artması, istihdam politikalarının artması ve emeğin marjinal verimliliğinin azalması da maliyet enflasyonunu arttıran sebepler arasında sayılabilir.[23] Yani maliyet enflasyonu enerji, ham madde, üretim faktörleri fiyatlarının ve işgücü ücretlerinin artması sebebiyle ortaya çıkan bir enflasyon türüdür.

Talep düşmediği halde, maliyetlerde meydana gelen artış ile azalan üretim miktarı sonunda artan fiyatlar maliyet enflasyonu olduğu bilindiğine göre bu tip enflasyona şöyle bir örnek verilebilir. 100 tane ekmek üretimi yapan bir ekonomide yalnızca tek bir fırın olduğunu düşünüp tüm ekmeklerin burada üretildiğini düşünelim. Bu fırında bir tane işçi çalıştığını, ekmek için un, maya, su alındığını, ekmek üreten makinenin değişken faizli banka kredisiyle alındığını, fırının ise ithal doğal gazla çalıştığını varsayalım. İşçinin ücreti devamlı olarak arttığında bu üretim faktörlerindeki artış maliyet enflasyonuna yol açar. Aynı şekilde, girdi olarak kullanılan unun, suyun ve mayanın fiyatı sürekli olarak artarsa bu da girdi maliyetleri sebebiyle maliyet enflasyonuna sebep olur. Kur artışları sonrasında elektriğin ve ithal doğal gazın fiyatları arttığında da bu maliyetlere yansır ve ekmek fiyatları artar. Bankadan alınan değişken faizli kredinin de faizi sürekli olarak artarsa bu maliyetleri arttırır ve enflasyona sebep olabilir. Burada önemli olan fiyat artışlarının bir defalığına değil sürekli olarak artış göstermesidir.[24]

Türkiye'nin genel şartları düşünüldüğünde, maliyet enflasyonunun sebeplerinden hangilerinin ülkemiz için geçerli olduğunu belirtmekte yarar vardır. Bunlardan ilki olan işçi ücretlerindeki artışların Türkiye'de yaşanan maliyet enflasyonuna pek etkisi olmadığı açıktır. Nitekim ülkemizde işçi ve memur ücretleri

---

[22] TCMB, Enflasyon, 2004, s. 5, www.tcmb.gov.tr
[23] Utku Altunöz, **Türkiye'de Enflasyon, Büyüme ve Finansal Derinleşme İlişkisinin Ampirik Analizi,** Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi, ss. 178-179.
[24] Eğilmez, 2015, http://www.mahfiegilmez.com/2015/01/talep-enflasyonu-mu-var-maliyet.html.

artışları enflasyon oranlarının altındadır. Buna karşın Türkiye dışarı bağımlı bir ülke olduğu için ithal hammadde alır. Türk lirasının değeri düştüğünde bu ithal hammadde fiyatları çok yükselir. Bu yükseliş ürün maliyetlerini arttırır ve enflasyona sebep olur. Türkiye'de meydana gelen fiyat artışlarının en başta gelen nedenlerinden biri budur. Diğeri, başta petrol olmak üzere bazı enerji girdi fiyatlarındaki yükseliştir. Bunun yanında devletin Kamu İktisadi Teşebbüsleri ürünlerine yaptığı sürekli zamlar da maliyet enflasyonuna sebebiyet vermektedir. Hükümetin koyduğu yeni vergiler ve hükümetin vergi oranlarını arttırması da mal ve hizmet maliyetlerini ardından fiyatlarını yükseltmektedir. Tüm bunların yanında Türkiye'de maliyet enflasyonunun etkenleri arasına psikolojik enflasyonu da eklemek gerekecektir. Psikolojik enflasyon, toplumun uzunca bir süre yüksek enflasyonist ortamda olması neticesinde artık fiyatların düşeceğine inanmamaları sonucunda akıllarında yarattıkları enflasyon oranıdır. Toplum enflasyonun düşeceğine inanmadığından sözleşmeler, kira kontratları, vadeli satışlar gibi işlemlerini artık yılın başında kafalarında belirledikleri enflasyon oranına bağlı olarak yapar.[25]

Ülkemizde son yıllarda daha çok maliyet enflasyonunun olduğuna dair bir fikir birliği vardır. Talep artışına dayalı olarak 1970'lerden sonra talep enflasyonu olarak başlayan fiyat artışları, daha sonra mal ve hizmetlerin maliyetlerinde meydana gelen yükselişlerden dolayı maliyet enflasyonu haline dönüşmüştür.[26] Ülkemizde ücretlerin, faizlerin, kiraların ve kârların yani üretim faktörü gelirlerindeki artışın, üretimde kullanılan hammadde, enerji gibi girdi fiyatlarındaki artışın ve döviz kurlarındaki artışın yoğun olduğu düşünüldüğüne genel olarak böyle bir kanıya varılabilir. Ancak yinede kesin bir şey söylemek yanlış olur.

Eğer bir ülke maliyet enflasyonu ile karşı karşıya ise, yani talep dışı sebeplerle üretim faktörleri ve bazı girdilerin fiyatları artıyorsa o zaman faiz arttırıldığında enflasyon da artar. Çünkü faiz, finansman maliyetidir. Yani bir maliyet unsurudur. Dolayısıyla faizde meydana gelen artış enflasyonu daha da arttırabilir. Enflasyonun azaltılması için yapılması gereken şey faizlerde indirime gitmektir. Ancak bu

---

[25] Murat Kaykusuz, **Maliyet Enflasyonu ve Türkiye'de Maliyet Enflasyonunun Nedenleri**, Ceteris Paribus İnternet Sitesi, 2001, http://www.ceterisparibus.net/arsiv/m_kaykusuz2doc, (12.02.2016).
[26] Ünal ve Diğerleri, s. 25.

beklentiden kesin olarak sonuç alabilmek için ancak faiz dışında diğer üretim girdilerinin fiyatlarındaki artışlarda da bir durulma sağlanmış olması gerekir.[27]

1.1.3.1.3. İthal Edilen Enflasyon

İthal edilen enflasyon, uluslararası düzeyde oluşan bir olaydır. Özellikle küreselleşme ile birlikte ülkeler arasındaki sınırlar ortadan kalkmış ve uluslararası ticaret önem kazanmıştır. Yapılan ticaretler bir ülke parasındaki enflasyonist fazlalığı diğer bir ülkeye taşımaktadır. Yani dolaylı olarak bir ülkedeki enflasyon diğer ülkeleri de etkilemektedir. İthal edilen enflasyon aynı ithal edilen mal gibi dış ekonomiden alınır. Böylelikle iç fiyat seviyesi artar.

Ekonomisinin dışa bağımlı olduğu ülkeler devamlı olarak dışarıdan bazı girdileri ithal ederler. Ancak bu girdi fiyatları ya ülke parasının sürekli olarak değer kaybına uğraması sonucu ya da başka diğer sebeplerle yükselir ve bu da maliyetlerin artmasına sebep olur. Bu şekilde ekonominin dışarıya bağlı olması sebebiyle ortaya çıkan fiyat artışlarının etkisiyle oluşan enflasyona ithal enflasyon denir.

Görüldüğü gibi, bir ülkedeki enflasyon her zaman kendi iç ekonomik faaliyetlerinden kaynaklanmaz. Bazen enflasyonun bir kısmı yurt dışından bile ithal edilebilir. Bu anlamda bakarsak ithal enflasyon aslında dış âlemdeki fiyat artışlarının ülke içine taşınmasıdır. Bu taşıma hem ihracat hem ithalat yolu ile olur:[28]

- İhracat ve Enflasyon İthalatı: Dış ülkelerdeki enflasyon, ülke içindeki mallara olan talebi arttırır. İhracat, ödemeler dengesinde döviz artışı yaratır, bu da ülkenin para arzı artışına neden olur. İhracatta olan artış iç arzı azaltır ve iç fiyatların artmasına sebep olur. Ticarete konu olmayan malların fiyatlarını arttırarak tüketici fiyat endeksini yükseltir. Bu da ücret artışlarına neden olur. Burada sayılan talep, para arzı, iç fiyat ve ücret artışları enflasyon ithalatı yani ithal edilen enflasyondur.
- İthalat ve Enflasyon İthalatı: Dış fiyatlardaki artışlar ithal edilen girdi fiyatlarını arttırır. İthal edilen mallar aynı zamanda ülke içinde de üretilebiliyorsa iç üretimde olan talep artışı fiyatların

[27] Eğilmez, 2015, http://www.mahfiegilmez.com/2015/01/talep-enflasyonu-mu-var-maliyet.html.
[28] Ercan Enç, **Enflasyon: Tanımı, Ölçümü ve Sorumluları**, Ekonomik Yaklaşım Dergisi, Cilt: 4, Sayı:8, 1993, ss: 5-6.

yükselmesine sebep olur. Eğer iç üretim miktarı toplam tüketimde nispi olarak öneme sahip değilse burada belirleyici olan dış fiyatlar olduğundan iç fiyatları da arttırır. İthal edilen malların fiyat esnekliği katı ise ülke darboğaza girer. İçeride üretimin azalması fiyatları yükseltir. Tüm bu fiyat artışları ithal edilen enflasyondur.

1.1.3.1.4. Yapısal Enflasyon

Yapısal enflasyon bazı kaynaklarda fiyat enflasyonu, bazı kaynaklarda ise kâr enflasyonu olarak adlandırılır. Farklı isimlerle ifadelendirilse de nitelik açısından aynı anlama gelmektedir. Daha çok gelişmekte olan ülkelerde kendisini gösteren yapısal enflasyon, Türkiye'de de görülen bir enflasyon çeşididir.

Bir ülkede genel olarak enflasyon, arz ve talepteki değişiklikler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Ancak piyasada meydana gelen bazı yapısal aksaklıklar, ekonomik yapıdaki yetersizlikler sonucunda yapısal enflasyon meydana gelmektedir. Yapısal enflasyon ekonominin yapısındaki sorunlardan kaynaklanmaktadır.

Bir ekonomide toplam arz ve talebe göre belirlenen fiyatlar genel düzeyi her zaman piyasa tarafından belirlenemez. Bazen bazı malların fiyatları piyasadaki mevcut koşullara göre değişebilir. Özellikle monopol ve oligopol piyasalarda işletmeler kendi amaçlarını ve menfaatlerini düşünerek ürettikleri mal ve hizmetlerin fiyatlarını kendileri belirleyip sonra onları halka arz ederler. Böyle olunca fiyatlar genel düzeyinde yükselme başlar. Belirli sektörlerde başlayan bu yapay fiyat yükselişleri zamanla tüm ekonomide yayılarak geçerli olur. Bunun yanında devlet, bazen üretimi desteklemek ve üreticileri korumak için bazı ürün fiyatlarını piyasa fiyatlarının üstünde değerlendirir. Ürünlerini bu fiyattan satan kesimler daha yüksek kâr elde ederler ve böylelikle gelirlerini arttırırlar. Gelirlerini arttıran üreticiler taleplerini de arttırırlar. Sonuç olarak, zincirleme bir şekilde tüm ekonomide fiyatlar artar.[29]

Bu enflasyon türü, üreticilerin ya da satıcıların başka malların fiyat düzeylerine bakarak kendi mallarının fiyatlarını yükseltmeleri ile ilgilidir. Üreticilerin böyle bir karar alıp uygulamalarındaki sebep ise, yükselen fiyatlara rağmen her ne olursa olsun piyasadaki müşterilerin bu mallara taleplerinin olacağı

[29] Yüksel Birinci, **Enflasyon, Para Politikası ve Stratejileri**, s. 21.

yönündeki inançlarıdır.[30] Yani, oluşan bu fiyat yükselişleri aslında piyasada rekabetin aksaması ile oluşmaktadır. Firmalar arasındaki rekabetin ortadan kalkmasıyla artık işletmeler kendi kâr marjlarını düşünüp fiyatları yükseltmektedir.

Yapısal enflasyonun sebepleri şu şekilde sıralandırılabilir:[31]

- Ekonomik yapıyı bozan en önemli enflasyon dinamiği artan nüfus artışıdır. Artan nüfus ile birlikte zorunlu mallara olan talep artmaktadır. Aynı zamanda köyden şehre yapılan göçler de bu mallara olan talebi diğer mallara da yansıtmaktadır. Genişleyen talebi karşılayacak mal ve hizmet üretimi de yeteri kadar yapılmayınca ekonomideki fiyat yapısı bozulup enflasyonist eğilim söz konusu olmaktadır.
- Çoğu gelişmekte olan ülkede ekonomideki kaynakların piyasa tarafından etkin bir şekilde dağıtılmadığı aşikârdır. Ekonomik yapıyı bozan önemli bir enflasyon dinamiği de etkin kaynak dağılımının yapılmamasıdır.
- Özellikle gelişmekte olan ülkelerde geçerli olan diğer yapısal sorun, ithal kapasitesinin esneksizliğidir. Ödemeler dengesinin açık vermesi yani dış ticaret açığını oluşturan ithalat ve ihracat arasındaki fark, ülkenin ithal kapasitesini sınırlamaktadır. Bu da yurt içine gerekli olan malların getirilememesine ve yurtiçi üretimin daralmasına sebep olmaktadır.
- Devlet üstlendiği rol gereği pek çok kamu harcaması yapmak durumundadır. Kamu harcamalarının sürekli olarak artış eğiliminde olması ve bunun karşılığında artan harcamaları karşılayacak devletin gelirlerinin yetersiz kalması, bütçe açıklarına sebebiyet vermektedir. Bu da devleti açık finansman yoluna sevk etmektedir. Açık finansman gereği olarak para arzının artması, enflasyonla karşılanmaktadır. Devlet dolaylı vergileri arttırarak, ülkenin fiyatlar genel düzeyini etkilemektedir. Aynı zamanda bütçe açıklarının kapatılması için kamu teşebbüslerinin ürettikleri mallara yapılan zamlar direkt olarak fiyatları yükseltmektedir.
- Kamu yönetimindeki bozukluklar, bürokrasi, koordinasyon yetersizlikleri gibi eksiklikler enflasyonu arttıran diğer yapısal faktörlerdir.
- Tasarrufları arttıracak kişisel gelir düzeyinin düşüklüğü, yatırım projelerinin tamamlanmasındaki aksaklıklar, üretim faktörleri hareketliliğinin

[30] Meral, s. 311.
[31] Ünal Ve Diğerleri, ss: 26-28.

kısıtlanması, finansal piyasaların gelişmemiş olması gibi sorunlar enflasyonu şiddetlendiren ve devamlı hale getiren diğer yapısal faktörlerdir.

- Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, enflasyonu sürekli hale getiren ve arttıran en önemli sebeplerden biri piyasa yapılarıdır. Oligopol piyasalarda firmalar fiyat rekabetine girmezler, aralarında anlaşma yaparlar. İşte bu tip piyasa şartlarında kaynakların etkin kullanımı gerçekleştirilememektedir ve yapılan anlaşmalar sonucunda yüksek fiyatlar belirlenmektedir. Bu da yapısal enflasyonu hızlandırmaktadır.

1.1.3.1.5. Açık Enflasyon

Otoritelerin artan fiyatlar üzerinde hiçbir kontrol mekanizması kurmaması sebebiyle ortaya çıkan enflasyon türüdür. Burada hiç bir şekilde bir müdahale olmadan gerçekleşen fiyat artışları söz konusudur. Piyasadaki arz ve talep dengesiyle oluşan fiyatlar üzerinde hiçbir yönetsel etkileşim söz konusu değildir.

Açık enflasyonu yaşayan bir ekonomide piyasalar, bir fiyat oluşum süreci gibi çalışır. Oluşan talep artışları, fiyatların yükselmesi ve ücret artışları olarak kendisini gösterir.[32]

Ekonomide talep ya da maliyet artışları olabilir. Enflasyonun kaynağı ister maliyetlerin artışı olsun, ister talep artışı olsun; kaynak ne olursa olsun oluşan enflasyon gözle görülebilir ve şiddetli fiyat artışları ile ortaya çıkar. Açık enflasyonda fiyat artışları belirli aralıklarla devamlı olarak yükselen şekilde yani kümülatif bir hal alır. Toplum ise bu yükselişe alışmıştır ve bu yükselişlerin devamlı olacağı kanaatindedir. Paranın değeri ise çok açık bir şekilde gözle görülebilir ve kontrolsüz olarak düşer. Bu düşmenin açık etkisi kendisini yükselen fiyatlarda gösterir. Artan fiyatlarla satın alma gücündeki meydana gelen azalmalar da enflasyonu giderek hızlandırır.[33]

---

[32] Helmut Frısch, **Inflation Theory 1963-1975: A ''Second Generation'' Survey**, Journal Of Economic Literature, Vol: 15, Issue: 4, 1977, s. 3.

[33] Ekodialog, Enflasyon Çeşitleri Nasıl Sınıflandırılır?, https://www.ekodialog.com/uluslararasi_ekonomi/enflasyon-cesitleri-nelerdir.html, (06.03.2016).

1.1.3.1.6. Gizli Enflasyon

Bu enflasyona bastırılmış enflasyon ya da baskı altında tutulan enflasyon da denilmektedir. Ekonomilerdeki dinamik yetersizliklerden kaynaklanan enflasyonun aşırı boyutlara ulaşmasını engellemek için oluşturulan kontrol mekanizmalarına rağmen enflasyonun devam süreci içinde olması durumudur.

Bastırılmış enflasyon, hükümet kontrollerinin ücretlerdeki ve fiyatlardaki artışları engellemesi durumunda ortaya çıkan enflasyondur. Bu enflasyonla beraber oluşan talep artışları azaltılamaz ama biraz olsun bastırılmış olur.[34]

Gizli enflasyonda açık enflasyonda olduğu gibi fiyat artışları ve genel bir dengesizlik söz konusu değildir. Ama hala talep fazlası vardır. Bütçe fazlası oluşturma, kambiyo kontrolleri, karneleme gibi yöntemlerle enflasyon baskı altına alınmaktadır.

Kısaca, enflasyon sorununun ortaya çıkışının bazı yapay müdahalelerle geciktirildiği fakat problemin tam anlamıyla çözülemediği durumlarda gizli enflasyon söz konusu olur.

1.1.3.2. Hızına Göre Enflasyon Türleri

1.1.3.2.1. Ilımlı Enflasyon

Bu enflasyon türü, ‘’sürünen enflasyon’’, ‘’sinsi enflasyon’’ ve ‘’rahvan enflasyon’’ olarak da adlandırılır. Fiyat artışlarının oldukça düşük seviyelerde olması halinde söz konusu olan enflasyon türüdür. Ilımlı enflasyon oranı yıllık olarak tek rakamlı, yani %10’un altında kalan bir enflasyon oranını ifade etmektedir. Ilımlı enflasyonda göreli fiyatlar çizgilerinden çok fazla ayrılmazlar. Her ülkenin yapısına göre normal sayılabilecek bir enflasyon oranını ifade etmektedir. Ve ülkeler için tehlike arz etmeyen enflasyon türüdür.

Genellikle gelişmiş ülkelerde yaygın olan ılımlı enflasyon, yıllık %2-%3 gibi tek hanelerde seyreden bir yapıya sahiptir.[35]

Başka bir görüş, sürünen enflasyonu toplumdaki gelir gruplarının milli gelirden pay alma kavgaları ile açıklamaktadır. Üretim artışlarının görüldüğü ve fiyat

---

[34] Frısch, s. 3.
[35] Mahfi Eğilmez ve Ercan Kumcu, **Ekonomi Politikası**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2004, s. 267.

artışlarının oldukça düşük seviyelerde seyrettiği ekonomilerde geçerli olan enflasyon türüdür.[36]

1.1.3.2.2. Aşırı Enflasyon

Bu enflasyon türü "dörtnala enflasyon" ya da "yüksek enflasyon" olarak da adlandırılır. Fiyat artışlarının iki veya üç haneli rakamlarla ölçüldüğü enflasyon türüdür. Bazı iktisatçılar aşırı enflasyonun yıllık %10 ila %200 arasında olduğunu savunurken, bazı görüşler ise bu oranın %10 ila %1000 arasında olduğunu belirtmektedir.

Bir ülkede aşırı enflasyon yaşandığı durumda ulusal paraya olan güven azalır ve ulusal para aşırı düzeyde değer kaybeder. Ve sonuç olarak para, en aslî görevlerinden biri olan değer saklama fonksiyonunu kaybeder. Bunun sonucu olarak artık insanlar ulusal paradan uzaklaşıp, kendilerini daha güvende hissettikleri ve değer kaybına uğramayan yabancı paralara (Örn: Dolar) yönelirler. Bu şekilde ulusal paranın yerine doların ikame edilmesine "dolarizasyon" denir. Bir ülkede dolarizasyonun boyutu, o ülke bankalarındaki döviz tevdiat hesaplarının toplam mevduat içindeki büyüklüğüne bakılarak anlaşılabilir.[37]

Ayrıca yine aşırı enflasyon durumunda yapılan geleceğe yönelik anlaşmalar da o ülke parası cinsinden değil, farklı yabancı enstrümanlar (yabancı para, altın vs.) üzerinden yapılır. Bunun tek nedeni, ulusal paradaki aşırı enflasyonun yarattığı değer düşüklüğü ve ulusal paraya olan güvenin azalmasıdır.

1.1.3.2.3. Hiperenflasyon

Bu enflasyon türünde fiyat artışları çok hızlı ve süratlidir. Nitekim fiyat artışları gün aşırı hatta aynı gün içinde bile yaşanabilir. Nadir olarak görülen fakat geçmişte gerçekleşen pek çok örneği bulunan hiperenflasyon, bir yıllık bir dönemde aylık fiyat artışlarının %50 ve daha üzeri olması halinde gerçekleşen bir enflasyon türüdür.

Bu ölçüdeki bir enflasyon o ülkede kullanılan ulusal parayı tahrip etmekte ve yabancı paraların ya da yabancı parayla mevduat hesaplarının yerli paranın yerini

[36] Meral, s. 312.
[37] Altunöz, s. 179.

almasına sebep olur. Yani piyasa işlemleri ulusal para üzerinden değil döviz üzerinden yapılır.

Hiperenflasyonda para aslî fonksiyonu olan değişim aracı olma görevini aynı aşırı enflasyonda olduğu gibi yitirir. Alışverişler, malın malla değişim usulü olan takas üzerinden yapılır. Bu süreçte de ulusal para sistemi çöker.

Hiperenflasyonun yaşandığı ülkelerde ekonomik durum, sosyal hayatı da tamamen tehdit edecek duruma gelir. Halk sıklıkla elinde para tutmak yerine, mağazalara hücum edip artan fiyatlara karşı önlem almak ister.[38]

Hiperenflasyonun paranın değerini yitirdiği en şiddetli enflasyon biçimi olup, iktisat tarihinde çoğunlukla savaş ya da sonrasında ortaya çıkmış ve yeni para birimin kurulmasını zorunlu hale getirmiştir. Tarihe baktığımızda en etkili ve en ünlü örnek 1922-23'de yaşanan Almanya hiperenflasyonudur. Almanya Birinci Dünya Savaşı'nı kaybeder. Zaten savaş sonrası düşük hasıla ve düşük vergi gelirlerine maruz kalan Almanya aynı zamanda galip gelen ülkelere savaş tazminatı ödemek zorunda kalır. Bunun için Alman hükümeti tüm bu borçlarını para basarak finanse eder. Ancak bu süreçte paranın fazla basılması ülke şartlarında enflasyona sebep olur. 1922 yılında nominal para arzındaki 16 misli artış 1923 yılı ile kıyaslandığında çok düşük olmuştur. Artık hükümet daha hızlı baskı makineleri almak zorunda kalmıştır. 1922 yılında bir gazetenin fiyatı 1 mark iken 1923 yılında 70 milyon mark olmuştur. İnsanlar alışverişe gittiklerinde parayı bir yerden bir yere el arabasında taşımışlardır.

[38] Kemal Yıldırım ve Doğan Karaman, **Makroekonomi**, Etam Matbaası, Eskişehir, 2003, s. 367.

Geçmişe baktığımızda en yüksek hiperenflasyonu yaşayan ülkeler ve enflasyon oranları şu şekilde gösterilebilir:[39]

Tablo 1: En Yüksek Hiperenflasyonlar

Ülke	Yıl	Günlük enflasyon
Almanya	1923	21%
Yunanistan	1944	18%
Macaristan	1944	207%
Tayvan	1949	11%
Yugoslavya	1994	65%
Zimbabwe	2008	98%

Kaynak: Wikipedia, Özgür Ansiklopedi, **''Hiperenflasyon''**, 27.12.2015

Tablo 2: Hızına Göre Enflasyonun Etkileri

Enflasyon	Etkileri
Ilımlı Enflasyon	* Paradan kaçış söz konusu değildir. Ulusal para değerlidir. Yapılan sözleşmeler yabancı paraya endekslenmemektedir.
Aşırı Enflasyon	* Paradan kaçış söz konusudur, ulusal para değerli değildir. Bu yüzden insanlar elde nakit para bulundurmak istemezler. Ellerindeki parayı faiz getirisi olan menkul kıymetlere, gayrimenkullere ve hatta dayanıklı tüketim mallarına yöneltirler. Yapılan sözleşmeler bir fiyat endeksine ya da yabancı bir paraya endekslenmektedir.
Hiperenflasyon	* Ulusal para sistemi çöker. Bu yüzden yabancı paralar ya da yabancı mevduat hesapları paranın yerini alır. Yapılan sözleşmeler bir fiyat endeksine ya da yabancı bir paraya endekslenmektedir.

[39] Wikipedia, Özgür Ansiklopedi, **''Hiperenflasyon''**, 27.12.2015, https://tr.wikipedia.org/wiki/Hiperenflasyon, (26.04.2016)

1.2. TÜRKİYE'DE ENFLASYONUN TARİHSEL GELİŞİMİ

Dünya'da ilk kez enflasyon özellikle 1970'lerde Bretton- Woods sisteminin terk edilmesi ve yaşanan petrol krizleri sonrasında küresel bir sorun haline gelmiştir. Sonrasında ekonomik istikrarın fiyat istikrarına bağlı olduğu ve fiyat istikrarının günlük politikalarla geçiştirilmeyecek kadar önemli bir konu olduğu görüşü herkes tarafından kabul edilmiştir.[40] Öncesine bakıldığında ilk enflasyon 16.yy'da Avrupa'da yaşanırken, Türkiye'de 1939 yılında kendini hissettirmiştir. Ancak Türkiye'de de enflasyon, yıkıcı etkisini 1970'li yıllarda göstermiştir. Aşağıda çok eski yıllardan günümüze enflasyonun tarihsel gelişimi anlatılacaktır.

Genel olarak ifade etmek gerekirse, fiyatlar genel düzeyindeki sürekli artışlar olarak ifade enflasyon Türkiye'de ilk kez 1970'li yıllardan itibaren kronik olarak yaşanmaya başlamıştır.[41] En yüksek enflasyon, 1979-1980 yıllarında yaklaşık %138 düzeyinde yaşanmıştır. Daha sonraki en yüksek değer ise 1985 yılının Ocak ayında gerçekleşen %131 oranındaki enflasyon olmuştur. Kısa süreli düşüşler haricinde enflasyon 2001 yılına kadar sürekli olarak artış eğiliminde olmuştur. Ve nihayet, 2001 yılında enflasyon hedeflemesi stratejisine geçilmesiyle enflasyon düşmeye başlamış, 2004 yılından itibaren de enflasyon tek haneli rakamlara ulaşmıştır.[42]

Ülkemizde yirmi yılı aşkın bir süreden beri yüksek oranlı ve kronik hale gelmiş enflasyon yaşanmaktadır. Buna göre, enflasyonun ilk hissedildiği yıllar olan 1939-1949 döneminde olan yıllık enflasyon oranı %14,3 olmuştur. 1950-1959 döneminde %8,8'e kadar gerilemiştir. 1939-1996 döneminde en düşük ortalama enflasyon 1960-1969 yılları arasında %4,4 olarak gerçekleşmiştir. Bundan sonraki dönemlerde ise enflasyon oranı giderek yükselmiş ve 1980-1989 döneminde %50,7; 1990-1996 döneminde %78,7 seviyesinde olmuştur.[43]

1970'li yıllardan itibaren enflasyon yüksek ve kronik olarak yaşanmaya başlamıştır. 1971-1976 döneminde petrolün varil fiyatının 2.74 dolardan 11.65 dolara yükselmesi ve ekonomilerin ihracat tarafında yaşanan sıkıntı nedeniyle Dünya

---

[40] İlhan Çiftçi, **Para, Sermaye Piyasası ve Finansal Kuruluşlar Anabilim Dalı Fiyat İstikrarı, Enflasyon, Faiz, İstihdam ve Döviz Kuru Üzerine Bir Değerlendirme,** Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Aralık 2004, s. 7.

[41] Emine Türkan Ayvaz Güven ve Doğan Uysal, **Türkiye'de Döviz Kurlarındaki Değişme İle Enflasyon Arasındaki İlişki (1983-2012)**, Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 9, 2013, s. 142.

[42] A.Yasemin Yalta, **Para ve Enflasyon**, 2011, s. 158.

[43] Ahmet Kılıçbay, **Türk Ekonomisinde Enflasyonun Anatomisi**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, No:507, İstanbul, 1984, ss. 32-33.

bunalıma sürüklenmiştir. O dönemde yaşanan başka dış sorunların da etkisiyle enflasyon giderek artan bir sorun haline gelmiştir. 1977-1978 döneminde döviz dar boğazına girilmiş, bu arada enerji sıkıntısı da yaşanmaya başlanmıştır. Yurt dışından mal alımı çok aza inmiştir. 1978 yılında yıllık enflasyon %52,6 düzeyine kadar yükselmiştir. Bu oranda 1973-1974 döneminde yaşanan petrol krizinin de gecikmeli etkisi olmuştur. Tarım ve sınaî girdilerindeki artışın yanında para arzındaki yükselişte enflasyonu hızla arttırmıştır. 27 Ağustos 1970'de atılan bir gazete manşeti *''Demirel: Zam yapanı şikayet edin''* şeklinde olmuştur. Paranın dış değerindeki ayarlamanın önüne gelen mala zam yapılmaması şeklinde anlaşılmaması gerektiğini bildiren dönemin başbakanı, fazla fiyatla satış yapan küçük esnafın şikayet edilebileceğini açıklamıştır. 1978-1979 döneminde fiyatlar %74,6 oranında arttığı açıklanmıştır. Yılın sonuna doğru üç rakamlı yani %100'e varan fiyat artışlarının kaçınılmaz olduğunu söyleyen bazı iktisatçılar olmuştur.

Nitekim enflasyon 1980li yıllarda üç haneli boyutlara kadar yükselmiştir. 1980 yılında %100'ü geçmiş, %107,2 seviyesine kadar gelmiştir. 1981 ve 1982 yıllarında önemli ölçüde düşme göstermesine rağmen sonraki yıllarda tekrar yükselmiş ve süreklilik kazanmıştır.[44] 1980li yıllarda görülen enflasyonun da artış sebepleri, hükümetin izlediği yanlış ekonomi politikaları, para arzının arttırılması, kamu açıklarının artması, borç faizlerinin sürekli olarak artması olmuştur.

1980'lerin başlarında yaşanan döviz krizini aşmak ve enflasyonu biraz olsun hafifletmek için 24 Ocak 1980 kararlarıyla, Türkiye'de dışa açılma sürecine girilmiştir. Hükümet, bu tarihte IMF ile istikrar programı imzalamıştır. Bu program kısa vadede enflasyonun kırmak ve piyasaları düzene sokmayı hedeflemiştir. 1980 yılında fiyat artışlarını istikrarlı hale getirmek için alınan bu kararlar sonucunda enflasyon en yüksek seviyesini görmüştür. 1981 yılında oluşan askeri yapıdaki değişiklikler, anarşik olaylar ve grevler enflasyonun düşmesine yol açmıştır. 1983-1984 döneminde enflasyon tekrar yükselmiş, 1990lara kadar olan dönemde enflasyon %75-80lere kadar fırlamıştır.

1980 yılında %107,2 olan enflasyon oranı, 1981'de 36,8'e, 1982 yılında ise %27'ye düşmüştür. 1983'de %30,5 iken 1984'de %50lere ulaşmıştır.[45]

---

[44] Tansu Çiller Ve Mehmet Kaytaz, **Kamu Kesimi Açıkları Ve Enflasyon**, İstanbul Ticaret Odası Yayını, No:1989-11, İstanbul, 1989, s. 8.

[45] Devlet Planlama Teşkilatı, **1980'den 1990'a Makroekonomik Politikalar Türkiye Ekonomisindeki Gelişmelerin Analizi Ve Bazı Değerlendirmeler**, Ankara, 1990, s. 109.

Görüldüğü gibi, 1980-1983 dönemi askeri yönetimin esas olduğu dönemde enflasyonla mücadele resmen başarılı sonuçlanmış ve enflasyon %20'ler düzeyine inmiştir. Fakat 1984 yılından itibaren enflasyon yeniden artış eğilimine girmiş, siyasi yapıların hareketli olduğu 1988-89 döneminde %60-70 düzeylerine kadar artmıştır.[46]

1990lı yıllarda Türkiye'de istikrar bozulmaya başlamış ve enflasyon oranlarının arttığı gözlemlenmiştir. Ekonomi tam bir belirsizlik içerisinde sürüklenmiştir. Bozuk istikrar ve belirsizlik ise Türk Lirasına olan güveni sarsmış, dövize olan talebi arttırmıştır. 1990-1991 döneminde de körfez savaşlarının etkisiyle enflasyon körüklenmiş, 1991 yılında da yükselmeye devam etmiştir. 1991-1997 dönemi siyasi açıdan koalisyonların yaşandığı bir dönem olmuş, politik gelişmeler tüm ekonomiyi etkilemiştir. Özellikle Çiller'in başbakan olduğu dönemde 1994 krizi ardından uygulanan 5 Nisan kararları ile ekonomideki acı durum gündeme gelmiş, enflasyon üç haneli rakamları görmüştür. 1997-1999 döneminde iktidara yeni bir koalisyon hükümeti gelmiştir ve enflasyon %90'lardan %60'lara kadar inmiştir. Yüksek seyreden enflasyonla mücadele için koalisyon hükümeti IMF ile 3 yıllık stand-by anlaşması imzalamıştır.

Yani siyasi açıdan istikrarsızlıklarla dolu olan 1994'de Türkiye'de, 1997-98 yıllarında küresel düzeyde ekonomik kriz yaşanmış ve 1990-1999 döneminde enflasyon bir üst kademeye yükselmiştir.[47]

Anlatıldığı gibi 1980-1999 döneminde Türkiye enflasyonla mücadelede başarısız olmuştur. Ve Türkiye bütün bunlardan yola çıkarak 2000 yılında IMF'nin desteğini alarak bir dezenflasyon programını uygulamaya koyulmuştur. Bu güçlü program ile 2000 yılı ile öngörülen hedef tutturulamamasına rağmen, %70'lerden %30lara gerilemiştir. Kasım 2000'de yaşanan likidite krizi ardından Şubat ayında yaşanan olumsuz siyasi gelişmeler yaşanınca büyük oranlı bir devalüasyon gerçekleşmiş ve Türkiye ekonomisi ciddi bir çöküş yaşamıştır. Ve enflasyon yeniden %70-80 düzeylerine çıkmıştır.

---

[46] Yaşar Uysal, **Türkiye'de Enflasyon: Sektörel Kaynakları ve İç Ticaret Hadleri,** Finans Politik& Ekonomik Yorumlar 2007, Cilt: 44, Sayı:508,2007, s. 23.
[47] Uysal, s. 23.

Yıllar itibariyle 2001'e kadar enflasyon oranlarını bir kaynak aşağıdaki şekilde göstermiştir:[48]

Grafik 1: Yıllar İtibariyle Enflasyon Rakamları

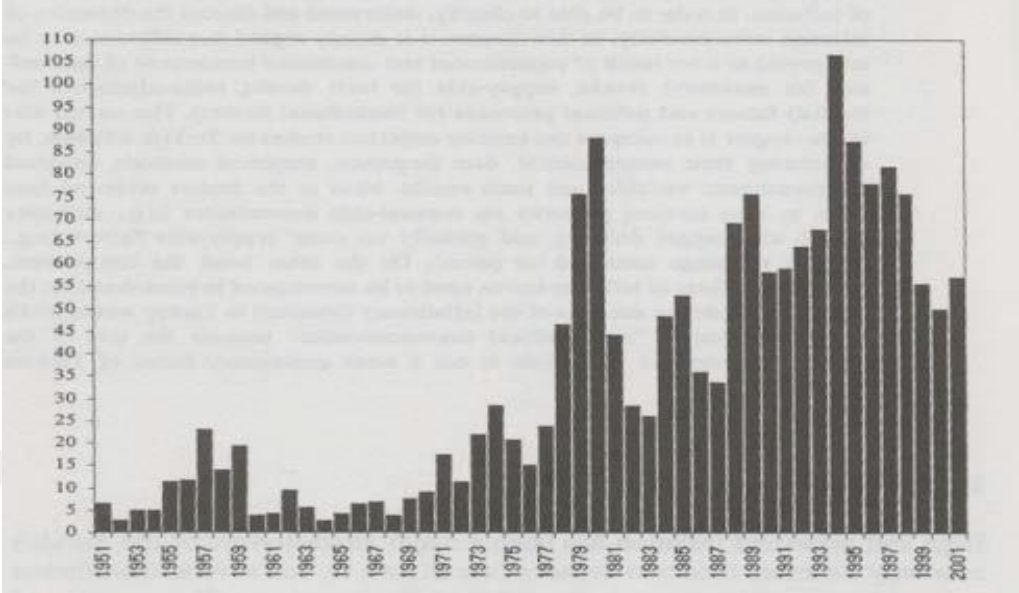

Kaynak: Aykut Kibritçioğlu, Libby Rittenberg Ve Faruk Selçuk, **Inflation and Disinflation in Turkey**, Ashgate Publishing Limited, Hampshire England, 2002, s. 44.

1970 yılından sonra enflasyon ilk kez 2004 yılında tek haneli rakamlara gerilemiştir. Ancak 2006 yılının Mayıs ve Haziran aylarında 4-5 milyar dolarlık para çıkışı sonrası aylık enflasyonun %4 seviyesine çıkabilmesi ve 2006 yılı sonunda yıllık enflasyonun tekrar iki haneli rakamlara ilerlemesi, tek haneli rakamların sürdürülebilirliği konusunda endişeleri arttırmıştır. Ancak bununla birlikte 2000-2006 döneminde enflasyon 1980 sonrasının en düşük seviyelerine gerilemiş, yıllık enflasyon %26-28 düzeyinde kalmıştır.[49]

Türkiye 2001 krizi sonrasında enflasyonda ciddi bir başarı yakalamıştır, 2002-2003-2004 yıllarında aralıksız olarak enflasyonda devamlı bir düşüş yaşamıştır. 2005'den itibaren ise enflasyon 2014'e kadar %6 ila %10 arasında gidip gelmiştir. Öyle ki, 2012 yılında enflasyonu %30'lardan %6,2'lere indirmiştir. Ardından 2013 yılında yeniden artışa geçerek %7,4 seviyesine çıkmıştır. 2014 yılında %8.17 ile 2015 yılında ise %8,81 enflasyon oranı ile artışını sürdürmüş, çalışmamızın son yılı olan 2016'da enflasyon oranı %8,53 seviyesinde gerçekleşmiştir. Aşağıdaki grafik 2000 yılından sonra Tüfe'deki yıllık değişimi bize göstermektedir. Yıllar itibariyle

[48] Aykut Kibritçioğlu, Libby Rittenberg Ve Faruk Selçuk, **Inflation and Disinflation in Turkey,** Ashgate Publishing Limited, Hampshire England, 2002, s. 44.
[49] Uysal, s. 24.

incelendiğinde, yıllık enflasyonun bir türlü direnç düzeyini kırıp %5'in altına inmediğini göstermektedir.[50]

Grafik 2: Son Yıllarda Enflasyondaki Değişim

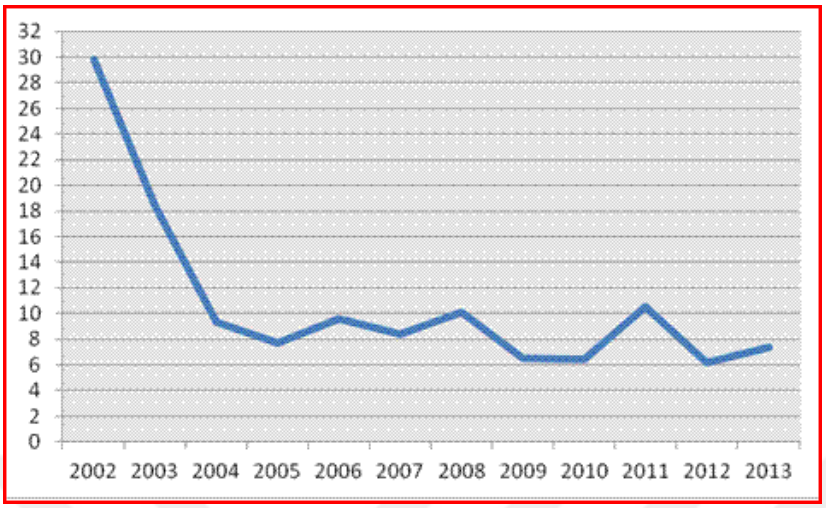

Kaynak: Mahfi Eğilmez, **Enflasyon Niçin Düşmüyor?**, Kendime Yazılar, 2014, http://www.mahfiegilmez.com/2014/01/enflasyon-nicin-dusmuyor.html.

1.3. ÜLKEMİZDE EN ÇOK KULLANILAN ÜRÜN FİYAT ENDEKSLERİ

1.3.1.Tüketici Fiyat Endeksi

Tüketiciye nihai satış aşamasında derlenen fiyatlarla hesaplanan endekse tüketici fiyat endeksi denilmektedir. Vatandaş açısından bakıldığında hayat pahalılığını ölçen bir endekstir. Bu nedenle tipik bir hane halkının yaşam maliyetinin göstergesi olarak değerlendirilir. Ülke ekonomisinin tanınmasında önemli bir gösterge olan TÜFE, perakende fiyat değişimlerini ve bu fiyat değişimlerinin bireyleri nasıl etkilediği ile ilgili bir orandır.

Dünya'da en çok kullanılan fiyat endeksi olan TÜFE, yiyecek, içecek, barınma, yakacak, ulaşım, sağlık giderleri, eğitim masrafları ve günlük yaşamı idame ettirebilmek için gerekli olan diğer ürünlerin maliyetlerindeki artış oranını ölçmektedir.

Tüketici aşamasında enflasyon hesaplanmasında iki tür veriye ihtiyaç vardır. Bunlardan ilki hane halklarına hangi mal ve hizmetleri hangi ağırlıkta

[50] Mahfi Eğilmez, **Enflasyon Niçin Düşmüyor?**, Kendime Yazılar, 2014, http://www.mahfiegilmez.com/2014/01/enflasyon-nicin-dusmuyor.html, (16.05.2016).

kullandıklarıyla ilgili bir hane halkı bütçe anketi yapmak ve sonucunda bu mal ve hizmetlerin neler olduğunu ve bunların onların bütçelerinde ne kadar ağırlığa sahip olduğunu belirlemektir. Bu mal ve hizmetler ve ağırlıklarıyla bir sepet oluşturulur.

O halde, TÜFE'nin hesaplanabilmesi için gerekli olan, fiyatların takip edileceği seçilmiş mal ve hizmetlerden oluşan sepete mal ve hizmet sepeti denilmektedir.[51] Yapılan belirlemeler ve anketler sonucunda bu sepete giren mal ve hizmetler ve bunların ağırlıkları her yılın sonunda güncellenmektedir. Çeşitli ana harcama gruplarına göre ağırlıklar araştırmamızın son yılı olan 2016 yılı için şu şekilde olmuştur:[52]

Tablo 3: Tüfe 2016 Ana Grup Ağırlıkları

Ana harcama grubu	2016
Gıda ve alkolsüz içecekler	23,68
Alkollü içecekler ve tütün	4,98
Giyim ve ayakkabı	7,43
Konut	15,93
Ev eşyası	8,02
Sağlık	2,66
Ulaştırma	14,31
Haberleşme	4,42
Eğlence ve kültür	3,81
Eğitim	2,56
Lokanta ve oteller	7,47
Çeşitli mal ve hizmetler	4,73

Kaynak: TUİK, ''Tüfe 2016 Ana Grup Ağırlıkları'', http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1014, (02.05.2016).

TUİK Aralık ayı 2016 verilerine göre; endekste bulunan 417 maddeden 48 tanesinin ortalama fiyatlarında değişim olmazken, 272 maddenin ortalama fiyatlarında artış, 97 maddenin ortalama fiyatlarında ise düşüş olmuştur. Bir önceki aya göre (Kasım) %1,64, bir önceki yılın Aralık ayına göre %8,53, bir önceki yılın aynı ayına göre %8,53 ve on iki aylık ortalamalara göre %7,78 oranında bir artış

[51] TÜİK, **Fiyat Endeksleri ve Enflasyon (Sorularla Resmî İstatistikler Dizisi_3)**, s.24.
[52] TUİK, ''Tüfe 2014 Ana Grup Ağırlıkları'', http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1014, (02.05.2016).

gerçekleşmiştir. Aylık en yüksek artış %7,33 ile alkollü içecekler ve tütün grubunda olmuştur. Ana harcama grupları itibariyle de 2016 yılı Aralık ayında endekste yer alan gruplardan gıda ve alkolsüz içeceklerde %3,29, ulaştırmada %1,97, eğlence ve kültürde %1,42 ve ev eşyasında %1,28 artış söz konusu olmuştur. Ulaştırma %12,36, çeşitli mal ve hizmetler %11,08, sağlık %9,73, eğitim %9,47 ile artışın yüksek olduğu diğer ana harcama gruplarıdır. Aylık en fazla düşüş gösteren grup ise %2,55 ile giyim ve ayakkabı olmuştur. Bunu %0,14 ile haberleşme takip eder.

Genel olarak bakıldığında ise bu sepette, yalnızca şehirlerde oturan tüketiciler tarafından satın alınan tüketim malları ve bunların fiyatlarındaki değişimler dikkate alınır. Bunun yanında, yabancı ülkelerde üretilen ancak bizim ülkemizde tüketiciler tarafından kullanılan ithal edilen malları ve bunların fiyatlarındaki değişimleri de dikkate almaktadır.

1.3.2.Üretici Fiyat Endeksi

Üretici fiyat endeksi, yurtiçi üretimden satışa konu olan seçilmiş ürünlerin üretici fiyatlarındaki değişimi gösteren bir endekstir. Bu üretici fiyatları da üretimde kullanılan her türlü madde ve işgücü maliyetinden etkilenmektedir.

Üretici ağırlıklı bir endeks olan ÜFE'nin hesaplandığı sepette yer alan mallar; üretim sürecinde kullanılan yarı madde, malzeme, ara malları ve makine, ekipman gibi yatırım mallarından oluşmaktadır. ÜFE'de de aynı tüketici fiyat endeksinde olduğu gibi belirlenmiş mal grupları ve bunların ağırlıkları söz konusudur.

ÜFE çeşitli mal gruplarını oluşturan dört farklı sektöre ilişkin fiyat hareketlerini hesaplamaktadır. Ürün sepetinin ve ağırlıkların güncellemesi aynı TÜFE'de olduğu gibi her yılın sonunda yapılmakla birlikte TÜİK en son revizyonu 2013 yılında yapmıştır. En son güncelleme yılı olan 2013 ÜFE ana sektör grupları ve ağırlıkları şu şekilde belirlenmiştir:[53]

[53] **TÜİK**, ''ÜFE 2013 Ana Sektör Ağırlıkları'', http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1076, (02.05.2016).

Tablo 4: ÜFE 2013 Ana Sektör Ağırlıkları

Ana Sektörler	**2013**
Tarım	**16,34**
Sanayi	**83,66**
Madencilik ve taşocakçılığı	*3,06*
İmalat sanayi	*72,14*
Elektrik, gaz ve su	*8,46*
ÜFE Toplam	**100,00**

Kaynak: TUİK, ''ÜFE 2013 Ana Sektör Ağırlıkları'', http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1076, (02.05.2016).

2013 ÜFE hesaplamalarında tarım sektörü grubunda 106 ürün, sanayi sektörü grubunda 682 ürün olmak üzere toplam 788 ürünün fiyatındaki değişim dikkate alınmıştır.

1.4. TÜRKİYE'DE ENFLASYON VE 2000 YILINDAN İTİBAREN ÜFE VE TÜFE DEĞERLERİ

1.4.1.Türkiye'de Enflasyon ve Genel Görünümü

Türkiye 30 yılı aşkın bir süredir yüksek oranlı enflasyonla yaşayan tek ülke konumundadır. Hem ekonomi literatüründe hem de Dünya'da buna benzer bir durumun söz konusu olmaması ülkemizde enflasyona çok daha farklı bir gözle bakılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu durum ülkemizde gelir dağılımının bozulmasına sebep olurken aynı zamanda dış ticaret açıklarının artmasına ve etkin olmayan bir kaynak dağılımına neden olmaktadır. Yatırım ve üretim artışlarında da önemli sorunlar yaşanmasına sebep olan enflasyon, nispi fiyatların bozulmasına ve kaynak aktarımının düzensiz olmasına yol açmaktadır.[54]

Türkiye'de 1970'li yıllardan itibaren etkisini gösteren enflasyon olgusu bugüne kadar pek çok politika uygulanmasına rağmen ekonomide var olan ve var olmaya devam edecek bir problemdir. Bu problem Türkiye'yi 1970'lerden itibaren yüksek enflasyon sürecine sokmuş, 1980'lerden itibaren ise bu yüksek enflasyon kronik hale gelmiştir. Dünya'da Türkiye gibi uzun süreli yüksek enflasyonu yaşamış

[54] Uysal, s. 22.

olan pek çok ülkenin enflasyonu düşürme konusunda başarılı oldukları görülmüştür.[55]

Nitekim Türkiye'de de 2001 yılına kadar artış eğiliminde olan enflasyon, 2001 yılında ''Enflasyon Hedeflemesi'' stratejisi ile düşme eğilimine geçmeye başlamış ve 2004 yılından itibaren enflasyon tek haneli rakamlara kadar ulaşmış ve günümüze kadar bu şekilde devam etmiştir.

2004 yılından itibaren enflasyon tek rakamlı hanelere gerilemiş olsa da yine de bunun sürdürülebilirliğine ilişkin olarak sorunlar bulunmaktadır. Kuşkusuz ki, bu durum enflasyonun ülkemizde adeta genetik bir hâl kazanması kadar yapısal sorunlarla da ilgilidir.[56]

TCMB Enflasyon Raporu'nda Türkiye'nin enflasyonist durumu hakkında şöyle bir açıklama bulunmaktadır. ''Türkiye'de yaklaşık otuz yıldan beri devam eden yüksek ve sürekli enflasyonun yarattığı ekonomik istikrarsızlık, büyüme performansının düşmesine, gelir dağılımının bozulmasına yol açmış, refah seviyesini düşürmüş, her alanda istikrarsızlığa sebep olmuştur.''

Türkiye enflasyonu ve genel görünümüne baktığımızda görüldüğü gibi pek çok istikrar ve tedbir politikalarına rağmen uzun dönemli ve yüksek kronik enflasyona karşı mücadelede tam olarak başarılı olunamamıştır. Tek haneli rakamlara rağmen hala yükselişe karşı kesin olarak bir çözüm geliştirilememiştir.

Birçok araştırmacı enflasyon ile ilgili ekonomi literatürüne farklı anlamlar katmış ve ekonomiye enflasyon adına yeni bir soluk getirmiştir. Aşağıda bu bilim adamlarının düşünceleri yer almaktadır:

John Maynard Keynes: ''Hükümet gizlice ve fark edilmeden, sürekli enflasyon yoluyla vatandaşların varlıklarının önemli bölümünü kamulaştırabilir.''

''Kapitalist sistemi yıkmanın en iyi yolu "para"yı geçersiz kılmaktır.''

Milton Friedman: ''Enflasyon yasasız vergilendirmedir.''

August von Hayek: ''Tarihin "enflasyon tarihi" olduğunu söylemek abartı olmaz. Enflasyonlar genellikle hükümet için hükümetlerce tasarlanır.''

---

[55] Yıldız Sekman, **Türkiye'de Enflasyon Ve Enflasyon Belirsizliğinin Nedensellik Analizi**, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, s. 3-4.
[56] Uysal, s. 22.

Vladimir Lenin: ‘’Burjuvayı yok etmenin en iyi yolu onları vergi ve enflasyon taşları arasında öğütmektir.’’

Alan Greenspan: ‘’Altın standardının yokluğunda, tasarrufları enflasyon yoluyla kamulaştırmadan alıkoyacak bir yol yoktur. Güvenli bir değer marketi yoktur.’’

Thomas Sowell: ‘’Enflasyon vergileri açıkça yükseltmeden insanların varlığını almanın bir yoludur. En evrensel vergidir.’’

Ernest Hemingway: ‘’Yanlış yönetilen bir ulusun ilk çaresi para biriminin enflasyonudur.(değersizleştirilmesidir) İkinci çaresi savaştır. İkisi de geçici refah sağlar. İkisi de kalıcı yıkım getirir. İkisi de politik ve ekonomik fırsatçıların sığınağıdır.’’

William E. Simon: ‘’Amerikan halkının enflasyonla sevgi-nefret ilişkisi olduğuna inanıyorum. Enflasyondan nefret ediyorlar ama ona sebep olan her şeyi seviyorlar.’’

1.4.2.Yıllar İtibariyle ÜFE ve TÜFE’ deki Yıllık Değişim Yüzdeleri

1.4.2.1. Tüketici Fiyat Endeksi Seyri

Araştırmamızın kapsamı 2000 ile 2016 yılları arasında ülkemizdeki tüketicilerin satın aldıkları mal ve hizmetlerin fiyatlarının değişimi ve bu aralıkta enflasyon oranlarının başka bağımsız ve bağımlı değişkenlerle ilişkisi üzerinedir. Dolayısıyla burada yalnızca bu aralıktaki enflasyon oranları incelenecektir.

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayınlanan tüketici fiyat endekslerinin aylık ve yıllık yüzde değişim oranları aşağıdaki tabloda listelenmiştir[57]:

[57] **TCMB**, ‘’ Tüketici Fiyatları Endeksi ‘’, http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tcmb+tr/tcmb+tr/main+menu/para+politikasi/fiyat+istikrari/tuketici+fiyatlari, (25.07.2017).

Tablo 5: 2000-2016 Yılları Arasında TÜFE'nin Seyri

	TÜFE (Aralık)	
	Yıllık (%)	**Aylık (%)**
2000	39	2,5
2001	68,53	3,22
2002	29,7	1,6
2003	18,4	0,9
2004	9,32	0,45
2005	7,72	0,42
2006	9,65	0,23
2007	5,94	0,15
2008	10,06	-0,41
2009	6,53	0,53
2010	6,4	-0,3
2011	10,45	0,58
2012	6,16	0,38
2013	7,4	0,46
2014	8,17	-0,44
2015	8,81	0,21
2016	8,53	1,64

Kaynak: TCMB, '' Tüketici Fiyatları Endeksi '', http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tcmb+tr/tcmb+tr/main+menu/para+politikasi/fiyat+istikrari/tuketici+fiyatlari, (25.07.2017).

Yıllık enflasyon aralık ayı verilerinden anlaşılmaktadır. Yıllık enflasyon oranları, o yılın aralık ayı verilerinin bir önceki yılın aralık ayının verilerine göre artış ve azalış oranlarını ifade etmektedir. Araştırmamızda her yılın aralık ayı enflasyon oranları temel alınacaktır. Dolayısıyla üzerinde duracağımız asıl veri, yıllık enflasyon oranları olacaktır. Bunun yanında aylık değişim ise, bir önceki aya göre aralık ayında söz konusu olan değişim oranını ifade eder.

2000 yılından bu yana bakıldığında enflasyon oranları kriz dönemlerinde ve bazı ekonomik istikrar programları uygulandığı dönemlerde değişim göstermiştir. 2000 yılında enflasyonun kontrol altına alınması için IMF ile anlaşma yoluna gidilmiş, dezenflasyonist bir program uygulamaya konmuştur ve ancak %39

seviyesine inebilmiştir. Bu program ile enflasyon 1987'den bu yana en düşük rakamına ulaşmasına rağmen yine de 2000 yılı programının öngördüğü şekilde yeterince düşmemiştir. Kasım 2000 krizine kadar uygulanan bu program ile enflasyon önemli ölçüde yavaşlatılmış, ancak tam olarak amacına ulaşamamıştır. Makro ekonomik dengelerin bozulmasıyla 2001 Şubat ayında da finansal sektörde ciddi bir kriz yaşanmış ve enflasyon % 68,53 düzeyine çıkmıştır.[58] Yaşanan bu krizler ve yükselen enflasyonla mücadele etmek için Mayıs 2001'de ''Güçlü Ekonomiye Geçiş'' programı uygulanmaya başlanmıştır. Nitekim başarı sağlanmış 2002 ile 2004 yılları arasında devamlı olarak enflasyonda düşüş sağlanmıştır. 2004 yılında ilk kez tek haneli rakamlara gerileyip %9,32 seviyesine düşen enflasyon, 2006 yılında başlanan ''Enflasyon Hedeflemesi'' programı ile ilk yılda hedeflediği düzeyi göremeyip %9,65 seviyesine ulaşmıştır. 2014 yılına kadar %6 ile %10 arasında gidip gelen enflasyon 2008 ve 2011 yılında artış yaşamıştır. 2008 yılında yaşanan Küresel Finansal Kriz enflasyonun % 10,06 düzeyine kadar artmasına sebep olmuştur. Aynı artış ülkenin benzer istikrarsızlıklar yaşadığı 2011 yılında da gerçekleşmiş ve %10,45 olmuştur. 2012 yılında enflasyon %6,16, 2013 yılında %7,4, 2014 yılında %8,17, 2015 yılında %8,81 düzeyinde seyrederek artışını sürdürmüştür. Araştırmamızın son yılı olan 2016 yılında ise yıllık enflasyon oranı %8,53 olarak kaydedilmiştir. 2004 yılından itibaren 2008 ve 2011 yılları dışında istikrarlı bir durum seyretmiş, dalgalanmalar ise kriz ve ekonomik istikrar programları uygulama dönemlerinde gerçekleşmiştir.

1.4.2.2. Üretici Fiyat Endeksi Seyri

Araştırmamızın kapsamı 2000 ile 2016 yılları arasındaki enflasyon oranlarının bazı bağımsız ve bağımlı değişkenlere etkisi üzerinedir. Burada üzerinde durulacak ve incelenecek olan fiyat endeksi, üreticilerin satın aldıkları mal ve hizmetlerin fiyat değişimleri olacaktır. Dolayısıyla aşağıda gösterilecek ÜFE değerleri yalnızca incelemenin temelini oluşturacak olan enflasyonu ve gelişimini daha iyi anlamak içindir.

[58] Harun Terzi, **Türkiye'de Enflasyon Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi (1924-2002)**, Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 3, 2004, s. 60.

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayınlanan üretici fiyat endekslerinin aylık ve yıllık yüzde değişim oranları aşağıdaki tabloda listelenmiştir:[59]

Tablo 6: 2000-2014 Yılları Arasında ÜFE Seyri

	ÜFE (Aralık)	
	Yıllık (%)	**Aylık (%)**
2000	32,7	1,9
2001	88,56	4,13
2002	30,8	2,6
2003	13,9	0,6
2004	15,35	-1,08
2005	2,66	-0,04
2006	11,58	-0,12
2007	5,94	0,15
2008	8,11	-3,54
2009	5,93	0,66
2010	8,87	1,31
2011	13,33	1
2012	2,45	-0,12
2013	6,97	1,11
2014	6,36	-0,76
2015	5,71	-0,33
2016	9,94	2,98

Kaynak: TCMB, ‘’ Üretici Fiyatları Endeksi’’, http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Para+Politikasi/Fiyat+Istikrari/Uretici+Fiyatlari, (25.07.2017).

1.5.FAİZ KAVRAMI

Faiz kavramının ilk kez Sümerlerin MÖ 3000 yıllarında ödünç verilen tohumların geri alınırken %20 oranında daha fazla alınmasıyla ortaya çıktığı düşünülmektedir.

[59] **TCMB,** ‘’ Üretici Fiyatları Endeksi’’, http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Para+Politikasi/Fiyat+Istikrari/Uretici+Fiyatlari, (25.07.2017).

İktisat teorisinde pek çok tanımı yapılmış olan faiz kavramının ekonomi biliminde iki anlamı mevcuttur. İlk anlamda faiz, bir borç anlaşmasının satışı sonucu elde edilen gelir oranı olarak kullanılırken; ikinci anlamda ise üretim amaçlı girdi olan kullanılan sermayenin getiri oranı olarak kullanılır.[60]

Ödünç verilen fonlara uygulanan ve piyasanın belirlediği kira bedeli olarak nitelendirilen faiz aynı zamanda sermeyenin üretimden aldığı pay olarak da adlandırılır.[61] Daha farklı ifade etmek gerekirse, işletmek için bir yere ödünç verilen paraya karşılık olarak alınan getiri anlamına gelen faiz kavramı, kapitalist ekonomide paranın fiyatı, kiralanan paranın kira bedeli anlamına da gelmektedir. Ödünç veren için getiri, ödünç alan için maliyet anlamına gelen faiz, kısaca ödünç alma ve ödünç vermenin fiyatı olarak da adlandırılabilir.

Modern iktisadın en önemli isimlerden olan John Keynes ise faizi farklı bir şekilde tanımlamıştır. Keynes'e göre faiz likiditeden vazgeçmenin bir bedelidir. Bireyler ellerindeki likiditeyi ödünç olarak vermedikleri sürece faiz elde etmeleri mümkün değildir.[62] O'na göre insanlar çeşitli sebeplerle elde para tutmak isterler ve elde tutulan bu paranın bazı avantajları vardır. Ancak insanlar bu parayı başkasına verdikleri zaman fedakârlıkta bulunmuş olurlar. İşte Keynes'e göre bu fedakârlığın bedeli faizdir. Tabiki de bu bedelin elde hazır para tutma isteğinden caydırıcı miktarda olması gerekir. Elde para tutma isteği iktisatta ''likidite tercihi'' olarak bilinmektedir. Keynes'e göre likidite tercihi güçlenirse faiz haddi yükselecek, bu tercih zayıflarsa faiz haddi de düşme eğiliminde olacaktır.

Günümüzde pek çok kez tek bir faiz oranından söz edildiği halde, gerçek hayatta birden çok faiz oranı vardır. Bunun yanında birden çok faiz oranı yerine tek bir faiz oranı varmış gibi konuşulmasının nedeni, her bir faiz oranının birlikte hareket etmesi ve tek bir faiz haddi üzerinden yapılan bir analizin sonuçlarının, birden çok faiz oranı olduğu durum için de geçerli olmasıdır.[63]

Faizin yönetimini bizim ülkemizde TCMB yapmaktadır. Ülkemizde fiyat istikrarını sağlamakla mükellef olan Merkez Bankası piyasadaki para arzını genişletip daraltarak, ülke ekonomisindeki mevcut duruma bakarak faiz oranlarını yükseltmeyi ve düşürmeyi tercih edebilir. Ülkemizdeki mevcut sorun Merkez

---

[60] Erdoğan Alkin, Kemal Yıldırım ve Mustafa Özer, **İktisada Giriş**, TC Anadolu Üniversitesi Yayını, 3. Baskı, No: 1472, 2005, s. 221.
[61] M. Merih Paya, **Para Teorisi Ve Para Politikası**, 4.Baskı, Filiz Kitapevi, İstanbul, 2007, s. 120.
[62] Ünal Ve Diğerleri, s. 10-11.
[63] Erdal Ünsal, **Makro İktisat**, 7.baskı, İmaj Kitapevi, Ankara, 2007, s. 110.

Bankasının politikalarında belirleyici bir faktördür. Eğer ülkede deflasyonist bir durum söz konusu ise, Merkez Bankası faiz oranlarını düşürerek ticaretin yatırımların ve tüketimin artmasını sağlar. Bu da ekonominin büyümesine, sektörlerin canlanmasına, tüketici fiyatlarının ve enflasyonun artmasına sebep olur. Eğer ülkede yüksek enflasyon söz konusu ise, Merkez bankası bu kez faiz oranlarını yükselterek tasarrufların ve birikimlerin artmasını sağlar. Böylece enflasyon kontrol altına alınır ve ülke para biriminin değeri artar.

Faiz oranları bir ülkede yatırım-tasarruf dengesini belirleyen önemli bir etkendir. Bu oran bir ülkede tasarruf düzeyini belirlediği gibi aynı zamanda tasarrufların diğer alanlara ne oranda yöneleceğini de belirler. Bir başka deyişle, faiz tasarrufların finansal varlıklar ile fiziki varlıklar arasındaki dağılımını belirleyen önemli bir faktördür. Faiz oranları, işletmeyi yatırım konusunda akılcı davranmaya itmekte, kaynak dağılımı ve kullanımının iyileştirilmesi yönünde etkilemektedir.[64]

1.5.1.Kapsamına Göre Faiz Türleri

1.5.1.1. Banka Faizleri

Bankaların uyguladığı faizler başlıca iki gruba ayrılmaktadır:

1.5.1.1.1. Mevduat Faizi

Bankaların tasarruf sahiplerinden topladıkları fonlar yani mevduat için ödedikleri faize mevduat faizi denilmektedir. Bankalar farklı para çeşitlerine göre farklı mevduat faizi uygulamaktadır. Burada kastedilen vadeli olan mevduat hesaplarıdır. Çünkü günümüzde yalnızca vadeli mevduat hesaplarına faiz verilmektedir. Bankalara istenildiğinde ya da belli bir vade ya da ihbar süresi sonunda çekilmek üzere yatırılan paralar vadeli mevduat hesaplarıdır. Bu fonları biriktiren bankalar belli bir vade süresi sonunda belli bir oranda işlettiği bu miktarlardan kazandıkları kâr paylarının bir komisyonlarını birikimlerin üzerine koyar. Koydukları bu pay mevduat faizi olarak nitelendirilir.

[64] Ünal ve Diğerleri, s. 13.

1.5.1.1.2. Kredi Faizi

Bankaların oluşturmuş olduğu fonları kredi talep edenlere borç verirken bu paranın üzerine aldıkları faize kredi faizi denilmektedir. Kişi ya da kuruluşlar aldıkları borç karşılığında belirlenen vade ya da vadelerde borçlarını faizi ile birlikte ödemek durumundadırlar. Krediye konu olan para türüne göre ve kredinin türüne göre uygulanan faiz oranı da değişmektedir.

Günümüzde bankalar çeşitli isimler altında farklı kesimlere kredi açmaktadırlar. Bu krediler kurumsal (ticari) krediler, KOBİ kredileri ve tüketici kredileri olmak üzere sınıflandırılabilir. Tüketici kredileri ise taşıt, konut ve diğer krediler olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Çalışmamızda yalnızca konut, taşıt, ihtiyaç kredileri ve ticari kredilerin yıldan yıla değişen faiz oranları üzerinde durulacaktır. Diğer faiz türleri ise konunun tamamının anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

1.5.1.2. Tahvil, Bono Faizleri (DİBS) ve Gösterge Faiz

Bazı kamu kesimi borçlarını kapatabilmek ve devletin geçmiş yıllardan kalan anapara ve faiz borçlarını ödeyebilmek için hazine iç ve dış borçlanma yoluna gitmektedir. İç borçlanmayı Devlet Tahvili ve Hazine Bonosu ile yapmaktadır. Hazinenin vadesi 1 yıldan daha kısa olan borçlanma yöntemi bono satması iken, 1 yıldan daha uzun süreli olan borçlanma yöntemi tahvil satmasıdır. Bu borçlanma senetlerinin hepsine birden Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS) adı verilmektedir.

Hazine iç borçlanmayı daha çok ihale yöntemi ile yapmakta ve faiz de bu ihalelerde belirlenmektedir. Hazinenin bu iç borçlanma ihalelerinde belirlenen faize DİBS faizi ya da hazine faizi denilmektedir. Devlet iç borçlanma senetlerini yani hazine bonosunu ve devlet tahvilini ihale sırasında bankalar alıp daha sonra bu kâğıtları piyasada satarlar. İşte bu noktada piyasada 2.el fiyat ve faiz oluşur. Bu faizin adı da gösterge faizdir.

Şuanda bir devlet tahvilinin faizi olan gösterge faiz, bir bakıma; yatırımcılar şimdi devlete borç verecek olsalardı % kaç faiz isterlerdi sorusunun yanıtını vermektedir. Vadesine 2 yıl kalmış olan ve 3 ayda bir kupon faiz ödemeli olan alım

satım olarak en çok işlem gören devlet tahvilinin ikincil piyasalarda oluşan faizine verilen isimdir.[65]

1.5.1.3. TCMB Faizleri

1.5.1.3.1. Politika Faizi

TCMB'nin haftalık repo ihalesi açarak bankalara verdiği borca uyguladığı faiz oranı politika faizidir. Şöyle ki, TCMB bir hafta vade ile bir repo ihalesi açar ve bankalar ellerindeki bütün tahvil ve bonoları TCMB'ye verip karşılığında nakit para alırlar. Vade sonunda da ihalede belirlenen bu nakit parayı ödeyip, tahvil ve bonolarını geri alırlar. Bu işlem TCMB açısından bakıldığında aslında bir ters repo işlemidir. TCMB bu araçla banka ve finans kurumlarının piyasada uyguladıkları mevduat ve kredi faiz oranlarını, bankalardan alınan kredilerin miktarını, hisse senedi ve döviz gibi varlıkların fiyatlarını etkiler.

1.5.1.3.2. Gecelik (Fonlama) Faizi

TCMB'nin her gece bankalardan aldığı borç ve bankalara verdiği borç karşılığında uyguladığı faiz oranı gecelik faizdir. Şöyle ki, bankalar gün sonlarında hesaplarını denkleştirmek için, hesaplarının eksik ya da fazla vermesine göre, eksik kısmı tamamlayacak kadar TCMB'den kredi alırlar ya da fazla kısmı giderecek kadar TCMB'ye kredi verirler. İşte TCMB de bu kredilere bir faiz uygular. Bu faizin adı gecelik faiz ya da fonlama faizi olarak adlandırılır. TCMB'nin aldığı krediler için uyguladığı faiz ''borçlanma faiz oranı'' olarak adlandırılırken, verdiği kredilere uyguladığı faiz ''borç verme faiz oranı'' olarak adlandırılır. Piyasada bu iki faiz oranı arasındaki açıklığa ''faiz koridoru'', bu faizlere ''koridor faizi'' de denilmektedir. TCMB, uyguladığı bu faiz oranı ile ikincil piyasada oluşan kısa vadeli faiz oranlarını, döviz kurlarını ve kredilerin büyüme hızını etkiler.

---

[65] Güven Sayılgan, **Soru ve Yanıtlarıyla İşletme Finansmanı**, 6.Baskı, Turhan Kitapevi, Ankara, 2013, s. 62.

1.5.1.3.3. Geç Likidite Penceresi Faizi

TCMB'nin hesaplarını kapatmak ya da ellerinde bulunan parayı borç vermek için son ana kadar bekleyen bankalara uyguladığı caydırıcı nitelikte olan faiz oranlarına geç likidite penceresi faizi denir. Bankalar tarafından kullanıldığında ciddi bir maliyet oluşturan ve bu sebeple bankaların kullanmaktan kaçındıkları bu uygulama, her gün saat 16:00 - 17:00 arasında bankalar arası Para Piyasası'nda uygulanmaktadır.

1.6. BANKA FAİZ ORANLARI VE 2000 YILINDAN İTİBAREN FAİZ ORANLARINDAKİ DEĞİŞİM

1.6.1.Bankalarca Verilen Kredilere Uygulanan Faiz Oranları ve Genel Görünümü

Çalışmamızda yalnızca taşıt, konut, ihtiyaç kredileri ve ticari krediler üzerinde durulacaktır. Bu kredilerin 2000 ile 2016 yılları arasındaki faiz oranlarının grafikteki seyri şöyledir:

Grafik 3: 2000-2016 Yılları Arasında İhtiyaç Kredileri Faiz Oranlarının Seyri

Kaynak: TCMB, ''Bankalarca Açılan Kredilere Uygulanan Ağırlıklı Ortalama Faiz Oranları'', https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket/#collapse_3, (09.01.2018).

Grafik 4: 2000-2016 Yılları Arasında Açılan Konut Kredileri Faiz Oranlarının Seyri

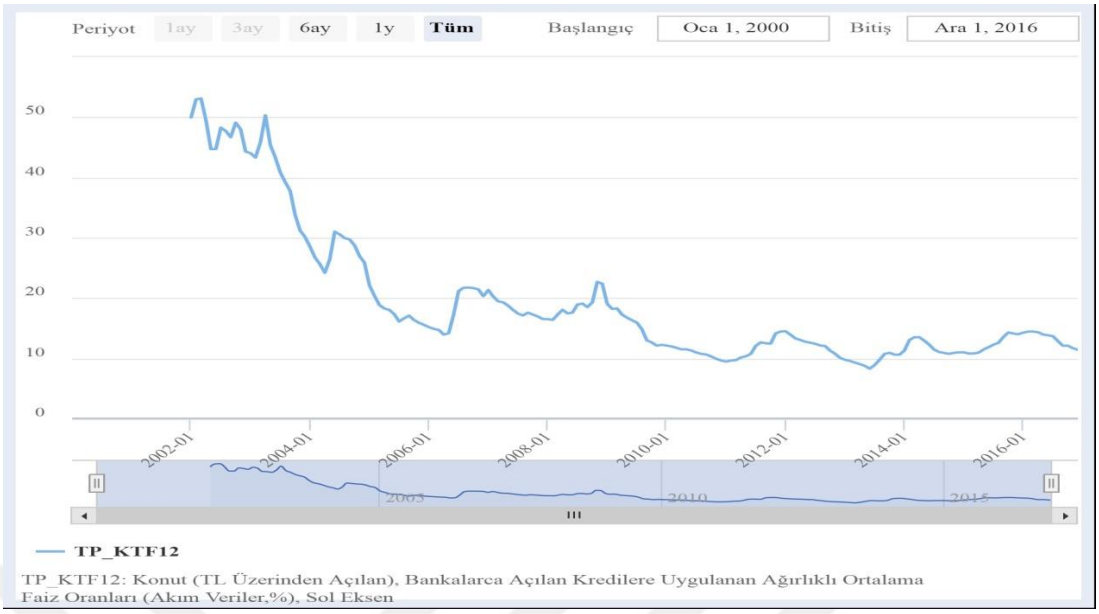

Kaynak: TCMB, ‘’Bankalarca Açılan Kredilere Uygulanan Ağırlıklı Ortalama Faiz Oranları’’, https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket/#collapse_3**,** (09.01.2018).

Grafik 5: 2000-2016 Yılları Arasında Açılan Taşıt Kredileri Faiz Oranlarının Seyri

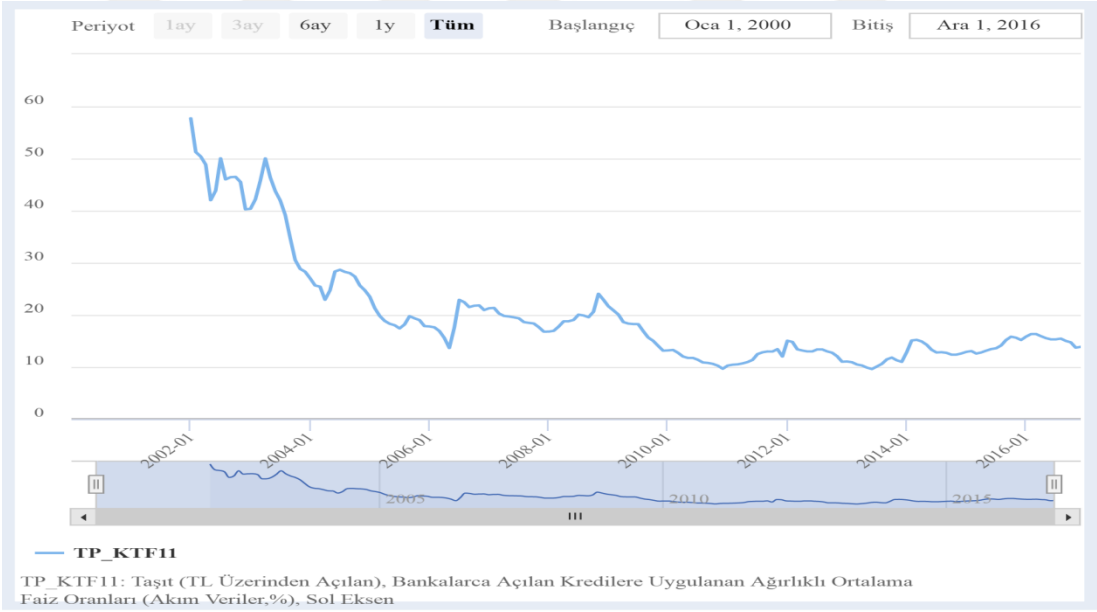

Kaynak: TCMB, ‘’Bankalarca Açılan Kredilere Uygulanan Ağırlıklı Ortalama Faiz Oranları’’, https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket/#collapse_3**,** (09.01.2018).

Grafik 6: 2000-2016 Yılları Arasında Ticari Krediler Faiz Oranlarının Seyri

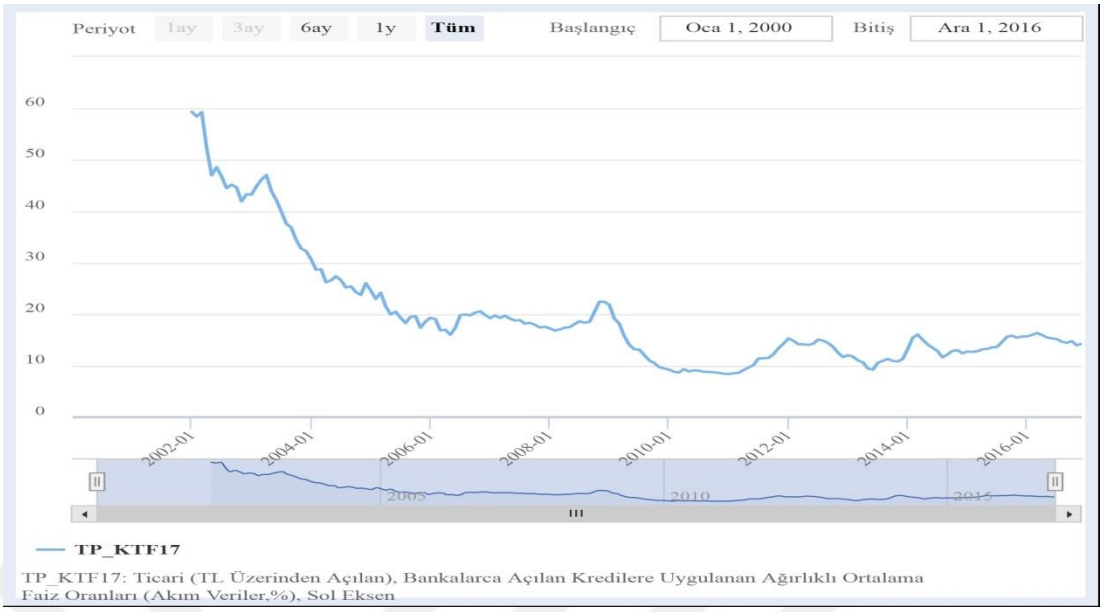

Kaynak: TCMB, ‘’Bankalarca Açılan Kredilere Uygulanan Ağırlıklı Ortalama Faiz Oranları’’, https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket/#collapse_3**,** (09.01.2018).

1.6.2. 2000-2016 Yılları Arası Konut, Taşıt, İhtiyaç Kredilerine Ve Ticari Kredilere Bankalarca Uygulanan Ortalama Faiz Oranları

Çalışmamızda ülkemizde 2000 ile 2016 yılları arasında verilen konut, taşıt, ihtiyaç ve ticari kredilerinin miktarları ve bu kredilere uygulanan faiz oranları veri olarak kullanılacaktır. Bankalarca verilen bu kredilere uygulanan ortalama ağırlık faiz oranları aşağıda gösterilmektedir. TCMB’de akım veriler olarak gösterilen bu oranlar haftalık cuma gününe ait olan verileridir. Çalışmamız yalnızca yılsonu değerleri kapsamında değerlendirileceği için Aralık ayının son cuma günü verileri şu şekilde gösterilebilir:

Bankalarca açılan kredilere uygulanan ortalama ağırlık faiz oranları (Haftalık – Cuma)

Tablo 7/8: 2000-2016 Arası İhtiyaç Ve Konut Kredileri Faiz Oranları

İhtiyaç Kredisi Faiz Oranları		Konut Kredisi Faiz Oranları	
27.12.2002	48,56	**27.12.2002**	43,37
26.12.2003	34,07	**26.12.2003**	29,54
31.12.2004	31,45	**31.12.2004**	25,19
30.12.2005	21,35	**30.12.2005**	15,1
29.12.2006	25,25	**29.12.2006**	21,53
28.12.2007	19,22	**28.12.2007**	16,21
26.12.2008	23,55	**26.12.2008**	21,78
25.12.2009	15,19	**25.12.2009**	12,21
31.12.2010	11,79	**31.12.2010**	9,53
30.12.2011	19,78	**30.12.2011**	14,35
28.12.2012	13,83	**28.12.2012**	9,9
27.12.2013	13,72	**27.12.2013**	10,73
26.12.2014	14,3	**26.12.2014**	11,03
25.12.2015	17,07	**25.12.2015**	14,07
30.12.2016	16,11	**30.12.2016**	11,43

Kaynak: TCMB, ‘’Bankalarca Açılan Kredilere Uygulanan Ağırlıklı Ortalama Faiz Oranları’’, https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/portlet/0QRrRj0ew0Y%3D/tr, (12.11.2017).

Tablo 9/10: 2000-2014 Arası Taşıt Ve Ticari Krediler Faiz Oranları

Taşıt Kredisi Faiz Oranları		Ticari Krediler Faiz Oranları	
27.12.2002	38,58	**27.12.2002**	41,32
26.12.2003	28,64	**26.12.2003**	32,19
31.12.2004	24,07	**31.12.2004**	25,03
30.12.2005	16,78	**30.12.2005**	16,57
29.12.2006	20,46	**29.12.2006**	19,4
28.12.2007	16,53	**28.12.2007**	17,26
26.12.2008	22,54	**26.12.2008**	22,3
25.12.2009	12,68	**25.12.2009**	9,06
31.12.2010	9,36	**31.12.2010**	8,39
30.12.2011	11,85	**30.12.2011**	14,89
28.12.2012	10,66	**28.12.2012**	10,97
27.12.2013	10,9	**27.12.2013**	10,6
26.12.2014	12,5	**26.12.2014**	11,14
25.12.2015	14,87	**25.12.2015**	15,77
30.12.2016	13,26	**30.12.2016**	14,53

Kaynak: TCMB, ''Bankalarca Açılan Kredilere Uygulanan Ağırlıklı Ortalama Faiz Oranları'', https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/portlet/0QRrRj0ew0Y%3D/tr, (12.11.2017).

1.7. ENFLASYON VE FAİZ ORANLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Enflasyon ile faiz arasındaki ilişki, iktisat literatüründe üzerinde en çok çalışılan konulardan birisidir. İlk kez Amerikalı ekonomist Irving Fisher tarafından ortaya konulan bu ilişki; herhangi bir dönemde nominal faiz oranlarının, yine aynı dönemdeki reel faiz oranları ile beklenen enflasyonun toplamına eşit olduğunu ileri sürmektedir. Bir başka deyişle, uzun dönemde beklenen enflasyonda meydana gelen değişmeler, nominal faiz oranlarında da eşit derecede değişmelere sebep olmaktadır. Yani, nominal faiz oranları, enflasyondaki artışla birlikte artmakta, ancak bunun yanında reel faiz oranları bundan etkilenmemektedir.[66]Nominal faiz oranları ile enflasyon arasında söz konusu olan bu ilişkinin nedeni, uzun dönemde reel faiz oranının enflasyon oranını etkileyen parasal dengesizliklerden etkilenmiyor

[66] Veli Yılancı, **Fisher Hipotezinin Türkiye İçin Sınanması: Doğrusal Olmayan Eşbütünleme Analizi**, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 23, Sayı: 4, 2009, s. 205.

olmasıdır. İşte, bu olgu ekonomide ‘’Fisher etkisi’’ olarak isimlendirilmektedir.[67]Bazen reel faiz oranı sürekli olarak sabit kalmayabilir. Bu değişim de uygulanan para politikalarından değil, reel ekonomik faktörlerden kaynaklanabilir.[68]

Irving Fisher kendi adını verdiği ‘’Fisher denklemi’’ ile enflasyon ve faiz oranları arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur. $''r_t = it - \pi_t''$ olarak gösterilen bu reel faiz oranı, nominal faiz oranından enflasyonun çıkarılmasıyla elde edilmektedir. Fisher etkisi çerçevesinde herhangi bir t zamanda, nominal faiz oranı i_t, enflasyon oranı π_t, dönem sonu reel faiz oranı r_t gösterilmektedir. Bu bağlamda, reel faiz oranı, nominal faiz oranının enflasyonun çıkarılmasıyla elde edildiğinden Fisher etkisinin varlığı, bu oranın sabit olmasını gerektirmektedir.[69]Bu reel faiz oranı, reel döviz kurlarına olan etkisi dolayısıyla dış ticaret ve uluslararası sermaye akışını etkilemekte ve aynı zamanda yatırım ve tasarruf kararları üzerinde önemli bir etkiye sahip olmaktadır.[70]

Fisher etkisine göre, paranın büyüme oranındaki sürekli bir artış, önce nominal faiz oranlarında bir düşmeye sebep olmakta, daha sonra çıktı ve enflasyon artarken faiz oranları da yavaş yavaş yükselmektedir. Uzun dönemde, faiz oranları ekonomideki paranın büyüme oranı ve enflasyonla aynı miktarda artış göstermektedir.[71]

Nominal faiz oranları ile enflasyon arasındaki grafiksel görünüm bu Fisher hipotezini kanıtlar niteliktedir. Aşağıdaki grafikte, 2002 ile 2013 yılları arasındaki enflasyon ile faiz oranları arasındaki ilişki gösterilmektedir. Grafikte açıkça görüldüğü gibi, nominal faiz ile enflasyon arasında kararlı bir ilişki söz konusudur.[72]

---

[67] Muammer Şimşek ve Cem Kadılar, **Fisher Etkisinin Türkiye Verileri İle Testi**, Doğuş Üniversitesi Dergisi, Cilt: 7, Sayı:1, 2006, s. 99.
[68] Terrence W. Kinal and Ashok K. Lahiri, **A model for ex ante real interest rates and derived inflation forecasts**, Journal of the America Statistical Association, Vol: 83, 1988, p. 670.
[69] Saadet Kasman, Adnan Kasman and Evrim Turgutlu, **Fisher Hypothesis Revisited: A Fractional Cointegration Analysis**, Emerging Markets Finance and Trade,Cilt: 42, No: 6, s. 61.
[70] Ekrem Gül ve Sezgin Açıkalın, **An Examination of the Fisher Hypothesis: The Case of Turkey**, Applied Economics, Cilt: 40, 2008, s. 3227.
[71] Nurettin Öztürk ve Dilek Durgut, **Faiz Oranlarının Belirleyicileri: Türkiye İçin Ampirik Bir Analiz**, Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt: 3, Sayı. 1, 2011, s. 126.
[72] Mahfi Eğilmez, **‘’Enflasyon Niçin Düşmüyor?’’**, 20.01.2014, http://www.mahfiegilmez.com/2014/01/enflasyon-nicin-dusmuyor.html, (08.04.2016).

Grafik 7: Enflasyon – Faiz Oranları İlişkisi

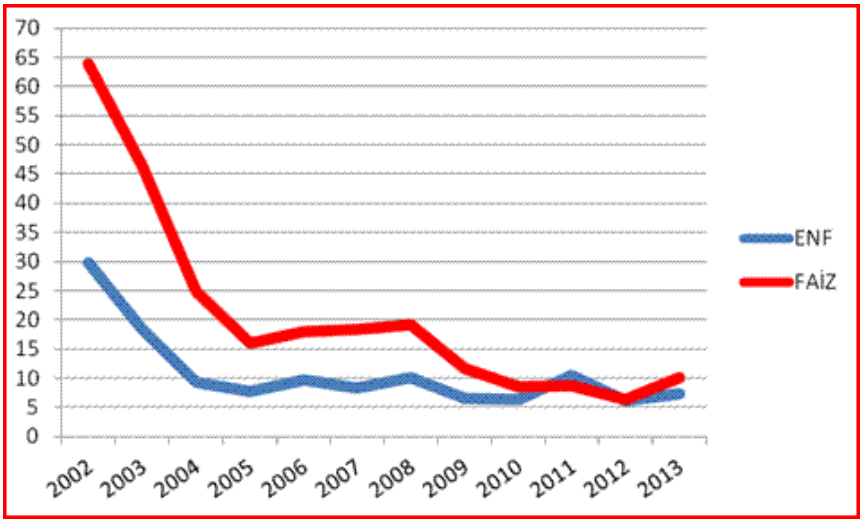

Kaynak: Mahfi Eğilmez, ''Enflasyon Niçin Düşmüyor?'', 20.01.2014, http://www.mahfiegilmez.com/2014/01/enflasyon-nicin-dusmuyor.html

Görüldüğü gibi, enflasyon ile faiz oranları arasında istikrarlı bir ilişki söz konusudur ve bu ikisi birbirini tetiklemektedir. Enflasyon ve faiz oranları ilişkisi hakkında pek çok görüş mevcuttur. Konuyla ilgili ampirik araştırmalara yer vermeden önce bunlardan bahsetmekte fayda vardır.

Enflasyon ve faiz oranları arasındaki ilişkiye baktığımızda yapılan araştırmalar, kimilerine göre enflasyonun faiz oranlarını tetiklediğini, kimilerine göre de faiz oranlarının enflasyonu tetiklediğini göstermektedir. Yani kimilerine göre enflasyon faizin sebebi iken, kimilerine göre faizin sebebi enflasyondur.

Bir görüşe göre, enflasyon ile faiz doğru orantılıdır, enflasyon faiz oranlarının artmasına yol açmaktadır. Yüksek enflasyonist ortamlarda bireyler tasarruflarını enflasyonun olumsuz olan etkisinden korumak amacıyla daha yüksek faiz isterler ve dolayısıyla enflasyondaki artış faiz oranlarının da artmasına yol açar.[73] Çünkü enflasyonun yüksek olduğu dönemler fiyat değişikliklerinin kontrol edilmesinin çok zor olduğu dönemlerdir. Ve bu dönemlerde yatırımcı kendisini garanti altına almak ister ve yüksek bir getiri istediği için ise faizler yükselir. Faizlerin yükselişi ile birlikte üreticinin kredi talepleri kısıtlanır, çünkü hem gelecek için ümitli değildir hem de aldığı kredinin geri ödemesinde sorun yaşayacaktır. Yüksek enflasyon beklentisi altında yatırımcı yatırım yapmak yerine getirisi kesin ve üretimden daha yüksek olan devlet tahvili ve hazine bonosuna tasarruflarını yatırır.[74]

[73] Öztürk ve Durgut, s. 127.
[74] Çiftçi, s. 12.

Diğer bir yaklaşım ise, enflasyon artışlarının faizleri düşürdüğünü söyleyen yaklaşımdır. Mundell'e göre, enflasyon artışı bireylerin servetlerinde azalışa sebep olmaktadır ve bireyler bu sebeple eski birikimlerine ulaşabilmek için tasarruflarını arttırırlar, dolayısıyla faizler düşer, yatırımlar artar.

Başka bir görüş ise, faiz ile enflasyon arasındaki ilişkinin enflasyonun türüne bağlı olduğudur. Enflasyonun kaynağına dayalı olarak faizlerin değiştiğini öngören bu düşünceye göre; eğer ülkede talep enflasyonu söz konusu ise faizleri arttırarak talebi düşürmek ve insanları tüketim yerine tasarrufa yönlendirmek gerekmektedir. Dolayısıyla faiz düşerse enflasyon artar, enflasyon artarsa da düşürmek için faizi arttırmak gerekir. Eğer ülkede maliyet enflasyonu söz konusu ise faizler arttığında enflasyon da artar. Çünkü faiz de bir maliyet unsurudur ve bunun artması enflasyonu daha da fazla arttırır. Dolayısıyla faiz artarsa enflasyon artar, enflasyon artarsa da düşürmek için faizi düşürmek gerekebilir.[75] Toparlayacak olursak; talep enflasyonu söz konusu ise faiz ile enflasyon arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Maliyet enflasyonu söz konusu ise faiz ile enflasyon arasında doğru yönlü bir ilişki vardır.

Bunun yanında başka bir görüş ise, faizdeki yükselişlerin talep ve maliyet enflasyonuna sebep olacağı şeklindedir. Faiz oranlarındaki yükselme, fiyatların arz yönünde yükselmesine sebep olarak maliyetleri arttırmakta ve bu maliyet artışları da fiyatlara yansıyarak maliyet enflasyonuna sebep olmaktadır.[76] Yatırımcıların risksiz alanlara kaymaları sonucu üretimde bir azalma söz konusu olmaktadır. Risksiz alanlara kayan ve tahvillere yönelen bu yatırımcıların gelirlerinde meydana gelen artışlar da harcamalarını arttığından talep artmakta ve dolayısıyla bu da talep enflasyonuna sebep olmaktadır.[77]

Uzun dönemde enflasyon ve faiz oranları arasında aynı yönde bir ilişki olduğunu belirten Fisher hipotezinin geçerliliği birçok araştırmaya konu olmuştur. Bu konuyla ilgili ampirik literatür çalışmaları aşağıda verilmiştir.

Turgutlu (2004), araştırmasında 1978-2003 döneminde enflasyon ve faiz ilişkisini test etmiştir. Buna göre, geleneksel koentegrasyon testleri ile Fisher

---

[75] Mahfi Eğilmez, ''**Faiz: Neden mi Sonuç mu?**'', 05.02.2015, http://www.mahfiegilmez.com/2015/02/faiz-neden-mi-sonuc-mu.html, (09.04.2016).

[76] Nezir Köse ve Mehmet Kenan Terzioğlu, **Türkiye'de Enflasyon Belirsizliğinin Enflasyon, Büyüme, Faiz Oranı ve Döviz Kuru Üzerine Etkileri,** İnternational Conference On Eurasian Economies, 2014, s. 2.

[77] Nur Dilbaz Alacahan, **Enflasyon, Döviz Kuru İlişkisi ve Yansıma: Türkiye The Relationship Between Inflation, Exchange Rate And Pass Through: Turkey**, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 1, 2011, s. 50.

hipotezinin TÜFE'ye dayalı enflasyon oranının kullanıldığı modelde bulunmadığı, ancak TEFE'ye dayalı enflasyon oranının kullanıldığı modelde bulunduğu saptanmıştır. Çalışmasında geleneksel birim kök ve Engle-Granger koentegrasyon testinin yanında parçalı durağanlık ve parçalı koentegrasyon analizlerini de kullanmıştır. Engle-Granger testine göre Fisher hipotezinin varlığı reddedilirken, parçalı koentegrasyon ile bu hipotezin varlığı yönünde bulgular saptanmıştır.[78] Yılancı (2009), 1989-2008 arası dönemde üçer aylık veriler kullanılarak Türkiye için Fisher hipotezinin geçerliliğini test etmiştir. Buna göre, doğrusal olmayan eşbütünleme analizinin yanı sıra Engle-Granger testi de kullanılmıştır. Ve sonuç olarak Fisher hipotezinin Türkiye için geçerli olmadığı yönünde bulgular saptanmıştır.[79] Mercan (2013), 1992-2013 dönemi verilerini kullanarak ADRL sınır testi yaklaşımıyla bu hipotezi incelemiştir. Buna göre, analiz sonucunda seriler arasında eşbütünleşme ilişkisi elde edilmiş ve enflasyon oranının nominal faiz oranlarını pozitif yönde istatistiki olarak anlamlı düzeyde etkilediği görülmüştür.[80] Kanca, Üzümcü ve Deniz (2015) ise 1980-2013 dönemi yıllık verileri ile Fisher etkisinin geçerli olup olmadığını kointegrasyon ve nedensellik analizleri çerçevesinde ampirik olarak test etmiştir. Bu teste göre, Fisher etkisi Türkiye için geçerlidir ve nedensellik analizinde enflasyon oranından faiz oranına doğru tek yönlü bir nedensel bir ilişki bulunmaktadır.[81] Doğan, Eroğlu ve Değer (2016) ise enflasyon ile faiz oranları arasındaki nedensellik ilişkisi üzerine çalışmalarını yapmışlardır. Yapılan bu çalışmada 2003-2015 dönemleri arası aylık veriler kullanılarak enflasyon ve faiz oranları arasındaki nedensellik ilişkisi araştırılmıştır. Granger nedensellik analizi yapıldıktan sonra Johansen Eşbütünleme Analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre; enflasyondan faiz oranına doğru bir nedensellik ilişkisi varken, faiz oranından enflasyona doğru bir nedensellik ilişkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.[82] Akçacı ve Gökmen (2014) de yine diğerleri gibi nominal faiz oranları ile enflasyon arasındaki ilişkiyi yansıtan Fisher hipotezinin Türkiye ekonomisinde

---

[78] Evrim Turgutlu, **Fisher Hipotezinin Tutarlılığının Testi: Parçalı Durağanlık ve Parçalı Koentegrasyon Analizi**, Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF. Dergisi, Cilt: 19, Sayı:2, 2004, s. 70.
[79] Yılancı, s. 212.
[80] Mehmet Mercan, **Enflasyon Ve Nominal Faiz Oranları Arasındaki Uzun Dönem İlişkinin Fisher Hipotezi Çerçevesinde Test Edilmesi: Türkiye Örneği**, Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 27, Sayı: 4, 2013, s. 381.
[81] O.Cenk Kanca, Adem Üzümcü ve Ahmet Deniz, **Fisher Etkisi Türkiye Ekonomisi İçin Geçerli mi? Bir Zaman Serisi Analizi, 1980-2013**, Verimlilik Dergisi, Cilt: 3, 2015, s. 60.
[82] Buhari Doğan, Ömer Eroğlu ve Osman Değer, **Enflasyon Ve Faiz Oranı Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Örneği**, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2016, s. 14.

geçerli olup olmadığını test etmiş ve incelenen dönemde bu hipotezin geçerli olduğu sonucuna varmışlardır. 2003-2014 dönemi aylık verileri kullanılarak yapılan çalışmada nedensellik ilişkisi Toda ve Yamamoto analizi ile test edilmiş ve sonuç olarak enflasyon ve faiz oranları arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.[83] Şimşek ve Kadılar (2006) da, Fisher etkisinin geçerli olup olmadığını Türkiye ekonomisinin 1987-2004 dönemine ilişkin mevsimlik verileri ile test etmişlerdir. Yapılan bu test, ekonometride Pesaran vd. tarafından geliştirilen eşbütünleşmeye ADRL yaklaşımı ve Johansen'in yaklaşımı ile doğrulanmıştır. Elde edilen sonuçlar değerlendiğinde, uzun dönemde enflasyon oranının nominal faiz oranı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve güçlü bir pozitif etkiye sahip olduğu görülmüştür. Yani, elde edilen sonuçlar Fisher etkisini desteklemektedir.[84] Atgür ve Altay (2015), Türkiye'de enflasyon ve nominal faiz oranı ilişkisini 2004-2013 dönemi için incelemiştir. Yapılan çalışmada elde edilen sonuçlar bu dönemde Türkiye'de Fisher etkisinin geçerli olduğuna işaret etmiştir. Çalışmada Johansen, Lütkepohl-Saikkonen Eşbütünleşme Testleri ve Dinamik En Küçük Kareler (DOLS) yöntemleri uygulanmış ve enflasyon ile nominal faiz oranları arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu kanıtlanmıştır.[85] Köse ve diğerleri (2012), 2002-2009 arası dönemde enflasyon oranı ile enflasyon hedeflemesi rejimi–para politikası arası ilişkiyi araştırmıştır. Yapılan analiz sonucunda uzun vadeli faiz oranlarının para politikasından etkilendiği ve para politikasının enflasyon beklentilerine bağlı olduğu ortaya çıkmıştır. Bütün bu bulgular Fisher hipotezinin zayıf formda geçerli olduğunu ortaya koymuştur.[86] İncekara ve diğerleri (2012) de Fisher etkisini 1989:01-2011:04 dönemi arasında incelemiştir. Bu araştırmalarında kointegrasyon ve VAR modelini kullanmışlar ve sonucunda Fisher etkisinin geçerli olduğu sonucuna ulaşmışlardır.[87] Köksel ve Destek (2015), yaptıkları çalışmada, Türkiye ekonomisinde Fisher hipotezinin geçerli olup olmadığını 2002:1-2014:12 dönemi için yapısal kırılmalara izin veren birim kök, eşbütünleşme, eşbütünleşme tahmincisi ve nedensellik

---

[83] Taner Akçacı ve Seyit Gökmen, **Fisher Hipotezi: Türkiye Ekonomisi İçin Bir Analiz**, Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, 2014, s. 137.

[84] Muammer Şimşek ve Cem Kadılar, **Fisher Etkisinin Türkiye Verileri İle Testi**, Doğuş Üniversitesi Dergisi, Cilt: 7, No: 1, 2006, s. 109.

[85] Musa Atgür ve N.Oğuzhan Altay, **Enflasyon ve Nominal Faiz Oranı İlişkisi: Türkiye Örneği (2004-2013)**, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt: 22, Sayı: 2, 2015, s. 531.

[86] Nezir Köse, Furkan Emirmahmutoğlu ve Sezgin Aksoy, **The interest rate-inflation relationship under an inflation targeting regime: The case of Turkey**, Journal of Asian Economics, Vol: 23, 2012, ss. 476-485.

[87] Ahmet İncekara ve diğerleri, **Validaty of Fisher Effect for Turkish Economy: Cointegration Analysis,** Procedia-Social and Behavioral Sciences, Vol: 58, 2012, pp. 396-405.

yöntemleri ile test etmeye çalışmışlardır. Yapılan analiz sonucunda, Türkiye'de Fisher hipotezinin geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.[88] Mishkin araştırmasında Fisher hipotezinin kısa dönemde değil, uzun dönemde geçerli olduğunu ileri sürmüştür.[89] Boudoukh ve Richardson da olabilecek her zaman diliminde Fisher hipotezinin geçerli olduğunu savunmuşlardır.[90] Atkins ve Coe (2002), 1953-1999 dönemi aylık verileri ile ADRL sınır testi yaklaşımını kullanmışlardır. Bu teste göre Kanada ve ABD için Fisher etkisinin var olduğu sonucuna ulaşılmıştır.[91] Kesriyeli (1994), yaptığı analizler sonucunda Türkiye ekonomisi için Fisher hipotezinin geçerli olduğu sonucuna ulaşmıştır.[92] Berument ve Jelassi de (2002), birtakım analizler yapmış ve bunların sonucunda Fisher hipotezinin Türkiye'de geçerli olduğu sonucuna ulaşmışlardır.[93] Fama (1975), 1953:M5-1971:M6 arası dönemde inceleme yapmış ve ABD'nin altı aylık hazine tahvil faizleri ile tüketici fiyat endeksi arasında birebir ilişki olduğunu savunmuştur.[94] Bonham (1991), 1955:M1-1990:M3 arası dönemde araştırma yapmış ve ABD'nin faiz oranları ile enflasyon oranları arasında pozitif yönlü ilişki olmasına rağmen, Fisher etkisini gösteren bir kanıtın görülmediği sonucuna varmıştır.[95]

---

[88] Bilge Köksel ve Mehmet Akif Destek, **Türkiye Ekonomisinde Fisher Hipotezinin Test Edilmesi: 2002-2014 Dönemi Üzerine Ampirik Bir Analiz**, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 41, 2015, s. 1252.

[89] Frederic S. Mishkin, **Is Fisher Effect For Real: A Re-examination Of The Relationship Between Inflation And Interest Rates**, Journal of Monetary Economics, Vol: 30, 1992, ss. 195-215.

[90] Jacop Boudoukh ve Matthew Richardson, **Stock Returns and Inflation: A Long Horizon Perspective**, American Economic Review, Vol: 83, 1993, ss. 1346-1355

[91] Frank J.Atkins ve Patrick J.Coe, **An ARDL Bounds Test of the Long-Run Fisher Effect in The United States And Canada**, Journal of Macroeconomics, Vol: 24, No: 2, ss. 255-266.

[92] Mehtap Kesriyeli, **Policy Regime Changes and Testing for the Fisher and UIP Hypotheses: The Turkish Evidence**, The Central Bank of the Republic of Turkey, Discussion Paper No: 9411, 1994, s. 321.

[93] Hakan Berument ve Mohamed Mehdi Jelassi, **The Fisher Hypothesis: A Multi-Country Analysis**, Applied Economics, Vol:34, Issue: 13, 2002, s. 1654.

[94] Eugene F. Fama, **Short Term Interest Rates as Predictors of Inflation**, The American Economic Review, Vol: 65, No: 3, 1975, p. 280.

[95] Carl S. Bonham, **Correct Cointegration Test of the Long Run Relationship between Nominal Interest Rate and Inflation**, Applied Economics, Cilt: 23, 1991, pp. 1487-1492.

İKİNCİ BÖLÜM

DÖVİZ, SEÇİLMİŞ DÖVİZ DEĞERLERİNİN YILLAR İTİBARİYLE KUR DEĞİŞİMLERİ VE BU DEĞİŞİMLERİN ÇEŞİTLİ ETKİLERİ

2.1. DÖVİZ KAVRAMI

2.1.1. Döviz ve Döviz Kuru Tanımı

Döviz, Fransızca bir kelime olup, dilimize ‘’devise’’ kelimesinden gelmiştir. Milletler arasında ticari hayatta kullanılan bir araç olan döviz kavramı ekonomik açıdan bakıldığında iktisadi bir mal niteliği taşımaktadır. Döviz, ülkelerin stoklarında kendi para birimleri dışında bulunan para birimleri, ödemeyi gerçekleştirme imkânı sunan her türlü belge; çek, senet, poliçe olarak nitelendirilebilir. Türk Parasını Koruma Kanunu’nun 32 sayılı kararında döviz; ‘’Efektif dahil yabancı para ile ödemeyi sağlayan her nevi hesap, belge ve araçlar[96]‘’ olarak ifade edilmektedir.

Döviz efektif ve kaydi nitelik taşıyabilir. Buna göre, banknotlar ve metal sikkeler gibi nakit şeklinde olan yabancı ülke paraları efektif döviz ya da efektif olarak adlandırılırken; nakde dönüştürülebilen bir araç şeklinde olan her türlü çek, poliçe, banka havalesi, ödeme emri, kredi mektubu, havale vb. ödeme araçları da kaydi döviz olarak adlandırılır. Dolayısıyla her efektif bir dövizdir ama her döviz bir efektif değildir. Bankalar açısından bakıldığında döviz efektiften daha değerlidir çünkü dövizin hareket kabiliyeti vardır ve dövizin saklanması emniyetlidir. Bu açıdan uygulamaya bakıldığında, nakit olarak yapılan döviz işlemlerinin diğerlerine göre payının çok daha düşük olduğu görülmektedir. Yani günümüzde uluslararası para transferi büyük ölçüde kaydi ödeme araçları aracılığı ile gerçekleşmektedir.

Her ülkenin kendine özgü bir para sistemi vardır. Oysa uluslararası ödemeler, daima bu ulusal paraların birbirleriyle değiştirilmesini gerektirmektedir. İşte bu ulusal paraların birbirlerine çevrilme zorunluluğu, bu çevrilme işlemlerinin hangi

[96]**T.C Resmi Gazete**, “32 Sayılı Türk Parasını Koruma Kanunu”, Gazete No: 20249, 7 Ağustos 1989.

oran üzerinden yapılacağı konusunda bir sorun teşkil etmektedir. İşte ulusal paraları bu değişim oranına döviz kuru ya da parite denmektedir. Bir ülkenin döviz kuru, o ülkenin ulusal para biriminin yabancı paralar cinsinden değerini ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle iki ulusal para birimi arasındaki değişim oranıdır.

Her ülkenin kendi iç piyasasında kullandığı ulusal bir para birimi vardır. Bu ulusal para sadece ulusal sınırlar içinde geçerlidir. Ancak bir ülke dışa açıldığı zaman ticari ve mali işlerde bulunduğu ülkelerin paralarına ihtiyaç duymaktadır. İşte bu işlemlerin gerçekleşebilmesi için de ulusal paraların birbirlerine çevrilebilmesi gerekmektedir.[97] Konvertibilite, bir ülkenin ulusal parasının serbestçe öteki ülke paralarına dönüştürülebilme özelliğine sahip olmasını ifade etmektedir. Ve konvertibilitenin ilk koşulu, o ülkede yasalara göre serbest bir döviz piyasasının var olmasıdır. Konvertibl olan paralar uluslararası ödeme niteliğine sahiptir. Fakat bir ülke parasının konvertibilite kazanması çok kolay değildir. Ancak o ülkenin izlediği ekonomi politikaları ve o ülkenin ödemeler bilançosu istikrarlı olmalı, spekülatif eylemlere karşı ülkenin elinde yeteri kadar altın ve döviz rezervinin bulunması gerekmektedir. Türkiye ulusal parasını 1989 yılında konvertibl bir para olarak ilan etmiştir.

Döviz iktisadi bir mal niteliği taşıdığından dövizin de belirli bir arz ve talep dengesi bulunmakta ve dolayısıyla döviz fiyatları kavramı oluşmaktadır. Bu fiyata döviz kuru denmektedir. Çeşitli biçimlerde elde edilen ve ulusal paraya dönüştürülmek üzere döviz piyasasına arz edilen tüm yabancı paralar döviz arzını oluşturmaktadır. Yabancılara ödemede bulunmak için talep edilen toplam yabancı para miktarı da döviz talebini oluşturmaktadır. Dövizin fiyatı yükseldikçe talebi düşer, fiyatı düşünce de talebi yükselir. Yani aralarında ters yönlü bir ilişki vardır. Bunun tam tersi olarak da döviz arzı ile döviz fiyatı arasında doğru yönlü bir ilişki söz konusudur. Döviz kuru yükseldikçe döviz arzı da artar. İşte döviz arzı ile döviz talebinin birbirine eşit olduğu noktada oluşan döviz kuru dövizin denge fiyatıdır.[98]

---

[97] Şerife Gamze Albayrak, **Reel Döviz Kuru Oynaklığının Doğrudan Yabancı Sermaye Girişleri Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği (1992-2008),** Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2012, s. 4.

[98] Halil Seyidoğlu, **Türkiye'de Sanayileşme ve Dış Ticaret Politikası**, Turhan Kitapevi, Ankara, 1982, ss. 138-141.

2.1.2. Döviz Kuru Çeşitleri ve Döviz Kuru Sistemleri

Nominal döviz kuru, günlük olarak kullandığımız dövizin, ulusal para cinsinden karşılığı veya ulusal paranın döviz cinsinden karşılığıdır. Bu şekli ile, döviz kuru çoğu zaman nominal döviz kuru olarak adlandırılır. Piyasada geçerli olan kurlar nominal kurlardır. Fakat ulusal para enflasyonun etkisinden dolayı düşük değerlenmiş ya da aşırı değerlenmiş olabilir. Bu durumda reel kurların hesaplanması gerekmektedir.

Nominal döviz kuru, bir ulusal paranın yabancı bir ulusal para cinsinden fiyatını gösterdiğinde iki yanlı, birden fazla ulusal para cinsinden ortalama fiyatını gösterdiğinde çok yanlı bir özellik taşır. Bu yabancı ulusal paraların hangi ulusal paralar olacağı ancak o ülkenin dış ticareti içinde büyük yer tutan ülkelerin hangi ülkeler olduğuna bakılarak kararlaştırılabilir ve bu endekse nominal efektif döviz kuru denir.[99]

Nominal kurun enflasyona göre düzeltilmesiyle elde edilen kur da reel döviz kurudur. Reel döviz kuru, nominal döviz kurunun bir fiyat endeksiyle ya da çeşitli fiyat endeksleri kullanılarak yeniden ifade edilmiş gerçek satın alma gücünü gösteren ifadesidir. Bir bakıma ülkelerin rekabet gücünü göstermektedir. Ticari faaliyetlerin yoğun olduğu ülkelerin reel kurlarının ticaret hacmi ve fiyat düzeyine göre ağırlıklı ortalaması ile hesaplanan kura ise reel efektif döviz kuru denilmektedir.

Reel döviz kuru, nominal döviz kuru ile yurt içi yurtdışı fiyat düzeyleri arasındaki oranın çarpımı şeklinde ifade edilir. Buna göre, [100]

R: Reel döviz kuru

E: Nominal döviz kuru

P*: Dış enflasyon oranı

P: Yurt içi enflasyon oranı, olmak üzere reel kur şu şekilde hesaplanır:

R: E (P* / P)

Çalışmaların bir kısmı ise reel döviz kurunu (e), ticareti yapılmayan malların fiyatlarının (Pn), ticareti yapılan malların fiyatlarına (Pt) oranı şeklinde açıklamaktadır:[101] **e: Pn/Pt**

---

[99] Aykut Kibritçioğlu ve Bengi Kibritçioğlu, **Türkiye'de Uzun-Dönem Reel Döviz Kuru Dengesizliği, 1987-2003**, Hazine Müsteşarlığı Matbaası, Araştırma-İnceleme Dizisi No: 38, Ankara, 2004, s. 2.

[100] Sait Koçak, **Döviz Kurundaki Değişikliklerin Ekonomik Etkileri**, (Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, 2006, s. 6.

Bu oran, reel döviz kurunun artması durumunda, ticarette kullanılan yurtiçi üretim maliyetlerinin arttığını göstermektedir. Diğer koşulların değişmediği varsayımı altında, reel döviz kurunun değerlenmesi, ülkenin uluslararası rekabet gücünün azaldığını göstermektedir. Buna karşın, reel döviz kurunun azalması ülkenin rekabet gücünde meydana gelen bir artışı göstermektedir. Yani aralarında zıt yönlü bir ilişki vardır.[102]

Bir diğer döviz kuru kavramı çapraz kurdur. Çapraz kur ise, bir yabancı para biriminin, diğer yabancı para birimi üzerinden değerini göstermektedir. Döviz piyasalarında çapraz kurlarla gerçekleştirilen işlemlerde en çok kullanılan para birimi ABD Doları'dır. Genellikle diğer ülkelerde olduğu gibi bizim ülkemizde de çapraz kur uygulandığında yabancı paraların fiyatı hep ABD Doları üzerinden kote edilmektedir. ABD Doları uluslararası piyasalarda ''rezerv para birimi'' olarak kabul edilmektedir. Para birimleri arasındaki bu dönüşüm oranı kimi zaman Parite olarak adlandırılmaktadır. (Euro-Dolar paritesi gibi) Dolar dışındaki iki farklı ulusal para arasındaki değişim oranının dolar kuru üzerinden hesaplanmasıyla bulunan kur olan çapraz kurda mesela; 1 Amerikan Doları = 0,68 € ve 1 Amerikan Doları = 1,46 TL olduğu biliniyorsa, bu bilgiler kullanılarak Euro'nun Türk Lirası fiyatı hesaplanabilir (1 Euro = 2,1470 TL). Çeşitli ülkelerin döviz piyasalarındaki dolar değerinin esas alınması, bu piyasalardaki gereksiz karışıklığı önlemekte, piyasa işlemlerine kolaylık ve açıklık sağlamaktadır.

Döviz fiyatlarının yani döviz kurlarının belirlenmesine yönelik olarak kullanılan sistemler olan döviz kuru sistemleri, döviz kurlarının nasıl ve hangi güçler tarafından belirleneceği, kurlarda serbestçe ve resmi kararlarla değişme olup olmayacağı ya da hangi ölçülerde olabileceği gibi konularla ilgili kurallar bütünü olarak tanımlanabilir.[103] Döviz kuru sistemleri en genel kapsamıyla sabit döviz kuru sistemi ve serbest (esnek) döviz kuru sistemi olmak üzere iki gruba ayrılır. Ayrıca sabit ve esnek kur sisteminin karışımından oluşan karma döviz kuru sistemleri de bulunmaktadır. Bu sistemler çok detaylı olduğundan yüzeysel geçeceğiz.

---

[101] Gökhan Karabulut ve Ayşe Çelikel Danışoğlu, **Türkiye'de Cari İşlemler Açığının Büyümesini Etkileyen Faktörler**, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 8, No: 1, 2006, s. 52.
[102] Albayrak, s. 6-7.
[103] Mehmet Hüseyin Bilgin ve Gökhan Karabulut, **Türkiye'de Uygulanan Döviz Kuru Politikaları ve Ekonomiye Etkileri (yayınlanmamış çalışma),** TÜGİAD Ekonomi Ödülleri 2002, İkincilik Ödülü, İstanbul, 2003, s. 3.

Sabit kur sistemi, döviz kurunun belli bir düzeyde belirlenmesi ve piyasadaki arz ve talep her ne olursa olsun kurun belirtilen düzeyde sürdürülmesi esasına dayanır. Bu sistemde döviz kurlarının yalnızca hükümet tarafından tespit edilen parite kuru etrafında çok dar sınırlar içerisinde dalgalanmasına izin verilir.

Bu sistem, döviz kurlarının hükümet kararı ile değiştirilebildiği sistemlerdir. Hükümetin resmi döviz kurunu yükseltmesi devalüasyon, düşürmesi revalüasyondur.[104] Bu sistemde ulusal paraların diğer ulusal paralarla değişim oranları, yani diğer dövizler cinsinden fiyatı resmi otoriteler tarafından belirlenir ve uluslararası ödemelerde yalnızca bu fiyatlar esas alınır. Döviz arz veya talebinde bir değişiklik olup olmaması döviz kuru üzerinde etkili olmaz. Döviz kurları sadece biraz önce de belirtildiği gibi yalnızca gerek görüldüğü takdirde hükümetler tarafından düşürülür ya da yükseltilir.[105] Bunu da yapabilmek için döviz kurları yükselmeye başladığı zaman Merkez Bankası piyasaya döviz sürer, tersine döviz kurları düşmeye başladığı zaman Merkez Bankası tanzim alım satımları yaparak döviz kurlarını sabit tutar. Hükümetler döviz piyasalarına serbest piyasa mekanizmasını bozmadan müdahalede bulunabilir, ya da serbest piyasa mekanizmasını kaldırıp yerine döviz kontrolünün konulması şeklinde müdahalede bulunabilir.[106]

Sabit döviz kuru sisteminin en büyük avantajı, ekonomide faaliyet gösteren tüm birimlerin geleceği önceden görmelerine imkân sağlamasıdır. Döviz kurunun belirli aralıklarla sürdürülmeye çalışılması ithalat ve ihracat yapan firmaların gelecekte alacağı ve ödeyeceği paraları hesaplamasına imkân sağlamaktadır. Bunun yanı sıra gelecek öngörüldüğü için spekülasyon sonucu ekonomik istikrarsızlığa düşme olasılığı çok az olacaktır. Diğer taraftan, bu sistem enflasyonu önlemesi ve fiyat disiplinin sağlanması konusunda önemli ölçüde kolaylık sağlamaktadır.[107]

Sabit kur sisteminin bu sayılan avantajları yanında dezavatajları da vardır. Bunlardan en önemlisi dış ödemeler bilançosu dengesizliklerine yol açmasıdır. Aynı zamanda sabit döviz kuru sürdürebilmek için para otoritelerinin belli bir miktar

---

[104] Halil Seyidoğlu, **Uluslarası İktisat, Teori Politika ve Uygulama**, 16. Baskı, Gizem Can Yayınları, İstanbul, 2007, s. 462.
[105] Suna Oksay, **Döviz Kuru ve Ödemeler Bilançosu Politikaları: Türkiye (1923-2000)**, Beta Basım, İstanbul, 2001, s. 10.
[106] Albayrak, s. 10.
[107] İlker Parasız, **Uluslararası Finansman**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1994, s. 79-80.

rezerv bulundurmak zorunda kalmaları bu sistemin diğer bir sakıncasıdır. Bu sebeple çok büyük kaynaklar, Merkez Bankasının kasasında atıl olarak beklemektedir.[108]

Esnek (Serbest) döviz kuru sistemi, döviz piyasasına herhangi bir resmi müdahalenin olmaması durumunda döviz kurunun serbestçe arz ve talep koşullarına göre belirlenmesi esasına dayanmaktadır. Bu sistemde hükümetin müdahalesi söz konusu değildir ve yabancı paraların fiyatları ancak piyasa tarafından belirlenir. Bu nedenle döviz kurlarında tam bir esneklik söz konudur. Bu sistemde, nominal döviz kuru, piyasadaki döviz arz ve talebine göre belirlenir ve dolayısıyla döviz arzı ve talebi değiştiğinde döviz kuru da değişir. O bakımdan zaman boyutu içerisinde kurlara bakıldığında sürekli iniş ve çıkışlar görülür.

Esnek kur sisteminin diğer sistemlere göre belirli avantajları bulunmaktadır. Bunların başında sistemin dışsal şoklara ve reel sektörden kaynaklanan şoklara karşı dirençli olması gelmektedir. Bunun yanında dış ticarette kur değerlenmesine bağlı olarak ödemeler dengesi sorunu ortaya çıkarmaması bir diğer avantajıdır. Ayrıca belirli sabit bir kur hedefi alınmadığından dolayı Merkez Bankası etkili para politikasına sahip olmaktadır. Esnek kur sisteminin dezavantajları ise, ithal enflasyona açık olması; risk algısı nedeniyle, risk primlerinin yükselmesine bağlı olarak, finansal ve ticari işlem hacminin daralması, bu sisteme geçilmeden önce mevcut pozisyonların yarattığı sorunlar olarak sıralanabilir.[109] Aynı zamanda kurların ilerleyen zamanlarda değişimi konusunda doğurduğu belirsizlik ve istikrarsızlık ekonomik işlemlerdeki riski arttırır bu da dış ticaret hacmindeki gelişimi engeller.

Döviz kurundaki dalgalanmalar iki şekilde ele alınabilir. İlk olarak, ulusal paranın dış değerinin hükümet tarafından ya da Merkez Bankası'nın kararı ile düşürülmesine devalüasyon denilmektedir. Bu da ancak sabit kur sisteminde gerçekleşebilir. Esnek kur sisteminde ise devalüasyon söz konusu değildir. Bu sistemde döviz kuru piyasadaki döviz arz-talebine göre belirlediğinden, kur çeşitli sebeplerle yükselebilir. İkincisi ise, sabit kur sisteminde hükümet veya Merkez Bankası kararı ile ulusal paranın dış değerinin yükseltilmesine revalüasyon denmektedir. Serbest kur sisteminde ise revalüasyon söz konusu değildir. Bu

[108] Albayrak, s. 10.
[109] Emre Alpan İnan, **Kur Rejimi Tercihi ve Türkiye**, Bankacılar Dergisi, TBB Yayınları, Sayı: 40, Ankara, 2002, s. 38.

sistemde döviz kurunun düşmesine ‘’ulusal paranın değer kazanması’’ veya kısaca değer artışı denir.[110]

Günümüzde uygulamada saf haliyle ne sabit kur sistemi ne de esnek kur sistemi vardır. Bu iki sistem arasında kalan, sabit ve esnek kur sisteminin karışımından oluşan bir sistem söz konudur. Karma kur sistemi olarak adlandırılan bu sistemde uygulanan çeşitli ara rejimler bulunmaktadır.

Tam esnek kur sisteminden sabit kur sistemine kadar esneklik derecesine göre sıralanan 9 farklı döviz kuru rejimi mevcuttur. Bu rejimler şu şekilde sıralanabilir:[111]

1) Serbest Dalgalanma (Free Float)
2) Gözetimli Dalgalanma (Managed Float)
3) Aralık İçinde Dalgalanma (Floating within a Band)
4) Kaygan Aralık (Sliding Band)
5) Yönlendirilmiş Sabit Aralık (Crawling Band)
6) Yönlendirilmiş Sabit Parite (Crawling Peg)
7) Ayarlanabilir Sabit Kur Sistemi (Fixed-but-adjustable exchange rate)
8) Para Kurulu (Currency Board)
9) Tam dolarizasyon (Full ‘dollarization’)

Bugün Dünya’da bu sayılan döviz kuru rejimleri uygulanmaktadır. Bu yukarıda belirtilen döviz kuru rejimlerinin hiçbirinin mutlak bir üstünlüğü bulunmamakta ve her bir rejimin belirli avantajlara karşı bazı dezavantajları da bulunmaktadır.[112]

2.1.3. Döviz Piyasaları

Döviz piyasaları, döviz alım satımlarının yapılabildiği ve bir para biriminin diğer bir para birimine dönüştüğü yapılardır. Bir başka deyişle, döviz arz ve talebinin karşılaştığı piyasalara döviz piyasası denmektedir. Döviz piyasaları, yabancı para birimleri arasındaki dönüşüm oranının belirlenmesine ve döviz fiyatlarının sağlıklı bir şekilde oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

---

[110] Hakan Karagöz, **Döviz Kuru Dış Ticaret İlişkisi**, Konya Ticaret Odası, Konya, 2009, s. 2.
[111] K. Azim Özdemir ve Gülbin Şahinbeyoğlu, **Alternatif Döviz Kuru Sistemleri**, TCMB Araştırma Genel Müdürlüğü Tartışma Tebliği, Ankara, 2000, s. 1-9.
[112] Mustafa Özçam, **Döviz Kuru Politikaları ve Türkiye’de Döviz Kuru Oynaklığının Etkileşimleri**, Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu, 2004, s. 3-4.

Dünyadaki mali piyasalar içinde işlem hacmi en yüksek piyasalar olan döviz piyasaları Avrupa, Kuzey Amerika, Avustralya- Asya olmak üzere üç ana bölgede yer almaktadır. Bunlar tek bir piyasa gibi faaliyet göstererek katılımcılara yılda 365 gün, 24 saat işlem fırsat tanımaktadır. Tüm dünyada döviz pariteleri, faiz oranları, ekonomik haber ve yorumlar Reuters reklâmlarından izlenmektedir. Bu ekran aracılığıyla hem ülke içinde hem de ülke dışındaki döviz alım satımı ve diğer döviz işlemleri online sistemle yapılmaktadır. Bu online işlemlerin yürütüldüğü yere "dealing room" denmektedir. Döviz piyasalarına giriş bu odalarda ve online ekranlar yoluyla olmaktadır.

Dünyada 24 saat açık olan döviz piyasası, sabah erken saatlerde Sydney ve Tokyo'da açılıp zamanla Hong Kong ve Singapur'a kaydıktan sonra devreye Bahreyn ardından da Avrupa piyasaları; Frankfurt, Zürih ve Londra girmektedir. İşlemlerin oldukça yoğun olduğu Londra piyasası, hareketlendikten sonra New York ve Chicago faaliyete başlamaktadır. Daha sonra ise Los Angeles ve San Francisco ile devre tamamlanmaktadır.[113]

2.1.3.1. Döviz Piyasalarının Özellikleri

Döviz piyasalarının diğer piyasalara göre bazı farklı özellikleri vardır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

1) Döviz piyasaları alıcı ve satıcıların doğrudan karşılaştıkları piyasa değildir. Çünkü alıcılar ve satıcılar işlemleri birbirleriyle değil banka, banka dışı mali kuruluşlar ve gerçek kişiler yoluyla yaparlar.

2) Döviz piyasaları belirli bir borsa biçiminde örgütlenmiş piyasalar değildir. Menkul kıymetler borsasında olduğu gibi döviz işlemleri, belirli bir yerde kurulu ve örgütsel yapıya sahip borsalarda gerçekleştirilmez. Dolayısıyla döviz piyasaları örgütlenmemiş piyasalardır.

3) Döviz piyasalarında müşterilerin ihtiyaçlarına göre sözleşme yapılabilir. Örgütlenmiş piyasalar olmadıkları için anında veya vadeli olarak alınıp satılan dövizler, borsalarda olduğu gibi standart sözleşmelere bağlanmamıştır. Bu bakımdan alınıp satılan dövizler, para cinsi, miktarı

[113] Sadi Uzunoğlu, **Para ve Döviz Piyasaları**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2008, s. 27.

ve vadesi bakımından tamamen müşterinin isteğine bağlı olarak ayarlanabilmektedir.

4) Döviz piyasaları küresel nitelikte olan piyasalardır. Döviz piyasaları ulusal piyasalarla sınırlı değildir. Dünya'nın her yerinde, döviz işlemi yapan bankalar veya diğer mali kurumlar çeşitli iletişim araçlarıyla birbirlerine bağlı durumdadırlar. Dolayısıyla herhangi bir değişimden tüm diğer merkezler de haberdar olmaktadır.

5) Döviz piyasaları Türkiye'de hiç kapanmayan piyasa durumundadır. Kıtalar arasındaki saat farklılıkları nedeniyle, 24 saat içerisinde dünyadaki döviz piyasalarından en azından bir ya da birkaçı mutlaka açık durumdadır. Dolayısıyla günün her saatinde dünya etrafındaki bankalar arasında döviz ticareti yapılmaktadır. Bunun yanında diğer piyasalar kapalı iken, açık olan piyasada ortaya çıkan bir gelişme tüm öteki piyasaları da etkilemektedir. Dolayısıyla dealerler sabah işe başladıklarında, akşamki kapanış kurlarından çok daha farklı bir kurla karşılaşmış olabilirler. Başka bir deyişle, döviz kurlarının günün her anında değişme olasılığı vardır.

6) Döviz piyasaları tam rekabet piyasalarına oldukça yakın piyasalardır. Döviz piyasalarına olan hükümet müdahalelerini dahil etmezsek, döviz piyasaları tam rekabet piyasalarına büyük ölçüde uyum göstermektedir. Alıcı ve satıcıların çok sayıda olması, piyasalara giriş ve çıkışın serbest olması ve dövizin homojen bir varlık olması, işlemcilerin piyasa koşulları hakkında geniş bir bilgiye sahip olması buna örnektir.

7) Döviz piyasası bankalar arası bir piyasadır. Her ne kadar işletmeler, bireyler, aracılar, bankalar ve merkez bankaları döviz piyasasında işlem yapan taraflar olmasına rağmen döviz piyasası işlemlerinin büyük bir bölümü bankalar arasında gerçekleştiği için döviz piyasası bankalar arası piyasa konumundadır.

8) Döviz piyasasında işlem gören varlıkların tümü aynı yapıdadır. Bu varlıklar konvertibiliteye sahip, uluslararası likidite olma özelliğine sahip para birimleridir.

Döviz piyasalarının iki önemli ayağı vardır. Bunlardan birisi interbank piyasası veya toptan piyasa, diğeri ise müşteriler piyasası veya perakende piyasadır.

İnterbank piyasası bankaların döviz pozisyonlarını denkleştirmek için kendi aralarında yaptıkları işlemlerden oluşur. Buna bankalar arası döviz piyasası ya da döviz interbankı denir. Müşteriler piyasası ise, bankalar ve döviz ticareti yapan banka dışı mâli kurumlar ile müşteriler arasındaki işlemlerden oluşur.

Döviz piyasalarında faaliyette bulunan kişi ve kuruluşlar; bankalar ve banka dışı işlemciler, dış ticaret ve dış yatırım işler yapan kişiler ve firmalar, spekülatörler ve arbitrajcılar, merkez bankaları ve hazine, döviz brokerleri ve son olarak gelirlerini enflasyona karşı korumaya çalışan işlemcilerdir. Bu katılımcılar döviz piyasasında devamlı olarak döviz alımı yapan aktif kişi veya kuruluşlardır.

2.1.3.2. Döviz Piyasalarında İşlem Türleri

Döviz piyasalarında spot, forward ve swap olmak üzere üç adet işlem türü vardır. Bu işlem türlerini açıklamakta fayda vardır.

Anında işlemler (spot transactions), iki taraf arasında yapılan ve bir dövizin alım satımıyla ilgili anlaşmanın ayrıntılarının telefon veya teleks aracılığıyla belirlenerek sonuçlandırılmasını öngören bir işlemdir. Bu tip işlemlerde dövizler iki tarafın da hesaplarına bu anlaşma tarihlerinin iki iş günü sonrasına valör tarihi olarak girer. Döviz kuru ise anlaşma tarihindeki kurdur. Valörün iki iş günü sonrasına ait olması taraflara ödeme kolaylığı sağlamak içindir. Bu süre bir tarafın sattığı dövizi, diğer tarafın da ulusal parayı karşı tarafa devretmeye hazır duruma getirmesinde kolaylık sağlar.

Vadeli işlemler (forward işlemler) ise belirli bir tutardaki dövizin, bugünden belirlenen kur üzerinden, gelecekteki belirli bir tarihte alınması ya da satılması işlemidir. Forward işlemlerin en temel özelliği; belirli ve organize olmuş borsalarda yapılmaması, fiyat, miktar ve vade gibi unsurların sabit olmayıp, tarafların karşılıklı anlaşmasıyla belirlenmesidir. Yani forward sözleşmelerin en temel avantajı; alıcı ve satıcı taraflara, ihtiyaçlarına göre vade, büyüklük vb. unsurları serbestçe belirleyebilme imkânını sağlamasıdır. Amacın döviz kuru riskinden korunması olan forward işlemlerin gerektirdiği döviz alış ve satış sözleşmesi bugünden yapılır ve uygulanacak olan kur da bugünden belirlenir. Fakat dövizin ve karşılığında ödenecek ulusal paranın teslimi gelecekte anlaşmaya varılan belirli bir tarihte yerine getirilir. Vadeli işlemlerde vadeli kurlar valörlerine göre genellikle 30, 60 veya 90 günlük olarak kote edilirler.

Swap (Değiş-Tokuş) işlemler de döviz piyasalarında gerçekleşen işlemlerden diğeridir. Bu işlemler, bir veya birden fazla forward sözleşmesine dayanan ve taraflar arasında önceden belirlenen gelecekteki bir tarihte nakit akışlarının karşılıklı değişimidir. Swap işlemlerde bir spot bir de vadeli işlem veya spot işlemlere ilaveten vadeleri farklı olan iki forward işlem bulunmaktadır. Döviz piyasalarında en büyük işlem hacmini oluşturan işlemler swap işlemleridir.

Swap işlemlerin en çok bilineni para ve faiz swap işlemleridir. Aralarında nitelik olarak farklılıklar bulunmasına rağmen her ikisi de temelde tarafların karşılıklı nakit değişim işlemleri olarak tanımlanabilir.[114]

2.1.3.3. Döviz Piyasasının İşlevleri

Döviz piyasasının başlıca dört fonksiyonu vardır. Bunlar; kredi sağlama, satın alma gücü transferi, döviz risklerini önleme ve dış ticaret dengesinin zaman içinde kurulmasına yardım olarak sıralanabilir.[115]

a) **Kredi Sağlama:** Dış ticaret işlemlerinde ithalatçı ile ihracatçı arasında sağlanacak olan finansmanın kolaylığı açısından döviz piyasalarında 'akreditif' kredilerine ihtiyaç duyulur. Yani taraflar arasındaki finansman bankalar tarafından sağlanır. İhracatçı malını gemiye yüklediği anda sahip olduğu evrakları bankaya getirerek kendisine ödeme yapılmasını sağlar. İthalatçı da gümrüğe gelen malları almak için bankadan sözü edilen evrakları almak için ödemeyi bankaya yapar. Böylece finansmanı bankanın akreditif hesabı sağlamış olur. Bunun yanında diğer normal kredi fırsatları da banka tarafından ihracatçı ve ithalatçı kişi ve kuruluşlara sağlanabilmektedir.

b) **Satın Alma Gücü Transferi:** Mal ve hizmet ithalatı yapıldığında bunun karşılığında bir miktar paranın diğer ülkeye transfer edilmesi gerekir. Dolayısıyla döviz piyasası çok kolay bir şekilde ulusal paranın birbirine dönüştürülmesini sağlayarak uluslararası ticaret ve yatırımı mümkün kılar.

c) **Döviz Risklerini Önleme:** Döviz kurlarında meydana gelebilecek değişikliklerden doğan riskler döviz piyasalarında giderilebilir. Kur risklerini gidermek ve azaltmak için döviz piyasalarında uygun işlemler yapılması bir

---

[114] Nisangül Ceran, **Yeni Finansman Teknikleri ve Ödemeler Dengesi**, Hazine ve Dış Ticaret Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 8, Ankara, 1991, s. 20-21.
[115] S. Rıdvan Karluk, **Uluslararası Ekonomi**, 3. Baskı, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1991, s. 342.

çözüm olanağı sunmaktadır. Yani döviz piyasaları, taraflara kur riskinden korunma olanağı sağlayabilmektedir buna da 'hedging' denilmektedir.

d) **Dış Ticaret Dengesinin Zaman İçinde Kurulmasına Yardım:** Döviz piyasası daha önce de bahsedildiği gibi tam rekabet piyasasının tüm özelliklerini taşır ve bu açıdan bu tip piyasalara en yakın olan piyasa tipidir. Bu tip piyasalarda birbirlerine üstünlük sağlayamayacak kadar çok homojen döviz arz ve talebi söz konudur. Ayrıca bu döviz arzı ve talebinde bulunanlar piyasada oluşan kur dışında başka faktörlerin etkisi altında kalmamaktadırlar.[116]

2.1.4. Türkiye'de Döviz Piyasasına Genel Bakış

Günümüzde döviz piyasaları fiziksel ortamlarda olmayıp onun yerine elektronik olarak birbirine bağlanmış ve kendi işyerlerinde faaliyet gösteren katılımcıların oluşturduğu bir piyasa durumundadır. Piyasa katılımcıları bilgisayarlar ve telefonlar aracılığı ile birbirleriyle iletişim kurarlar. Türkiye'de Merkez Bankası bünyesindeki döviz piyasası ve bankalar ve diğer finans kuruluşlarının kendi aralarında oluşturdukları döviz piyasası olmak üzere iki adet döviz piyasası bulunmaktadır. Ancak bu piyasalar birbirlerine rakip olan karşıt piyasalar değildir. Aksine tek bir döviz piyasasının parçaları durumundadırlar. Dolayısıyla Türkiye'de döviz piyasası bir bütündür, işlemler de bir bütün şeklinde gerçekleşir. Bu piyasalarda katılımcıların dövize dayalı her türlü işlemi yapabilme özgürlükleri vardır. Aynı zamanda bu işlemlerin vadeleri yönünde de bir kısıt bulunmamaktadır. Döviz işlemleri de spot veya vadeli olarak gerçekleştirilebilir.

Türkiye'de uygulanan döviz kuru sistemlerine de baktığımızda, hemen hemen her türlü döviz kuru rejiminin denendiğini görmekteyiz. 1980'li yıllardan günümüze sabit kur sisteminden esnek kur sistemine doğru geçiş olmuştur. Buna bağlı olarak döviz kuru politikaları da yıldan yıla değişim içerisinde olmuştur.

1973 yılında denge döviz kuru politikası izlenmesi, resmi döviz kuruna paralel bir serbest döviz kurunun oluşmasına yol açmıştır. Bu da ithalatta rantların, ihracatta kayıpların ortaya çıkmasına sebep olmuş ve optimum kaynak dağılımını bozmuştur. 1980 yılına kadar Türkiye'de gerçekleştirilen kur ayarlamaları gerekçi olmamıştır.

[116] Karluk, s. 342.

1974 yılından sonra TL'nin devamlı değer kazanması, 1977 yılından sonra dış rezervlerin çok hızlı erimesine sebep olmuştur. Ve dolayısıyla Türkiye'nin dış borçlarını ödemekte zorlanmasına sebep olmuştur. Kısacası 1980 öncesi dönemde sabit kur politikası uygulanmış ve ödemeler bilançosu sorunları karşısında sık sık devalüasyonlar uygulanmıştır. 1973'de Bretton Woods sisteminin yıkılışına kadar sıkı bir döviz kontrol politikası uygulayan Türkiye, 1973 yılından sonra daha serbest bir kur sistemine geçmiştir.[117]

Kısaca döviz kuru sistemleri Türkiye'de devamlı olarak farklılık arz etmiştir. 1980 dönemi öncesinde sabit döviz kuru sistemi uygulanmış, 1980 sonrası dönemde ise esnek kur sistemine geçiş süreci yaşanmıştır. 1980-1989 döneminde sık sık devalüasyonların yapıldığı sabit kur sistemi, 1989-1999 döneminde ise kontrollü serbest kur sistemi uygulanmıştır. 2000-2001 döneminde günlük artışların belirlendiği sabit kur sistemi uygulanmıştır. 2001 yılının ikinci yarısından itibaren ise Merkez Bankasının müdahaleleriyle sınırlandırılmış serbest kur sistemi uygulanmıştır. 1980-2001 döneminde kısmen, 2001 sonrasında ise gerçek anlamda ihracata dayalı büyüme modeli uygulanmıştır.[118] 2002 yılında Merkez Bankası tarafından döviz piyasasındaki işlemlerin daha hızlı takip edilmesini amaçlayan bir sistem uygulamaya konulmuş, 2008 yılında ise ihracat reeskont kredisi uygulamasına yönelik olarak bir takım düzenlemeler yapılmıştır. 2002-2009 yılları arasında dalgalı kur rejimine olan uyum arttırılmıştır. Bu yıllardan sonra günümüze kadar bankacılık sektörünün yapılandırılması ve güçlendirilmesi üzerine çalışılmış ve ardından enflasyon hedeflerine yaklaşılmıştır.

Tüm bu gelişmeler, bankacılık sektöründe kullanılan teknolojik araçların artması ve döviz rezervlerinin de yeteri kadar artması ile Türkiye'de döviz piyasasının etkinliğini ve derinliğini bize göstermektedir.

Döviz piyasası, kişilere ve kurumlara geleceğe yönelik risk yönetimi yapabilmektedir. Aynı zamanda yatırımcılar lehine de alternatif bir yatırım aracı oluşturarak yatırım maliyetlerinin düşük ve esnek yapılabilmesini sağlamaktadır. Türkiye'de günümüzde geçerli olan bu gelişmeler döviz piyasasının işlem hacmini

---

[117] Sami Taban ve Halil Altıntaş, **Döviz Kuru Rejimlerinin Enflasyon ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri**, Finans-Politik ve Ekonomik Yorumlar, Yıl: 41, Sayı: 486, 2004, ss. 55-71.

[118] Salih Barışık ve Elmas Demircioğlu, **Türkiye'de Döviz Kuru Rejimi, Konvertibilete, İhracat-İthalat İlişkisi (1980-2001)**, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 3, 2006, s. 72.

arttırarak piyasada faaliyette bulunan katılımcıların daha etkin ve yoğun bir şekilde işlem yapmalarına sebep olmaktadır.[119]

2.2. SEÇİLEN ÖNEMLİ BAZI DÖVİZ CİNSLERİNİN 2000-2016 YILLARI ARASINDA BELİRLENEN GÜNLER İÇERİSİNDE FİYATLARI VE BU FİYATLARIN DEĞİŞİMİNİN YORUMLANMASI

2.2.1. Yıllar İtibariyle Döviz Kurları

Çalışmamızda TCMB tarafından her gün yayınlanan ve gösterge niteliğinde olan dövizler ve satış kurlarının bir kısmı alınıp değerlendirilecektir. Bu açıdan araştırmamıza kaynak oluşturacak on iki adet döviz cinsi alınmıştır. Bunlar aynı zamanda döviz piyasasında en yaygın olarak kullanılan döviz türleridir. Bunlar; ABD Doları (USD), Avustralya Doları (AUD), Danimarka Kronu (DKK), Euro (EUR), İngiliz Sterlini (GBP), İsviçre Frangı (CHF), İsveç Kronu (SEK), Kanada Doları (CAD), Kuveyt Dinarı (KWD), Norveç Kronu (NOK), Suudi Arabistan Riyali (SAR) ve Japon Yeni (JPY)'dir. Bu döviz cinslerinin 2000-2016 yılları arasındaki döviz satış kurları alınıp bunlar çalışmamıza kaynak oluşturacaktır. TCMB tarafından her gün gösterge niteliğinde bu dövizlerin alış ve satış kurları yayınlanmaktadır. Buna göre, 2000-2016 yılları arasındaki çalışma saatlerine denk gelen her yılın Aralık ayının son günü seçilen dövizlerin satış kurları sırasıyla aşağıdaki tabloda sıralanmıştır.[120]

---

[119] Ümit Çufadar, **Türkiye'de Döviz Piyasasının Katılımcıları ve Katılımcıların Piyasadan Beklentileri**, (Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010, s. 80.

[120] **TCMB**, ''Gösterge Niteliğindeki Merkez Bankası Kurları'', http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Doviz+Kurlari/Gosterge+Niteligindeki+Merkez+Bankasi+Kurlarii, (21.04.2016).

Tablo 11: Merkez Bankası Döviz Kurları – 1

DÖVİZ KURLARI (Döviz Satış)							
(Gösterge Niteliğindeki Merkez Bankası Kurları)							
		USD	AUD	DKK	EUR	GBP	CHF
2000	**25.Ara**	0,67	0,37	0,08	0,62	0,99	0,41
2001	**31.Ara**	1,45	0,74	0,17	1,28	2,11	0,86
2002	**31.Ara**	1,64	0,93	0,23	1,72	2,65	1,18
2003	**31.Ara**	1,39	1,05	0,23	1,76	2,49	1,13
2004	**31.Ara**	1,34	1,04	0,24	1,83	2,59	1,18
2005	**30.Ara**	1,34	0,98	0,21	1,59	2,32	1,02
2006	**29.Ara**	1,41	1,11	0,24	1,86	2,77	1,15
2007	**31.Ara**	1,16	1,02	0,22	1,71	2,33	1,03
2008	**31.Ara**	1,52	1,05	0,28	2,14	2,22	1,44
2009	**31.Ara**	1,49	1,34	0,28	2,15	2,41	1,45
2010	**31.Ara**	1,54	1,57	0,27	2,06	2,39	1,65
2011	**30.Ara**	1,89	1,92	0,33	2,45	2,93	2,01
2012	**31.Ara**	1,78	1,85	0,31	2,35	2,88	1,95
2013	**31.Ara**	2,13	1,9	0,39	2,93	3,53	2,4
2014	**31.Ara**	2,33	1,91	0,38	2,83	3,63	2,36
2015	**31.Ara**	2,92	2,14	0,42	3,18	4,34	2,95
2016	**30.Ara**	3,52	2,55	0,5	3,71	4,34	3,46

Kaynak: TCMB, ‘’Gösterge Niteliğindeki Merkez Bankası Kurları’’, http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Doviz+Kurlari/Gosterge+Niteligindeki+Merkez+Bankasi+Kurlarii, (22.07.2017).

Tablo 12: Merkez Bankası Döviz Kurları – 2

DÖVİZ KURLARI (Döviz Satış)							
(Gösterge Niteliğindeki Merkez Bankası Kurları)							
		SEK	CAD	KWD	NOK	SAR	JPY
2000	**25.Ara**	0,07	0,44	2,21	0,07	0,17	0,005
2001	**31.Ara**	0,13	0,91	4,73	0,16	0,38	0,01
2002	**31.Ara**	0,18	1,04	5,5	0,23	0,43	0,01
2003	**31.Ara**	0,19	1,08	4,75	0,21	0,37	0,01
2004	**31.Ara**	0,2	1,11	4,55	0,22	0,35	0,01
2005	**30.Ara**	0,16	1,15	4,61	0,19	0,35	1,14
2006	**29.Ara**	0,2	1,21	4,88	0,22	0,37	1,18
2007	**31.Ara**	0,18	1,18	4,26	0,21	0,31	1,04
2008	**31.Ara**	0,19	1,25	5,53	0,21	0,4	1,69
2009	**31.Ara**	0,2	1,42	5,2	0,25	0,39	1,61
2010	**31.Ara**	0,23	1,54	5,49	0,26	0,41	1,89
2011	**30.Ara**	0,27	1,85	6,81	0,31	0,5	2,45
2012	**31.Ara**	0,27	1,79	6,34	0,32	0,47	2,07
2013	**31.Ara**	0,33	2	7,6	0,35	0,56	2,03
2014	**31.Ara**	0,3	2,01	8	0,31	0,62	1,95
2015	**31.Ara**	0,34	2,1	9,68	0,33	0,77	2,43
2016	**30.Ara**	0,38	2,61	11,59	0,41	0,93	3,02

Kaynak: TCMB, ''Gösterge Niteliğindeki Merkez Bankası Kurları'', http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Doviz+Kurlari/Gosterge+Niteligindeki+Merkez+Bankasi+Kurlarii, (22.07.2017).

2.2.2. Döviz Fiyatlarındaki Değişimin O Tarihteki Ekonomik Göstergelerle İlişkilendirilmesi

Çalışmamızın temelini oluşturan 2000-2016 dönemine ait bazı ekonomik göstergeler yıllık olarak aşağıda gösterilmiştir. Bunları yıllar bazında kısaca incelemekte yarar vardır.

Tablo 13: Yıllar İtibariyle Bazı Ekonomik Göstergeler (Yıllık)

Yıllar	GSYH (Milyar USD)	Kişi Başına Gelir (USD)	Büyüme (%)	Enflasyon (%)	İşsizlik (%)	Bütçe Açığı (%)	Cari Açık (%)
2000	265	4.129	6,8	39	6,5	-7,9	-3,7
2001	197	3.019	-5,7	68,5	8,4	-11,9	1,9
2002	231	3.492	6,2	29,8	10,3	-11,2	-0,3
2003	305	4.565	5,3	18,4	10,5	-8,8	-2,5
2004	390	5.775	9,4	9,3	10,8	-5,4	-3,7
2005	482	7.036	8,4	7,7	10,6	-1,5	-4,6
2006	526	7.597	6,9	9,6	10,2	-0,5	-6,1
2007	649	9.247	4,7	8,4	10,3	-1,6	-5,9
2008	742	10.444	0,7	10,1	11	-1,8	-5,7
2009	617	8.561	-4,8	6,8	14	-5,5	-2,2
2010	732	10.079	9,2	6,4	11,9	-3,6	-6,2
2011	774	10.444	8,8	10,5	9,8	-1,3	-9,7
2012	786	10.497	2,2	6,2	9,2	-2,2	-6
2013	823	10.822	4,2	7,4	9,7	-1,2	-7,9
2014	800	10.404	2,9	8,2	10,9	-1,3	-5,7
2015	722	9.261	4	8,8	10,3	-1,2	-5,2
2016	736	10.807	2,9	8,5	10,9	-2,9	-1,3

Kaynak: TUİK, ''Haber Bülteni'', http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1108#, (12.08.2017).

İlk gösterge olan GSYH 2000 yılı için 265 Milyar Dolar iken 16 yılın sonunda 736 Milyar Dolara ulaşmıştır. Yani yaklaşık 3 kat artış yaşanmıştır. Bu artıştaki başarı payını değerlendirmek için ancak diğer gelişmekte olan ülkeler grubunun da toplam GSYH'nın nereden nereye yükseldiğine bakmak gerekir. Bu açıdan değerlendirildiğinde diğer ülkelerle kıyaslandığında bu 3 katlık artışın yeterli olmadığı söylenebilir. Aynı zamanda 2015 yılı GSYH'nın 2014 yılına göre daha geride olması belirli bir istikrarın olmadığının ve bu çarkın ters dönmeye başladığının göstergesi olabilir.

Kişi başına gelir ise Türkiye'de 2000-2007 dönemi arasında hızlı sayılabilecek bir artış temposunda olmuş, ancak son 9 yılda yerinde saymıştır. Bu açıdan kendini geliştiremeyen ülkemiz orta gelir tuzağına takılıp kalmış bir ekonomi

durumundadır. Büyüme hızı ise 2001 ekonomik krizinin ardından eksilere düşmüş, ancak 2002 yılında kendini müthiş bir şekilde toplayarak hızını 2 kat arttırmıştır. 2008 yılına kadar son derece hızlı bir büyüme ivmesi yakalamış olan ülkemiz 2008 yılında duran, 2009 yılında ise küçülen bir ekonomik büyüme performansı sergilemiş bulunmaktadır. Küresel krizin etkisi 2009 yılında yaşanan yüzde 4,9'luk küçülme ile kendisini göstermiştir. 2010 ve 2011'de 2 yıllık bir toparlanma sürecinin ardından son beş yılda normal potansiyelin altında bir büyüme gerçekleşmiştir. Bu da ekonominin yavaşladığını ve sorunlu bir ekonomik sistemin yaşandığını bize göstermektedir. Enflasyonun yıllar itibariyle durumuna baktığımızda ise oranların çift haneli rakamlardan tek haneli rakamlara doğru düştüğü görülmektedir. 2000 yılından beri ekonomideki tek iyi gelişme olarak görebileceğimiz enflasyonu, Merkez Bankası her yıl hükümetle birlikte yüzde 5 enflasyon hedefi ile belirlemeye çalışmaktadır. Ancak her ne kadar hedef Merkez Bankasının hedefi gibi görülse de aslında hükümetle birlikte belirlenmektedir. Buna rağmen bu orana ulaşmakta yıllardır başarısızlıklar yaşanmaktadır. İşsizlik oranı ise 2000 ve 2001 yıllarında düşük seviyelerde seyretmiş, fakat 2001 ekonomik krizi ile yaşanan sıkıntılar bu oranı 2002'de yüzde 8'lerden yüzde 10'lara sıçratmıştır. 2016'lara kadar bu oran neredeyse aynı devam etmiş, ülkedeki işsizlik sorunu devamlılığını korumuştur.

Diğer bir ekonomik gösterge olan bütçe açığı ise 2001 yılından 2015 yılına kadar sıfırlara yaklaştırılmıştır. Bu zaman diliminde enflasyonun hep düşük seviyelerde seyretmesi ve kamu borç yükünün azaltılması büyük bir ekonomik gelişme sayılabilir. Bütçe açığı oranının düşürülmesi aslında kamu dış borcunun düşmesine sebep olmuş ve o da enflasyonun düşmesine yol açmıştır. Bunun yanı sıra bütçe açığın düşürülmesi ancak cari açığın arttırılması ile mümkün olmuştur. 2000'li yıllara kadar bütçe açığı ve kamu borçlanmasına dayalı büyüme modeli izlenmiş, 2002 sonrasında da cari açık, özel kesim ve hane halkı borçlanmasına dayalı büyüme modeline geçilmiştir. Bu model ile bütçe açığı düşerken cari açık artmıştır ve bu da artarak dış finansman sorunlarına sebep olmuştur. Yani cari açığı düşürmeye yönelik tüm bu adımlar büyüme oranının da ciddi bir biçimde düşmesine sebep olmuştur.[121]

Döviz kurlarındaki artış Türkiye açısından her zaman bir sorun olup, ekonomiyi etkilemiştir. Merkez Bankası döviz satış kurlarına baktığımızda 2000 yılından 2016 yılına (ABD Doları) devamlı bir artış içerisinde olmuştur. Son üç yılda

[121] Mahfi Eğilmez, ''AKP'nin Ekonomide 12 Yılı'', 07.04.2015, http://www.mahfiegilmez.com/2015/04/akpnin-ekonomide-13-yl.html, (15.04.2016).

ABD Doları 2,33'den 2,92'ye ve ardından 3,52'ye yükselmiştir. Son üç yıldaki bu yükseliş GSYH'yı da 823 Milyar Dolardan 736 Milyar Dolara kadar düşürmüştür. 2000-2014 yılları arasındaki istikrarını koruyan kişi başı GSYH da 2015'de 9.261 Dolara düşerek dolardaki değişimlerin ülkenin diğer önemli göstergelerini nasıl etkilediğini bize kanıtlamıştır. Dolardaki yükseliş, dolar cinsinden milli geliri doğrudan etkileyen bir unsurdur. Dolarda meydana gelen artış, dolar bazında milli geliri aşağıya doğru çekmektedir. Bunun yanında ülkemiz enerjinin hemen hemen tamamını ABD Doları ödeyerek almaktadır. Doların artması da enerjiye ödenen paranın daha fazla olması yani ödenecek TL miktarının fazla olması anlamına gelir. Hammaddelerin büyük bir bölümü dolarla alındığı için dolardaki yükselişler TL olarak hammadde maliyetlerini arttırmaktadır. Bu da dolaylı olarak ekonomiye enflasyon olarak geri dönmektedir. Başta ABD Doları olmak üzere yukarıda yer verilen döviz kurlarının TL karşısındaki konumu yani değer kazanması ya da kaybetmesi görüldüğü gibi faizden, bütçe açığına, cari açıktan enflasyona, milli gelirden işsizliğe kadar pek çok konuda ekonomiyi etkilemektedir. Cari açık ise 2011 yılında yüzde -9,2 ile en önemli düşüşünü yaşamış, 2013 yılında ise bu düşüşünü sürdürerek -7,9 düzeyinde olmuştur. 2000-2014 döneminde cari açıkta devamlı istikrarsızlık olduğu görülmektedir. Son yıllarda cari açıkta görülen düşüşün arkasındaki en önemli faktörün ise döviz kurlarında görülen dalgalanmalar sonrasında azalan ithalat ve artan ihracat olduğunu görmekteyiz.

Genel anlamda ekonomik göstergeler ile döviz kuru arasındaki ilişkilere bakarsak şunları söyleyebiliriz. Öncelikle döviz kuru düştüğünde yani ulusal para değer kaybedince, ithal mallar daha pahalı hale gelir. Bu da insanların ithal mallar yerine yerli malları tercih etmesine sebep olmaktadır. Yerli mallara olan talebin artması da kuşkusuz istihdamı arttıracaktır, yani işsizlik azalacaktır. Ancak devalüasyonun ve ithal girdilerin daha pahalı hale gelmesinin, enflasyona yol açabileceğini belirtmek gerekir. Bu da toplam talebi daraltarak istihdam da bir gerilemeye yol açar yani işsizlik artar.[122] İşsizlik oranları ülkenin ekonomik gidişatı için önemli bir göstergedir. Dolayısıyla bu orandaki değişimler ülke para birimi üzerinde direkt etkilidir. Buna göre ülkenin işsizlik oranının bir önceki döneme göre düşmesi ülke para biriminin değer kazanmasına, artış göstermesi ise değer kaybetmesine yol açar.

---

[122] Mehmet Hüseyin Bilgin, **Döviz Kuru İşsizlik İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir İnceleme**, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 8, 2004, s. 82.

Para birimlerinin fiyatları etkileyen bir kanalı da faiz oranlarıdır. Genel bir değerlendirmeyle TCMB faiz oranlarını indirdiğinde Türk Lirası değer kaybına uğrar ve döviz kurları yukarı doğru bir hareketlenme sergiler.

Bunun yanında yukarıda yıllık olarak miktarlarıyla gösterdiğimiz GSYH, ülke ekonomisindeki büyümeyi ve daralmayı gösteren önemli bir ekonomik makro veridir. Bir ülkenin GSYH'sının artış göstermesi, o ülkenin para biriminin değer kazanmasını sağlar. Aynı şekilde ülkenin GSYH parametresinin de düşüş göstermesi, o ülkeye ait para biriminin değer kaybetmesine yol açar. Yıllar itibariyle GSYH'daki artışlar ve azalışlar TL'nin değer kazanmasına ya da kaybetmesine sebep olmuştur. Bu da direkt olarak döviz fiyatlarını yani kurları etkilemiştir.

2.3. DÖVİZ FİYATLARINDAKİ DEĞİŞİMİN ÇEŞİTLİ ETKİLERİ

2.3.1. Döviz Fiyatlarındaki Değişimin Makro Ekonomik Etkileri

2.3.1.1. Döviz Fiyatlarındaki Değişikliklerin İhracat, İthalat (Dış Ticaret Dengesi) ve Cari Açığa Etkisi

Bir ülkenin ihracatını ve ithalatını etkileyen birçok etken vardır. Ancak döviz kurları, bunlardan birisi ve beklide en önemlisidir. Döviz kurlarındaki değişimin ihracat ve ithalat hacmine etkileri konusunda hem yurtiçinde hem yurtdışında bu zamana kadar birçok araştırma yapılmıştır. Bu çalışmalara yer vermeden önce döviz kurları ile dış ticaret dengesi arasındaki etkileşimi genel sınırlarıyla anlatmakta yarar vardır.

Ülkelerin kendi aralarında mal ve hizmet akımlarında ödeme aracı olarak kullandıkları dövizin değeri, ithalat ve ihracat dolayısıyla cari işlemler açığı ve dış denge üzerinde belirleyici bir rol üstlenmektedir. Bu açıdan bakıldığında, reel döviz kurlarının düşmesi yabancı mal ve hizmetlerin yerli mal ve hizmetlere göre ucuzlamasını sağlayarak ithalatı arttırır. Ancak reel döviz kurlarının yükselmesi yerli mal ve hizmetler üzerinde tam tersi bir etki yaratarak ihracatın yükselmesine sebep olur. Bu bakımdan, genel bir ifade ile reel döviz kuru ile ihracat arasında pozitif

yönlü, reel döviz kuru ile ithalat arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu söylenebilir.[123]

Döviz kurlarını belirleyen en önemli göstergelerden biri, belli bir dönem içerisinde bir ülkedeki döviz giriş çıkışını gösteren ve Merkez Bankası tarafından yayınlanan ödemeler dengesi rakamlarıdır. Ödemeler dengesi, bir yıl içerisinde ülkeye gelen ve giden döviz miktarı olarak tanımlanabilir. Bu ödemeler dengesi de dövizin nasıl kazanıldığı ve nasıl harcandığını gösteren cari işlemler dengesi ve dövizin hangi yollarla borç alınıp verildiğini gösteren sermaye hareketleri olmak üzere iki ana kısımdan oluşmaktadır.

Cari işlemlerden dolayı ödemeler dengesinde açık meydana gelmişse ve bu açık sermaye hareketleri ile karşılanamıyor durumda ise yapılacak şey ödemeler dengesini tekrar dengeye getirmek olacaktır. Cari işlemler dengesinin açık vermesinin en temel nedenlerinden biri ihracatın azalması veya ithalatın artmasıdır. Cari açık, bir ülkenin ihraç ettiği mal ve hizmetlerden elde ettiği gelirin, ülkenin yurt dışından ithal ettiği mal ve hizmetlere yaptığı ödemelerden az olmasıdır. Eğer yurt içinde üretilen mallar yurtdışında üretilen mallara göre daha pahalı olursa o zaman ihracat azalıp, ithalat artar. Bunun tam tersi durumda ise ihracat artar, ithalat azalır. Bunu belirleyen en temel faktör yurt içindeki ve yurt dışındaki fiyatların seyridir. Görüldüğü gibi, ulusal paranın değeri ve döviz kurları hareketleri direkt olarak ülkenin cari işlemler açığını etkiler.[124]

Ülkenin ulusal parasının dış değerinin değişmesi ülkenin ödemeler dengesi üzerinde önemli etkiler yaratır. Ulusal para değerini kaybettiğinde ihraç fiyatları düşerken, ithalat talebi kısıldığından dış ticaret açıkları kapanarak denge sağlanmış olur. Aynı zamanda, ulusal paranın değer kaybetmesinin dış ticaret dengesi üzerindeki etkisi çok büyük oranda ihraç ve ithal mallarının arz ve talep esnekliğine de bağlıdır. İthal malların talep esnekliği ne kadar büyük ise ulusal paranın değer kaybetmesi o kadar faydalıdır. Ancak esneklik ne kadar katı ise bu kaybın ithal malları üzerindeki etkisi o kadar sınırlıdır. Ulusal para değer kazandığında ihracat azalırken, ithalat artar. Böyle bir durumda ihracat hacmi ve iç talep seviyesi azalır. Böylece ülkede istihdam, fiyat ve ücret seviyesi düşer. Kur artışını kontrol altına

---

[123] Gülçin Tapşın ve Ahu Tuğba Karabulut, **Reel Döviz Kuru, İthalat ve İhracat Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Örneği**, Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı: 26, 2013, s. 191.

[124] H. Ali Ata, İbrahim Arslan, **Döviz Kuru ve Piyasa Dinamikleri İlişkisi (Türkiye Ekonomisi İçin Ampirik Bir Çalışma),** Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 34, 2009, s. 52.

almak istemekteki en temel neden, ithalat artışına rağmen üretilen mallarda ucuzluk sağlamak ve enflasyonu düşük tutmak istemektir. Demek ki, ülke parası yabancı paralara karşı değer kaybettiğine yani döviz kuru yükseldiğinde ihracat artarken ithalat düşmekte, ülke parası yabancı paralara karşı değer kazandığında yani döviz kuru düştüğünde ihracat düşerken ithalat artmaktadır.[125]

Döviz kurlarının değer kaybetmesi ile birlikte ihraç malları daha ucuz hale geleceğinden dolayı yabancılar harcamalarını kendi mallarından daha ucuz olan ithal mallarına kaydırırlar. Böylece, ithalat azalırken ihracat artacak ve dolayısıyla cari işlemler dengesinde iyileşme olacaktır. Döviz kurlarının değer kazandığı durumda ise ithal mallar ucuzlarken, ihraç malların fiyatları artacaktır. Bu durumda da ithalat artarken ihracat azalacak ve cari işlemler dengesinde bozulma olacaktır.[126]Döviz kurundaki artışın, ihracatı arttırıp ithalatı düşürerek cari işlemler açığını azaltması beklenir fakat genel olarak ekonomide bir durgunluk varsa ve yurtdışındaki durgunluk beklentisi varsa bu ihracat için yeterli talebin oluşmasını engellemektedir. Bu durumda ithalatı düşürmeden ihracatın cari işlemler açığını sürdürülebilir bir düzeye çekecek kadar yükselmesi mümkün değildir. Bu sebeple ihracatta bir yükselme yerine ithalatta bir gerileme yaşanmalıdır. Ancak ithalatın düşmesi de yalnızca talebin düşmesi ile mümkün olur. Bu sebeplerle döviz kurundaki artışın cari açık ile birlikte doğuracağı diğer problem de durgunluk ve büyüme oranındaki düşüş olarak görülmektedir. Bunun yanında, Türkiye gelişmekte olan bir ülke olduğu için üretimde yüksek miktarda ithal girdi kullanmaktadır ve bu girdilerin ödemeleri de döviz cinsinden olmaktadır. Bu nedenle döviz kurunda bir artış olduğunda maliyetleri düşürmek çok da mümkün değildir. Bu yüzden fiyat düşürümünü gerçekleştirebilmenin tek yolu verimliliği arttırmaktır. Verimlilik arttırılabilirse ancak yurtdışına satış fiyatı düşürülebilir ve ihracatta artış sağlanabilir.

Tüm bu açıklamalara somut bir dayanak oluşturmak adına Türkiye'de döviz kurları, ithalat ve ihracat değişkenleri arasındaki ilişkiyi daha detaylı incelemekte yarar vardır. Bu açıdan belli bir zaman aralığında veriler tablo halinde aşağıda

---

[125] Metin Coşkun ve Ali Sabri Taylan, **Döviz Kurlarındaki Değişim İhracat ve İthalat Hacmini Etkiler mi? 1999-2007 Türkiye Örneği,** Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 42, 2009, ss. 159-160.

[126] Ahmet Şahbaz, **Gelişmekte Olan Ülkelerde Kur Değişimlerinin Toplam Çıktı Üzerine Etkileri: Türkiye Üzerine Bir Uygulama**, (Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2009, s. 7.

gösterilmiştir. 2000 ile 2016 yılları arasındaki dönem Türkiye'de belirleyici bazı politikaların gerçekleştirildiği zaman dilimi olduğu için kilit olarak alınacaktır.[127][128]

Tablo 14: Reel Döviz Kuru, İthalat ve İhracat (2000-2016)

Yıllar	Reel Döviz Kuru	İhracat (Bin ABD $)	İthalat (Bin ABD $)
2000	104,9787	27.774.906	54.502.821
2001	82,71693	31.334.216	41.399.083
2002	89,18919	36.059.089	51.553.797
2003	100	47.252.836	69.339.692
2004	101,8492	63.167.153	97.539.766
2005	121,9061	73.476.408	116.774.151
2006	113,8691	85.534.676	139.576.174
2007	135,3485	107.271.750	170.062.715
2008	120,0569	132.027.196	201.963.574
2009	121,0526	102.142.613	140.928.421
2010	134,6373	113.883.219	185.544.332
2011	112,23	134.906.869	240.841.676
2012	109,998	152.461.737	236.545.141
2013	108,128	151.802.637	251.661.250
2014	102,28	157.610.158	242.177.117
2015	99,5	143.838.871	207.234.359
2016	99,06	142.529.584	198.618.235

Kaynak: TCMB, ''Tüfe Bazlı Reel Efektif Döviz Kuru'', ''Temel İstatistikler, Yıllara Göre Dış Ticaret''**http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Doviz+Kurlari/Reel+Efektif+Doviz+Kuruu/Veri+%28Tablolar%29,** http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist, (22.01.2018)

2000 yılında bir istikrar programı yayınlanmış ve bu program ile iki farklı kur sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Bu program 3 yıl devam edecek olup iki ayrı kur sistemi şeklinde planlanmıştır. Buna göre 2000 Ocak- 2001 Haziran arasındaki ilk 18 aylık dönemde "sürünen parite sistemi"; Temmuz 2001 – Aralık 2002 arasındaki

[127] **TCMB**, ''Tüfe Bazlı Reel Efektif Döviz Kurları'', **http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Doviz+Kurlari/Reel+Efektif+Doviz+Kuruu/Veri+%28Tablolar%29,** (22.01.2018).

[128] **TCMB,** ''Temel İstatistikler, Yıllara Gör Dış Ticaret, 1923-2016'', http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist, (22.01.2018).

ikinci 18 aylık dönemde ise "kademeli olarak genişleyen bant sistemi" uygulanması planlanmıştır. Bu programın uygulanması ile birlikte 2000 yılında enflasyon ve faiz düşmüş, yatırımlar da artmıştır. Ancak 2001 krizi itibari ile TL değer kaybetmiş ve tabloda görüldüğü gibi ihracat rakamları yükselmiş, ithalatta ise gerileme söz konusu olmuştur. 2001 yılında ülke ekonomisi ciddi bir finansal krizle karşı karşıya kalmış, bu yılda kur çapasından vazgeçilmiş ve serbest dalgalı kur sistemine geçilmiştir. Tablodan görüldüğü gibi, 2001 yılında yaşanan devalüasyonla birlikte reel döviz kuru değer kaybederken, ihracat artmış ithalatta ise bir gerileme olmuştur. 2002 yılında Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı uygulanmış ve reel döviz kuru artış göstermiştir. 2002-2003 döneminde TL'nin değer kazanmasına karşılık ihracatta gerileme, ithalatta artış olduğu görülmektedir. 2004 ile 2008 yılları arasında da ihracat değerlerinde devamlı olarak artış görülmüş, bu artış trendi küresel krizin yaşandığı 2008 yılına kadar devam etmiştir. Bu krizin etkisiyle reel kur değerlerinde gerileme gerçekleşmiştir. 2009 yılına geldiğimizde ise reel kur endeksinde çok hafif bir artış gözlenmekle birlikte ihracat ve ithalat değerlerinde düşüş görülmüştür. TL'deki değerlenmeye karşılık, ithalat 2010 yılı itibari ile artış gösterirken, ihracat gerilemeye devam etmiştir. 2011 yılı ise TL'nin değer kaybı ve ihracatın ve ithalatın ani yükselişi ile geçmiştir. 2012'den 2016 yılına kadar reel döviz kurunun her yıl gerçekleşen belirli düzeylerdeki düşüşü ise ihracatı 152 Bin Dolardan 142 Bin Dolara kadar düşürmüştür.

2001 yılında olan bir bankacılık krizi ve bu krizle birlikte döviz kurlarının yükselmesi ardından ithalatta daralma yaşanmış, ihracatta ise artış eğilimi devam etmiştir. Ancak 2009 yılında oluşan küresel kriz iç ve dış talebin daralması sonucu, ihracatta ve ithalatta büyük oranda düşüşler yaşanmıştır.[129]

Literatürde döviz kurları değişkenliği ile ihracat, ithalat arasındaki ya da döviz kuru ile cari açık arasındaki ilişkiyi araştıran pek çok sayıda analizlere dayalı çalışma olmasına rağmen bu ilişkinin yönü konusunda genel kabul gören bir uzlaşma oluşmamıştır. Hatta aynı ülke ve aynı örnekleme dönemi için farklı tahmin yöntemlerinin kullanılması durumunda farklı sonuçlar elde edilebilmektedir. Aynı zamanda döviz kurundaki artış teorik sonuçları nedeniyle, ihracatın artması, ithalatın artması yönünde bir beklenti yaratırken, yapılan araştırmaların bazıları bu yönde bulgulara ulaşmış, bazıları ters yönde sonuçlara varmıştır.

[129] Karagöz, s. 38.

Tapşın ve Karabulut (2013), Türkiye'de 1980-2011 dönemi için reel döviz kuru, ithalat ve ihracat değişkenleri arasındaki nedensellik ilişkisini araştırmıştır. Yaptıkları nedensellik testi sonuçlarına göre, ithalat değişkeninden ihracat değişkenine doğru ve reel döviz kuru endeksinden ithalat değişkenine doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin bulunduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan, ihracat ve ithalat değişkenlerinden döviz kuru endeksine doğru herhangi bir nedensellik ilişkisi bulunmamaktadır. Çalışmanın sonuçlarına göre, reel döviz kurunun düşürülmesi halinde ithalat azalırken, ihracat da buna bağlı olarak azalacaktır.[130] Coşkun ve Taylan (2009), Türkiye'de 1999-2007 dönemi aylık verileri kullanılarak döviz kurlarındaki değişimin ihracat ve ithalat hacmine etkisi üzerine bir çalışma yapmıştır. Verileri toplayarak birim kök testi, VAR testi ve etki-tepki analizi yapılarak, varyans ayrıştırmasına gidilmiştir. Buna göre, ihracattaki değişimin %99,61'i, ithalattaki değişimin ise %94,89'i kendileri tarafından açıklanmaktadır. Tüm bu çalışmaların sonuçlarına göre, genel kanının aksine uzun dönemde döviz kurlarındaki değişim ile ithalat ve ihracat değişkenleri arasındaki ilişki anlamlı değildir.[131] Ata ve Arslan (2009) ise, yaptıkları çalışmada 1990-2007 dönemi arasında Türkiye'de döviz kurları ile dış borçlanma, reel sektör ve ödemeler dengesi arasındaki etkileşimi araştırmış ve bunu yaparken granger nedensellik testini kullanmışlardır. Ayrıca birim kök testi ve regresyon analizi de yapılmıştır. Yapılan tüm bu çalışmaların bulgularına göre, ekonominin dört bileşeni olan kamu kesimi, reel sektör, ödemeler dengesi ve finansal sektör etkileşiminde döviz kurları ile diğer değişkenler arasında dolaylı bir nedensellik ilişkisi olduğu saptanmıştır.[132] Tarı ve Yıldırım (2009) da Türkiye'de döviz kuru belirsizliği ve ihracat hacmi arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Bunun için 1989:01-2007:3 dönemine ait üç aylık veriler kullanılarak analiz yapılmıştır. Yapılan tüm bu analizlerin sonuçlarına göre, döviz kuru belirsizliği uzun dönemde ihracat hacmini negatif etkilerken kısa dönemde döviz kuru belirsizliği ihracat hacmi üzerinde etkiye sahip değildir.[133] Saatçioğlu ve Karaca (2004) da yaptıkları çalışmada döviz kuru belirsizliğinin ihracatı nasıl etkilediğini araştırmıştır. Araştırmaya 1981-2001 arasındaki dönem alınmış olup üçer aylık veriler çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışmanın sonucuna göre, Türkiye'de döviz kuru belirsizliği hem

---

[130] Tapşın ve Karabulut, s. 203.
[131] Coşkun ve Taylan, ss. 167-168.
[132] Ata ve Arslan, s. 64.
[133] Recep Tarı ve Durmuş Çağrı Yıldırım, **Döviz Kuru Belirsizliğinin İhracata Etkisi: Türkiye İçin Bir Uygulama**, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 2, Manisa, 2009, ss. 95-105.

uzun vadede hem de kısa vadede ihracatı olumsuz etkilemektedir.[134]Karabulut ve Danışoğlu (2006), yaptıkları çalışmada Türkiye ekonomisinin temel ekonomik göstergeleri ile uygulanan kur rejimi ve döviz kuru hareketlerinin cari işlemler dengesi üzerindeki etkilerini incelemiştir. Ve bu çalışma VEC yöntemi ile test edilmiştir. Yapılan bu testin sonucuna göre, kısa dönemde döviz kuru ile cari işlemler açığı arasında kuvvetli bir pozitif ilişki söz konudur. Yani, kısa dönemde döviz kurunun artması cari açığı arttırmaktadır. Ancak, döviz kuru ile cari açık arasındaki uzun dönemli ilişki incelendiğinde istatistiki olarak anlamlı bir ilişki saptanamamıştır. Dolayısıyla reel döviz kurunun cari açığa etkisi uzun dönemde değil kısa dönemde geçerlidir.[135] Sarı (2010), döviz kurundaki değişikliklerin ithalata etkisi üzerine bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada yeni bir metot olan Markow Switching ARCH ekonometri tekniğini kullanmıştır. Regresyon sonucunda döviz kuru belirsizliğinin yarattığı risklerden, ithalat değerinin etkilendiği görülmüştür. Buna göre kur arttıkça ithalat ters yönlü olarak azalmaktadır yani döviz kuru değişkenliği ile ithalat ters yönlüdür. Kur riski arttıkça ithalat azalır.[136] Aktaş (2010), reel döviz kurlarıyla ithalat ve ihracat arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Bunun için 1989:1-2008:4 dönemi için üç aylık veriler kullanılarak VAR analizi yöntemini kullanmıştır. Yapılan varyans araştırmaları ve etki tepki analizleri sonucuna göre, reel döviz kurunun hiçbir şekilde dış ticaret dengesini sağlamada etkin bir şekilde kullanılamayacağı ispatlanmıştır. Aynı zamanda ihracat ithalata oldukça bağımlı olan bir değişkendir. Çalışma sonucunda ithalat kısıtlamalarının ihracatı olumsuz yönde etkilediği ve reel döviz kurundaki değişmelerin ihracat ve ithalat üzerinde etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.[137] Yıldırım ve Kesikoğlu (2012), 2003:1 ile 2011:9 dönemine ait verilerle Türkiye'nin ithalat, ihracat ve reel döviz kuru arasındaki nedensellik ilişkisini test etmiştir. Bunu yaparken kaldıraçlı bootstrap tekniğiyle düzeltilmiş MWALD testi uygulanmıştır. Yapılan bu araştırma sonucuna göre, döviz kuru ile ithalat ve ihracat arasında bir nedensellik ilişkisi söz konusu değildir.[138]

---

[134] Cem Saatçioğlu ve Orhan Karaca, **Döviz Kuru Belirsizliğinin İhracata Etkisi: Türkiye Örneği**, Doğuş Üniversitesi Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 2, 2004, ss. 183-195.
[135] Karabulut ve Danışoğlu, ss. 62-63.
[136] Aydın Sarı, **Döviz Kuru Oynaklığının İthalata Etkileri: Türkiye Örneği**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi, Sayı: 11, 2010, ss. 31, 41.
[137] Cengiz Aktaş, **Türkiye'de Reel Döviz Kuru İle İhracat ve İthalat Arasındaki İlişkinin Var Tekniğiyle Analizi**, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 11, 2010, s. 136.
[138] Ertuğrul Yıldırım ve Ferdi Kesikoğlu, **İthalat-İhracat-Döviz Kuru Bağımlılığı: Bootstrap İle Düzeltilmiş Nedensellik Testi Uygulaması**, Ege Akademik Bakış Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 2, 2012, s. 146.

Karagöz ve Doğan (2005) da ihracat ve ithalat değişkenlerinin her birinin döviz kuru ile olan ilişkisini incelemiştir. Çalışmalarında Ocak 1995 ile Haziran 2004 arasındaki döneme ait aylık verileri kullanmışlar ve eş-bütünleme için ön koşul olan serilerin durağanlığını araştırmışlardır. Yaptıkları çalışmanın sonucuna göre, reel döviz kuru ile dış ticaret değişkenleri arasında uzun dönemli bir nedensel ilişki yoktur. Ancak 2001 devalüasyon etkisi anlamlıdır ve kısa dönemde bu ilişki geçerlidir.[139] Barışık ve Demircioğlu (2006), Türkiye'de uygulanan döviz kuru sistemi ve ithalat, ihracat değişkenleri arasındaki ilişkiye dair bir çalışma yapmıştır. Yaptıkları analizler sonucunda bu değişkenlerin birbiriyle kuvvetli olmayan bir ilişki içerisinde oldukları ispatlanmıştır. Ancak detaylı incelemede reel kur değişimleri ile ithalat, ihracat değişimleri arasında 1980-2001 dönemini kapsayan uzun dönemli bir ilişki vardır. Kurdan ithalata güçlü ancak ihracata nispeten güçlü ilişki bulunmasına rağmen, ithalat ve ihracatın kura olan etkisi zayıftır.[140] Acaravcı ve Öztürk (2006), döviz kuru değişkenliğinin Türkiye ihracatı üzerine etkisini incelemek amacıyla eşbütünleme modeli kapsamında 1989:01-2002:08 dönemi için aylık veriler kullanarak bir çalışma yapmıştır. Elde edilen sonuca göre, döviz kurundaki belirsizlik reel ihracatı negatif yönde etkilemektedir.[141] Vergil ve Erdoğan (2009), döviz kuru ile dış ticaret dengesi ilişkisini araştırmıştır. Yaptıkları çalışma ile Türkiye'de 1989-2005 dönemi içerisinde çeyrek yıllık veriler kullanılarak Marshall-Lerner koşulunun sağlanıp sağlanmadığını ve kısa dönem içerisinde J eğrisi etkisinin geçerli olup olmadığını incelemişlerdir. Yaptıkları testlerin sonucuna göre, Türkiye için döviz kurları ile ticaret dengesi arasında istikrarlı ve uzun dönemli bir ilişkinin olduğu tahmin edilmektedir.[142] Ata ve Arslan (2003) da 1980-2000 dönemine ait yıllık verileri kullanarak Türkiye'de döviz kuru ile dış ticaret arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Yaptıkları analiz ve testlere göre, Türkiye'de bu dönem içerisinde döviz kurundaki artış dış ticaret hacmini olumlu yönde etkilemiştir. Döviz kuru ile dış ticaret hacmi arasında uzun dönemde anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır.[143] Peker (2008), reel döviz

---

[139] Murat Karagöz ve Çetin Doğan, **Döviz Kuru Dış Ticaret İlişkisi: Türkiye Örneği**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 2, Elazığ, 2005, s. 226.
[140] Barışık ve Demircioğlu, s. 82.
[141] İlhan Öztürk ve Ali Acaravcı, **Döviz Kurundaki Değişkenliğin Türkiye İhracatı Üzerine Etkisi: Ampirik Bir Çalışma**, Review of Social, Economic & Business Studies, Vol: 2, s. 205.
[142] Hasan Vergil ve Serdar Erdoğan, **Döviz kuru-Ticaret Dengesi İlişkisi: Türkiye Örneği**, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 9, 2009, s. 54.
[143] H. Ali Ata ve İbrahim Arslan, **Döviz Kuru ve Dış Ticaret Hacmi İlişkisi: Türkiye Örneği (1980-2000)**, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 2, 2003, s. 121.

kuru ile ticaret dengesi arasındaki ilişkiyi kısa ve uzun dönemde Türkiye'nin 1992:1-2006:4 dönemi verilerini kullanarak araştırmıştır. Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, döviz kuru değişkenliklerinin ticaret dengesi üzerindeki etkisi hem kısa dönemde hem uzun dönemde negatiftir.[144] Bayraktutan ve Arslan (2003), çalışmasında döviz kuru ile ithalat ve enflasyon arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Bu araştırmayı yaparken 1980-2000 dönemi arasında yıllık verileri kullanmıştır. Yapılan analiz ve testlerin sonucuna göre, belirlenen bu dönemde döviz kuru ile ithalat hacmi arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır. Yani, döviz kuru arttıkça ithalat hacmi azalmaktadır.[145] Zengin (2001), reel döviz kuru hareketleri ile dış ticaret fiyatları arasındaki nedensellik ilişkisi ve bu ilişkinin yönü konusunda bir çalışmada bulunmuştur. Yaptığı bu çalışmanın sonuçlarına göre, reel döviz kuru ile ithalat ve ihracat fiyatları arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi söz konusudur. Dış ticaret fiyatları reel döviz kurunu doğrudan etkilemekte, reel döviz kuru ise ithalat fiyat endeksini doğrudan, ihracat fiyat endeksini ise dolaylı olarak etkilemektedir.[146] Yamak ve Korkmaz (2005) da reel döviz kuru değişimlerinin dış ticaret dengesi üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bu çalışmada 1995:1-2004-4 dönemini kapsayan bir veri seti modern zaman serisi teknikleri kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, reel döviz kuru ile ticari denge arasında uzun dönemli bir ilişki söz konusu değildir. Kısa dönemde ise aralarındaki bu ilişki ancak sermaye malları ticareti tarafından belirlenmektedir.[147]

Hwaug ve Lee (2005), İngiltere'de döviz kuru oynaklığı ve ticaret dengesi arasındaki ilişkiyi iki değişkenli GARCH modeli ile analiz etmiştir. 1990-2000 dönemi arasında yapmış olduğu çalışmanın sonuçlarına göre, döviz kuru oynaklığının ihracat üzerindeki etkisi yok denecek kadar azdır ancak ithalat üzerinde pozitif yönlü bir ilişkisi söz konudur.[148] Arize (1995), döviz kuru oynaklığının ABD ihracatına olan etkisi üzerine bir araştırma yapmıştır. Yaptığı araştırma sonucuna

---

[144] Osman Peker, **Reel Döviz Kurunun Ticaret Dengesi Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği**, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 22, Sayı: 2, 2008, s. 41.

[145] Yusuf Bayraktutan ve İbrahim Arslan, **Türkiye'de Döviz Kuru, İthalat ve Enflasyon İlişkisi: Ekonometrik Analiz (1980-2000)**, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 2, 2003, s. 103.

[146] Ahmet Zengin, **Reel Döviz Kuru Hareketleri ve Dış Ticaret Fiyatları (Türkiye Ekonomisi Üzerine Ampirik Bulgular)**, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 2, 2001, s. 39.

[147] Rahmi Yamak ve Abdurrahman Korkmaz, **Reel Döviz Kuru ve Dış Ticaret Dengesi İlişkisi**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi, Sayı: 2, 2005, ss. 26-27.

[148] Hae-du Hwang ve Jin-woo Lee, **Exchange Rate Volatility and Trade Flows of the U.K. in 1990's**, International Area Studies Review, Hankuk University of Foreign Studies, Vol: 8, No: 1, 2005, p. 177.

göre, döviz kuru değişkenliğinin artması ekonomiyi zorlamakta ve ticareti engellemektedir.[149] Ceglowski (2010), ABD için yaptığı çalışmasında 1992-2006 dönemi aylık verileri ile döviz kuru oynaklığının ithalat fiyatlarına etkisini araştırmıştır. Bu araştırmanın sonucuna göre, döviz kuru değişimleri ihracat ve ithalat fiyatlarını etkilemektedir ancak bazı dış ticaret ortakları ile yapılan ticarette bu etki zamanla azalmaktadır.[150]

Görüldüğü gibi yapılan çalışmaların çoğu döviz kurları ile dış ticaret dengesi üzerine olmuştur. Ancak döviz kurlarındaki değişiklik sadece dış ticaret dengesini değil aynı zamanda ekonomideki diğer dengeleri de etkilemektedir. Dış ticaret dengesini de etkileyen tek faktör kurdaki değişiklikler değildir. İthalat hacmi iç piyasalardaki üretimin yeterli olmaması, enerji hammaddesine karşı dışa bağımlılık, birçok sanayi maddesinin yurtdışından sağlanması, tüketicilerin hep yabancı mallara karşı eğilimlerinin olması gibi pek çok sayıda faktör tarafından etkilenmektedir.[151]

2.3.1.2. Döviz Fiyatlarındaki Değişimin Enflasyon, İşsizlik, Reel Gelir ve Gelir Dağılımına Etkisi

Türkiye hem sermaye malı, hem enerji, hem de ham madde ve teknoloji açısından ağır bir biçimde dışa bağımlı bir ülkedir. Bu açıdan bakıldığında kur yükseldiğinde ithalatlar ağırlıklı olarak dolar üzerinden yapıldığından, ithalat çok daha maliyetli bir hale gelmektedir. Bu da ülkenin kârını düşürerek üretimin azalmasına sebep olmaktadır. Yatırımlarda meydana gelen düşüş de büyümenin yavaşlaması ve işsizlik olarak kendini göstermektedir. Sermaye sahipleri kârlarından fedakârlık yapmak istemedikleri için bu kez üretim maliyetlerini düşürme yoluna gitmektedirler. Bunun için de tercihi işçi ücretlerini azaltma yoluna giderek yapma gereği duyarlar. Bu açıdan bakıldığında döviz kurlarındaki artış işsizliğin artmasına, ücretlerin azalmasına ve işçilerin sömürülmesine sebep olmaktadır. Bu da dolaylı olarak hane halklarının gelirlerine yansımakta ve bütçeleri daraltmaktadır.

Döviz kurunun yükselmesi, enerjiden üretim ve dağıtıma kadar her şeyin maliyetini ve fiyatını yükseltmektedir. Halkın talep ettiği ürünlerin fiyatları bir bütün

---

[149] Augustine. C. Arize, **The Effects of Exchange-Rate Volatility on U.S. Exports: An Empirical Investigation**, Southern Economic Journal, Vol. 62, No.1, 1995, p. 42.
[150] Janet Ceglowski, **Exchange Rate Pass-Through To Bilateral Prices**, Journal of Money and Finance, Cilt: 29, No: 8, 2010, pp. 1649-1650.
[151] Coşkun ve Taylan, s. 160.

olarak artmaktadır. Reel ücretlerin enflasyon yükselirken, ücretlerin sabit tutulması yüzünden gerilemesi işçi sınıfını ekonomik olarak bir kez daha etkilemektedir.

Bir ülkenin resmi para biriminin hükümet kararıyla diğer ülke dövizleri karşısında değerinin kaybettirilmesi anlamına gelen devalüasyon döviz kurlarının değişimleri üzerinde etkilidir. Bu açıdan bakıldığında devalüasyon ters refah etkisi yaratarak toplam talebi düşürmektedir. Ayrıca hane halkının tüketim harcamalarını azaltarak, ortalama fiyat düzeyinde bir yükselmeye yol açacak ve bu ölçüde finansal varlıkların reel değerini de düşürecektir.

Devalüasyon reel gelir düzeyini de etkilemektedir. Döviz kurundaki yükselme ile ihraç ve ithal olan malların fiyatları doğrudan etkilenmektedir. Eğer dış ticaret dengesi dengedeyse ihraç ve ithal malların fiyatlarındaki değişiklikler birbirini dengeleyecektir ve devalüasyon ticaret dengesini değiştirmeyecektir. Ancak dış ticaret dengesinde bir açık varsa ithal ve ihraç malların fiyatlarındaki aynı oranda olan artışlar reel gelirin azalmasına sebep olacaktır.

Devalüasyon ulusal paranın değerinin azaltılması iken doğrudan uluslararası ticarette önemli olan döviz kurlarının değerinin artmasına sebep olur. Bu açıdan devalüasyon ticarette alınıp satılan malların fiyatlarında artışa sebep olur ve bu da kâr elde eden kişilerin göreceli gelirini arttırır. Bunun yanı sıra, ücret katılığının olduğu bir durumda kişilerin aldıkları ücretler hemen fiyat artışlarını takip edemez ve reel ücretler düşer. Dolayısıyla, ulusal gelir içerisinde kâr elde edenlerin geliri artarken, işçilerin geliri azalır.[152]

Günümüzde birçok gelişmekte olan ülke yüksek miktarda ham madde, ara girdi ve sermaye malları ithal etmektedir. Ülkedeki devalüasyon özellikle ithal girdilerin maliyetlerini açık bir şekilde arttırmaktadır. İthalatın azalması da üretim için gerekli olan girdilerin de azalacağı anlamına gelir. Artan maliyetlerden dolayı oluşan girdi eksikliği de doğrudan üretimi ağırlaştıracak ve bu da toplam arzda daralmaya sebebiyet verecektir. Toplam arzdaki azalma ile birlikte işsizlik de artışa geçecektir. Dolayısıyla bu, çıktı ve istihdam düzeyinde negatif bir etki yaratacaktır. Özellikle petrol ithal eden az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bu sorun rahatlıkla görülmektedir.[153]

---

[152] Mustafa Acar, **Devaluation in Developing Countries: Expensionary or Contractionary?**, Journal of Economic and Social Research, Cilt: 2, No: 1, 2000, s. 67.
[153] Acar, s. 68.

2.3.2. Döviz Fiyatlarındaki Değişimin Mikro Ekonomik Etkileri

2.3.2.1. Döviz Fiyatlarındaki Değişimin Reel Sektöre ve Rekabet Gücüne Etkisi

Döviz kurları mikro ekonomik bazda reel sektörde ve mali piyasalarda etkisini göstermektedir. Reel sektörün çok büyük bir bölümünü ise KOBİ'ler oluşturduğu için döviz kurlarındaki değişikliklerin KOBİ'ler üzerindeki etkisinden bahsetmek gerekir. Ekonomik kriz dönemlerinde faizlerdeki ve enflasyondaki artış ile birlikte döviz kurlarında olan dalgalanmalar direkt olarak KOBİ'leri etkilemektedir. Kriz dönemlerinde reel döviz kurundaki artış ülkemizde kapanan iş yerlerinin sayısında artışa neden olmaktadır. Şubat 2001 krizinden bu yana iş yeri kapanmalarının sayısında gözle görülür artış olmuştur. Bunun yanı sıra daralan yurt içi talebe bağlı olarak bu işletmelerde üretim ve kapasite kullanım oranları düşmektedir. Özellikle Şubat 2001 krizinden sonra yaşanan yüksek devalüasyon ve enflasyon KOBİ'lerin temel girdi fiyatlarının yani maliyetlerin yükselmesine yol açmıştır. Tüm bunlar KOBİ'lerin üretimlerini azaltmasına ya da üretimlerine ara vermesine, ticari hayattan geri çekilmelerine sebep olmaktadır. Bu olumsuz durumun kaçınılmaz sonucu olarak istihdamda ve ücretlerde gerileme olmaktadır. Kriz dönemlerinde finansman kaynakları azalmakta, hızla erimektedir bu da KOBİ'lerin yüksek faizli banka kredilerine yönelme zorunda kalmalarına sebep olmaktadır.

Döviz kurlarındaki değişiklikler ülkelerin uluslararası piyasalardaki rekabet gücünü doğrudan doğruya etkileyen bir unsurdur. Döviz kuru politikalarıyla kurlarda meydana gelen değişimler direkt olarak uluslararası piyasalarda ülkenin fiyat yapısını değiştirmektedir. Böylelikle döviz politikalarıyla ihracat yapmak iç piyasalarda satış yapmaya göre daha kazançlı olabilecek ve bu malların dış piyasalarda rekabet edebilme şansı artacaktır. Bir ülkede ulusal para yabancı paralar karşısında aşırı değerli ise ihraç mallarının fiyatı yüksek olacaktır. Diğer yandan ülke uluslararası piyasalardan mal alarak ithalatını arttıracaktır. Dolayısıyla bu durum kısa vadede ülkenin rekabet gücünü kaybetmesine sebep olacaktır. Ancak, ülke üretimde kullandığı girdileri ithalat yoluyla karşılıyorsa girdileri daha düşük rakamlar ödeyerek ithal edeceği için üretim maliyetlerini düşürecektir bu da ülkenin uzun dönemde rekabet edilebilirliğini arttıracaktır. Özellikle bizim gibi gelişmekte olan

ülkeler sırf rekabet gücünü kazanabilmek için devalüasyon yapıp ulusal paralarının değerini yabancı paralar karşısında düşürmektedir. Böylece ihraç ettikleri malların değeri göreli olarak daha düşük olacak ve ihracat kısa vadede artış gösterecektir. Devalüasyonla beraber döviz kuru değerli olacak ve döviz kurunun değerli olması da ithalatın daha pahalı olmasına neden olacağı için ülkenin ithalatı azalma gösterebilecektir. Dolayısıyla ülke kısa vadede rekabet gücü elde edebilecektir. Ancak ülke ihraç ettiği malların girdilerini eğer ithalat yoluyla sağlıyorsa üretim maliyeti yükselecek ve kısa vadede kazanılmış bu rekabet gücü sürdürülebilir olamayacaktır.[154]

2.3.2.2. Döviz Fiyatlarındaki Değişimin İşletme Performansına Etkisi

Günümüzde firmaların gerçekleştirdiği işlemlerin hep yabancı para birimi üzerinden olması ve bu işlemlerin genel ekonomik sisteme etkisi dolayısıyla döviz kurları değişiklikleri önemini korumaktadır. Döviz kurundaki dalgalanmalar işletmeleri, işletmenin türüne, ticari işlemlerin türüne ve işletmede kullanılan muhasebe tekniğine göre üç şekilde etkilemektedir. Bunlar işlem etkisi, ekonomik etki, muhasebe veya çevrim etkisi olarak sıralanabilir.

Döviz kurundaki değişmelerin firmalar üzerindeki etkileri ve bu etkilerin ölçülmesi ile ilgili finans literatüründe şu zamana kadar pek çok sayıda çalışma yapılmıştır. Çok detaylı olduğu için ayrıntıya girilmeden bu araştırmaların yalnızca biriyle ilgili bilgi verilecektir.

Mutluay ve Turaboğlu (2013), yaptıkları çalışmada döviz kurundaki değişimlerin firma performansına etkisini ölçmeyi amaçlamışlardır. Bu amaçla hisse senetleri İMKB'de işlem gören firmalardan 55 tanesini almışlar ve 1997-2007 dönemine ait verileri kullanmışlardır. Yaptıkları çalışmada Adler ve Dumas (1984) ile Jorion (1990) tarafından geliştirilen regresyon modelini kullanmışlardır. Analize göre, firmaların döviz kurundaki değişimlerden etkilenme nedenlerinin başında, dövizli veya dövize endeksli işlemler yapmaları gelmektedir. İhracat ve ithalat yapan firmaların performansları döviz kurundaki meydana gelen değişmelere daha açıktır. Fakat firmalar büyüyüp tecrübe sahibi oldukça, kendi döviz kuru risklerini daha iyi yönetebilmektedirler. Sonuçta, döviz kuru değişimleri 55 firmadan 22'sinin

[154] Reitix, Yakup Han, Döviz Kuru Değişikliklerinin Ülkelerin Rekabet Güçlerine Etkileri, 14.05.2013, http://www.reitix.com/Makaleler/Doviz-Kuru-Degisiklikleri/ID=187, (13.04.2016).

performansını en çok bir dönem gecikme ile anlamlı bir şekilde etkilemektedir. Bunun yanı sıra bu firmaların ihracatçı olmaları ile döviz kuru etkilerine açıklıkları arasında anlamlı bir ilişki var iken, bu firmaların toplam varlıkları ve yaşları ile döviz kuru değişikliklerine açık olmaları arasında istatistiksel bir ilişki söz konusu değildir.[155]

2.4. DÖVİZ KURU, ENFLASYON VE FAİZ ORANLARI İLİŞKİSİ

Bir ulusal ekonomide enflasyon, faiz ve döviz kuru üç önemli fiyatlama araçlarıdır. Bu fiyatlama araçları birbirini etkilemektedir. Bu etkileşim literatürde pek çok araştırmaya konu olmuştur. Enflasyon ile faiz oranları arasındaki ilişki yukarıda Fisher etkisi ile açıklanmış, konuyla ilgili yapılan çalışmalardan da bahsedilmiştir. Buna göre, enflasyondan faiz oranına doğru ya da faiz oranından enflasyona doğru bir ilişki söz konusudur. Faiz oranı ile döviz kuru arasındaki ilişkide faiz oranındaki yükselme ulusal paranın güçlenmesi ya da zayıflaması sonucunu doğurabilir. Enflasyon ile döviz kuru arasındaki ilişkide ise döviz kurundaki artışlar ve azalışlar ithalat ve ihracat mallarının fiyatlarını değiştirerek yurt içi fiyatlarına yansımaktadır. Tüm bunlar teorik olarak ve literatürdeki araştırmalar kapsamında anlatılacaktır.

2.4.1. Döviz Kuru – Faiz Oranları Arasındaki İlişkiler

Döviz kuru ile faiz oranları arasındaki ilişki başlıca üç kanalla incelenebilir. İlk kanala göre, yurt içi faiz oranlarının artması yatırımcıların kendilerini güvence altına alabilmek için yerli finansal varlıklara olan talebin artmasına sebep olur. Bu da döviz arzının artmasına ve yerli paranın değer kazanmasına sebep olur. İkinci kanala göre ise yükselen faiz oranları banka ve firmaların faiz yükünü arttırır ve geri ödenmeyen kredi miktarlarını arttırır. Geri ödenmeyen bu krediler bankaların bilanço yapılarında bozulmalara yol açar ve ekonomik aktiviteyi yavaşlatır. Böylece ülke ulusal parası değer kaybeder. Üçüncü kanal ise, faiz oranlarının yükselmesi ile

[155] Ali Hakan Mutluay ve Tuncay Turan Turaboğlu, **Döviz Kuru Değişimlerinin Firma Performansına Etkileri: Türkiye Örneği**, BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 1, 2013, ss. 72-74.

birlikte kamu maliyesinde faiz yükü ile birlikte enflasyonist beklentileri ve risk algılamasını arttırır. Böyle olunca ülke parasının değeri düşer, risk primi yükselir.[156]

Türkiye'de son birkaç yıldır döviz kurları ile faiz oranları arasındaki ilişki en çok tartışılan konulardan biridir. Fakat faiz oranı ile döviz kuru arasındaki ilişkinin yönü hakkında literatürde tam bir görüş birliği yoktur. Dışa açık ve sermaye hareketlerinin serbest olduğu bir ekonomide, yurt içi faiz oranlarının yükselmesi ulusal paranın değerlenmesine yol açar bu da döviz kurunun gerilemesine sebep olur. Ancak faiz oranının para talebinin belirleyicilerinden biri olması döviz kuru ile aralarında pozitif yönde bir ilişkinin doğmasına sebep olmaktadır. Faiz oranlarının yükselmesi ulusal paraya olan talebi kısıp enflasyonun yükselmesine yol açabilecektir. Böyle olunca da ulusal para değer kaybedecek ve döviz kuru yükselecektir.[157]

Temelde döviz kuru ile faiz oranları zıt yönlü gibi gözükse de bu ilişki aynı yönlü de olabilir. TL faizleri yükseldiğinde insanlar faiz getirinin döviz getirisinden daha yüksek olacağı beklentisine girer ve kişilerin ellerinde döviz bulundurmalarının maliyeti artacağı için TL faizine talep artar. Dolayısıyla döviz kuru düşer. Yani, beklentilere göre döviz kuru ile faiz oranları arasındaki ilişki ters yönlüdür. Ancak beklenti tersi bir durumda ise o zaman kişilerin TL talebi düşer, dövize talep artar.[158]

Karaca (2005), yaptığı çalışmada Türkiye'de döviz kuru ile faiz oranları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışmada yapılan analizlere göre, Ocak 1990-Temmuz 2005 dönemine ait aylık gözlemlerle döviz kuru ile kısa vadeli faiz oranları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yalnızca dalgalı kur dönemine ait Mart 2001-Temmuz 2005 dönemine ait veriler sonucunda yapılan analizler döviz kuru ile faiz oranları arasında istatistiksel olarak anlamlı, pozitif yönlü fakat zayıf bir ilişki olduğunu göstermiştir. Yani faiz oranlarındaki artış ya da azalış döviz kurlarının da aynı anda artmasına ya da azalmasına sebebiyet verebilecektir.[159]

---

[156] Yıldız Sağlam ve Mehmet Yıldırım, **2001 Krizi Sonrası Uygulanan Faiz ve Kur Politikalarının Türkiye Ekonomisine Etkileri**, Adnan Menderes Üniversitesi ve Avrupa Araştırmalar Merkezi, Güncel Ekonomik Sorunlar Kongresi'ne Sunulan Bildiri, 2007.

[157] Orhan Karaca, **Türkiye'de Faiz Oranı İle Döviz Kuru Arasındaki İlişki: Faizlerin Düşürülmesi Kurları Yükseltir mi?**, Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışma Metni, No: 14, Ankara, 2005, s. 2.

[158] Oğuz Bal, **Döviz Kuru, Mevduat Faiz Oranı, Enflasyon ve Devlet İç Borçlanma Senetleri İlişkisi (1994-2008)**, Akademik Barış Dergisi, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Sayı: 31, 2012, s. 3.

[159] Karaca, s. 15.

2.4.2. Enflasyon – Döviz Kuru Arasındaki İlişkiler

Döviz kurundaki yükselişin enflasyonu nasıl ve ne yönde etkilediğine dair genel yargılar mevcuttur. Buna göre döviz kurlarında meydana gelen yükselişler bir maliyet unsuru olarak ithal girdi mal fiyatlarına yansımaktadır. Bu da doğrudan iç piyasadaki fiyatlar genel düzeyini etkilemektedir. Bu bağlamda, döviz kurlarındaki değişme, ithalata ve ihracata konu olan nihai malların ve girdilerin fiyatlarını değiştirmesi, yarattığı belirsizliğin yerli fiyatların belirlenmesinde hesaba katılan bir faktör olması ve ücret endekslemesi gibi çeşitli yollarla ülkenin iç piyasasındaki fiyatlar genel düzeyini etkilemektedir. İthal girdi fiyatlarının yükselmesi girdi maliyetlerini arttırarak toplam üretim maliyetlerini yükseltir ve maliyet enflasyonuna yol açar. Yani, genel bir ifadeyle kurlardaki yükselmenin ülkenin iç fiyatlarına yansıyarak enflasyonu arttırıcı bir etkisinin olması beklenmektedir.

Enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde tıpkı faizler gibi yüksek seyri döviz kurlarının da yüksek olan seyri kaçınılmaz olmaktadır. Döviz değerleri karşısında TL'nin aşırı düşük seviyede devam etmesinin sebebi, ülke içinde fiyat istikrarının sağlanamaması, dolayısıyla bu etkinin enflasyonu daha da körüklemesidir. Döviz kurunun yüksek olmasının sebebi, sadece sağlanamayan fiyat istikrarı değil aynı zamanda ülke içindeki kaynakların verimsiz kullanılması, petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar ve diğer ülke krizlerinin Türkiye'yi etkilemesi de olabilir. Döviz kurunun yüksek seyrinin en önemli sebebi, fiyat istikrarsızlığıdır ve bu da enflasyona sebep olmaktadır. Sonuç olarak enflasyonla döviz kuru arasındaki ilişkinin pozitif ve aynı yönde olduğunu söyleyebiliriz.[160]

Döviz kuru ile enflasyon arasındaki ilişki döviz kurundan fiyatlara geçiş etkisi ile açıklanabilmektedir. Bu bakımdan geniş anlamda döviz kurundaki değişmelerin yurt içi fiyatlar üzerindeki etkisi olarak tanımlanabilir. Buna göre döviz kurlarından fiyatlara doğru olan yansıma iki aşamada gerçekleşmektedir. İlk aşamada döviz kurundaki değişiklikler ithalat ürünleri fiyatlarına yansımakta, diğer aşamada ise ithalat fiyatlarındaki değişiklikler üretici ve tüketici fiyatlarına yansımaktadır.[161] Bu yansımaya dolaylı ve doğrudan yansıma da denilebilir. İlkinde yerli paranın yabancı paralar karşısında değer kaybetmesi ithalata ikame mallar ile ihracata konu olan malların fiyatlarını doğrudan etkilemektedir. İthalatı yapılan malların ülkeye giriş

[160] Çiftçi, s. 13.
[161] Alacahan, s. 50.

fiyatı ile yurtiçi piyasada geçerli olan ithalat fiyatlarının birbirinden farklı olması sonucunda ikinci aşama yansıma geçerli olmaktadır. Doğrudan etkide, döviz kuru hareketleri ile ulusal paranın değerinin düşmesi ithal edilen mal fiyatlarını arttırmakta bu da yurt içi fiyatlarını arttırmaktadır. Dolaylı etkide ise, beklentiler yoluyla ithal mal fiyatları yurt içi mal fiyatlarını arttırır. Bu artışın üretim maliyetlerine yansıması ile yurt içi fiyatları artar. Dolaylı etkinin boyutu çeşitli faktörlere bağlı olarak değişir. Yani kurdaki değişmeler ithal girdilerin fiyatlarını arttırarak önce ulusal malların üretim maliyetlerini daha sonra da doğrudan tüketici fiyatlarını arttırır. Gelişmekte olan ülkelerde üretim hep ithalata dayalı olduğundan döviz kurlarında meydana gelen değişim ithal edilen tüketim mallarını fiyatlarını ve üretim maliyetlerini etkiler. Dövizin fiyatı ulusal para cinsinden arttığında, fiyatlar genel düzeyi artar. Düştüğünde ise düşer. Döviz kurlarının yüksek olmasının en önemli avantajı ihracatı arttırıp, ithalatı azaltmasıdır. Böyle olunca ödemeler dengesi açığında az da olsa azalma görülebilir fakat Türkiye daha çok ithal mal kullandığı için bu olumlu değişmeden kısa süre için yararlanabilecektir. Döviz kurundaki artış bir süre sonra cari işlemler açığına neden olacaktır.[162]

Döviz kurunun fiyatlara geçişini etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Tüm bunları genellersek, yurt içi ikame malların değişiminin sınırlı olduğu, ithalatın yüksek ve gelir düzeyinin düşük olduğu küçük ekonomilerde döviz kurundan fiyatlara geçiş etkisi daha yüksek olmaktadır. Bunların yanı sıra istikrarsız para politikasının olduğu, enflasyonun yüksek olduğu ve sabit kur rejiminin uygulandığı ülkelerde de bu geçiş etkisinin daha yüksek olduğunu gösteren yapılmış bir çok ampirik çalışma bulunmaktadır.[163] Yani, döviz kurunun fiyatlara etkisinin seçilen kur rejimi ile de yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Döviz kuru ile enflasyon arasındaki ilişkinin ya da bu iki değişken arasındaki geçişkenliğin incelendiği araştırmaların bazıları şöyledir:

Işık vd. (2004), 1982:01-2003:04 dönemindeki enflasyon ve döviz kurları verilerini kullanarak bu iki değişken arasındaki eşbütünleşik bir ilişkinin olup olmadığını araştırmıştır. Ve Johansen'in (1988) çoklu eşbütünleme yöntemi ile parametreler tahmin edilmiş ve var olan iki değişken arasında uzun dönemli güçlü bir

---

[162] Alacahan, ss. 50,54.

[163]Armağan Onur Damar, **Türkiye'de Döviz Kurundan Fiyatlara Geçiş Etkisinin İncelenmesi**, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010, s. 7.

ilişkinin var olduğu tespit edilmiştir. Ulaşılan sonuç, döviz kurunun %1 artması halinde enflasyonun %0,9 artacağına işaret etmektedir.[164]

Berument (2002), yaptığı çalışmada reel döviz kurları ile enflasyon arasındaki ilişkiyi Türkiye verileri ile incelemiş ve yaptığı incelemenin sonucuna göre TEFE enflasyon oranının TÜFE enflasyon oranına göre reel döviz kurundan daha çok etkilendiği sonucuna varmıştır. Bunun yanında döviz kurunda meydana gelen artışların ithal mal fiyatlarını arttırdığı için ithal ham madde veya ara malı kullanılan ürünlerin ve ithal tüketim mallarının fiyatlarını arttıracağını belirtmektedir. Döviz kurunda meydana gelen bir artış ithalatı azaltıp ihracatı arttıracak ve sonuçta yurt içine arz edilen malların sınırlı olduğu bir ortamda fiyatlar artış gösterecektir. [165]

Damar (2010), yaptığı çalışmasında Vektör Hata Giderme Modeli'ni kullanarak Türkiye'de döviz kurundan yurt içi fiyatlara geçiş etkisini incelemiştir. Ocak 1995 – Haziran 2000 ve Ocak 2002 – Aralık 2009 dönemlerine ait verileri kullanmıştır. Geçiş etkisinin dalgalı kur rejimi sonrasında düştüğünü ispatladığı çalışmaya göre, gerek dalgalı kur rejimi öncesi gerekse sonrasında çekirdek enflasyonda TÜFE' ye nazaran daha yüksek bir geçiş etkisi söz konusudur. Aynı zaman ithal girdi bağımlılığı olduğu sürece döviz kurunun fiyatlara geçiş etkisinin her zaman belirli bir ölçüde var olacağı düşülmektedir.[166]

Ergin (2015), döviz kuru ile enflasyon arasındaki ilişkiyi Vektör Otoregresyon Analizi ile 2005:01-2014:12 dönemleri arasında aylık veriler kullanılarak incelemiştir. Çalışmada iki tip model kullanılmış olup, her iki modelde de ortak sonuç, kurlardaki artışın fiyatlar genel düzeyini arttırdığı yönündedir. Bu artış ithal ara malı kaynaklı olabileceği gibi yabancıların yurt içi mallara olan taleplerinden de kaynaklanabilmektedir. Aynı zamanda ithalat fiyatlarının TÜFE'ye oranla döviz kuru değişimlerinden daha fazla etkilendiği de görülmüştür. Döviz kuru geçişkenliği incelenen dönem içerisinde başlarda güçlü olmakla birlikte sonrasında zayıflamıştır.[167]

---

[164] Nihat Işık, Mustafa Acar ve H. Bayram Işık, **Enflasyon ve Döviz Kuru İlişkisi: Bir Eşbütünleşme Analizi**, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Cilt: 9, Sayı: 2, Isparta, ss. 325-340.

[165] M.Hakan Berument, **Döviz Kuru Hareketleri ve Enflasyon Dinamiği: Türkiye Örneği**, Çalışma Tebliği, Bilkent Üniversitesi Ekonomi Bölümü, No: 0203, Ankara, 2002, ss. 1-15.

[166] Damar, ss. 52-53.

[167] Ayşe Ergin, **Döviz Kuru ve Enflasyon Arasındaki Geçiş Etkisi: Türkiye Örneği**, Niğde Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 3, 2015, ss. 17-27.

Özçiçek (2007), çalışmasında Türkiye'de 1982-2002 dönemi arasındaki verilerini kullanarak kurdaki değişmelerin toptan ve tüketici fiyatları üzerindeki etkisini araştırmıştır. Vektör ardışık bağlanımı (VAR) ve denklemli regresyon modeli kullanılarak yapılan çalışmaya göre, 1994 ve 2001 kriz dönemlerindeki kur ve enflasyon ilişkisinin çok kuvvetli olduğu ve bu iki dönemin etkisinin geçirgenlik değerinin aşırı yüksek bulunmasına sebep olduğu görülmüştür. [168]

Kara ve Öğünç (2011), yaptığı çalışmada döviz kuru ile ithalat fiyat geçişkenliğini ayrıştırarak, ithalat fiyatları ile döviz kurunun yurt içi fiyatlar üzerindeki etkisini incelemiştir. 2002-2011 dönemi verilerini kullanılarak yapılmış analizler sonucunda, geçişkenliğin bir yıllık zaman diliminde her iki değişken için de yaklaşık yüzde 15 civarında olduğu gözlenmiştir. Yani, döviz kurunda yüzde 10 düzeyindeki bir artış çekirdek fiyat göstergesinin birikimli olarak bir yıl içinde yaklaşık yüzde 1,5 artmasına neden olmaktadır. Ayrıca hem VAR modeli hem de zaman içinde değişen parametre modeli ile elde edilen bulgular, döviz kuru ile fiyatlar arasındaki ilişkinin zaman içinde azaldığını göstermektedir. Bunun da sebebinin dalgalı döviz kuru rejimi, artan rekabet ortamı ve düşük enflasyon süreci olduğu öngörülmektedir.[169]

Gül ve Ekinci (2006), Türkiye'de 1984:01 ve 2003:12 dönemine ait aylık veriler kullanılarak döviz kuru ve enflasyon arasındaki nedensellik ilişkisini araştırmıştır. Birim kök ve eşbütünleşme analizi ardından yaptığı granger nedensellik testinin bulgularına göre, nominal döviz kurları ile enflasyon arasında uzun dönemli bir ilişki bulunmuştur. Bunun yanı sıra aralarındaki nedensellik ilişkisi, döviz kurundan enflasyona doğru tek yönlü bir ilişki biçimindedir.[170]

Güven ve Uysal (2013) da döviz kurlarındaki değişimin enflasyon üzerindeki etkisini incelemek amacıyla 1983-2012 yılları arası TÜFE ve reel efektif döviz kuru verilerini kullanarak bir analiz yapmıştır. Durağanlık testi, eş bütünleşme testi ve nedensellik testleri sonucunda, enflasyon ile reel döviz kuru arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.[171]

---

[168] Ömer Özçiçek, **Türkiye'de Ekonomik Krizler ve Döviz Kuru Enflasyon İlişkisi**, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 1, 2007, ss. 71-80.

[169] Hakan Kara ve Fethi Öğünç, **Döviz Kuru ve İthalat Fiyatlarının Enflasyona Etkisi**, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Ekonomi Notları, No: 2011/14, Ankara, 2011, s. 9.

[170] Ekrem Gül ve Aykut Ekinci, **Türkiye'de Enflasyon ve Döviz Kuru Arasındaki Nedensellik İlişkisi: 1984-2003**, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 1, 2006, s. 101.

[171] Emine Türkan Ayvaz Güven ve Doğan Uysal, **Türkiye'de Döviz Kurlarındaki Değişme İle Enflasyon Arasındaki İlişki (1983-2012)**, Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 9, 2013, s. 154.

Azgün (2013), döviz kuru değişimlerinin ithalat fiyatları, üretici fiyatları ve tüketici fiyatları üzerine etkisini VAR modeli ile analiz etmiştir. Yaptığı çalışmanın belirli sonuçlarına göre, döviz kuru değişimlerinin iç fiyatlara olan geçişi fiyat endekslerine bağlı olarak değişim göstermektedir. Diğer taraftan, döviz kuru şokları ithalat fiyatlarının zaman yolunu anlamlı bir şekilde belirlememekte, ancak üretici ve tüketici fiyatlarının zaman yolunu etkilemekte ve bu etki zamanla azalmaktadır.[172]

Korkmaz ve Bayır (2015), döviz kuru hareketlerinin Türkiye'de yurt içi fiyatlara etkisini araştırmıştır. 2003:01-2014:11 dönemlerini kapsayan aylık veriler alınarak yapılan analizde nominal döviz kuru, TÜFE ve ÜFE değişkenleri arasında uzun dönemli bir ilişkinin var olduğu tespit edilmiştir. Granger nedensellik testi sonuçlarına göre ise, döviz kurundan üretici fiyat endeksine doğru ve tüketici fiyat endeksinden döviz kuruna doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi vardır.[173]

Leigh ve Rossi (2002), yaptığı çalışmada 1994-2002 dönemi arasındaki değişen döviz kurları ile fiyat arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. VAR analizi kullanılarak yaptıkları çalışmanın bulgularına göre, döviz kurunun fiyatlara geçiş etkisi ilk 4 ayda hissedilmekte ve yaklaşık 1 yılsonunda ortadan kalkmaktadır. Geçişlilik derecesi toptan fiyat endeksinde 0,60, TÜFE'de ise 0,45 olarak hesaplanmıştır. Geçişlilik etkisinin Türkiye'de diğer gelişmekte olan ülkelere nazaran daha hızlı ve büyük olduğu görülmüştür.[174]

Peker ve Görmüş (2008), 1987:01-2006:03 dönemi verileri ile VAR yöntemini kullanarak, Türkiye'de döviz kuru hareketlerinin enflasyona geçiş etkisini incelemiştir. Analizler sonucunda elde edilen bulgular, enflasyonun döviz kuru hareketlerine gösterdiği tepkinin büyük oranda gerçekleştiğini göstermiştir. Döviz kurunun enflasyon üzerindeki geçiş etkisi kısa dönemde yaklaşık %63, orta ve uzun dönemde %72 olarak saptanmıştır.[175]

---

[172] Sabri Azgün, **Türkiye'de Döviz Kuru Hareketlerinin İç Fiyatlara (İthalat Fiyatları, ÜFE ve TÜFE) Geçişi**, Sosyo Ekonomi Dergisi, Cilt: 2, 2013, s. 105.
[173] Suna Korkmaz ve Musa Bayır, **Döviz Kuru Dalgalanmalarının Yurtiçi Fiyatlara Etkisi**, Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 4, 2015, ss. 80-83.
[174] Daniel Leigh and Marco Rossi, **Exchange Rate Pass - Through in Turkey**, IMF Working Paper, No: 02/204, 2002, pp. 10-11.
[175] Osman Peker ve Şakir Görmüş, **Türkiye'de Döviz Kurunun Enflasyonist Etkileri**, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 2, 2008, ss. 193-198.

2.4.2.1. 2000-2016 Dönemi Döviz Kuru (USD) İle TÜFE Arasındaki İlişkinin Analizi

Tablo 15: 2000-2016 Dönemi USD ve TÜFE Değerleri

	(Yıl sonu) USD	(Yıl sonu) TÜFE (Yıllık)	
2000	0,67	0,39	39%
2001	1,45	0,69	68,53%
2002	1,64	0,30	29,70%
2003	1,39	0,18	18,40%
2004	1,34	0,09	9,32%
2005	1,34	0,08	7,72%
2006	1,41	0,10	9,65%
2007	1,16	0,06	5,94%
2008	1,52	0,10	10,06%
2009	1,49	0,07	6,53%
2010	1,54	0,06	6,40%
2011	1,89	0,10	10,45%
2012	1,78	0,06	6,16%
2013	2,13	0,07	7,40%
2014	2,33	0,08	8,17%
2015	2,92	0,08	8,81%
2016	3,52	0,08	8,53%

Grafik 8: 2000-2016 Dönemi TÜFE ve USD Değerlerinin Grafiksel Gösterimi

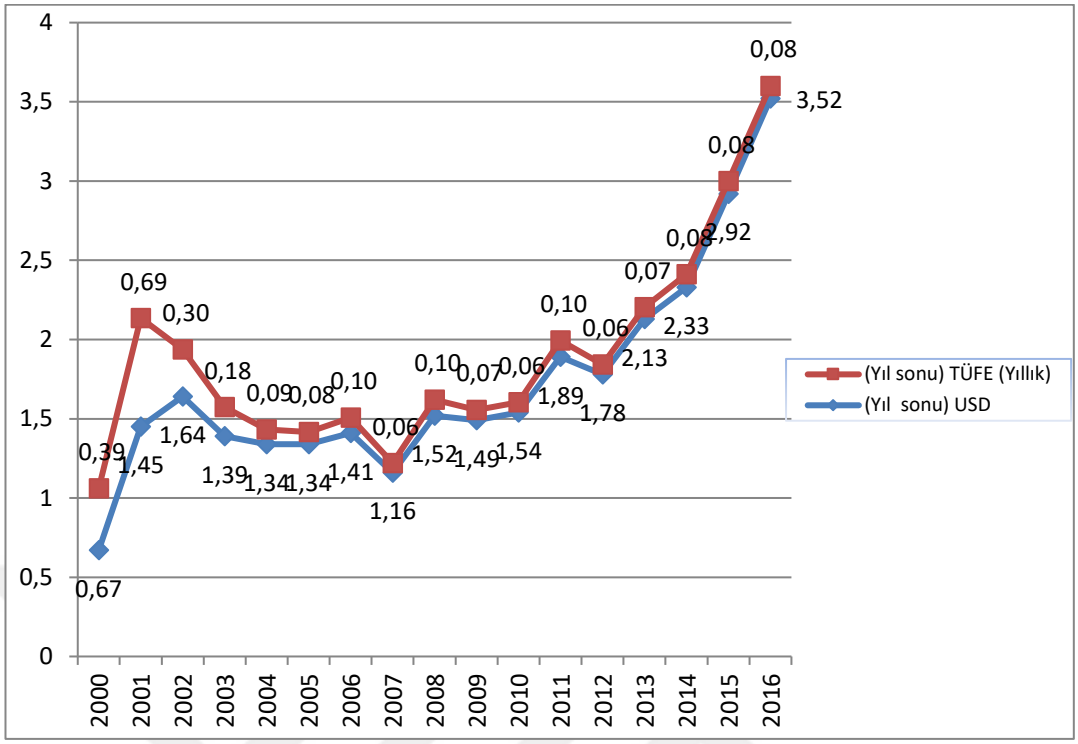

Genel olarak bakıldığında, 2000 ile 2016 yılları arasındaki yıllık enflasyondaki bir birimlik artış döviz kurunu da bir miktar arttırmış, aynı şekilde azalış da dövizde azalışa sebep olmuştur. Bu demek oluyor ki seçilen yıllar arasında enflasyon oranları ile döviz kuru çekişmesi aynı yönde olmuştur. Bu şekilde bakıldığında ikinci grafik anlatılmak istenileni daha iyi anlatmaktadır. Sarı ile gösterilen alan enflasyon ve doların bir önceki yıla nazaran aynı yönde eğilim göstermediğini göstermektedir. Kırmızı ile gösterilen alan ise enflasyon ve doların aynı yönde değiştiğini gösterir. 2002 yılında enflasyonda diğer yıl aralık ayına nazaran azalış olmasına rağmen dolarda yükseliş söz konusu olmuştur. Aynı şekilde 2010 yılında enflasyondaki düşüşe rağmen dolar kuru yükselmiştir. Diğer yıllarda ise önceki yıla göre azalış ve artışlar aynı yönde ve belirli miktarlarda olmuştur. Çalışmamızın son üç yılında ise yıllık enflasyon oranı aynı kalmasına rağmen yılsonu döviz kuru yükselmiştir.

2.4.2.2. 2000-2016 Dönemi Döviz Kuru (USD) İle ÜFE Arasındaki İlişkinin Analizi

Tablo 16: 2000-2016 Dönemi USD ve ÜFE Değerleri

	(Yıl sonu) USD	(Yıl sonu) ÜFE (Yıllık)	
2000	0,67	0,33	32,70%
2001	1,45	0,89	88,56%
2002	1,64	0,31	30,80%
2003	1,39	0,14	13,90%
2004	1,34	0,14	15,35%
2005	1,34	0,03	2,66%
2006	1,41	0,12	11,58%
2007	1,16	0,08	5,94%
2008	1,52	0,08	8,11%
2009	1,49	0,06	5,93%
2010	1,54	0,09	8,87%
2011	1,89	0,13	13,33%
2012	1,78	0,02	2,45%
2013	2,13	0,07	6,97%
2014	2,33	0,06	6,36%
2015	2,92	0,05	5,71%
2016	3,52	0,09	9,94%

Grafik 9: 2000-2016 Dönemi ÜFE ve USD Değerlerinin Grafiksel Gösterimi

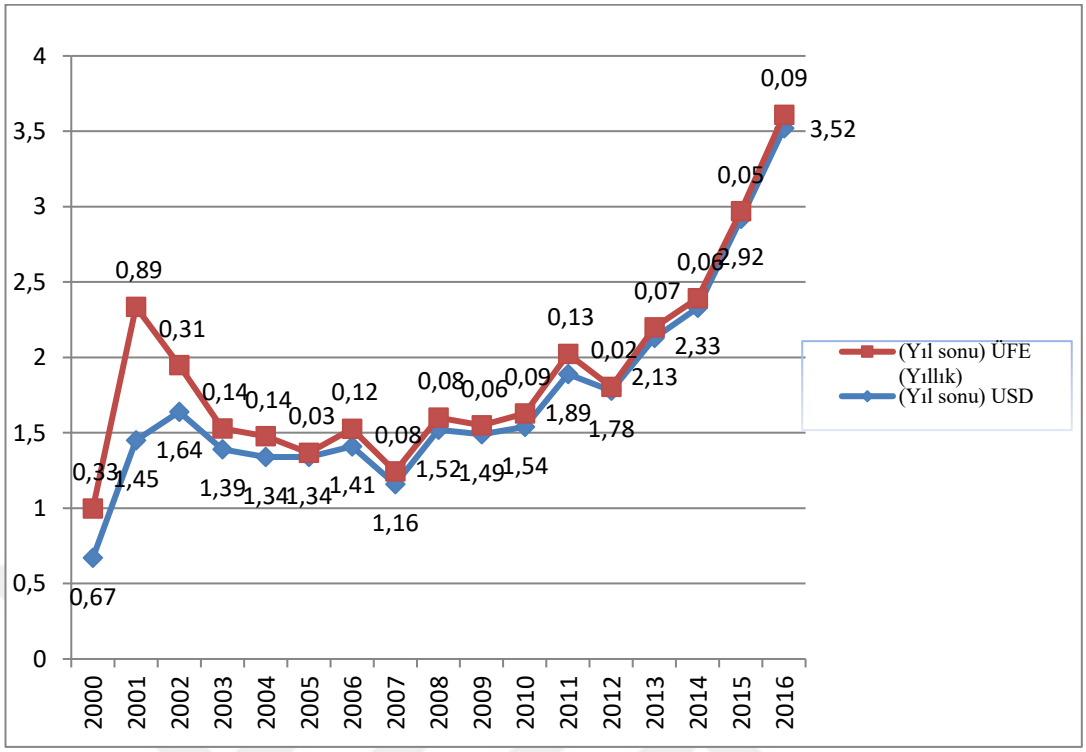

Genel olarak bakıldığında, sarı ile gösterilenlerde bir önceki yılın aralık ayına göre ÜFE'de azalış fakat bunun karşılığında dolarda artış söz konusudur. Yani bu yıllarda ters yönlü bir değişim olmuştur. Kırmızı ile gösterilenler ise genel olarak hem ÜFE'de hem de dolarda aynı yönde artış ya da azalış vardır. Yukarıdaki grafik döviz kuru ile enflasyon oranı arasındaki değişim gösterisini yansıtmaktadır. Görüldüğü gibi 2002, 2014 ve 2015 yılsonu döviz kuru ve enflasyon arasındaki ilişki ters yönlüdür. Hepsinde önceki yıl aralık ayına göre yıllık Üfe azalmasına rağmen dolar artış göstermiştir. Ekonomideki diğer değişkenlerin bu değişim üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılabilir.

2.4.3. Döviz Kuru – Enflasyon – Faiz Oranları Arasındaki İlişki

Döviz kurları ile faiz oranlarının enflasyon ile ilişkisi daha önce de belirttiğimiz üzere Fisher Etkisi çerçevesinde analiz edilebilir. Irwıng Fisher kendi adını verdiği ''Fisher Denklemi'' ($r = i - \pi$) ile faiz oranı ile enflasyon arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur. Eşitliğe göre, uzun dönemde her şey sabit iken beklenen enflasyondaki bir artış faiz oranlarını da eşit oranda arttırmaktadır.

Fisher denklemine göre, reel faiz oranları ile nominal faiz oranları arasındaki ilişki döviz kurlarına da etki etmektedir. Buna göre, ülkeler arasındaki nominal faiz oranları farkı söz konusu ülkelerin beklenen döviz kuru oranları farkına eşit olmaktadır. Bu eşitlik şu şekilde ifade edilebilir: [176]

İTR – İUS = E(S) – S / S

Buna göre eşitliğin sol tarafı, nominal faiz oranları arasındaki farkı, sağ tarafı ise döviz kurunda tahmin edilen değişmeyi göstermektedir. Uluslararası Fisher Etkisi olarak bilinen bu sonuç ise satın alma gücü paritesi ile genelleştirilmiş Fisher hipotezinin bir sonucudur. Satın alma gücü yaklaşımı iki ülke arasındaki kur değişimlerinin bu ülkeler arasındaki enflasyon oranlarındaki farklılıklarına göre oluştuğunu öne sürmektedir. Genelleştirilmiş Fisher etkisi de, kurlardaki değişimi nominal faiz oranları farkına göre açıklamaktadır. Tüm bunları birleştiğimizde ise şu denklemin oluştuğunu görürüz:

PTR – PUS = İTR – İUS = E (S) – S / S

Bu eşitlik, ülkeler arasındaki faiz oranları, döviz kurları ve enflasyon oranları arasındaki ilişkiyi daha açık bir şekilde göstermektedir. Buna göre, enflasyon oranı yüksek olan ülkelerde faiz oranları yüksek olurken döviz kurunun da aynı oranda yükseleceği tahmin edilmektedir.

Fiyatlama mekanizmalarından olan enflasyon, faiz oranları ve döviz kurlarının uyumlu bir şekilde hareket etmesi üretim ve tüketimde dengenin olduğunu gösterir. Ekonomik büyümenin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi ve finansal piyasaların uyumlu olması fiyat düzeyinin, döviz kurunun ve faiz oranlarındaki artışın birbiriyle yakın değerlerde olması gerekmektedir. Bu üçlünün birbirlerine yakın ve düşük seviyelerde tutulması iç ve dış ekonomik istikrarın korunması açısından önem arz etmektedir.

Bu üçlü dengenin düşük oranlarda tutulması makro ekonomik performansı daha yüksek seviyeye ulaştırırken ekonomik büyümenin daha düşük kalmasına neden olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında döviz kuru, enflasyon ve faiz oranlarının yüksek oranlarda olması ekonomik krizin göstergesi olmamakla birlikte, gelir dağılımında bozulmalara ve refah seviyesindeki azalmalara sebep olmaktadır.[177]

---

[176] Halil Seyidoğlu, **Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama**, 15. Baskı, Gizem Can Yayınları, İstanbul, 2003, s. 358.

[177] Saruhan Özel, **Türkiye'de Enflasyon, Devalüasyon Ve Faiz, Alkım Yayıncılık**, İstanbul, 2000, ss. 7-8.

Faiz oranlarının yükselmesi ile birlikte ulusal paraya olan talep artar ve dövize olan talep düşer. Döviz fiyatının düşmesi ile birlikte ithalat ucuzlar ve ham madde ve yatırım malı ithalatı artar. Bu direk olarak üretim maliyetlerinde azalmaya sebep olur. Azalan maliyetler ile birlikte mal ve hizmet üretimi artar bu da ihracatı teşvik eder. Artan maliyetler böylelikle ödemeler dengesi problemini ortadan kaldırır ve GSMH artışına sebep olur. Faizlerde meydana gelen artışın bu olumlu etkilere yol açabilmesi için ülkenin enflasyon oranının düşük olmasının ve fiyat istikrarının sağlanmış olmasının şart olması gerekmektedir. Eğer bir ülkede fiyat istikrarı sağlanmamış ise faiz oranlarında meydana gelen artış üretim maliyetlerini arttırır. Bu artan üretim maliyetleri enflasyona neden olur ve döviz kurundaki yükseliş bu sırayı takip eder.[178]

Bal (2012), yaptığı çalışmada döviz kuru, mevduat faiz oranı, enflasyon ve devlet iç borçlanma senetleri ilişkisi 1994-2008 dönemi arasında araştırılmıştır. Yaptığı eş-bütünleme analizi sonucunda döviz kuru-mevduat faiz oranı, döviz kuru-tefe arasında uzun dönem denge ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir.[179]

Öztürk ve Durgut (2011) ise, Türkiye'de faiz oranları üzerinde etkili olduğu düşünülen makroekonomik faktörleri araştırmış ve ampirik bir çalışma yapmıştır. 2004:1-2010:2 dönemi aylık verileri kullanılarak yapılan çalışmada edinilen bulgulara göre, yüzde beş anlamlılık düzeyinde Türkiye'de iç borç stoku, LIBOR oranı, döviz kurları ile faiz oranları arasında aynı yönde ve anlamlı bir bulunmuştur. Para arzı ile faiz oranları arasında negatif ve anlamlı bir ilişki, fiyatlar genel düzeyi ile faiz oranları arasında negatif ancak tartışmalı uzun dönemli bir ilişki tespit edilmiştir.[180]

Sever ve Mızrak (2007) ise yaptıkları çalışmada döviz kuru, faiz oranı ve enflasyon arasındaki ilişkileri incelemiştir. Bu amaçla 1987:01-2006:06 dönemi verilerini kullanarak bu değişkenler arasındaki ilişkiler VAR yöntemiyle analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, döviz kurlarında meydana gelen şokların etkileme süresi ve şiddetinin; enflasyon ve faiz meydana gelen şokların süresi ve şiddetinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Döviz kurlarındaki artışlar faiz ve enflasyon üzerinde yaklaşık bir yıl etkili olmaktadır. Faiz oranlarında meydana gelen artışlara karşı döviz kurları ve enflasyon oranları da pozitif tepki vermektedir. Ancak

---

[178] Çiftçi, s. 18.
[179] Bal, ss. 1-17.
[180] Öztürk ve Durgut, ss. 139,140.

bu tepkinin şiddeti daha düşük seviyededir. Aynı zamanda enflasyondaki artışlara da döviz kurlarının negatif tepki verdikleri gözlenmiştir. Elde edilen tüm bu sonuçlar araştırma kapsamında döviz kuru, faiz oranı ve enflasyonun kendilerini etkiledikleri gibi birbirlerini de etkilediğini göstermektedir. Ancak döviz kurları diğerlerine göre daha dışsal konumdadır. Yani döviz kurlarında meydana gelen değişmeler enflasyon ve faiz oranlarını daha çok etkilemektedir. Bu açıdan bakıldığında araştırmaya göre, döviz kurunun istikrar kazanması, fiyatlar ve faiz oranların da istikrar kazanmasında belirleyici unsur olarak görülmektedir.[181]

[181] Erşan Sever ve Zekeriya Mızrak, **Döviz Kuru, Enflasyon ve Faiz Oranı Arasındaki İlişkiler: Türkiye Uygulaması**, Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt: 13, 2007, ss. 271-280.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KREDİ KAVRAMI, TÜRKİYE'DE SEÇİLMİŞ ÇEŞİTLİ BANKA KREDİLERİ, BU KREDİLERİN TAKİBE DÜŞEN KISIMLARI, TAKİPTEKİ KREDİLER

3.1. KREDİ KAVRAMI

3.1.1. Kredi Tanımı

Kredi, Latince ''inanma'', ''güven'' anlamına gelen ''credere'' sözcüğünden gelir ve saygınlık anlamına gelmektedir.[182] Genel olarak kredi, belirli bir süre sonra ödeme vaadi ile para, mal veya hizmet cinsinden satın alma gücünün sağlanması veya bu var olan satın alma gücünün belirli bir zaman sonra geri alınmak üzere başka bir kişiye veya kuruma devredilmesidir. Bankalar açısından baktığımızda ise kredi, bir banka tarafından bir şahsa ya ödünç vermek ya da o şahsın veya kurumun yapacağı herhangi bir işi onun adına teminat mektubu ile garanti ederek kendi saygınlığını ortaya koymaktır. Yani bankacılıkta kredi, ödünç para ve müşteri lehine garanti vermek demektir.

Kredi, bankalar tarafından ancak geri ödeneceği konusunda güven duyduğu kişi ve kuruluşlara ve bir süre sonra geri alınmak kaydıyla verilir. Bu tanıma göre kredi;

- Bir varlığın belirli bir süre sonunda geri alınmak şartıyla verilmesi ya da;
- Verilecek bir varlığın geri ödeneceğinin veya bir taahhüdün yerine getirileceğinin garanti edilmesi ya da verilmiş bir varlığın ödenmesine kefil alınması şeklinde ifade edilebilir.[183]

1 Kasım 2005 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüge giren 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun 48'inci maddesi ise, krediyi söyle tanımlamaktadır:

''Bankalarca verilen nakdî krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdî krediler ve bu niteliği haiz taahhütler,

---

[182] Mahmut Usta, **Temel Kredi Bilgileri**, Pamukbank T. A. Ş. Eğitim Yayınları, Yayın No: 4, 1996, s. 1.

[183] Ezgi Yıldırım, **Bankalarda Ticari Kredilendirme Süreci; Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Yolları İle İlgili Ampirik Bir Çalışma**, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2007, s. 4.

satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdî krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdî kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır." şeklinde yapılmıştır.[184]

Aynı maddenin 2. fıkrasına göre kredinin kapsamı genişletilmiştir:

"kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sagladığı finansmanlar ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar."[185]

Bankalar, fonlarını değerlendirmek isteyenlerle fona ihtiyaç duyanları bir araya getiren en önemli malî sistemdir. Bu açıdan bireylere ve firmalara aracı olan bu bankaların en önemli görevlerinden biri, kaynak sağlamak iken ikinci büyük görevi ise kredi vermektir. Bankacılıkta kredi kavramı yukarıda da bahsedildiği gibi yalnızca verilen bir borcun belli bir zaman sonunda geri alınması demek değildir. Bankalar müşterilerine ya borç para vererek ya da müşterilerine bankanın itibarından yararlanma imkânı tanıyarak kredi açarlar.

Kredi, bir tedavül aracıdır. Kredi ile elde nakit para taşınması azalmakta ve ticari faaliyetler daha hızlı ve aktif olmaktadır. Aynı zamanda yatırımcı ve girişimciler ihtiyaç duydukları zamanda ihtiyaç duydukları sermayeyi kredi yoluyla tasarruf sahiplerinden edinmekte ve belirli bir vade sonunda krediyi geri ödeyerek sermaye birikimini sağlamaktadırlar. Böylelikle kredi kişilerin gelecekteki sahip olacakları gelirleriyle yapacakları harcamaları önceden yapmalarına olanak sağlar. Bunun yanı sıra kredi, tasarrufların atıl kalmasını önleyerek ekonominin hareketlenmesine imkân sağlar. Sahiplerinin kullanmadığı fonlar, kredi sayesinde paraya ihtiyaç duyanlara aktarılabilecektir. Bir yandan fon sahipleri açısından gelir

---

[184] BDDK, **5411 Sayılı Bankacılık Kanunu**, 1 Kasım 2005 tarih ve 25983 mükerrer sayılı Resmi Gazete.

[185] BDDK, **5411 Sayılı Bankacılık Kanunu**, 1 Kasım 2005 tarih ve 25983 mükerrer sayılı Resmi Gazete.

yaratılırken diğer taraftan tasarruflar ülke ekonomisinin gelişmesi açısından değerlendirilmiş olur.

3.1.2. Kredinin Temel Unsurları

Kredi kavramıyla ilgili tanımlarına baktığımızda kredi işleminin 4 temel unsurdan meydana geldiğini görürüz. Bunlar; zaman, güven, risk ve gelir unsurları şeklinde sıralanabilir:

Zaman, bankacılıktaki adıyla vade demektir ve günümüzde kullanılan bütün kredilerin bir vadesi vardır. Kredi, belli bir süre sonunda ödeme vaadinde bulunduğu için zaman unsuru çok önemlidir. Zira bankalar tarafından ödünç verilen paranın ya da sağlanan itibarın belli bir süre sonunda iade edilmesi gereklidir. Kredi işlemlerinde vade uzadıkça ekonomik belirsizlik artar, arttığı için risk de artar.[186] Bu açıdan verilecek krediler için vade belirlenirken çok dikkatli olunmalı ve ülkenin o andaki cari piyasa koşulları mutlaka dikkate alınmalıdır.[187]

Güven unsuru, kredi verilen kişi ya da kuruluşların banka nezdindeki itibarı ve saygınlığı ile ilgili olup kredinin en önemli unsurudur. Verilen krediler belirli bir süre sonunda geri ödenme şartı taşıdığı için kredi alan taraf ve kredi veren taraf arasında güvene dayalı bir ilişki söz konusu olmalıdır. Bu güven unsuru, bankalar açısından bakıldığında verilecek krediye karşılık olarak alınacak teminata ilişkin de belirleyici bir unsur olacaktır. Bankalar krediyi talep edenlerle ilgili çeşitli incelemeler ve araştırmalar yapacak ve yapılan araştırmalar sonucunda vadesinde kredisini geri ödeyeceğine itimat ettiği kişi ya da kurumlara kredi sağlayacaktır. Ancak eğer bu durum şüpheli ise o zaman kredi kullandırmak söz konusu olmayacaktır.

Bankacılıkta risk, ödünç verilen paranın tahsiline ve verilen garantiye konu taahhüdün yerine getirilmesine kadar meydana gelmesi olası tehlikelerin tümüdür. Bu durumda risk, kredi sözleşmesinde verilen taahhütlerin yerine getirilmemesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Kredinin geri ödenmesini tehlikeye sokacak pek çok risk olabilir. Bunlar; firmanın ticari riski, kötü yönetiminden kaynaklanabilecek riskler, finansal yapısından kaynaklanan riskler, kredinin yanlış yapılandırılmasından kaynaklanan riskler, ekonomik gelişmelerden doğan riskler olabilir.

---

[186] Güler Aras, **Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi**, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, No: 30, Ankara, 1996, s. 4.

[187] Kaan Balkaş, **Kredi Kavramı ve Sektör Kredilerine Göre Türkiye'deki Belli Başlı Sektörlerin Analizi**, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004, s. 2.

Ve son olarak bankaların ve finansal kurumların en önemli gelir unsuru ise, krediler yoluyla sağladıkları faiz ve komisyon gelirleridir. Bu açıdan bakıldığında krediler, banka ve finansal kurumların en önemli gelir kaynağını oluşturmaktadır.

Nakit kredilerde faiz ana gelir kaynağı iken, bazı nakit kredilerde faizle birlikte komisyon geliri de elde edilmektedir. Gayrinakdi kredilerin ise ana gelir kaynağı komisyondur.[188]

3.1.3. Kredi Türleri

Krediler çeşitli açılardan sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Söz konusu sınıflandırmayı aşağıdaki gibi yapmak mümkündür:

Tablo 17: Kredi Türleri

Niteliklerine Göre Krediler	*Nakdi Krediler* *Gayrinakdi Krediler*
Vade Yapısına Göre Krediler	*Kısa Vadeli Krediler* *Orta Vadeli Krediler* *Uzun Vadeli Krediler*
Alınan Teminatlara Göre Krediler	*Teminatlı Krediler* *Teminatsız Krediler*
Kaynaklarına Göre Krediler	*Banka Kaynaklı Krediler* *Reeskont Kredileri* *Dış Kaynaklı Krediler*
Kullanım Amacına Göre Krediler	*Yatırım Kredileri* *İşletme Kredileri* *Donanım Kredileri* *Bireysel Krediler*
Kullandırılan Alana Göre Krediler	*İç Ticaret Kredileri* *Sanayi Kredileri* *İhracat Kredileri* *Tarım Kredileri* *Ulaştırma Kredileri*
Kullanılan Sektöre Göre Krediler	*Özel Sektör Kredileri* *Kamu Sektörü Kredileri*

[188] Songül Yılmaz, **Ticari Bankalarda Kredi Portföyü ve Kredi Riski Yönetimi-Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama**, (Yüksek Lisans Tezi), Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 10.

3.1.3.1. Niteliklerine Göre Krediler

Nakdi krediler, faiz veya faiz ve komisyon karşılığında belli bir vade sonunda geri alınmak üzere ödünç para verilmesi şeklinde nakit olarak kullandırılan kredilerdir. Önceden belirlenmiş olan bir maliyet karşılığında gelecekte ödenmek üzere nakit olarak verilen bu kredilerde geri ödeme taksitle veya tek seferde olabilir. Yani nakdi kredi, talep edenin herhangi bir sebeple nakit ihtiyacını karşılayan kredi türüdür.

Genel olarak, banka kredilerinin büyük bir bölümünün nakdi kredilerden meydana geldiğini söylemek mümkündür.[189] Nakdi krediler müşteriye; borçlu cari hesap, spot kredi ve iskonto-iştira kredisi şeklinde kullandırılabilir.

Gayrinakdi krediler, nakit olmamakla birlikte nakde dönüştürülebileceği kredi veren banka veya kuruluşlar tarafından taahhüt edilen kredilerdir. Bir işi yerine getirebilmek için garanti göstermeye ihtiyaç duyan müşteriler, belirli bir komisyon karşılığında gayrinakdi krediye ihtiyaç duymaktadırlar.[190] Gayrinakdi kredi, taahhüt edilen bir işin zamanında ve eksiksiz yapılması, alınan bir borcun geri ödenmesi ya da bir yükümlülüğün yerine getirilmesi konusunda, bankanın alacağı bir ücret veya komisyon karşılığında yükümlü adına garanti vermesi ya da ona kefil olması şeklinde kullandırılan kredilerdir. Bu tür kredilerde ödünç para verilmesi, yani bankadan nakit çıkışı söz konusu olmayıp, bir garanti verilmesi durumu vardır. Yani, bu tür kredilerde para yerine ödünç olarak bankanın itibarı verilmektedir. Bu kredi türünde eğer taahhüt edilen iş yapılmaz ya da para ödenmez ise o zaman banka karşı tarafın uğradığı zararı tazmin etmek zorundadır.

Gayrinakdi kredilerde sadece garanti verilmesi şeklinde banka itibarının kullanılması sonucu komisyon alınmaktadır. Ancak, taahhüt edilen iş yapılmaz ve borç yerine getirilmez ise o zaman yükümlü adına yapılması gereken bu ödeme banka tarafından yapılmakta ve bu aşamada bankadan nakit çıkışı olduğundan, asıl borçludan paranın alınacağı tarih ile ödemenin yapıldığı tarih arasında geçen süre üzerinden belirlenen oranlarda temerrüt faizi tahsil edilmektedir.

Gayrinakdi krediler genel olarak teminat mektubu kredisi, harici garanti kredisi, ithalat akreditif kredisi ve aval, ciro ve kabul kredisi olarak kullandırılabilir.

---

[189] Seza Reisoğlu, **Bankalar Kanunu Şerhi,** 2. Basım, Ankara, 1997,s. 360.

[190] İnanç Asım Sözer, **Bankalarda Takipteki Krediler: Tahminine Yönelik Bir Model Uygulaması**, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 14.

3.1.3.2. Vade Yapısına Göre Krediler

Krediler, vade açısından yani müşteri tarafından bankaya geri ödemede esas alınacak süreye göre, kısa vadeli, orta vadeli, uzun vadeli krediler olarak sınıflandırılmaktadır.[191]

Kısa vadeli krediler, 1 yıl ve daha kısa süreler için kullandırılan ve kendini likitide edebilen kredilerdir.[192] Vadeleri 12 aya kadar olan bu krediler, genellikle işletme sermayesinin finansmanı gibi kısa vadeli kaynak ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılmaktadır. İşletmelerin kısa süreli nakit ihtiyaçlarını karşıladığı için sıklıkla kullanılan bu krediler orta ve uzun vadeli kredilere göre daha az riskli ve az maliyetlidir. Aynı gün vade ile kullanılan nakit yönetim kredisi, spot krediler, cari hesap kredileri, ihracat kredileri, akreditifler, 12 aya kadar vadeli teminat mektubu kredileri ve işletme kredileri kısa vadeli kredilere örnek olarak verilebilir.

Orta vadeli krediler, vadesi 1 yıldan uzun fakat 5 yıldan kısa olan kredilerdir. İşletme ve yatırım kredileri olarak da adlandırılırlar. Hem işletme sermayesinin sağlanması hem de yatırım finansmanı için kullanılırlar. Vadesi 1 yıldan daha uzun olan sektörlerin kullandığı işletme kredileri, üretim kapasitesini arttırmak için demirbaş ihtiyacından dolayı çekilen krediler ya da bitmesi ve üretime geçilmesi 5 yıldan daha kısa sürede olacak yatırımlar için kullanılan krediler hep orta vadeli kredi örnekleridir.

Orta vadeli krediler,

- Sabit sermaye yatırımlarının finansmanında,
- İşletmelerin çalışma sermayelerinin arttırılmasında,
- Acil işletme borçlarının kapatılmasında,
- Sabit sermaye tesislerinin bakım ve onarımı için gerekli mali desteği sağlamada kullanılırlar.[193]

Uzun vadeli krediler, vadesi 5 yıldan daha uzun olan kredilerdir. Uzun vadeli finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla talep edilen bu tip krediler uzun süreli yatırım kredileridir. Fabrika, yol, baraj gibi uzun vadeli duran varlıkların finansmanının yanı sıra aylık kredi ödemesi düşük olan bireysel yatırımcıların konut

---

[191] Usta, ss. 11-13.
[192] Aras, s. 8.
[193] Saadet Aydınalp, **Tüketici Kredileri**, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1992, s. 31.

satın alımında da kullandıkları kredilerdir. Onarım işleri, arazi satın almak, araziyi iyileştirmek, ağaçlandırmak gibi kendisinden uzun süre yararlanılan; fabrika kurmak, fabrikayı onarmak, modernleştirmek gibi işletmenin yanında devamlı olarak kalan sabit tesisler ve onlara yapılacak yatırımlar uzun vadeli krediler ile sağlanır.

Uzun vadeli krediler, kısa vadeli krediye göre daha risklidir. Bu sebeple başka bir teminat aramadan sadece borçlunun imzasına güvenilerek uzun vadeli açık kredi verilen uzun vadeli krediler genellikle ipotek veya mali bir kurumun veya kurumların garantisi karşılığında açılmaktadır.[194]

Kredilerin vadesi uzadıkça maliyeti de buna bağlı olarak artmaktadır. Çünkü krediyi sağlayan banka ya da finans kuruluşu sahip olduğu fonları uzun sürelere bağlamakta ve bu sebeple verdiği bu fonları daha farklı ve kârlı alanlarda kullanamamaktadırlar. Bunun yanı sıra, sağlanan kredilerin vadesi uzadıkça, bu süre içerisinde, kredinin sağlandığı ülkedeki ticari piyasalarda, o ülkenin ekonomik yapısında ve yerli parasındaki değişim ve dalgalanma olasılığı belirsizliği arttırır. Tüm bunlar sağlanan kredilerin maliyetlerini arttırır.

3.1.3.3. Teminatına Göre Krediler

Teminat durumuna göre krediler, teminatlı ve teminatsız olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.

Teminatsız (açık) krediler, yalnızca kredi müşterisinin itibarına ve kredibilitesine güvenilerek imzası karşılığında kullandırılan kredilerdir. Başka herhangi bir teminat alınmadan açılan bu krediler açık kredi olarak da adlandırılmaktadır. En yüksek riske sahip olan kredilerdir. Çünkü kredinin herhangi bir şekilde geri ödenmemesi durumunda banka elindeki sözleşme dolayısı ile bu borcu yasal yolla tahsil etme yoluna gidecektir. Bu açıdan kredi müşterisi olan firmaların mali yapılarının sağlam ve kredibilitesinin yüksek olması, piyasada itibarının olması, ahlâki durumunun güvenilir ve mal varlığının yeterli seviyede olması gerekmektedir. Detaylı incelemeden geçtikten sonra bu şartları sağlayan itibarlı firmalara bu krediler kullandırılmaktadır.

Teminatlı krediler, kredi müşterisinin imzasının yanı sıra birtakım teminatlar alınarak açılan kredilerdir ve kendi içerisinde şahsi teminatlı krediler ve maddi

[194] Ünal Tekinalp, **Banka Hukukunun Esasları**, Beta Yayınları, Cilt: 1, İstanbul, 1988, s. 350.

teminatlı krediler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Şahsi teminatlı krediler, kredi müşterisinden ayrı olarak bankaca güvenilir bulunan başka gerçek veya tüzel kişilerden kefalet imzası alınması suretiyle kullandırılan kredilerdir. Kefalet mukabili kredi, senedat mukabili kredi ve tüketici kredileri şahsi teminatlı kredi türlerindendir. Maddi teminatlı krediler, krediye teminat olarak, ödenmeme durumunda paraya çevrilmek üzere kredinin teminatına maddi değerlerin rehninin alınması yoluyla kullandırılan kredilerdir. Nakit karşılığı kredi, esham ve tahvilat mukabili kredi maddi teminatlı kredi türlerindendir.

Teminatlar; gayrimenkul ipoteği, ticari işletme rehni, taşıt rehni, gemi ipoteği, kıymetli maden rehni, emtia rehni gibi fiziki bir mal olabileceği gibi aynı zamanda hazine bonosu, devlet tahvili, çek, senet, hisse senedi, mevduat hesabı gibi bir alacağı temsil eden kıymetli evraklar da olabilir. Bunun yanında patent hakkı, isim hakkı ve marka gibi varlığı temsil eden değerler de teminatlı kredinin teminatı olabilmektedir. Ticari taşıt kredisi, konut kredisi maddi teminatlı kredilere örneklerdir.[195]

Teminatlı krediler, kredinin geri ödenmemesi durumunda teminatlar nakde çevrilerek krediyi kapatma imkânı verdiği için bankalar tarafından cazip bulunan kredilerdir. Bunun yanında görece düşük maliyeti nedeniyle kredi müşterileri tarafından da cazip bulunmaktadır. Ancak teminatsız krediler; hiçbir teminat alınmadığı için bankalar açısından riski yüksek bulunan, müşteriler açısından ise faizi yüksek olan kredilerdir.[196]

3.1.3.4. Kaynaklarına Göre Krediler

Kaynaklarına göre krediler banka kaynaklı krediler, reeskont kredileri ve dış kaynaklı krediler olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır.

Banka kaynaklı krediler, bankanın kendi kaynaklarından kullandırdıkları kredilerdir. Bu banka kaynaklarına ortaklar tarafından konulan sermaye ile sağlanan mevduatlar örnek olarak gösterilebilir. Reeskont kredileri, bankaların müşterilerinden aldıkları kısa veya orta vadeli ticari senetleri Merkez Bankası'na iskonto ettirerek sağladıkları ve böylelikle anılan müşterilerine kullandırdıkları kredilerdir. Dış kaynaklı krediler ise, bankaların başka kredi kuruluşlarından sağladıkları fonlarla müşterilerine kullandırdıkları kredilerdir. Bu kredilere konu olan kaynaklar, yurt

[195] Yılmaz, s. 15.
[196] Sözer, s. 19.

içinden sağlanabileceği gibi yurtdışından da sağlanabilmektedir. Yurtiçi kaynaklı krediler, TCMB ve Eximbank (Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş) tarafından sağlanan fonlarla kullandırılan kredilerdir. Yurtdışı kaynaklı krediler ise, bankaların yurt dışı kaynaklarından sağladıkları fonlar karşılığında kullandırılan kredilerdir.

3.1.3.5. Kullanım Amacına Göre Krediler

Verilen her kredi kullanıcılara bir amaç için verilmektedir. Kullanıcılar da bu amaç doğrultusunda o krediyi kullanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kullanım amacına göre krediler; yatırım, donatım, işletme kredileri ve bireysel krediler olmak üzere 4 gruba ayrılmaktadır.

Yatırım kredileri, işletmelere bina ve tesislerin yapılması için ve sabit kıymetlerin finansmanı için açılan orta veya uzun vadeli kredilerdir. İşletme kredileri, işletmelerin üretim ve işletme faaliyetlerini finanse etmek ve döner sermaye ihtiyaçlarını karşılamak için kısa veya orta vadeli olarak açılan kredilerdir. Bu krediler işletmelere net işletme sermayesinin finansmanı için verilmektedir. Donatım kredileri, işletmelere ait olan binaların ve tesislerin genişletilmesi, yenilenmesi, modernizasyonu ile yeni makine ve teçhizatların alınması için genellikle orta vadeli olarak açılan kredilerdir. Aynı zamanda teçhizat kredileri de denilen bu krediler işletmelerin modernizasyon için tercih ettikleri bir kredi türüdür. Bireysel krediler (Tüketici kredileri) ise, gerçek kişilerin ticari amaçlar dışında tüketime yönelik olarak, mal ve hizmet finansmanını sağlamak amacıyla kullandıkları ve önceden belirlenen faiz oranlarına göre belirlenmiş bir ödeme planı doğrultusunda geri ödedikleri kredilerdir. Bireysel kredilerin konut kredileri, taşıt kredileri, kredi kartları ve kredili mevduat gibi türleri vardır.

3.1.3.6. Kullandırılan Alana Göre Krediler

Krediler, çok farklı alanlarda kullanılmakta olup, bu kredi grupları genel olarak şu şekilde açıklanabilir:

Ticari krediler, ticaretle uğraşan gerçek ve tüzel kişilere yaptıkları ticari işlerin finansmanı için açılan kredilerdir. Sanayi kredileri ise, sanayi sektöründe faaliyette bulunan firmalara kullandırılan kredilerdir. İhracat kredileri, firmaların ihracat

faaliyetlerini finanse etmek amacıyla kullandıkları kredilerdir. Tarım kredileri, tarım sektörünün finansmanı amacıyla kullandırılan kredilerdir. Bu krediler, zirai işlerde çalışanlara (pamukçu, tütüncü, bağcı) açılan borçlu cari hesaplar ile yapılan tarımsal iskontolar şeklindedir. Bazı bankaların zirai işlerde çalışanlara özel faiz oranlı ve özel teminatlı krediler gibi uygulamaları vardır. Ulaştırma kredileri; kara, hava ve deniz ulaşımının finansmanını sağlamak amacıyla kullandırılan kredilerdir. Bireysel krediler (tüketici kredileri), bireylerin ticari amaçla kullanılmamak şartıyla, kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla mal hizmet alımı için kullandıkları kredilerdir. Akla gelebilecek her türlü para ihtiyacında kullanılan bir kredi türüdür. Konut kredileri; bireylerin konut edinmek amacıyla kullandıkları krediler iken, taşıt kredileri ise taşıt edinmek amacıyla kişilerin belirlenen vadelerde ve faiz oranlarında kullandıkları kredilerdir. Madencilik kredileri; madencilik sektöründe kullanılan krediler iken, enerji ve bayındırları kredileri tüm enerji ve bayındırlık sektöründeki krediler, proje ve inşaat kredileri ise projenin oluşturulmasında ve inşaatın yapılmasında kullandırılan kredilerdir.

3.1.3.7. Kullanılan Sektöre Göre Krediler

Kullanılan sektöre kredileri özel sektör kredileri ve kamu sektörü kredileri olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Kamu sektörü kredileri; kamu kurumlarına ve kuruluşlarına kullandırılan krediler iken, özel sektör kredileri özel sektörde faaliyette bulunan kişi veya kurumlara kullandırılan kredilerdir.

3.2. SEÇİLMİŞ BAZI BANKA KREDİLERİ, BUNLARIN ÖZELLİKLERİ

3.2.1. Tüketici Kredileri (İhtiyaç, Konut ve Taşıt Kredileri)

Tüketici kredileri, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un (TKHK) 10.maddesi'nde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre; tüketici kredisi, tüketicilerin bir mal veya hizmet edinmek amacıyla kredi kuruluşundan nakit olarak aldıkları kredi türüdür. Tüketici kredisi sözleşmesinin yazılı olarak yapılması ve bu sözleşmenin bir nüshasının tüketiciye verilmesi zorunludur. Taraflar arasında akdedilen sözleşmede öngörülen kredi şartları, sözleşme süresi içerisinde tüketici

aleyhine değiştirilemez.[197] Yapılan bu tanım dar kapsamlıdır. Fakat literatürde tüketici kredilerine ait yapılmış pek çok tanım vardır. Ticari amaçlar dışında bir mal ve hizmetin tedarik edilmesi amacıyla gerçek veya tüzel kişilere, bunlara duyulan güven, gelir ve mal varlıkları göz önüne alınarak; banka veya finansman kurumları tarafından, önceden belirlenen faiz oranı ve vade ile belirli taksitlerle geri ödenmek üzere verilen kredilere tüketici kredisi denilmektedir.[198] Tüketici kredileri, gerçek kişiler tarafından tüketim işlemini kolaylaştırmak amacıyla kullanılan bir kredi türüdür. Tüketici kredileri, banka veya finansal kurumlar tarafından müşteriye bir defada kullanılmak üzere belirlenen limitlerde kullanma yetkisi verilen, geri ödemelerin ise belirlenen geri ödeme planı dâhilinde müşteri tarafından taksitlerle yapılan kredi türüdür.

Tüketici kredileri aylık ya da yapılan sözleşmeye bağlı olarak üçer aylık taksitlerle de ödenebilmektedir. Ülkemizde tüketici kredileri sabit faizli olarak verilmektedir. Dolayısıyla faizlerdeki artışlar bu kredileri etkilememekte, vade sonuna kadar sabit faizli olarak ödenmeye devam edilmektedir. Sabit faizli kredilerin faiz oranları vade bitimine kadar değiştirilmemektedir. Bu krediler aylık taksitler halinde ödendiği için diğer kredilere göre daha verimlidir diyebiliriz. Genellikle bir işyerine bağlı olarak çalışan, düzenli ve belirli bir geliri olan kişilere kredi kullandırıldığı ve kredi limitleri daha düşük olduğu için daha az riskli ve kredilerin geri dönüşü daha yüksektir. Tüketiciler nakde sıkıştıkları anda ihtiyaç duydukları finansmanı çok kolay temin ettikleri için bu ihtiyaçlarını karşılamaları çok kolaydır. Aynı zamanda satıcıların da bu krediler ile mal satmaları ve vade yapmaları kolaylaşmaktadır. Bu nedenle satış hacimleri yüksek olmaktadır. Tüketici kredilerinde teminatlar, bireyin mevcut ya da gelecekteki geliri, satın aldığı malın kendisi ya da sahip olduğu mal varlığı olabilmektedir.

Tüketici kredilerinin iki türü olup, bunlar serbest (nakdi) tüketici kredisi ve bağlı tüketici kredisidir.

Serbest (nakdi) tüketici kredisi, kredi veren tarafından, tüketiciye, istediği mal ve hizmeti satın alabilmesi için doğrudan ve nakit olarak verilen kredilerdir. Bu kredi tipinde banka krediyi tek seferde vermektedir. Tüketici de aldığı krediyi belirlenen sürede faizi ile birlikte geri ödemektedir. Taşıt kredisi ve ihtiyaç kredisi bir serbest tüketici kredisidir. Taşıt kredisinde kredi veren kurum tüketicinin hangi satıcıdan

[197] Kanun 4077 10. madde/ 4822 – 6.3.2003 / m.15 - Yürürlük m.38
[198] Sabih Arkan, **Tüketici Kredileri**, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 1-2, 1995, s.21.

hangi marka arabayı satın alacağını belirlemeden krediyi verir.[199] Bu tip kredilere doğrudan kredi de denilmektedir.

Bağlı tüketici kredisi, üretimi teşvik etme ihtiyacından doğmuştur. Üretimin teşviki de yeterli tüketim yapılmasıyla mümkün olduğuna göre bireylerin tüketimi arttırmak için sadece mal satın almak veya hizmet edinmek üzere verilen kredi türüdür.[200] Bu tür krediler, kredi tutarının doğrudan kredi başvurusunda bulunan kişiye değil kullanılacak kredi ile satın alınacak mal veya hizmetin satın alınacağı kişi ya da kurumlara ödendiği kredilerdir.[201] Bu tip kredilere dolaylı krediler de denilmektedir.

Serbest tüketici kredilerinde iki ayrı sözleşme bulunurken bağlı kredilerde üç sözleşme bulunmaktadır. Serbest kredilerde, satıcı ile tüketici arasında satış sözleşmesi ile kredi veren ile tüketici arasında tüketici kredisi sözleşmesi yapılmakta iken bağlı kredilerde kredi verenle tüketici arasındaki asıl sözleşme, satıcı ile tüketici arasında satış sözleşmesi ve kredi verenle tüketici arasında tüketici kredisi sözleşmesi yapılmaktadır.[202]

Günümüzde en çok tercih edilen ve kullanılan kredi türleri ihtiyaç kredileri, taşıt ve konut kredileridir. Nitekim araştırmamıza konu olacak kredi türleri de bunlardır. Dolayısıyla bunlarla ilgili genel bilgiler vermekte yarar vardır.

İhtiyaç kredisi, insanların beklenmedik zamanlarda ortaya çıkan nakit sıkıntılarını ve tüketim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kullandırılan kredi türüdür. Ya da ticari amaç dışında gerçek kişilere televizyon, bulaşık makinesi, buzdolabı, fırın, beyaz eşya gibi dayanıklı tüketim malları ya da eğitim, seyahat, düğün gibi hizmetlere yönelik olarak yapılacak harcamalar için kullandırılan kısa ve orta vadeli kredilerdir.

Günümüzde bankaların ihtiyaç kredisi portföyü geniştir. Evlilik kredisi, tatil kredisi, bayram kredisi, yılbaşı kredisi, bedelli askerlik kredisi, eğitim kredisi gibi kredilerin tamamı ihtiyaç kredisi adı altında verilen kredilerdir. İhtiyaç kredilerinin

---

[199] Selçuk Öztek, **Genel Olarak Tüketici Kredileri ve Tüketici Kredilerinde Kişisel Teminatlar**, Bankacılar Dergisi, Sayı: 67, 2008, s. 8.

[200] Belda Şenel Parlak, **Tüketici Kredisinden Doğan Hukuki Uyuşmazlıklar ve 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Uygulaması**, (Uzmanlık Tezi), T.C Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü, Ankara, 2001, s. 36.

[201] Öztek, s. 8.

[202] Ergun Özsunay, **Türkiye'de Tüketici Kredileri: Hukuki Çerçeve ve Uygulama Üzerine Bazı Düşünceler**, Tüketici Kredileri Ve Batı Ülkelerindeki Uygulamalar Paneli, İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul, 1992, s. 4.

vadeleri krediyi alan kişinin isteğine göre 60 aya kadar olabilmektedir.[203] Verilen kredilerin geri ödemeleri banka tarafından bildirilmekte, müşteri tarafından da taksitler halinde geri ödemesi yapılmaktadır.

Konut kredileri, ticari olmayan amaçlarla kişilerin satın aldıkları konutların finansmanına yönelik olarak, istenilen vade ve şartlarda geri ödemek üzere kullandırılan kredilerdir. Bu krediler vadesi 10 yıla kadar uzatılabilmektedir. Ama birtakım özel şartlara göre bu vade daha da uzatılabilir. Bankalar, konut kredilerini konut edinimi için verilen krediler, konut teminatlı krediler, yeniden finansman kredileri ve finansal kiralama olmak üzere dört farklı şekilde tüketicilere sunarlar.

Taşıt kredileri, bankalar tarafından yalnızca kişisel kullanımlar için satın alınmak istenen sıfır ya da ikinci el kara yolu ve deniz yolu taşıtlarının finansmanında kullandırılan kredilerdir. Başlarda sadece sıfır kilometre otomobil alımlarının finansmanında kullandırılan bu krediler zamanla çeşitlendirilmiş ve tüketici ihtiyaçlarına daha fazla cevap verebilmek için bireysel kredi ürün portföyüne başka krediler de eklenmiştir. İkinci el otomobil kredisi, tekne kredisi, motosiklet kredisi bunlardan bazılarıdır.[204] Bu tip kredilerde bankalar kredi bedelini kredi alan kişiye nakit olarak ödemezler; onun yerine bu bedeli taşıtı satan kişinin banka hesabına transfer ederler. Bankalar genel olarak satın alınacak araç bedelinin belirli bir miktar altında kredi limiti belirlerken, kredi teminatı olarak da satın alınan aracı rehin alırlar. Bu kredilerin vadesi en çok 48 aya kadar yapılmaktadır.

3.2.2. Ticari Krediler

Ticaret ve sanayi erbabının gelir elde etmek amacıyla kullandıkları nakdi ve gayrinakdi kredilere ticari kredi denilmektedir. Bankalar tarafından şirketlere ticari amaçlarla kullandırılan bu kredilere KOBİ kredileri ve işletme kredileri de denilmektedir. İşletmeler kendilerini geliştirmek ve büyütmek için yapacakları yatırımların yanında belirli zamanlarda oluşan borçlarının da giderilmesi için bu kredilere ihtiyaç duymaktadırlar. Küçük ticari işletmelerden büyük holdinglere kadar her firma bu kredileri bankalardan talep ederek kolaylıkla finansal kaynağa ulaşmakta ve belirli vadelerde bu tutarı geri ödemektedirler.

---

[203] Mehmet Vurucu ve Mustafa Ufuk Arı, **A'dan Z'ye Bankacılık Yasal Mevzuat-Ürün ve Hizmetler-Uygulamalar**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, ss. 372-373.
[204] Vurucu ve Arı, ss. 374-375.

Ticari kredilerin yatırım kredileri, spot krediler, rotatif krediler, rotatif döviz kredileri, dövize endeksli ticari krediler, eximbank kredileri, sanayi kredileri, tarım kredileri gibi çeşitli türleri bulunmaktadır. Bu kredilerin bir kısmı yukarıda açıklanmıştır.

3.3. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE SEÇİLMİŞ BAZI KREDİ MİKTARLARI

3.3.1. 2000-2016 Yılları Arasında Tüketici Kredilerinin Seyri

Çalışmamızın zaman aralığı olan 2000 ile 2016 yılları arasındaki ihtiyaç, taşıt, konut ve ticari kredi aralık ayı miktarları aşağıda sıralanmıştır. Ancak bu yıllar arasında BDDK'dan aldığımız veriler sınırlıdır. Bu açıdan çalışmamızın sonunda Türkiye Bankalar Birliği tarafından yayınlanan veriler gösterilerek daha detaylı sunulacaktır.

Tablo 18: 2002-2016 Yılları Arası Tüketici Kredileri (Milyon TL)

Yıllar	*Ay*	Tüketici Kredileri (TP)	Tüketici Kredileri (YP)	Tüketici Kredileri (Toplam)
2016	*12*	337.195,08	197,84	337.392,92
2015	*12*	305.605,34	238,85	305.844,19
2014	*12*	281.358,99	184,13	281.543,11
2013	*12*	247.342,17	173,38	247.515,55
2012	*12*	193.281,26	88,61	193.369,87
2011	*12*	166.980,05	37,85	167.017,90
2010	*12*	126.880,51	50,68	126.931,19
2009	*12*	90.092,53	44,95	90.137,48
2008	*12*	78.941,69	29,35	78.971,04
2007	*12*	64.955,02	16,00	64.971,02
2006	*12*	45.730,53	8,27	45.738,80
2005	*12*	27.939,44	5,55	27.944,99
2004	*12*	11.830,44	0,43	11.830,87
2003	*12*	5.330,50	0,13	5.330,63
2002	*12*	1.973,09	0,02	1.973,11

Kaynak: BDDK, ''Türk Bankacılık Sektörü İnteraktif Aylık Bülten'', **http://ebulten.bddk.org.tr/ABMVC/tr/Gosterim/Gelismis#,** (27.01.2018)

Tablo 18/a: 2002-2016 Yılları Arası Konut Kredileri (Milyon TL)

Yıllar	*Ay*	Konut kredileri (TP)	Konut kredileri (YP)	Konut Kredileri (Toplam)
2016	*12*	163.596,23	137,93	163.734,16
2015	*12*	143.085,64	162,14	143.247,78
2014	*12*	125.290,56	80,83	125.371,39
2013	*12*	109.591,07	89,40	109.680,47
2012	*12*	85.049,41	78,32	85.127,72
2011	*12*	73.242,40	26,61	73.269,01
2010	*12*	58.793,50	37,17	58.830,68
2009	*12*	42.016,28	28,23	42.044,51
2008	*12*	35.299,22	7,26	35.306,48
2007	*12*	30.045,80	2,07	30.047,87
2006	*12*	21.880,50	0,13	21.880,63
2005	*12*	11.846,90	0,25	11.847,15
2004	*12*	2.007,41	0,18	2.007,58
2003	*12*	506,09	0,00	506,09
2002	*12*	266,15	0,00	266,15

Kaynak: BDDK, ''Türk Bankacılık Sektörü İnteraktif Aylık Bülten'', **http://ebulten.bddk.org.tr/ABMVC/tr/Gosterim/Gelismis#,** (27.01.2018)

Tablo 18/b: 2002-2016 Yılları Arası Taşıt Kredileri (Milyon TL)

Yıllar	*Ay*	Taşıt Kredileri (TP)	Taşıt Kredileri (YP)	Taşıt Kredileri (Toplam)
2016	*12*	6.719,31	0,18	6.719,50
2015	*12*	6.440,32	7,49	6.447,81
2014	*12*	6.826,88	5,27	6.832,15
2013	*12*	8.525,04	6,42	8.531,45
2012	*12*	8.034,96	6,80	8.041,75
2011	*12*	7.350,89	8,20	7.359,09
2010	*12*	5.625,39	9,49	5.634,87
2009	*12*	4.299,68	14,21	4.313,89
2008	*12*	5.262,30	18,02	5.280,31
2007	*12*	5.891,81	11,00	5.902,81
2006	*12*	6.462,81	6,43	6.469,24
2005	*12*	6.215,50	4,59	6.220,08
2004	*12*	3.973,50	0,00	3.973,50
2003	*12*	1.655,07	0,00	1.655,07
2002	*12*	472,25	0,00	472,25

Kaynak: BDDK, ''Türk Bankacılık Sektörü İnteraktif Aylık Bülten'', **http://ebulten.bddk.org.tr/ABMVC/tr/Gosterim/Gelismis#,** (27.01.2018)

Tablo 18/c: 2002-2016 Yılları Arası İhtiyaç Kredileri (Milyon TL)

Yıllar	*Ay*	İhtiyaç kredileri (YP)	İhtiyaç kredileri (TP)	İhtiyaç kredileri (Toplam)
2016	*12*	166.879,54	59,73	166.939,26
2015	*12*	156.079,39	69,22	156.148,61
2014	*12*	96.233,36	2,17	96.235,53
2013	*12*	86.441,84	2,13	86.443,97
2012	*12*	67.354,33	2,04	67.356,37
2011	*12*	62.027,64	1,33	62.028,97
2010	*12*	45.752,29	2,45	45.754,74
2009	*12*	38.162,62	2,52	38.165,14
2008	*12*	33.095,15	4,04	33.099,19
2007	*12*	25.661,85	2,93	25.664,78
2006	*12*	15.612,08	1,69	15.613,77
2005	*12*	8.637,89	0,45	8.638,34
2004	*12*	5.534,24	0,00	5.534,24
2003	*12*	……..	……..	……..
2002	*12*	……..	……..	……..

Kaynak: BDDK, ‘’Türk Bankacılık Sektörü İnteraktif Aylık Bülten’’, **http://ebulten.bddk.org.tr/ABMVC/tr/Gosterim/Gelismis#,** (27.01.2018)

3.3.2. 2000-2016 Yılları Arasında Ticari Kredilerin Seyri

Tablo 19: 2002-2016 Yılları Arası Ticari Krediler (Milyon TL)

Yıllar	Ay	Taksitli Ticari Krediler (TP)	Taksitli Ticari Krediler (YP)	Taksitli Ticari Krediler (Toplam)
2016	*12*	165.513,53	33.099,82	198.613,35
2015	*12*	154.346,76	27.710,90	182.057,66
2014	*12*	135.680,60	19.407,98	155.088,58
2013	*12*	105.487,87	13.049,78	118.537,65
2012	*12*	77.839,77	3.679,58	81.519,35
2011	*12*	65.731,55	1.915,13	67.646,68
2010	*12*	47.750,07	811,40	48.561,47
2009	*12*	33.923,72	223,73	34.147,44
2008	*12*	34.491,11	100,87	34.591,97
2007	*12*	30.416,04	107,66	30.523,70
2006	*12*	22.581,31	117,39	22.698,70
2005	*12*	15.419,13	0,70	15.419,83
2004	*12*	7.526,31	1,30	7.527,61
2003	*12*	……..	……..	……..
2002	*12*	……..	……..	……..

Kaynak: BDDK, ‘’Türk Bankacılık Sektörü İnteraktif Aylık Bülten’’, **http://ebulten.bddk.org.tr/ABMVC/tr/Gosterim/Gelismis#,** (27.01.2018)

3.4. TAKİPTEKİ KREDİLER

3.4.1. Alacağın Şüpheli Hale Gelmesi, Şüpheli Alacaklar

Bir alacağın tahsil edilmesinin kuşkulu olması o alacağın şüpheli olmasına yol açmaktadır. Şüpheli alacaklar, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu’nun 323. maddesinde şu şekilde açıklanmıştır:

‘’Ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmak şartıyla;

1-Dava veya icra safhasında bulunan alacaklar;

2-Yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacaklar; şüpheli alacak sayılır.

Yukarıda yazılı şüpheli alacaklar için değerleme gününün tasarruf değerine göre pasifte karşılık ayrılabilir.

Bu karşılığın hangi alacaklara ait olduğu karşılık hesabında gösterilir. Teminatlı alacaklarda bu karşılık teminattan geri kalan miktara inhisar eder. Şüpheli alacakların sonradan tahsil edilen miktarları tahsil edildikleri dönemde kar-zarar hesabına intikal ettirilir.''

Buna göre, bir alacağın şüpheli alacak sayılabilmesi ve bunun için karşılık ayrılabilmesi için aranan ilk şart, alacağın mutlaka ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmasıdır. Alacak mutlaka kâr sağlaması düşünülen bir faaliyet neticesinde elde edilmiş olmalıdır. Burada kasıt, alacağın ticari işle ilgili olması ve söz konusu bu alacağın daha önce gelir yazılmış olmasıdır. İşletmenin gerçek bir faaliyetine dayanmayan, ticari iş ve işletme ile ilgisi olmayan, işletmenin kârını etkilememiş alacakların tahsilinin şüpheli ya da değersiz hale gelmesi durumunda bunların gider olarak kaydedilmesi mümkün değildir.[205]

Diğer şart, alacağın tahsilinin mutlaka kuşkulu hale gelmesidir. Yani alacak mutlaka dava ve icra safhasında bulunmalı ve alacak protesto ve yazı ile birden fazla kez istenmesine rağmen ödenmemiş olmalıdır. Ancak bu durumda alacak şüpheli hale gelebilir ve ancak bu alacaklar için karşılık ayrılabilir.

VUK'un 323. maddesinde düzenlenen şüpheli alacaklara ait hükmün uygulama şartlarını şu şekilde açıklayabiliriz. Yukarıda belirtilen niteliklere sahip olan alacakların kaydedildiği aktif karakterli hesaplar, şüpheli alacaklar; bu alacaklar için bilançonun pasifinde oluşturulan fonlar şüpheli alacaklar karşılığı olarak nitelendirilmektedir. Şüpheli alacaklar için karşılık ayırabilmenin ancak bilançonun pasifinde karşılık ayrılması zorunluluğuna bağlı olması; bize bu şüpheli alacağın ancak bu yolla kaydının mümkün olduğu birinci sınıf tüccarlar için söz konusu olabileceğini göstermektedir. Yani ancak bilanço usulüne göre defter tutan birinci sınıf tüccarlar bu alacaklar için karşılık ayırabilirler. Pasifte karşılık ayrılması ancak bilanço hesabı esasına göre defter tutan mükellefler için mümkün olmaktadır. Şüpheli alacağın şüphelilik durumunun takibi ancak bilanço usulü uygulaması ile

[205] Işık Yeminli Mali Müşavirlik ve Bağımsız Denetim A.Ş, **Şüpheli Alacak ve Değersiz Alacaklar İçin Hangi Dönemde Karşılık Ayrılır?**, Sirküler, Sayı:48, 2014, s. 1.

sağlanabildiğinden, işletme hesabı esasında defter tutan işletmelerde şüpheli alacak karşılığı ayrılamamaktadır. Bunun yanı sıra şüpheli alacak karşılığı ayırmak zorunlu değil, ihtiyaridir. Bunun yanında şüpheli alacaklar için değerleme gününün tasarruf değerine göre pasifte karşılık ayrılabileceğinden hareketle alacağın şüpheli hale geldiği dönemde ayrılabileceği yorumlanabilmektedir. Şüpheli alacak karşılığı ancak alacağın şüpheli hale geldiği yıl ayrılabilir. Eğer alacağın şüpheli hale geldiği yıl karşılık ayrılmadıysa, bir sonraki yıl ayrılması söz konusu değildir. Şüpheli hale gelen alacağa karşılık ayrılabilmesi için mutlaka alacağın teminata bağlanmamış bir alacak olması gerekmektedir. Nitekim bir menkulün rehni, bir gayrimenkulün ipoteği, üçüncü bir şahsın kefaleti, teminat mektubu ile bağlanmış bulunan alacaklar için karşılık ayrılamaz. Ayrıca sonradan tahsil edilen şüpheli alacak miktarları tahsil edildikleri dönemde kâr zarar hesaplarına devredilmektedir. Şüpheli alacak karşılığı ayrılmadan da zarar yazılmamalıdır. Tüm bunlar VUK'un 323. maddesi hükümlerine istinaden söylenebilmektedir.

Tahakkuk ilkesi bir gelir ve gider unsurunun doğmasının ticari kazancın tespitinde dikkate alınması için yeterli olduğunu savunmaktadır. Bazı ticari alacaklar tahakkuk ilkesine gelir kaydedilirken tahsil edilemeyebilmektedir. Bu bakımdan bu şekilde şüpheli hale gelen alacaklar için karşılık ayrılabilmektedir. Bu açıdan şüpheli alacak uygulama tahakkuk ilkesinden doğan sapmalar için düzenleyici bir görev üstlenmektedir.[206] Alacakların tahsilinde gecikme olması durumunda bu alacakların ''tam açıklama kavramı'' gereğince uygun hesaplara aktarılması gerekmektedir. Bu durumda tahsil edilmeyen alacakların yarattığı risk kadar gider yazılması ve bunun karşılık olarak ayrılması ''ihtiyatlılık'' kavramı gereği olması gerekir. Yani vadesi gelen fakat tahsil edilemeyen şüpheli alacaklar için ihtiyatlılık kavramı gereğince karşılık ayrılır. Karşılığın en geç alacağın şüpheli hale geldiği yılın sonuna kadar ayrılması ''dönemsellik'' kavramı gereğidir. Bunun yanı sıra, VUK'a göre şüpheli kabul edilmeyen ve vadesi gelmemiş ancak tahsilinde şüphe olan alacaklar için de ''özün önceliği'' kavramı gereği karşılık ayrılmalıdır.

128. Şüpheli Ticari Alacaklar Hesabı, ödeme süresi geçmiş bu nedenle vadesi bir kaç defa uzatılmış veya protesto edilmiş, yazı ile birden fazla istenmiş ya da dava

---

[206] Erdal Dinçtürk ve Cenk Orhan, Şüpheli Alacak Uygulaması, 27.04.2007, http://www.verginet.net/dtt/1/ErdalDincturkSMMMCenkOrhanSupheliAlacakUygulamasi_12570.aspx, (02.03.2016).

veya icra safhasına aktarılmış senetli ve senetsiz alacakların izlendiği hesaptır. Tahsili şüpheli hale gelen alacaklar bulundukları hesaplardan çıkarılıp bu hesaba borç kaydedilirler. Bu şüpheli alacağın tahsil edilmesi ya da ödenemeyeceğinin kesinleşerek değersiz hale gelmesi durumunda bu hesaba alacak olarak kaydedilirler. Bu hesap aktif karakterli bir hesaptır ve bu özelliği ile daima borç bakiyesi vermektedir.

VUK'un 323.maddesinde açıklandığı gibi bir alacak şüpheli hale geldikten sonra tasarruf değerine göre pasifte karşılık ayrılabilir. Bu karşılık için de 129. Şüpheli Ticari Alacak Karşılığı hesabı kullanılmaktadır. Bu hesap şüpheli hale gelen alacaklara ait karşılıkların izlendiği hesaptır. Pasif karakterli bir hesaptır ve bu özelliği ile daima alacak bakiyesi vermektedir.

128. Şüpheli Ticari Alacaklar hesabında diğer alacaklardan ayrılarak yalnızca şüpheli hale gelen alacaklardan hesaplanan karşılık tutarı 129. Şüpheli Ticari Alacak Karşılığı hesaba alacak olarak, 654. Karşılık Giderleri de borca kaydedilir. Şüpheli alacağın tahsiline bağlı olarak, tahmin olunan zararın gerçekleşmemesi halinde bu gerçekleşmeyen kısım 644. Konusu Kalmayan Karşılıklar hesabına alınarak 129. Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı da borca kaydedilir. Alacağın tahsilinin imkânsız olduğu yani değersiz alacak haline geldiğinde ise 129. Şüpheli Ticari Alacak Karşılığı hesabı borç, 128. Şüpheli Ticari Alacaklar alacak olarak kaydedilir. Gerçekleşen zarar eğer ayrılan karşılık tutarlarından fazla ise, ayrılan karşılık kadar bu 129. Şüpheli Ticari Alacak Karşılığı hesabına borç, zarar fazlası ise 681. Önceki Dönem Gider ve Zararlar hesabına borç, tahsil edilemeyen tutar ise ilgili alacak hesabına alacak olarak kaydedilir. Önceki dönemde alacaklardan düşülen ve 129. Şüpheli Ticari Alacak Karşılığı hesabına borç olarak kaydedilen alacakların tahsili söz konusu olduğunda ise 671. Önceki Dönem Gelir ve Kârlar hesabı kullanılır. Dönem sonunda ise gelir tablosu 654. Karşılık Giderleri hesabının borç bakiyesi ile 644. Konusu Kalmayan Karşılıklar hesabının alacak bakiyesi 690. Dönem Kârı veya Zararı hesabına aktarılarak bu hesaplar kapatılmış olur.[207][208]

[207] Nalan Akdoğan ve Orhan Sevilengül, **Türkiye Muhasebe Standartları İle Uyumlu Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması**, Gazi Kitapevi, 1999, ss. 104-106.
[208] M. Okyay Demirörs, **Şüpheli Ticari Alacaklar ve Muhasebesi**, Mevzuat Dergisi, Sayı: 63, 2003, http://www.mevzuatdergisi.com/2003/03a/01.htm, (14.04.2016).

3.4.2. Takipteki Krediler

Bankacılık literatüründe takipteki krediler, idari takipteki krediler, sorunlu krediler, tahsili gecikmiş alacaklar, tahsil olunacak alacaklar, Karşılıklar Yönetmeliği'nde yer alan ismi ile donuk alacaklar, kredi riski gibi kavramlarla da ifade edilebilmektedir.

Sorunlu kredi, kredi borçlusu ile banka arasında yapılmış olan geri ödeme anlaşmasının bozulması ve kredinin makul süre içinde ödenmeyerek, tahsilâtın gecikmesi ve zarar ihtimalinin oluşması şeklinde tanımlanabilir.[209] Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi, kredinin vadesinde ödenmemesi ya da bu ödemenin birkaç gün gecikmesi krediyi sorunlu hale getirmemektedir. Sorunlu kredinin söz konusu olabilmesi için, bu ödemenin ya da anlaşmasının ''önemli şekilde'' bozularak tahsilâtın gecikmesi gerekmektedir. Bu önem kredi türüne, gecikme süresine, firmanın birden fazla onaylı kredisinde aynı anda veya birinde gecikme olmasına göre değişebilir. Örneğin bireysel kredilerde 1 taksitin gecikmesi, ticari kredilerde anaparanın vadesinden itibaren 30 gün gecikmesi bu kredileri sorunlu kredi yapmamaktadır. Ticari kredilerde anaparanın vadesinden itibaren 90 gün geçmesi bu krediyi sorunlu hale getirmekte ve ya 10 gün gecikmesine karşın kredinin zafiyete uğradığı/kredi değerliliğini yitirdiği görüşü bu kredinin sorunlu kredi haline gelmesine sebep olabilmektedir.[210]

Bankalar tarafından tahsil edilen kredilerle ilgili üç alternatif senaryo bulunmaktadır. Bunlardan ilki kredinin sorunsuz bir şekilde geri ödenmesi, ikincisi kredinin tamamının ya da belirli bir kısmının geri ödenmemesi sonucunda sorunların yaşanması ve bankalar tarafından bu kredinin yapılandırılarak müşteri açısından geri ödenebilir hale getirilmesi ve üçüncüsü kredinin geri ödenmemesi nedeniyle yasal takibin başlatılmasıdır. Kredi tahsis edildikten sonra gerçekleşen bu üç senaryonun son ikisi takipteki kredi olasılığına işaret etmektedir. Asıl işlevi finansal aracılık hizmeti olan bankacılar, bu işlevi yerine getirmek amacıyla kredi verirler. Dolayısıyla bu kredileri verirken bunların geri ödenmeme risklerini de üzerlerine almış olmaktadırlar. Bu risk tahsis edilen kredinin türüne göre, fiyatı ve teminatı ile

---

[209] Ramazan Aktaş, **Sorunlu Kredilerde Erken Uyarı Modelleri**, TBB Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, İstanbul, 2000, s. 15.

[210] Hüseyin Selimler, **Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerince Tasfiyesi, Seçilmiş Ülkeler ve Türkiye Uygulaması**, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, 2006, s. 11.

farklı bir boyut kazanır. Geri ödenmeme riski görece yüksek olan kredilerin faizi yüksek iken, riski düşük olan kredinin faizi düşüktür. Aynı şekilde teminatlı veya teminatı likiditeye dönüşme yeteneği yüksek olan kredilerin faizi düşük iken, teminatsız veya likiditeye dönüşme yeteneği düşük teminatlı kredilerin faizi daha yüksek olmaktadır. Diğer yandan, bankaların bilançosunun aktif tarafında en büyük paya sahip olan değer kredilerdir ve bu kredilerin geri ödenmesinde sorun yaşanması, bankaların aktif kalitesini düşürmektedir. Bu sebeple bankalar aktif kalitesini iyi kılacak kredileri tahsis etmeye çalışmaktadırlar. Çünkü bankalar, krediyi fonlamak için üçüncü şahıslardan mevduat ve benzeri kaynaklar ile finansman sağlarlar. Bu yüzden takipteki kredilerdeki artışlar tasarruf sahiplerinin tasarruflarını almak istemelerine ve hatta bu isteklerinde birtakım sorunların yaşanmasına sebep olabilecektir.[211]

Ülkemizde, bir kredinin hangi nitelikleri taşıdığında sorunlu olarak nitelendirilebileceğini açıklamak ve bu konudaki uygulamaları standart hale getirebilmek için BDDK, 30.06.2001 tarihinde 24448 sayılı Resmi Gazete'de ''Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik''[212]yayımlamıştır. Bu yönetmeliğe ''Karşılıklar Yönetmeliği'' de denilmektedir. Yönetmeliğin 5.maddesi gereği, ''tahsil kabiliyetine göre birinci ve ikinci grup dışında yer alan tüm kredi türleri bankalar açısından donuk alacak diğer bir ifadeyle takipteki kredidir.''[213] Bununla beraber takipteki krediler, kredinin geri ödeme süresinin ne kadar geciktiğine göre farklı yöntemlerle izlenmektedir. Takipteki kredilerin daha yaygın kullanımı ise, kısmen veya tamamen geri ödemesi 90 günü aşmış kredilerdir.

Karşılıklar Yönetmeliği'ne göre anaparanın veya faizin ödenmesi gereken tarihlerden itibaren tahsilinin 90 günden fazla gecikmiş olduğu tüm alacaklar, faizlerin ya da borçlu üzerindeki faiz benzeri yüklerin anaparaya eklenip eklenmediğine ya da yeniden finanse edilip edilmediğine bakılmaksızın, bu yönetmelikte donuk alacak sayılmaktadır. Karşılıklı Yönetmeliği'nin 4.maddesinde

---

[211] Başak Tanınmış Yücememiş ve İnanç Asım Sözer, **Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Krediler: Mukayeseli Kriz Performansı**, Avrupa Araştırmaları Dergisi, Cilt: 18, Sayı: 1-2, 2010, ss. 91-92.

[212] BDDK, **Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik (Karşılıklar Yönetmeliği)**, (30.6.2001 tarih ve 24448 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.)

[213] BDDK, **''Karşılıklar Yönetmeliği''**, (01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.)

tüm alacaklar sınıflandırılmış ve Üçüncü Dördüncü ve Beşinci gruplarda sınıflandırılan tüm alacaklar donuk alacak kabul edilmektedir. Bu sınıflandırmayı yapmadan önce bu sınıflandırma açısından önemli bazı kavramlara yer vermekte yarar vardır. Bunlar yönetmeliğin 6.maddesinde şu şekilde açıklanmıştır.

Kredi değerliliğinin zayıflaması; borçlunun, varlıklarının yükümlülüklerini vadesinde ve tam olarak karşılamada yetersiz hale gelmesi, finansal kaldıraç oranının bankaca kredi değerlendirilmesinde kullanılan standart ölçütlere göre kabul edilebilir seviyede olmaması, borç ödeme gücünden önemli ölçüde yoksun hale gelmesi, işletme sermayesinin ve öz kaynaklarının kredinin tahsil gücünü zaafa uğratacak ölçüde yetersiz kalması durumlarından herhangi birinin varlığını ifade etmektedir.[214] Kredilerin zafiyete uğraması da yapılan değerlendirmelerde cari şartlar ve olayların esas alınması kaydıyla, kredi sözleşmesinde yer alan bağlayıcı şartlar çerçevesinde vadesi gelen kredi tutarının banka tarafından tahsilinin sağlanamayacağının kuvvetle muhtemel olma durumunu ifade etmektedir.[215] Sınıflandırılmada adı geçecek olan bir diğer kavram olan kredilerin kayıtlı değeri ise; kredinin, bankanın muhasebe defterlerinde görünen ve özel karşılık düşürülmeden önceki hesap değerini ifade etmektedir.[216]

Karşılıklar Yönetmeliği'nin 4.maddesine göre kredi ve alacaklar beş gruba ayrılırlar. Bu yönetmelikteki düzenlemeye göre; bankalar, yurt dışı şubeleri dahil, kredilerini ve diğer alacaklarını tahsil kabiliyetine ve borçluların kredi değerliliğine göre, bu yönetmelikte belirlenen esas ve usulleri dikkate almak suretiyle, aşağıda belirtilen gruplar itibariyle sınıflandırarak izlemek zorundadırlar. Bunlar:[217]

I. Grup - Standart Nitelikteki Kredi ve Diğer Alacaklar

II.Grup - Yakın İzlemedeki Kredi ve Diğer Alacaklar

III.Grup -Tasfiye Olunacak Alacaklar/Tahsil İmkanı Sınırlı Kredi ve Diğer Alacaklar

IV.Grup - Tasfiye Olunacak Alacaklar / Tahsili Şüpheli Krediler

V .Grup - Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar

---

[214] BDDK, **''Karşılıklar Yönetmeliği''**, Madde: 6/a.
[215] BDDK, **''Karşılıklar Yönetmeliği''**, Madde: 6/b.
[216] BDDK, **''Karşılıklar Yönetmeliği''**, Madde: 6/c.
[217] Hüseyin Selimler, **Sorunlu Kredilerin Analizi, Banka Finansal Tablo ve Oranlarına Etkisinin Değerlendirilmesi**, Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 12, 2015, ss. 139-141.

‘’***Birinci Grup – Standart Nitelikli Krediler ve Diğer Alacaklar:*** *Bu grupta;*

- *Kredilendirilebilir nitelikte finansman yapısına sahip gerçek ve tüzel kişilere kullandırılan,*
- *Anapara ve faiz ödemeleri, borçlusunun ödeme gücüne ve nakit akımına göre yapılandırılan,*
- *Ödemeleri süresinde yapılan, gelecekte de geri ödeme sorunları beklenmeyen, tamamen tahsil edilebilecek nitelikte olan,*
- *Borçlusunun kredi değerliliğinde zayıflama tespit edilmemiş olan ve zafiyet belirtisi bulunmayan, krediler ve diğer alacaklar sınıflandırılır.*

İkinci Grup – Yakın İzlemedeki Krediler ve Diğer Alacaklar: *Bu grupta;*

- *Kredilendirilebilir nitelikte finansman yapısına sahip gerçek ve tüzel kişilere kullandırılmış olan ve anapara veya faiz ödemelerinde halihazırda herhangi bir sorun bulunmayan, ancak, borçlunun ödeme gücünde veya nakit akımında olumsuz gelişmeler gözlenmesi ya da bunun gerçekleşeceğinin tahmin edilmesi veya krediyi kullananın önemli ölçüde finansal risk taşıması gibi nedenlerle yakından izlenmesi gereken veya,*
- *Anapara veya faiz ödemelerinin kredi sözleşmesinde yer alan şartlara uygun olarak yapılmasında sorunlar doğması muhtemel olan ve bu sorunların giderilmemesi durumunda borcun tamamının veya bir kısmının geri ödenmeme riski bulunan veya,*
- *Geri ödenmesi kuvvetle muhtemel bulunmakla beraber, mazur görülecek çeşitli nedenlerle anapara veya faiz ödemelerinin tahsili, vadelerinden veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren otuz günden fazla geciken ancak Üçüncü Grupta sınıflandırılma için gerekli gecikme süresi koşulunu taşımayan veya,*
- *Borçlusunun kredi değerliliği zayıflamamış olmakla birlikte düzensiz ve kontrolü güç bir nakit akımı yapısına sahip olması nedeniyle zafiyete uğrama ihtimali yüksek olan, krediler ve diğer alacaklar sınıflandırılır. Kredi borçlusunun aynı banka tarafından verilmiş birden çok kredisinin mevcut bulunması ve bu kredilerden herhangi birinin bu grupta ve diğerlerinin Birinci Grupta sınıflandırılmış olması durumunda, söz konusu kredi müşterisinin bankaya olan tüm borçları bu grupta sınıflandırılır.*

Üçüncü Grup – Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar: *Bu grupta;*

- *Borçlusunun özkaynaklarının veya verdiği teminatların borcun vadesinde ödenmesini karşılamada yetersiz bulunması nedeniyle tamamının tahsil imkanı sınırlı olan ve gözlenen sorunların düzeltilmemesi durumunda zarara yol açması muhtemel olan veya,*
- *Borçlusunun kredi değerliliği zayıflamış olan ve kredinin zafiyete uğramış olduğu kabul edilen veya,*
- *Anaparanın, faizin veya her ikisinin tahsili vadesinden veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren doksan günden fazla geciken ancak yüz seksen günü geçmeyen veya,*
- *Borçlusunun işletme sermayesi finansmanında veya ilave likidite yaratmada sıkıntılar yaşaması gibi nedenlerle anaparanın veya faizin veya her ikisinin bankaca tahsilinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren doksan günden fazla gecikeceğine kanaat getirilen, krediler ve diğer alacaklar sınıflandırılır.*

Dördüncü Grup – Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar: *Bu grup;*

- *Mevcut koşullarda geri ödenmesi veya tasfiyesi muhtemel görünmeyen veya,*
- *Vadesi gelen veya ödenmesi gereken kredi tutarlarının tamamının kredi sözleşmesinde yer alan hususlar çerçevesinde banka tarafından tahsilinin sağlanamayacağı kuvvetle muhtemel olan veya,*
- *Borçlusunun kredi değerliliğinin önemli ölçüde zayıfladığı ve zafiyete uğradığı kabul edilen, ancak birleşme, yeni finansman bulma imkanı veya sermaye artırımı gibi olanakların borçlunun kredi değerliliğine ve kredinin tahsil kabiliyetine yapması beklenen katkı nedeniyle henüz tam anlamıyla zarar niteliği taşımadığı düşünülen veya,*
- *Anapara veya faizin ya da her ikisinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsilinin gecikmesi yüz seksen günü geçen, ancak bir yılı geçmeyen, krediler ve diğer alacaklar sınıflandırılır.*

Beşinci Grup – Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar: *Bu grup;*

- *Tahsilinin mümkün olmadığına kanaat getirilen veya,*

- *Anaparanın veya faizin veya her ikisinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsili bir yıldan fazla gecikmiş olan veya,*
- *Üçüncü ve Dördüncü Gruplarda belirtilen özellikleri taşımakla birlikte, vadesi gelen ve ödenmesi gereken alacak tutarlarının tamamının bir yılı aşacak bir sürede tahsilinin sağlanamayacağının kuvvetle muhtemel olması nedeniyle zafiyete uğramış olduğuna ve borçlusunun kredi değerliliğini tam anlamıyla yitirdiğine banka tarafından kanaat getirilen, krediler ve diğer alacaklar sınıflandırılır.*

Bu maddede belirtilen sınıflandırma sistemi bakımından fiilen gerçekleştiği kabul edilen temel kriter, krediler ve diğer alacakların tahsillerinin, gruplara ilişkin tanım ve açıklamalarda belirtilen süreler kadar gecikmesidir. Bunun yanı sıra, bankalarca, kredinin özelliklerine uygun olarak birinci fıkrada belirtildiği şekilde sınıflandırılması için söz konusu gruplara ilişkin tanım ve açıklamalarda belirtilen diğer hususların gerçekleştiğinin ya da gerçekleşmesinin kuvvetle muhtemel olduğunun ve borçlunun kredi değerliliğinin zayıfladığının, kredinin zafiyete uğramış olduğunun veya tahsil edilemeyeceğinin tespit edilmesi veya bu konuda kesin bir kanaate sahip olunması gerekir. Krediler ve diğer alacaklara ilişkin ödemelerin tahsilindeki gecikme ilgili gruplarda belirtilen süreleri geçmemiş olsa dahi, bankalar, bu maddede belirtilen kriterleri ve risk yönetim ilkelerini dikkate almak suretiyle, kredilerini ve diğer alacaklarını Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Grup içinde sınıflandırabilir. Bankalar, kredi ve diğer alacakları için, bunlara ilişkin ödemelerin tahsilindeki gecikmelerin gerçekleştiği ay sonuna kadar gerekli karşılığı ayırmak zorundadırlar.''

Sonuç olarak, bu Karşılıklar Yönetmeliği uyarınca anapara veya faizinin ya da her ikisinin ödenmesi gereken tarihten itibaren 90 gün geçmesine rağmen tahsil edilemeyen kredi ve alacaklar 3, 4 ve 5. grup krediler ve diğer alacaklar sınıfına girer ve bunlar da sorunlu, problemli krediler ya da alacaklar olarak tanımlanırlar.

Karşılıklar Yönetmeliği, bir kredinin hangi hallerde sorunlu hale gelebileceği ve nasıl sınıflandırılacağının yanında bu alacaklara ilişkin karşılık ayırma işlemleri ve oranlarına da yer vermiştir. Bu yönetmeliğe göre, kredilere ayrılan iki tür karşılık söz konusudur. Bunlar genel karşılık ve özel karşılıktır.

Genel karşılıklar, tüm kredilerin yaratabileceği riskleri karşılamak için ayrılan karşılıklardır. Henüz geri ödenmesinde bir sorun beklenmeyen kredilerin toplam tutarı üzerinden yönetmelikte belirlenen belirli oranlarda karşılık ayrılmaktadır. Aylık olarak hesaplanan bu genel karşılık tutarları her ayın son günü itibariyle muhasebeleştirilmektedir.

Özel karşılıklar, sınıflandırmada donuk alacak olarak ifade edilen (3, 4 ve 5. Grup krediler) krediler için yönetmelikte belirlenen oranlar üzerinden ayrılan karşılıklardır. Karşılıklar Yönetmeliğinin 10.maddesinde teminatların belirtilen usul ve esaslar çerçevesinde değerlendirilmiş olan tutarları, 3. 4. ve 5. grupta izlenen donuk alacak tutarından, aşağıda belirtilen dikkate alınma oranlarından indirilerek, özel karşılığa tabi alacak tutarı hesaplanır. Özel karşılığa tabi alacak tutarının belirlenmesi işlemi, her bir borçlu için bankanın münferit alacağı ve o borçlunun teminatlarının değerlenmiş tutarları esas alınarak yapılır.[218]

- Birinci grup teminatların dikkate alınma oranı: %100
- İkinci grup teminatların dikkate alınma oranı: %75
- Üçüncü grup teminatların dikkate alınma oranı: %50
- Dördüncü grup teminatların dikkate alınma oranı: %25

Bu yönetmelikte sınıflandırılan krediler ve diğer alacakların özel karşılık oranları da aşağıdaki şekilde gösterilmiştir:[219]

- Üçüncü gruba alındığı tarihten itibaren en az yüzde yirmisi (%20),
- Dördüncü gruba alındığı tarihten itibaren en az yüzde ellisi (%50),
- Beşinci gruba alındığı tarihten itibaren yüzde yüzü (%100)

Bankacılık faaliyetlerinden doğan risklerin iyi ölçülmesi ve yönetilmesi gerekmektedir. Bu amaçla risk yönetiminin bankaların risklerine karşılık gereken sermayeyi ve takibe düşen ya da düşmesi olası kredi tutarını belirleyerek ayrılması gereken karşılık tutarını etkin bir şekilde belirlemelidir. Bunun yanında takipteki kredi miktarındaki artış aktif kalitesini düşürdüğünden, bankanın imajı açısından bu kredileri düşürmeye çalışmak iyi bir risk yönetimi için gereklidir. En başta bankaların likit kalması ve sisteme olan güven sebebiyle sorun olarak görülmeyen takipteki krediler zamanla artan bir sorun haline gelebilir ve zamanında müdahale

[218] BDDK, **Karşılıklar Yönetmeliği**, Madde: 10.

[219] BDDK, **Karşılıklar Yönetmeliği**, Madde: 3.

edilmezse sistemdeki mali yükü oldukça fazla olabilmektedir.[220] Bankaların iş süreçlerinde en önemli görevlerinden bir takipteki kredileri yönetmektir. Ekonominin daraldığı dönemlerde takipteki kredilerde bir artış söz konusu olacağı için bu görevin önemi daha da artmaktadır.[221]

3.4.3. Kredilerin Takibe Düşme Nedenleri

Kredilerin sorunlu hale gelmesinde birçok nedenden söz edilebilir. Bu nedenler kredi alan işletmenin yönetiminin başarısızlığı, ekonomik durgunluk, enflasyon, maliye politikaları, rekabet gibi makro ekonomik dengesizlikler ve kredilendirme sürecinde yapılan bankacılık hataları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan söz konusu nedenleri müşteri firmaya ait nedenler, çevresel faktörler ve kredilendirme sürecinde yapılan bankacılık hataları olmak üzere üç grupta incelemek mümkündür.

Bir kredinin takibe düşmesinde birçok faktör etkili olsa da, temel neden krediyi kullanan müşteri firmanın gelirlerinde içsel veya ekonominin genelinden kaynaklanan dışsal nedenlerle ve önceden ölçülemeyen boyutta büyük bir düşüş olmasıdır. Ekonomik küçülme dönemlerinde, kredi arz ve talebi daralırken, aynı zamanda mevcut kredilerde geri ödenememe sorunu ortaya çıkabilir. Bir işletmenin sağlıksız bir şekilde yüksek riskler alarak hızla büyümesi, şirketin operasyonel başarısızlıkları vb. içsel sebeplerle kredilerde geri ödeme sorunu ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında bankanın tahsil gücünü zayıflatan bazı operasyonel sorunlar da, kredilerin takibe dönüşmesine sebep olabilir.[222]

Kredinin sorunlu hale gelmesinde müşteri işletmeye ait sebepler, bu işletmenin yönetimi, ürettiği ürün ve pazarlama koşulları ve kontrol sistemleridir. Yönetim hataları, düzgün olmayan pazarlama koşulları ve kontrol sistemleri işletme başarısını ve dolaylı olarak işletmenin finansal durumunu bozmaktadır. Finansal durumu bozulan işletme de kredi borçlarını zamanında ve eksiksiz ödemede yetersiz kalır. Buna göre; bilgi, uzmanlık ve tecrübe eksikliğinden ile kötü niyet ve

---

[220] Xiaojun Allan Wu, **An Examination of China's Non-performing Loan Issue**, USA: Massachusetts Institute of Technology Department of Architecture, 2002, s. 50.
[221] Edward C. Lawrence ve Nasser Arshadi, **"A Multinomial Logit Analysis of Problem Loan Resolution Choices in Banking**, Journal of Money, Credit and Banking, Vol. 27, No: 1, 1995, s. 202.
[222] Başak Tanınmış Yücememiş ve İnanç Asım Sözer, **Bankalarda Takipteki Krediler: Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Kredilerin Tahminine Yönelik Bir Model Uygulaması**, Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 5, 2011, s. 45.

sorumsuzluktan işletmeler kötü yönetime sahip olabilir. Yetersiz planlamaya sahip olan fırsatları değerlendirme ve çevresel koşullardaki değişime uyum gösterme özelliğini yitirir. Bu faktörlerle firma öngörülemeyen sonuçlara daha kolay sürüklenir.[223] Bir işletmenin üretim ve pazarlamasını yaptığı mal ve hizmetin piyasadaki üstünlüğü ve kalitesinin istikrarlı olması işletmenin faaliyetlerini kârlı bir şekilde sürdürebilmesine sebep olmaktadır. Aynı zamanda üretilen malların müşteri isteklerini ve tatminini sağlaması da önemlidir. Hammadde ve enerji teminindeki zorluklar, kaliteli iş gücünün bulunamaması gibi faktörler ürünün maliyetini ve üretim hacmini olumsuz yönde etkileyebilir.[224] Bunların yanında tüketim tercihlerindeki değişiklikler ve yeni teknolojik gelişmeler üretilen ürünün piyasadaki durumunu değiştirebilir. Tüm bu faktörlerin, üretilen malı olumsuz etkilemesi ile firmanın kârlılığı ve borç ödeme gücü de olumsuz yönde etkilenecektir.[225] Kredi alan müşteri firmanın iyi bir pazarlama politikası ve etkin araçları olmalıdır. İyi bir pazarlama politikasının unsurları olan fiyat politikasını iyi belirlemesi, reklam kampanyalarını geçerli yapmalı, doğru dağıtım kanalı seçmelidir. Bunlardaki olumsuzluk doğrudan satışları etkiler. Bunun yanı sıra, riskli müşteri gruplarına ve satış politikalarına yönelmek vadenin uzaması, alacakların tahsilinde sorunlar gibi sonuçlara yol açacak; az sayıda müşteriye üretim yapan firmalarda da pazarlık gücü kaybı ve yine alacakların riski gibi sonuçlarla karşı karşıya kalacaklardır. Bu olumsuzluklarla pazar kaybının yanı sıra alacakların tahsilinin de sağlanmasında risk doğmaktadır. Ayrıca firma doğru ürünü, doğru pazarda, doğru şekilde pazarlamıyor olabilir. Bunun için firmanın kontrol sistemleri çalışmalı ve bütüncül bir denetimden firma geçmelidir. Çünkü denetim olmazsa, firmanın sorunları büyüyüp, çözümü imkânsız hale gelebilir.

Kredinin sorunlu hale gelmesine sebep olan çevresel faktörler ise, ekonomik gelişmeler, hükümet kararları, teknolojik değişimler gibi işletme dışından kaynaklanan koşullardan oluşmaktadır. Firmanın faaliyet gösterdiği ülke ekonomisindeki konjoktürel dalgalanmalar, vergi ve faiz oranlarındaki değişiklikler, enflasyon ve satın alma gücündeki değişimler direk olarak firmanın finansal

---

[223] Belkıs Seval, **Sorunlu Krediler**, Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul, 2000, s. 2.
[224] Mehmet Takan, **Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim**, 2. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002, s. 346.
[225] Seval, s. 3.

başarısını ve dolayısıyla borç ödeme gücünü etkileyecektir.[226] Ayrıca, teknolojinin hızla geliştiği ülkemizde firmaların bu değişime ayak uydurmaları, rekabet avantajlarını korumaları, finansal faaliyetleri sürdürmeleri açısından çok önemlidir. Gelişmiş yeni ürünlerin piyasaya sunulması bir firmanın ürettiği ürüne olan talebi ve rekabet gücünü hızla etkileyen bir gelişmedir. Tüm bunların yanında ülke hükümetlerinin aldıkları ekonomik kararlar ve yaptıkları yasal düzenlemeler de firmalarının faaliyetlerinin kârlılığı ve devamlılığı üzerinde etkili olmaktadır. Asgeri ücretlerde yapılan değişiklikler, ihracat ve ithalat kısıtlamaları, verilen teşvikler, sermaye piyasasının işleyişini ve bu piyasada fon temin etmeye yönelik kısıtlamalar veya verilen imkânlar, fiyat kontrolleri işletmenin mali yapısını ve borç ödeme kapasitesini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.[227]

Kredilerin sorunlu hale gelmesi bazen krediyi açan bankanın kendi yaptığı hatalardan da kaynaklanabilmektedir. Krediyi açan şube yönetimi hem krediyi tahsis aşamasında hem de krediyi kullandırma ve izleme aşamasındaki yetkinlik ve becerisi kredinin sorunlu hale gelmesinde veya kredinin sorunsuz tahsil edilmesine sebep olabilir. Banka kredi tahsis etmeden önce borçlu hakkında yeteri kadar incelemenin yapılmaması, finansal tablolarının yeterince incelenmemesi, kredi amacının ve geri ödeme kaynağının analizinin yeterli yapılmaması, yeterli teminat alınmaması gibi sebeplerden dolayı hata yapmaktadır. Krediyi tahsis ettikten sonra ise kredinin ve firmanın iyi izlenememesi, borçlunun hızlı büyümesinin izlenememesi ve kontrol altına alınamaması, sorunun teşhis edildiği anda önlem alınmaması gibi sebeplerle hata yapmaktadır.

Sorunlu kredilere sebep olan faktörlerden biri de sektör davranışlarıdır. Sektörde yer alan bankaların davranışları çoğunlukla diğer bankaların davranışları tarafından belirlenmektedir. Bankalar sektörde oluşabilecek sürü davranışları ile şiddetli rekabetin olduğu bir sektörde faaliyet gösterirler ve verdikleri kararlar bazen rasyonel olmayan kredi politikalarına yol açarak sorunlu kredilerin önemli sebeplerinden birini oluşturabilir.[228]

---

[226] Takan, s. 347.
[227] Gülhan Suadiye, **Sorunlu Kredilerin Yeniden Yapılandırılmasında İstanbul Yaklaşımı**, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 6, 2006, s. 4.
[228] Erkan Çan, **Sorunlu Kredi Transferi ve Fiyatlaması Üzerine Bir Çalışma**, Bankacılar Dergisi, Sayı: 90, 2014, s. 7.

3.4.4. Takipteki Kredilerin Ekonomi ve Finans Sektörü Üzerindeki Olumsuz Etkileri

3.4.4.1. Takipteki Kredilerin Reel Sektöre Etkisi

Bankalardaki takipteki kredilerin yüksek seviyelere ulaşması önce bankaya sonrada dolaylı olarak ulusal ekonomiye olumsuz yönde zarar vermektedir. Sorunlu kredilere ait sorunların ve bu kredilerin bankalara olan maliyetinin artması bankaların kârlılığını azaltmaktadır. Eğer likidite ve sermaye desteği de yok ise bankalar iflasa kadar sürüklenebilmektedir. Günümüzde bütün bankalar sektörde bir takas sistemine bağlı olarak çalışırlar ve böylelikle sektörde, girdikleri ikili ekonomik ilişkiler sebebiyle birbirlerine bağlı bir zincir oluştururlar. Zincirin bir halkasında meydana gelen bir bozulma ya da kopma, zincirin bütün halkalarını etkilemektedir. Bu açıdan herhangi bir bankanın malî durumunda olan bir bozulma sektördeki diğer bankaların da bundan etkilenmesine ve ödemeler dengesinin aksamasına sebep olmaktadır. Sektörde herhangi bir bankanın görevlerini yerine getirmemesi ve iflası gibi spekülasyonlar bankalara olan güveni azaltmaktadır. Bu da mevduat sahiplerinin paralarını bankalardan geri çekmek istemesine sebep olmaktadır. Bankaların ekonomiye aktardıkları krediler mevduattan oluşmaktadır ve reel sektörün fon ihtiyacının büyük bir kısmı bankalardan alınan kredilerden karşılanmaktadır. Dolayısıyla kredi verilecek fonun olmaması veya bankalardan geri çekilmesi; sistemde kredi daralmasına yol açmaktadır. Bu durum sermaye birikimini, istihdamı ve dolayısıyla üretimi aksatmaktadır.

Takipteki krediler bir ekonomide finans sektörü açısından aktif kalitesini gösterirken, aynı zamanda hane halkının ve reel sektöründe borç ödeyebilme kapasitesini göstermektedir. Özellikle ekonominin daralma dönemlerinde hanehalkının işsizlik ve refah kaybı riskinin artması nedeniyle takipteki krediler de artmakta, finans sektöründe aktif kalitesi kötüleşmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde takipteki krediler arttığında diğer bütün parametrelerde bozulma olmaktadır. Takipteki kredi miktarı arttığında ekonomide sert dalgalanmalar olmakta,

bütçe açıkları artmakta, para birimleri ve varlık fiyatları gerilemekte, reel faizler de artmaktadır.[229]

Sorunlu kredilerin artması ile birlikte bankalar, kendi mali bünyelerindeki olumsuzluğu gidermek ve kendilerini kontrol altına almak amacıyla müşterilerinden alacaklarını derhal tahsil etme yoluna gitmekte ve yeni kredi imkânı sağlamaktan vazgeçmektedirler. Bu durum finansal açıdan bankalara bağımlı olan firmaları etkileyerek ekonomik durgunluğa yol açacaktır. Özellikle kriz dönemlerinde bankalar firmalardan kredilerin geri ödenmesini talep emektedir. Bu, mali açıdan sıkıntısı olmayan firmaların dahi nakit akışını bozarak likidite sıkıntısına düşmelerine ve tüm ekonominin olumsuz yönde etkilenmesine sebep olmaktadır. Bankaların hatalı kredilendirme yapmaları ve kredi taleplerini yanlış değerlendirmeleri sonucunda oluşan sorunlu krediler görüldüğü gibi tüm ülke kaynaklarının verimsizce kullanılmasına sebep olmaktadır. Bütün bu sonuçları değerlendirdiğimizde bankalar tarafından verilen kredilerin kalitesi hem reel sektör açısından hem de tüm ülke açısından önem arz etmekte, ve dolayısıyla bankaların kredi vermeden önce müşteriler hakkında detaylı bir kredi analizi yapması ve sağlam bir teminat almasını zorunlu kılmaktadır.

Sorunlu kredilerdeki artış yalnızca bankacılık sektörünü değil, ülke ekonomisini de ciddi anlamda olumsuz yönde etkilemektedir. Sorunlu hale gelen krediler bankaların kârlılığını olumsuz yönde etkilediği için bankalar kredi faiz oranlarını da yükseltmekte, bu da maliyet enflasyonunun da artmasına neden olmaktadır.[230]

3.4.4.2. Takipteki Kredilerin Bankacılık Sektörüne Etkisi

Sorunlu krediler başta bankalar olmak üzere ekonominin her kesimi üzerinde olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Bu kredilerin bankaya olan maliyeti öncelikle bu krediler için tahsis edilen fonların fırsat maliyetlerinin yüksek olmasıdır. Aynı zamanda bu krediler daha yakın ilgi ve takip gerektirdiğinden daha yüksek idari ve hukuki giderlere sebep olmaktadır. Bunun yanı sıra çalışanların ve yöneticilerin zamanlarını daha verimli alanlarda kullanmalarını engellemektedir. Takipteki kredi

---

[229] Başak Tanınmış Yücememiş ve İnanç Asım Sözer, **Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Krediler: Mukayeseli Kriz Performansı**, ss. 94-95.

[230] Nihal Sipahi, **Problemli Kredilerin Yeniden Yapılandırılması Uluslararası Uygulamalar ve Türkiye Örneği**, (Uzmanlık Yeterlilik Tezi), TCMB, Ankara, 2003, s. 21.

miktarının yüksek düzeylerde olması bankaların imajını zedelemekte ve büyümesini olumsuz yönde etkilemektedir. Ortaya çıkan düşük getiri ve sınırlı büyüme de çalışanların moral motivasyonunu ve dolayısıyla performansını olumsuz yönde etkilemektedir. Sorunlu krediler ve bunlar için ayrılacak olan özel karşılıkların yüksekliği de banka bilançosunun aktif kalitesini, kârlılığını ve likiditesini etkilemektedir.[231]

Takipteki kredi miktarındaki artış bankaların kredi koşullarını ağırlaştırmasına ve faizleri arttırmasına sebep olabilir. Bu durum bankacılık sektörünün ve ekonominin etkilenmesine neden olur.

Bankaların en aslî ve en geleneksel görevlerinden biri kredi verme işlemidir. Sektörde pek çok finansal uygulama olmasına rağmen, kredilendirme işlemi hala bankalar için önemini koruyan bir işlemdir. Verilen krediler bankaların bilançolarının aktif tarafında yer almakta ve aktifin önemli bir kısmını da bu krediler oluşturmaktadır. Bu sebepten dolayı, bilançonun aktif kalitesinin bozulmaması için bu verilen kredilerin geri ödemelerinin tam olarak yapılması son derece önemlidir. Sonradan sorunlu hale gelen kredi rakamları yukarıda anlatıldığı gibi bulundukları hesaplardan çıkarılarak donuk alacak hesaplarına aktarılır. Bu hesap banka bilançosunda ‘’Tahsil Olunacak Alacaklar’’ adıyla gösterilir. Bu bilançolarda tahsil olunacak alacaklar rakamlarındaki yükselişler bankanın aktif kalitesini bozar. Bankalar yukarıda bahsedilen Karşılıklar Yönetmeliği gereğince donuk alacak hesaplarına devrettikleri kredi miktarları için mevzuatta öngörülen ölçüde özel karşılık ayırmak zorundadırlar. Bu karşılık rakamları bankaların gider kalemlerinde yer aldığı için bankanın kârının düşmesine ve dolayısıyla kâr-zarar tablosunun da olumsuz yönde etkilenmesine yol açmaktadır.

Tahsil olunacak alacaklar rakamının yüksek çıkması, bankaların sermaye yeterlilik rasyosunu da olumsuz yönde etkilemektedir. Tahsil olunacak alacaklar / Toplam krediler oranının yüksekliği, sermaye yeterlilik rasyosunun düşük çıkmasına, böylece bankaların daha fazla sermaye bulundurmalarına sebep olmaktadır.[232]

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi sorunlu hale kredilerin fazla olduğu bankaların aktif kalitesi ve likiditesi bozulur. Kârlılık ve sermayede olumsuzluklar yaratır ve bankanın aktif-pasif yönetimi olumsuz yönde etkilenir. Bunlar belirli rasyolar ile

---

[231] Belkıs Seval, **Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Yayınları**, Yayın No: 59, İstanbul, 1990, ss. 275-276.

[232] Hüseyin Selimler, **Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerince Tasfiyesi, Seçilmiş Ülkeler ve Türkiye Uygulaması**, s. 42.

incelenebilir. Rasyolar bazında sorunlu kredilerin bankalara olan etkisini aktif kalitesine, kârlılığına ve sermaye yeterliliğine etkisi olmak üzere üç grupta inceleyebiliriz:[233]

a) Sorunlu Kredilerin Bankaların Aktif Kalitesine Etkisi

Bankaların sorunlu kredi miktarlarının artması bu bankalara olan güveni azaltır ve bankaların tahsilâtları gerçekleştiremeyişi ile kredibilitesi düşer. Bankanın aktiflerinde büyük bir paya sahip olan kredi miktarlarının sorunlu hale gelmesi yani takipteki kredilerin toplam kredilere oranının artması aktif kalitesinde bozulmaya yol açacaktır.

Takipteki krediler / Toplam krediler bankaların aktif kalitesini etkileyen önemli bir orandır. Takipteki Krediler / Toplam Aktifler Oranı da aktif kalitesini etkileyen bir oran olup, yüksek olması kriz için erken bir uyarı sinyali olabileceği gibi, kriz süreci dönemlerinde artış gözlenen bir orandır.

[233] Nazan Şahbaz ve Ahmet İnkaya, **Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Krediler ve Makro Ekonomik Etkileri**, Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, 2014, ss. 72-74.

Tablo 20: 2001-2016 Döneminde Bankaların Aktif Kalitesindeki Yüzde (%) Değişim

	Aktif Kalitesi (%)			
	Toplam Krediler ve Alacaklar/ Toplam Aktifler	**Takipteki Krediler (brüt)/ Toplam Krediler ve Alacaklar**	**Takipteki Krediler(net)/ Toplam Krediler ve Alacaklar**	**Özel Karşılıklar/ Takipteki Krediler (brüt)**
2001	21,9	37,4	19,9	46,9
2002	26,5	18,5	6,6	64,2
2003	28	12,3	1,4	88,5
2004	33,7	6,2	0,7	88,1
2005	38,6	4,9	0,5	89,8
2006	45	3,8	0,3	90,8
2007	50	3,5	0,4	88,4
2008	52	3,6	0,7	81,4
2009	47,7	5,4	0,8	84,5
2010	52,9	3,7	0,6	84,6
2011	57,2	2,7	0,5	80,4
2012	59,2	2,8	0,7	75,2
2013	62,1	2,7	0,6	77,4
2014	64,1	2,7	0,7	75
2015	65,2	3	0,7	76,1
2016	66,1	3,2	0,7	78,3

Kaynak: TBB, ''İstatistiki Raporlar/Seçilmiş Rasyolar'', **https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59,** (23.01.2018).

Tablo 20, bankacılık sektörünün aktif kalitesindeki değişimi göstermektedir. 2001 yılında toplam kredilerin toplam aktifler içindeki pay %21,9 iken 2016 yılında %66,1'e kadar yükselmiştir. 2001 yılında takipteki kredilerin toplam krediler içindeki payı %37,4 iken 2016 yılında %3,2'ye kadar düşmüştür.

b) Sorunlu Kredilerin Bankaların Kârlılığına Etkisi

Bankalar takibe düşen, geri ödenmeyen krediler için karşılık ayırıp, bu karşılıkları net faiz gelirinden düşerek gider olarak kaydederler. Bu bankaların kârlılığını azaltıcı bir etki yapar.

Net dönem kârı / Toplam Aktifler oranı aktif kârlılığı rasyosudur ve gelir elde etmek için banka yönetiminin toplam aktifi ne kadar iyi kullandığını veya aktifteki her bir TL'nin ne kadar kâr yarattığını göstermektedir.

Yatırılan sermayeden bankanın ne kadar kazandığı da öz kaynak kârlılığı rasyosu ile ölçülür ve Net Dönem Kârı / Öz kaynaklar oranı ile gösterilmektedir. Yatırılan sermayeden bankanın ne kadar kazandığı bu oran ile ölçülmektedir. Takibe düşen krediler bu kredilerin 3. gruba alınması ile birlikte özel karşılık ayrılması ve bu özel karşılığın faiz giderlerini arttırması ile kârlılığı dolayısıyla öz kaynakları azaltmakta bu da doğrudan öz kaynak karlılığını etkilemektedir.[234]

Tablo 21: 2003-2014 Döneminde Bankaların Kârlılığını Gösteren Oranlar

Aralık ayı (%)	Vergi Öncesi Kar (Zarar) / Ortalama Toplam Aktifler	Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Toplam Aktifler	Dönem Net Kârı (Zararı) / Ortalama Özkaynaklar	Toplam Nakdi Krediler / Toplam Mevduat
2002	22,89	16,39	135,63	43,15
2003	3,63	2,53	18,15	48,30
2004	3,32	2,36	15,76	55,45
2005	2,68	1,72	12,14	65,74
2006	3,31	2,60	21,01	74,33
2007	3,41	2,78	24,77	83,24
2008	2,54	2,05	18,74	84,10
2009	3,27	2,63	22,92	80,63
2010	3,03	2,46	20,12	88,51
2011	2,22	1,74	15,48	100,99
2012	2,35	1,83	15,68	106,06
2013	2,02	1,60	14,19	114,08
2014	1,70	1,33	12,25	121,61
2015	1,48	1,16	11,28	123,37
2016	1,89	1,5	14,28	123,6

Kaynak: BDDK, ''Türk Bankacılık Sektörü İnteraktif Aylık Bülten'', http://ebulten.bddk.org.tr/ABMVC/tr/Gosterim/Gelismis#, (07.10.2017)

[234] Hüseyin Selimler, **Sorunlu Kredilerin Analizi, Banka Finansal Tablo ve Oranlarına Etkisinin Değerlendirilmesi,** s. 167.

Ulaşılabilen veriler kapsamında bankaların aktif kârlılığı ve öz kaynak karlılığı oranları Tablo 21'de gösterilmiştir. Buna göre, 2002 yılının Aralık ayında %16,39 olan aktif karlılığı 2016 yılının aynı ayında %1,5 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2002 yılında %135,63 olan öz kaynak kârlılığı da 2016 yılında %14,28 seviyesinde olmuştur. Bankaların aktif kârlılığının ve öz kaynak kârlılığının en yüksek olduğu yıl %16,39 ve %135,63 ile 2002 yılı Aralık ayı olmuştur.

c) Sorunlu Kredilerin Bankaların Sermaye Yeterliliğine Etkisi

Sermaye yeterliliğinin ölçülmesinde sermaye yeterlilik oranı kullanılmaktadır. Sermaye yeterlilik oranı: Öz kaynak / Kredi riskine esas tutar + Piyasa riskine esas tutar + Operasyonel riske esas tutar şeklinde gösterilmektedir. Bu oran bir bankanın riske açıklığının ifadesidir ve bu oranın olması gereken seviyesi %8'dir. Bankaların bu oranı ölçmesindeki amaç, bankanın sermaye tabanının risk ağırlıklı aktiflerini ne ölçüde karşıladığını ölçmektir. Sermaye yeterliliği oranı, bankaların işlemleri esnasında kredi, piyasa ve operasyonel risklerin neden olabileceği kayıpların ne kadarının bankanın öz kaynakları ile karşılanabileceğini göstermektedir.

Tablo 22: 2001-2014 Döneminde Sermaye Yeterliliği Rasyosu ve Bilanço Yapısı Oranları

	Sermaye Yeterliliği Rasyosu	Bilanço Yapısı
	Özkaynaklar / Toplam Aktifler (%)	Alınan Krediler / Toplam Aktifler (%)
2001	9	10,5
2002	12,1	8,4
2003	14,2	8,2
2004	15	9
2005	13,5	11
2006	12	11,7
2007	13,1	10,5
2008	11,7	11,1
2009	13,3	8,8
2010	13,4	9,7
2011	11,9	10,9
2012	13,4	10
2013	11,3	12,1

2014	11,8	12,3
2015	11,3	13,3
2016	11,1	13,6

Kaynak: TBB, ''İstatistiki Raporlar / Seçilmiş Rasyolar'', https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59, (23.01.2018).

Tablo 22, bankaların sermaye yeterliliği ve bilanço yapısı hakkında bize bilgi vermektedir. Buna göre sermaye yeterliliği rasyosu 2001 yılından 2016 yılına kadar hep istenilen yasal oran olan %8'in üzerinde gerçekleşmiştir. Toplam aktifler içinde alınan kredilerin oranı ise yıllar itibariyle istikrarlı olmamış, azalış ve artışlarla birbirini izlemiştir.

3.4.5. Takipteki Kredilerin Belirleyicileri ve Bu Kredilerin Mikro ve Makroekonomik Göstergeleri Üzerine Literatürde Yapılmış Çalışmalar

Takipteki kredilerin (sorunlu krediler) ortaya çıkış nedenleri ya da belirleyicileri üzerine literatürde pek çok sayıda inceleme yapılmış ve bunların bazı makro ekonomik değişkenler ile ilişkisi incelenmiştir. Yapılmış olan literatür taramasında çalıştığımız konuyu ışıl tutacak çalışmalardan bazılarından bahsedilecektir.

Macit ve Keçeli (2012), Türkiye'de katılım bankaları için takipteki kredi oranını belirleyen mikro ve makro faktörler üzerine bir araştırma yapmıştır. 2005 ile 2011 yılları arasını kapsayan çalışma sonucuna göre, kredinin toplam varlıklara oranının yüksek olduğu bankalarda takipteki kredi oranının daha düşük olduğu görülmüştür. Aktif büyüklüğü de takipteki kredi oranını negatif etkilemektedir. Aynı zamanda GSYH büyümesindeki düşüş takipteki kredi oranını arttırırken döviz kuru seviyesi ve enflasyon oranının takipteki kredi oranı üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur. İşsizlik oranındaki artışın problemli kredileri anlamlı bir şekilde arttırdığı da görülmüştür.[235]

Saka (2010), sorunlu hale gelerek takibe düşmüş olan kredilerin Türkiye ekonomisine etkisini seçtiği bazı makroekonomik değişkenler üzerinden incelemiştir. 1986-2008 yılları arasındaki yıllık verileri kullanarak yaptığı regresyon analizinin

[235] Fatih Macit ve Betül Keçeli, **Takipteki Kredi Oranını Etkileyen Faktörler: Türkiye'de Katılım Bankaları Örneği**, İstanbul Üniversitesi Avrasya Enstitüsü Avrasya İncelemeleri Dergisi, Cilt: 1, Sayı:1, 2012, ss. 201-203.

sonuçlarına göre, takipteki krediler ile özel sektöre sağlanan yurt içi krediler ve yatırımlar arasında %1 düzeyinde anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda takipteki krediler ile bankalar arası faiz oranı ve kişi başı GSYH arasında pozitif yönlü bir ilişki olsa da istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır.[236]

Yağcılar ve Demir (2015), takipteki kredi oranlarının makroekonomik ve banka düzeyindeki belirleyicilerini tespit etmek amacıyla yaptıkları çalışmada Türkiye'de faaliyet gösteren 26 ticari bankanın 2002-4. çeyrek ve 2002-1. çeyrek dönemini kapsayan verileri kullanmışlardır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar, bankaların geri ödenmeyen kredileri üzerinde etkili olan başlıca makro ekonomik faktörlerin büyüme ve faiz oranları olduğunu ortaya koymuştur. Borsada işlem görme, ölçek, kredi/mevduat oranı, likidite ve aktif kârlılığı değişkenlerinin takipteki kredilerle negatif yönlü bir ilişki içinde olduğu; büyüme, faiz oranları, yabancı bankalar ve sermaye yeterliliği rasyosu ile takipteki kredilerin pozitif yönlü bir ilişki içerisinde oldukları ortaya konmuştur. Bunun yanında kredilere uygulanan faiz oranları ve enflasyon değişkenlerinin takipteki krediler üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.[237]

Ranjan ve Dhal (2003), yaptıkları çalışmada faiz oranları ile takipteki kredi oranları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu ispatlamışlardır. Çalışmaya göre, faiz oranları yükseldiğinde kredilerin maliyetleri artmaktadır. Faiz oranları yükseldiğinde kredi kullananların geri ödemesi gereken tutar yükseleceği için geri ödemeler zorlaşır. Bu da faiz oranları ile kredi riski arasında ilişkiyi açıklamaktadır.[238]

Şahbaz ve İnkaya (2014), çalışmalarında 1988-2012 yıllarına ait çeyrek dönemlik verileri kullanarak, sorunlu kredilerin artış hızının ekonomik büyüme hızı, yurt içi kredi hacmi, toplam özel tüketim harcamaları ve toplam özel sabit sermaye harcamaları ile olan ilişkisini analiz etmiştir. Analiz sonuçlarına göre, sorunlu

---

[236] Berrin Saka, **Takipteki Kredilerin Makroekonomik Göstergeler Üzerine Etkisi**, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Kütahya, 2010, ss. 84-89.

[237] Gamze Göçmen Yağcılar ve Semra Demir, **Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Kredi Oranları Üzerinde Etkili Olan Faktörlerin Belirlenmesi**, Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt: 7, Sayı:1, 2015, ss. 223-228.

[238] Rajiv Ranjan and Sarat Chandra Dhal, **Non-Performing Loans And Terms Of Credit Of Public Sector Banks İn India: An Empirical Assessment**, Occasional Papers, Vol: 24, No: 3, 2003, ss.81-121.

krediler ile bu makroekonomik değişkenler arasında uzun dönemli ve çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin var olduğu tespit edilmiştir.[239]

Koyuncu ve Saka (2011), Türkiye'de takipteki kredilerin özel sektöre verilen krediler ve yatırımlar üzerindeki etkisini 1986-2008 yılları arasında analiz edilmiştir. Çoklu regresyon analizinin yapıldığı çalışmaya göre, takipteki kredilerin özel sektöre verilen krediler üzerindeki etkisinin negatif yönde olduğu görülmüştür. Dolayısıyla takipteki krediler arttıkça özel sektöre verilen krediler ve yatırımlar azalmaktadır.[240]

Yüksel (2011), yaptığı çalışmada hem şirketler hem de hanehalkı için aylık verilerle analizler yapmıştır. Ve yapmış olduğu analizler sonucunda, takipteki alacak oranındaki değişimlerin faiz oranı, enflasyon, kredilerin gayri safi yurt içi hâsıla içindeki payı ve büyüme verileri başta olmak üzere diğer tüm verilerden önemli ölçüde etkilendiğini saptamıştır.[241]

Mileris (2012), kredi portföyünü etkileyecek önemli makroekonomik belirleyicileri tespit etmek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Yapmış olduğu analizde 2008-2011 yılları arasında faaliyette bulunan yirmi iki Avrupa bankasının verilerinden yararlanmıştır. Elde ettiği sonuçlara göre, bankalardaki şüpheli hale gelmiş ve takibe düşen krediler işsizlik, tüketim, dış ticaret, enflasyon ve reel büyüme gibi makroekonomik değişkenlerden kaynaklanmaktadır.[242]

Klein (2013) ise yaptığı çalışmasında takipteki kredilerin makroekonomik belirleyicilerini tespit etmeye çalışmıştır. Yaptığı çalışmaya göre, takipteki kredi oranı işsizlik ve döviz kuru ile pozitif bir ilişki içerisinde, ancak öz sermaye kârlılığı ve gayri safi yurt içi hâsıla takipteki kredi oranı ile negatif bir ilişki içerisindedir.[243]

Mevcut literatürün de ortaya koyduğu gibi takipteki krediler üzerinde etkili olan faktörler makro ekonomik olabileceği gibi, bankaya özgü, mikro düzeyde de olabilmektedir. Mikro ekonomik faktörler bankanın sermaye yeterliliği, likiditesi, etkinliği, ölçeği ve genel fiyat politikasını ifade ederken; makroekonomik faktörler ise büyüme, faiz oranları, döviz kuru ve enflasyondur.

---

[239] Şahbaz ve İnkaya, ss. 75-81.

[240] Cüneyt Koyuncu ve Berrin Saka, **Takipteki Kredilerin Özel Sektöre Verilen Krediler ve Yatırımlar Üzerindeki Etkisi**, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 31, 2011, ss. 122-123.

[241] Özlem Yüksel, **Makroekonomik Değişkenlere Dayalı Kredi Riski Modellemesi ve Stres Testi Analizi**, (Yüksek Lisans Tezi), TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011, ss. 69-73.

[242] Ricardas Mileris, **Macroeconomic Determinants of Loan Portfolio Credit Risk in Banks**, Engineering Economics, No: 23(5), 2012, ss. 497-502.

[243] Nir Klein, **Non-Performing Loans İn CESEE: Determinants And Impact On Macroeconomic Performance**, IMF Working Paper, No: 13/72, 2013, ss. 13-21.

Çalışmamızın göstergeleri enflasyon, faiz oranları ve döviz kurudur. Bunların takipteki kredilere olan etkisini düşündüğümüzde şunları söyleyebiliriz. Enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde geleceğe ilişkin belirsizlik yüksektir. Bu açıdan enflasyonist dönemlerde tüm risklerle birlikte kredi riskinin de yüksek olması beklenmektedir. Bunun yanı sıra yüksek faiz oranları, yüksek kredi maliyetleri anlamına gelmektedir. Yüksek faiz ortamında önemli bir kesim kredi kullanmaktan kaçınır ve kredilerin geri ödemesi zorlaşır. Bu sebeple takipteki kredi oranları ile faiz oranları arasında pozitif yönde bir ilişki beklenmektedir.

3.5. TÜRK BANKACILILIK SİSTEMİNDE 2000-2016 DÖNEMİ TAKİBE DÜŞEN KREDİLERİN SEYRİ

3.5.1. Takipteki Tüketici Kredilerinin Seyri

Tezimize temel oluşturan tüketici kredileri; konut, taşıt ve ihtiyaç kredilerdir. Bu kredi türlerinin 2000 ila 2016 yılları arasındaki takibe düşen kısımları her yılın Aralık ayı miktarları esas alınarak aşağıda gösterilecektir. BDDK tarafından ulaşılabilen veri kapsamında 2002-2016 yılları arasındaki değerler şöyledir:

Tablo 23: 2002-2016 Yılları Arası Takipteki Tüketici Kredilerinin Seyri (Milyon TL)

		Takipteki tüketici kredileri		
Yıllar	**Ay**	**(TP)**	**(YP)**	***Toplam***
2016	*12*	11.706,74	0,00	11.706,74
2015	*12*	10.212,86	0,00	10.212,86
2014	*12*	7.083,54	1,02	7.084,57
2013	*12*	5.074,26	1,39	5.075,65
2012	*12*	4.229,72	0,68	4.230,40
2011	*12*	3.204,85	0,13	3.204,98
2010	*12*	3.637,92	0,12	3.638,04
2009	*12*	4.040,35	0,06	4.040,42
2008	*12*	2.073,99	0,14	2.074,12
2007	*12*	987,93	0,05	987,98
2006	*12*	406,60	0,11	406,71
2005	*12*	204,34	0,16	204,50
2004	*12*	94,35	0,02	94,37
2003	*12*	88,19	0,02	88,21
2002	*12*	56,24	0,02	56,26

Kaynak: BDDK, ‘’Türk Bankacılık Sektörü İnteraktif Aylık Bülten‘’, http://ebulten.bddk.org.tr/ABMVC/tr/Gosterim/Gelismis#, (15.11.2017)

Tablo 24: 2002-2016 Yılları Arası Takipteki Konut, Taşıt ve İhtiyaç Kredilerinin Seyri (Milyon TL)

		Takipteki Konut Kredileri			Takipteki Taşıt Kredileri			Takipteki İhtiyaç Kredileri		
Yıllar	**Ay**	**(TP)**	**(YP)**	***Toplam***	**(TP)**	**(YP)**	***Toplam***	**(TP)**	**(YP)**	***Toplam***
2016	*12*	877,94	0,00	877,94	226,22	0,00	226,22	10.602,58	0,00	10.602,58
2015	*12*	666,54	0,00	666,54	216,06	0,00	216,06	9.330,27	0,00	9.330,27
2014	*12*	610,55	0,10	610,65	227,56	0,03	227,59	3.397,51	0,90	3.398,41
2013	*12*	664,86	0,10	664,97	256,96	0,14	257,10	2.486,44	1,15	2.487,59
2012	*12*	702,27	0,15	702,42	254,38	0,07	254,45	2.026,68	0,46	2.027,14
2011	*12*	659,21	0,00	659,21	252,81	0,07	252,89	1.457,09	0,06	1.457,15
2010	*12*	860,15	0,00	860,15	360,39	0,06	360,45	1.504,35	0,06	1.504,40
2009	*12*	961,80	0,00	961,80	508,43	0,06	508,50	1.797,35	0,00	1.797,35
2008	*12*	521,77	0,00	521,77	351,73	0,06	351,79	937,42	0,00	937,42
2007	*12*	217,44	0,00	217,44	247,88	0,05	247,93	407,76	0,00	407,76
2006	*12*	56,13	0,00	56,13	137,59	0,06	137,64	139,56	0,00	139,56
2005	*12*	18,65	0,03	18,67	78,82	0,12	78,94	76,22	0,00	76,22
2004	*12*	14,42	0,00	14,42	28,72	0,00	28,72	28,38	0,00	28,38
2003	*12*	9,86	0,00	9,86	18,09	0,00	18,09	……..	……..	……..
2002	*12*	11,01	0,00	11,01	20,52	0,00	20,52	……..	……..	……..

Kaynak: BDDK, ‘’Türk Bankacılık Sektörü İnteraktif Aylık Bülten‘’, http://ebulten.bddk.org.tr/ABMVC/tr/Gosterim/Gelismis#, (15.11.2017).

3.5.2. Takipteki Ticari Kredilerin Seyri

Tezimize temek oluşturan bir diğer kredi türü de ticari kredilerdir. BDDK tarafından ulaşılabilen veri kapsamında 2004-2014 yılları arasındaki ticari kredilerin Aralık ayı takibe düşen miktarları şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 25: 2004-2016 Yılları Arası Takipteki Ticari Kredilerin Seyri (Milyon TL)

		Takipteki Taksitli Ticari Krediler		
Yıllar	**Ay**	**(TP)**	**(YP)**	***Toplam***
2016	*12*	11.302,83	0,00	11.302,83
2015	*12*	7.435,71	0,00	7.435,71
2014	*12*	5.183,96	10,49	5.194,45
2013	*12*	4.021,97	59,71	4.081,68
2012	*12*	3.047,86	0,00	3.047,86
2011	*12*	2.540,44	122,84	2.663,28
2010	*12*	2.967,15	0,00	2.967,15
2009	*12*	3.483,90	0,00	3.483,90
2008	*12*	1.964,39	0,00	1.964,39
2007	*12*	598,65	0,13	598,78
2006	*12*	220,09	0,13	220,22
2005	*12*	126,57	0,62	127,19
2004	*12*	53,32	0,19	53,51

Kaynak: BDDK, ‘’Türk Bankacılık Sektörü İnteraktif Aylık Bülten‘’, http://ebulten.bddk.org.tr/ABMVC/tr/Gosterim/Gelismis#, (15.11.2017).

3.6. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE 2000-2016 YILLARI ARASI KREDİLERİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

3.6.1. Tüketici Kredileri ve Ticari Kredilerin Takibe Düşme Oranlarının Seyri

Tablo 26: Tüketici Kredileri ve Konut Kredileri Takibe Düşme Oranları

Tüketici Kredileri ve Konut Kredileri (TBB)	Takipteki Kredilerin Bakiye Miktara Oranı (%)		
	İdari Takipteki Krediler/ Toplam Krediler	Kanuni Takipteki Krediler/ Toplam Krediler	İdari+Kanuni Takipteki Krediler/Toplam Krediler
Ekim-Aralık 2006	0,17	0,80	0,97
Ekim-Aralık 2007	0,14	1,30	1,44
Ekim-Aralık 2008	0,12	2,31	2,44
Ekim-Aralık 2009	0,23	4,22	4,44
Ekim-Aralık 2010	0,10	2,60	2,70
Ekim-Aralık 2011	0,09	1,99	2,08
Ekim-Aralık 2012	0,09	2,18	2,27
Ekim-Aralık 2013	0,08	2,09	2,18
Ekim-Aralık 2014	0,10	2,57	2,67
Ekim-Aralık 2015	0,12	3,47	3,59
Ekim-Aralık 2016	0,09	3,28	3,36

Kaynak: TBB, ''İstatistiki Raporlar/Tüketici Kredileri ve Konut Kredileri'', https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59, (17.11.2017).

Kanuni takipteki krediler 2001 yılında Aralık 2000'e kıyasla dönem içinde yüzde 5 oranında artarak 66,7 trilyon TL'den 70,3 trilyon TL'ye yükselmiştir. Bakiye miktarı 54,9 trilyon TL olan takipteki krediler, toplam tüketici kredilerinin yüzde 3'ünü oluşturmuştur. Dönem içinde kanuni takibine geçilen kredilerin yüzde 37'si taşıt, yüzde 8'i konut, yüzde 56'sı ise diğer kredilerdir. 2002 yılında takipteki krediler Aralık 2001'e kıyasla dönem içinde yüzde 5 oranında azalarak 10,7 trilyon TL'den 10,1 trilyon TL'ye düşmüştür. Bakiye miktarı 50,2 trilyon TL olan takipteki krediler, toplam tüketici kredilerinin yüzde 0,8'ini oluşturmuştur. Dönem içinde takibe geçen kredilerin yüzde 44'ü taşıt, yüzde 17'si konut, yüzde 40'ı ise diğer

krediler olmuştur. Aralık 2003'te ise takipteki krediler geçen yıla göre binde 9 oranında artarak 10,1 trilyon TL'den 10,2 trilyon TL'ye yükselmiştir. Bakiye miktarı 50 trilyon TL olan takipteki krediler, toplam tüketici kredilerinin yüzde 0,2'sini oluşturmuştur. Dönem içinde kanuni takibine geçilen kredilerin yüzde 40'ı taşıt, yüzde 2'si konut, yüzde 58'i ise diğer krediler olmuştur. 2004 yılına geldiğimizde takipteki krediler Aralık 2003'e kıyasla dönem içinde yüzde 115 oranında artarak 10,2 trilyon TL'den 22 trilyon TL'ye yükselmiştir. Bakiye miktarı 106,4 trilyon TL olan takipteki krediler, toplam tüketici kredilerinin yüzde 0,4'ünü oluşturmuştur. Dönem içinde kanuni takibine geçilen kredilerin yüzde 55'i taşıt, yüzde 8'i konut, yüzde 37'si ise diğer krediler olmuştur. Ekim-Aralık 2005 döneminde ise takipteki krediler bir önceki üç aylık döneme göre yüzde 42 artarak 50 milyon YTL olmuştur. Bakiye miktarı 244,5 milyon YTL olan takipteki krediler, toplam tüketici kredilerinin yüzde 0,6'sını oluşturmuş, takibe düşen kredilerin yüzde 39'u taşıt, yüzde 10'u konut, yüzde 51'si ihtiyaç, yüzde 0,7'si ise diğer krediler olmuştur. Ekim-Aralık 2006 döneminde kredilerin takibe düşen miktarı, bir önceki yıla göre yüzde 104 artarak 102,1 milyon YTL olmuştur. Yine dönem içinde kanuni takibe geçilen kredilerin yüzde 31'ini taşıt, yüzde 20'sini konut, yüzde 41'ini ihtiyaç, yüzde 8'sini ise diğer krediler oluşturmuştur. Ekim-Aralık 2006 dönemi itibariyle bakiye miktarı 361,4 milyon YTL olan takipteki krediler, toplam tüketici kredileri bakiyesinin yüzde 1'ini oluşturmuştur. Ekim-Aralık 2007 dönemi itibariyle ise 921,6 milyon YTL olan idari ve kanuni takipteki krediler, toplam tüketici kredileri bakiyesinin yüzde 1,44'ünü oluşturmuştur. Bu dönemde takipteki krediler, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 252 oranda artarak 359,7 milyon YTL'ye ulaşmıştır. Dönem içinde takibe düşen kredilerin yüzde 27'sini taşıt, yüzde 20'sini konut, yüzde 52'sini ihtiyaç, yüzde 1'ini ise diğer krediler oluşturmuştur. Ekim-Aralık 2008 döneminde 1.921 milyon YTL olan idari ve kanuni takipteki krediler, toplam tüketici kredileri bakiyesinin yüzde 2,44'ünü oluşturmuş, bu dönemde kanuni takipteki krediler, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 80 oranda artarak 649 milyon YTL olmuştur. Dönem içinde kanuni takibe geçilen kredilerin ise yüzde 21'ini taşıt, yüzde 21'ini konut ve yüzde 57'sini ihtiyaç kredileri oluşturmuştur. Ekim-Aralık 2009 dönemine geldiğimizde ise 3.925 milyon TL olan idari ve kanuni takipteki krediler, toplam tüketici kredileri bakiyesinin yüzde 4,44'ünü oluşturmuştur. Bu dönemde kanuni takipteki krediler, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 35 oranda artarak 876 milyon TL olmuştur. Kanuni takibe geçilen kredilerin yüzde

16’sını taşıt, yüzde 25’ini konut ve yüzde 59’unu ihtiyaç kredileri oluşturmuştur. Ekim-Aralık 2011 dönemi itibariyle 3,3 milyar TL olan takipteki krediler, tüketici kredileri ve konut kredileri toplamının yüzde 2,1’ini oluşturmuştur. Bu dönemde kullandırılan tüketici kredileri ve konut kredilerinden kanuni takibe atılan kredi miktarı, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 48 oranında azalarak 296 milyon TL olmuştur. Söz konusu kredilerin ise yüzde 7’sini taşıt, yüzde 24’ünü konut, yüzde 39’unu ihtiyaç kredileri ve yüzde 30’unu diğer krediler oluşturmuştur. Ekim-Aralık 2012 dönemi itibariyle 4,1 milyar TL olan takipteki krediler, tüketici kredileri ve konut kredileri toplamının yüzde 2,3’ünü oluşturmuş, bu dönemde kullandırılan tüketici kredileri ve konut kredilerinden kanuni takibe atılan kredi miktarı, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 93 oranında artarak 571 milyon TL olmuştur. Söz konusu kredilerin yüzde 6’sını taşıt, yüzde 17’sini konut, yüzde 29’unu ihtiyaç kredileri ve yüzde 48’ini diğer krediler oluşturmuştur. Ekim-Aralık 2013 döneminde 5 milyar 32 bin TL olan takipteki krediler, tüketici kredileri ve konut kredileri toplamının yüzde 2’sini oluşturmuştur. Bu dönemde kullandırılan tüketici kredileri ve konut kredilerinden kanuni takibe atılan kredi miktarı, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 14 oranında azalarak 493 milyon TL olmuştur. Söz konusu kredilerin yüzde 5’ini taşıt, yüzde 10’unu konut, yüzde 40’ını ihtiyaç kredileri ve yüzde 45’ini diğer krediler oluşturmuştur. Ve son olarak çalışmamıza dayanak oluşturacak son veri aralığı olan Ekim-Aralık 2014 dönemi itibariyle yaklaşık 7 milyar TL olan takipteki krediler, tüketici kredileri ve konut kredileri toplamının yüzde 2,67’sini oluşturmuştur. Bu dönemde kullandırılan tüketici kredileri ve konut kredilerinden kanuni takibe alınan kredi miktarı, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 58 oranında artarak 778 milyon TL olmuştur. Söz konusu kredilerin ise yaklaşık yüzde 2’sini taşıt, yüzde 7’sini konut, yüzde 40’ını ihtiyaç kredileri ve yüzde 51’ini diğer krediler oluşturmuştur.

Tablo 27: Ticari Krediler Takibe Düşme Oranları

Takipteki Ticari Krediler/Toplam Ticari Krediler (%)	
2004	0,71
2005	0,82
2006	0,97
2007	1,96
2008	5,68
2009	10,2
2010	6,11
2011	3,94
2012	3,74
2013	3,44
2014	3,35
2015	2,85
2016	3,74

Kaynak: TBB, ''İstatistiki Raporlar/Tüketici Kredileri ve Konut Kredileri'', https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59, (19.11.2017).

Takipteki ticari kredi oranları 2004-2006 yılları arasında düşük bir seyir izlemiş; fakat bundan sonra 2009 yılına kadar artışını sürdürmüştür. Bu yükselişe sebep olan etkenler arasında 2008 finansal krizi söylenebileceği gibi bazı ekonomik şartların da etkili olduğu söylenebilir. 2009 yılında en yüksek oranına ulaşan takipteki ticari krediler bu yıldan sonra 2016'ya kadar giderek azalarak son yıllarda istikrarlı seviyesini korumuştur. Çalışmamızın zaman aralığının son 6 yılında takibe düşen ticari kredi oranları giderek azalarak birbirine yakın bir seyir izlemiştir.

3.6.2. Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Kredilerin Toplam Krediler İçerisindeki Oranı (%)

Takibe dönüşüm oranı bankalar için önemli olan bir göstergedir ve Takipteki krediler / Takipteki krediler + Toplam krediler şeklinde hesaplanmaktadır. Yukarıda da bahsedildiği üzere bu oran her 100 TL'lik kredinin ne kadarlık kısmının takip hesaplarına aktarıldığını yani sorunlu hale geldiğini gösteren bir orandır.

2000-2016 yılları arasındaki tüketici kredileri ve kanuni takipteki tüketici TBB verileri ile Tablo 25'de gösterilmiştir. 2002-2014 yılları arasında her yılın aralık ayının son günündeki takibe dönüşüm oranları da BBDK verileri ile Tablo 26'da gösterilmiştir.

Türk bankacılık sektöründe takibe düşme oranı 2001 krizinin ardından kritik seviyelere ulaşmıştır. 2000 yılında %11,6 olan takibe düşme oranı 2001 krizi ile %23,2'ye ulaşmıştır. Kriz döneminde yaşanan ekonomik daralmayla beraber yaşanan kur krizi ve bankaların kötü yönetilmesi takipteki kredi oranının bu derece yüksek olmasına sebep olmuştur. 2002 yılından itibaren sektörde yaşanan yapısal değişimler ve etkin bir denetleme ve düzenleme sisteminin kurulması ülkenin ekonomik koşullarının iyileşmesine sebep olmuştur. Ardından takipteki kredi oranları hızla düşmüştür. 2002 yılı sonunda %18,5 olan takibe dönüşme oranı 2003 yılında %12,3'e kadar gerilemiştir. Krizin ardından yaşanan olumlu gelişmeler bu oranın 2007 yılına kadar istikrarlı bir biçimde düşmesine ve %3,5 seviyesine gelmesine sebep olmuştur. Ancak takipteki krediler 2008 yılında yaşanan küresel kriz ve ekonomik durgunluğun ardından tekrar yükselerek %3,6, 2009 yılı sonunda ise %5,4 seviyesine çıkmıştır. Tüm bu artışa rağmen Türk bankacılık sektöründe yaşanan 2001 krizi sonrasında yaşanan olumlu gelişmeler takipteki kredi dönüşüm oranını sınırlı düzeyde kalmasına sebep olmuştur. 2010 yılında krizin etkisinin hafiflemesiyle %3,7'e gerilemiştir. 2010-2016 yılları arasında ise en düşük değerlerini görmüştür. 2011 yılı sonunda %2,64 olan takipteki kredi oranı 2014 yılı sonunda %2,82'i, 2016 yılı sonunda ise %3.20'yi görmüştür. Görüldüğü gibi 2001 ve 2008 krizleri Türk bankacılık sisteminde kredilerin takibe düşme oranları önemli ölçüde sarsılmakta, ardından ekonominin dirilme dönemlerinde bu oranın normale biraz daha yaklaştığı görülmektedir.

Tablo 28: 2000-2016 Yılları Arasındaki Aralık Ayı Tüketici Kredileri ve Takipteki Tüketici Kredileri

Milyar TL						Kanuni Takipteki Tüketici Kredileri		
		Taşıt	Konut	Diğer	Toplam		Toplam	
2000	**TL**	1.509.983	462.072	1.604.851	**3.576.906**		146.720	
Aralık	**YP**	78.000	108.131	37.111	**223.242**		5.943	
	Toplam	**1.587.983**	**570.203**	**1.641.962**	**3.800.148**		**152.663**	
2001	**TL**	699.282	276.192	785.677	**1.761.151**		50.739	
Aralık	**YP**	49.992	76.781	25.094	**151.867**		4.160	
	Toplam	**749.274**	**352.973**	**810.771**	**1.913.018**		**54.899**	
2002	**TL**	922.382	171.614	1.404.165	**2.498.161**		47.034	
Aralık	**YP**	117.223	135.184	24.208	**276.615**		3.189	
	Toplam	**1.039.605**	**306.798**	**1.428.373**	**2.774.776**		**50.223**	
2003	**TL**	3.712.287	537.776	3.456.443	**7.706.506**		48.269	
Aralık	**YP**	269.170	263.602	35.867	**568.639**		1.781	
	Toplam	**3.981.457**	**801.378**	**3.492.310**	**8.275.145**		**50.050**	
2004	**TL**	6.988.003	1.982.439	6.953.792	**15.924.234**		104.042	
Aralık	**YP**	315.431	456.657	97.715	**869.803**		2.367	
	Toplam	**7.303.434**	**2.439.096**	**7.051.507**	**16.794.037**		**106.409**	

Bin YTL		Taşıt	Konut	İhtiyaç	Diğer		Kanuni Takipteki Tük. Kredileri
2005	**TP**	6.142.833	12.388.464	9.371.717	356.921	**28.259.935**	244.448
Aralık	**YP**	4.586	252	445	268	**5.551**	16
	Toplam	**6.147.419**	**12.388.716**	**9.372.162**	**357.189**	**28.265.486**	**244.464**
2006	**TP**	6.395.543	22.136.568	15.710.413	923.963	**45.166.487**	361.293
Aralık	**YP**	6.425	132	1.690	12	**8.259**	108
	Toplam	**6.401.968**	**22.136.700**	**15.712.103**	**923.975**	**45.174.746**	**361.401**
2007	**TP**	5.952.955	30.732.936	25.866.245	1.433.604	**63.985.740**	829.254
Aralık	**YP**	11.003	2.071	2.936	8	**16.018**	63
	Toplam	**5.963.958**	**30.735.007**	**25.869.181**	**1.433.612**	**64.001.758**	**829.317**
Milyon TL							
2008	**TP**	5.369	37.339	33.522	2.584	**78.814**	1.823
Aralık	**YP**	18	7	4	0	**29**	0
	Toplam	**5.387**	**37.347**	**33.526**	**2.584**	**78.844**	**1.823**
2009	**TP**	4.208	42.705	40.766	596	**88.275**	3.726
Aralık	**YP**	14	28	3	0	**45**	0
	Toplam	**4.222**	**42.733**	**40.769**	**596**	**88.320**	**3.726**
2010	**TP**	5.336	57.546	45.595	13.674	**122.150**	3.173
Aralık	**YP**	15	38	5	2	**60**	0
	Toplam	**5.351**	**57.584**	**45.600**	**13.675**	**122.210**	**3.173**
2011	**TP**	6.916	69.725	62.256	20.274	159.171	3.176
Aralık	**YP**	17	30	5	2	53	0
	Toplam	**6.933**	**69.755**	**62.261**	**20.275**	**159.224**	**3.176**
2012	**TP**	7.542	79.543	67.359	27.605	**182.049**	3.962
Aralık	**YP**	18	49	5	1	**74**	0
	Toplam	**7.561**	**79.592**	**67.365**	**27.606**	**182.124**	**3.962**
2013	**TP**	7.942	101.272	85.883	35.999	**231.096**	4.838
Aralık	**YP**	23	51	10	2	**85**	1
	Toplam	**7.965**	**101.322**	**85.893**	**36.001**	**231.181**	**4.838**
2014	**TP**	6.242	114.972	95.468	44.135	**260.817**	6.702
Aralık	**YP**	14	43	15	2	**74**	1
	Toplam	**6.256**	**115.015**	**95.483**	**44.137**	**260.891**	**6.702**
2015	**TP**	5.755	135.017	144.077	23	**284.872**	9.887
Aralık	**YP**	15	119	22	0	**156**	1
	Toplam	**5.770**	**135.136**	**144.099**	**23**	**285.028**	**9.888**
2016	**TP**	6.070	156.080	156.113	7	**318.270**	10.428
Aralık	**YP**	19	123	26	0	**168**	3
	Toplam	**6.089**	**156.203**	**156.139**	**7**	**318.438**	**10.431**

Kaynak: TBB, ''İstatistiki Raporlar/Tüketici Kredileri ve Konut Kredileri'', https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59, (17.11.2017).

Tablo 29: 2000-2016 Yılları Arasındaki Takipteki Kredilerin Toplam Kredilere Oranı

	Takipteki Krediler / Toplam Krediler (%)
2000	11,6
2001	23,2
2002	18,5
2003	12,3
2004	10,7
2005	9,3
2006	6,8
2007	3,45
2008	3,58
2009	5,4
2010	3,58
2011	2,64
2012	2,84
2013	2,76
2014	2,82
2015	3,07
2016	3,2

Tablo 30: 2002-2014 Yılları Arası Kredilerin Takibe Dönüşüm Oranları (Milyon TL)

	31.12.2002	31.12.2003	31.12.2004	30.12.2005	29.12.2006	31.12.2007	31.12.2008	31.12.2009
Krediler	**51.955**	**68.434**	**101.578**	**159.553**	**224.239**	**289.048**	**372.812**	**396.935**
-TP	20.662	36.200	63.968	114.304	165.500	218.725	264.463	289.958
-YP	31.293	32.234	37.611	45.248	58.738	70.323	108.350	106.977
Takipteki Krediler (Net)	**1.695**	**1.222**	**809**	**963**	**874**	**1.349**	**3.197**	**3.575**
Takipteki Alacaklar (Brüt)	3.041	8.818	6.191	7.880	8.512	10.314	13.836	21.586
Takipteki Alacak Özel Karş. (-)	1.346	7.596	5.382	6.918	7.638	8.965	10.638	18.011
Takipteki Krediler / Krediler (%)	**18,5**	**12,3**	**10,7**	**9,3**	**6,8**	**3,45**	**3,58**	**5,40**

	31.12.2010	30.12.2011	31.12.2012	31.12.2013	31.12.2014	31.12.2015	30.12.2016
Krediler	**532.330**	**689.811**	**802.358**	**1.057.827**	**1.250.238**	**1.500.261**	**1.751.697**
-TP	386.358	487.547	591.853	757.605	885.158	1.017.924	1.135.598
-YP	145.972	202.264	210.505	300.222	365.080	482.336	616.099
Takipteki Krediler (Net)	**3.006**	**3.583**	**6.218**	**7.002**	**9.628**	**12.387**	**13.399**
Takipteki Alacaklar (Brüt)	19.781	18.728	23.429	29.305	36.337	47.496	57.880
Takipteki Alacak Özel Karş. (-)	16.775	15.145	17.210	22.303	26.709	35.109	44.481
Takipteki Krediler / Krediler (%)	**3,58**	**2,64**	**2,84**	**2,7**	**2,82**	**3,07**	**3,20**

Kaynak: BDDK, ''Günlük Bankacılık Sektör Raporları'', https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Istatistiki_Veriler/Gunluk_Raporlar/Gunluk_Raporlar.aspx

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE 2000 İLE 2016 YILLARI ARASINDA BELİRLENMİŞ BİR AYA AİT SEÇİLMİŞ DÖVİZ DEĞERLERİNİN, ENFLASYON ORANLARININ VE FAİZ ORANLARININ BANKA KREDİLERİNE ETKİSİ ÜZERİNE ANALİZ

4.1. ENFLASYON VE FAİZ ORANLARI İLE VERİLEN BANKA KREDİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN YORUMLANMASI

Yukarıda çeşitli kaynaklardan alınan bilgiler ve bulgular ışığında Türkiye'de 2000 ile 2016 yılları arasındaki yıllık TÜFE ve ÜFE oranlarının ve reel faiz oranlarının birbiriyle ilişkilendirildiği ve enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde faiz oranlarının da belirli oranlarda yükseldiği, aynı şekilde enflasyonun düşük olduğu dönemlerde de faiz oranlarında bir düşme olduğu görülmektedir. Ancak ekonomik krizin yaşandığı ve ülkedeki diğer ekonomik göstergelerin bu durumu etkilediği bazı yıllar da söz konusudur. Enflasyon ve faiz oranları arasındaki anlamlı ilişkinin de bankaların takibe düşme oranlarını da nasıl etkilediği literatür çalışmaları ve derlenen verilerle desteklenmiştir.

Uzun dönemde enflasyon ve faiz oranları arasında aynı yönde bir ilişki olduğunu belirten Fisher hipotezinin geçerliliği birçok araştırmaya konu olmuştur. Aynı zamanda enflasyon artışının bireylerin servetlerinde azalışa sebep olduğu ve bu sebeple bireylerin eski birikimlerine ulaşabilmek için tasarruflarını arttırdığı ve dolayısıyla faizlerin düştüğü yatırımların arttığı yönünde bir görüş de mevcuttur.

Bu veriler ışığında, yüksek enflasyonun olduğu dönemlerde mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki değişiklikler kontrol altına alınamaz hale gelir. Bu dönemde yatırımcılar yüksek riskten korunmak için yüksek getiri talep ederler ve kârlarını hesaplamakta zorlanırlar. Bu açıdan kendilerini daha güvende hissedecekleri yatırım araçlarına yönelirler ve yüksek getiriyi talep ederler. Ve dolayısıyla faiz artış gösterir. Bireyler tasarruflarını enflasyonun olumsuz etkisinden korumak için daha yüksek faiz isterler. Sonuçta enflasyondaki artış faiz oranlarının da artmasına yol açar. Nitekim paranın reel değerindeki düşüşlerin önlenmesi için asgari, enflasyon oranında bir faiz ödenmelidir. Bütün bu faktörler ödünç verilen fonlara bir faiz ödemesini gerektirir. Reel faizlerin yükselmesi ile birlikte yatırımlar ve bununla birlikte kredi talepleri azalır. Yatırımcılar kredi talep etmek yerine getirisi

daha yüksek finansal varlıklara yönelirler. Dolayısıyla çekilen kredi miktarı azalır. Faizlerin yükselişi ile birlikte üreticinin kredi talepleri kısıtlanır, çünkü hem gelecek için ümitli değildir hem de aldığı kredinin geri ödemesinde sorun yaşayacaktır.

Enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde geleceğe ilişkin belirsizlik yüksektir. Bu açıdan enflasyonist dönemlerde tüm risklerle birlikte kredi riskinin de yüksek olması beklenmektedir. Bunun yanı sıra yüksek faiz oranları, yüksek kredi maliyetleri anlamına gelmektedir. Yüksek faiz ortamında önemli bir kesim kredi kullanmaktan kaçınır ve kredilerin geri ödemesi zorlaşır. Bu sebeple takipteki kredi oranları ile faiz oranları arasında pozitif yönde bir ilişki olabileceği söylenebilir. Ancak araştırmamızın zaman aralığı olan yıllarda bu hipotezin geçerli olduğu ya da olmadığı dönemler mevcuttur. Bu bakımdan bu oluşumu ülke ekonomisinde mevcut diğer ekonomik göstergelere bağlamak doğru bir yaklaşım olacaktır.

2000-2016 yılları arasında yıllık ÜFE ve TÜFE'de meydana gelen bazı yıllardaki yükselişler reel faiz oranlarını da yukarı doğru çekmiştir. Yüksek faiz ortamında önemli bir kesimin kredi kullanmaktan kaçınması kredi miktarının azalmasına ve yüksek faiz ortamında piyasada kredisini ödemeyen riskli müşterilerin olması takipteki kredilerin artmasına sebep olmuştur.

Görüldüğü gibi, 2000-2016 yılları arasında yıllık enflasyon oranları sürekli dalgalanma halindedir. 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz ile hem TÜFE'de hem ÜFE'de enflasyon zirveyi görmüştür ancak takipteki kredi miktarı bir önceki yıla göre azalmıştır. Bu azalış üzerinde ülkede yaşanan ekonomik krizin etkilerinin sürdüğü ve diğer ekonomik göstergelerin etkili olduğu söylenebilir. Enflasyon 2005 yılına kadar sürekli bir düşüş yaşayarak krizin ardından toparlanma sürecinde başarılı olmuş ancak 2004 ve 2005 yıllarında da takipteki kredi miktarlarının beklenen düzeyde düşüş göstermediği gözlenmiştir. 2007, 2009 ve 2012 yıllarında da aynı şekilde enflasyondaki düşüşler ve ülkedeki alım gücü artışı aynı yönde takipteki kredi miktarlarını artması şeklinde gelişmiştir. Bu yıllarda o dönemde ülkenin ekonomik siyasetini, istikrarını ve kararlarını etkileyen diğer faktörlerin ağır bastığı söylenebilir. 2008 ekonomik krizi tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de birçok sektörde durgunluğa sebep olurken enflasyonun da iki kat artmasına sebep olmuştur. Bu artış sürecinde de batık kredi miktarlarının arttığı gözlenmiştir. 2000'li yıllardan bu yana iniş çıkışlar yaşayan enflasyon 2013-2016 yılları arasında istikrarlı artışını sürdürmüştür. Bu dönemde de sorunlu hale gelen kredi miktarlarında düzenli olarak artışlar gözlenmiştir. Görüldüğü gibi, son yıllarda ülkemizde TÜFE ve ÜFE'de

meydana gelen artışlar incelendiğinde bir önceki yılın aralık ayı verilerine göre takibe düşen kredi miktarlarında istikrarlı bir artışın söz konusu olduğu görülmektedir.

Çalışmamızın zaman aralığı olan 2000-2016 yılları arasında ülkemizde verilen kredilere (konut, taşıt, ihtiyaç kredileri ve ticari krediler) uygulanan faiz oranları ve bunların diğer ekonomik göstergelerle ilişkisi yukarıda açıklanmıştır. Aşağıdaki tablolarda bu seçilmiş kredilere uygulanan faiz oranları, her yılın aralık ayı enflasyon oranları ve batık kredi miktarları gösterilmiştir. 2002 yılından 2012 yılına kadar geçen 10 yılda da araştırmamıza kaynak oluşturan farklı kredi türlerinin faizlerinin takipteki kredilerle arasında aynı yönde artış ya da azalış olduğu gözlenmektedir. Yani konut, taşıt ve ihtiyaç kredileri ve ticari kredi faiz oranlarında bir yükseliş ya da bir azalış söz konusu olduğunda takipteki kredi miktarları da aynı şekilde değişmektedir. Bu yıllarda faiz oranlarındaki artışların bazıları takibe düşen kredi miktarlarının artması şeklinde, bazıları da azalması şeklinde gerçekleşmiştir. Faiz oranları arttığında takipteki kredilerin de artabileceği yönündeki yaklaşım görüldüğü üzere tam olarak vuku bulmaz. Çünkü bu durumun o dönemdeki ekonomik göstergelerle ilişkilendirilmesi gerekir. Ülkemizde uygulanan seçilmiş kredilere uygulanan faiz oranları ve takipteki kredi miktarları arasındaki uyumsuzluk en fazla 2013, 2014, 2015 yıllarında gözlemlenmektedir.

Tablo 31/32: 2000-2016 Yılları Arasındaki TÜFE-ÜFE, Faiz Oranları ve Takipteki Tüketici Kredileri ve Ticari Krediler Arasındaki İlişki

(Aralık ayı)	TÜFE (Yıllık)	ÜFE (Yıllık)	Takipteki Tüketici Kredileri	
2000	39	32,7	152.663	*Milyar TL*
2001	68,53	88,56	54.899	
2002	29,7	30,8	50.223	
2003	18,4	13,9	50.050	
2004	9,32	15,35	106.409	
2005	7,72	2,66	244.464	*Bin YTL*
2006	9,65	11,58	361.401	
2007	5,94	5,94	829.317	
2008	10,06	8,11	1.823	*Milyon TL*
2009	6,53	5,93	3.726	
2010	6,4	8,87	3.173	
2011	10,45	13,33	3.176	
2012	6,16	2,45	3.962	
2013	7,4	6,97	4.838	
2014	8,17	6,36	6.702	
2015	8,81	5,71	9.888	
2016	8,53	9,94	10.431	

Yılsonu (%)	Konut Kredisi Faiz Oranları	Taşıt Kredisi Faiz Oranları	İhtiyaç Kredisi Faiz Oranları	Ticari Krediler Faiz Oranları	*Takipteki Konut Kredileri*	*Takipteki Taşıt Kredileri*	*Takipteki İhtiyaç Kredileri*	***Takipteki Toplam Tüketici Kredileri***	*Takipteki Ticari Krediler*	***Toplam Takipteki Krediler***	
27.12.2002	43,37	38,58	48,56	41,32	11,01	20,52	….	56,26	….	1.695	***Milyon TL***
26.12.2003	29,54	28,64	34,07	32,19	9,86	18,09	….	88,21	….	1.222	
31.12.2004	25,19	24,07	31,45	25,03	14,42	28,72	28,38	94,37	53,51	809	
30.12.2005	15,1	16,78	21,35	16,57	18,67	78,94	76,22	204,5	127,19	963	
29.12.2006	21,53	20,46	25,25	19,4	56,13	137,64	139,56	406,71	220,22	874	
28.12.2007	16,21	16,53	19,22	17,26	217,44	247,93	407,76	987,98	598,78	1.349	
26.12.2008	21,78	22,54	23,55	22,3	521,77	351,79	937,42	2.074,12	1.964,39	1.197	
25.12.2009	12,21	12,68	15,19	9,06	961,8	508,5	1.797,35	4.040,42	3.483,90	3.575	
31.12.2010	9,53	9,36	11,79	8,39	860,15	360,45	1.504,40	3.638,04	2.967,15	3.006	
30.12.2011	14,35	11,85	19,78	14,89	659,21	252,89	1.457,15	3.204,98	2.663,28	3.583	
28.12.2012	9,9	10,66	13,83	10,97	702,42	254,45	2.027,14	4.230,40	3.047,86	6.218	
27.12.2013	10,73	10,9	13,72	10,6	664,97	257,1	2.487,59	5.075,65	4.081,68	7.002	
26.12.2014	11,03	12,5	14,3	11,14	610,65	227,59	3.398,41	7.084,57	5.194,45	9.628	
25.12.2015	14,07	14,87	17,07	15,77	666,54	216,06	9.330,27	10.212,86	7.435,71	12.387	
30.12.2016	11,43	13,26	16,11	14,53	877,94	226,22	10.602,58	11.706,74	11.302,83	13.399	

4.2. YILLAR İTİBARİYLE DÖVİZ FİYATLARINDAKİ DEĞİŞİKLİKLERİN BANKA KREDİLERİ MİKTARLARI İLE KIYASLANMASI VE YORUMLANMASI

Döviz kurundaki dalgalanmalar direkt olarak ülkedeki fiyatlara yansımaktadır. Türkiye gibi dışa bağımlı olan ülkeler daha çok ithal mal aldığı için bu ithal malların fiyatlarındaki değişiklikler ülkedeki tüketicilerin fiyatlarına yansır. Yani, ithal malların maliyetlerindeki artışlar bu malların fiyatlarını arttırır ve maliyet enflasyonuna sebep olur. Döviz kurundaki değişikliklerin ithalat fiyatlarına yansıması ve ithalat fiyatlarındaki değişikliklerin de tüketici ve üretici fiyatlarına yansımasıyla enflasyon ve döviz kuru arasındaki ilişkinin bazı yıllarda aynı yönde olduğu söylenebilmektedir. Nitekim bu durumu ispatlar nitelikte verilere ulaşılmıştır.

Üretimimizin dışa bağımlı olduğu ülkemizde döviz kuru yükseldiğinde yabancı paranın değeri artar, ulusal paranın değeri azalır ve fiyatlar genel düzeyi de artar. Bunun aksi durumda döviz kuru düştüğünde yabancı paranın değeri düşer, ulusal paranın değeri artar ve fiyatlar genel düzeyi de düşme seyrine girer. Döviz kurundaki artışın enflasyon artışını körüklediği düşünüldüğünde bunun da dolaylı olarak problemli kredi miktarını arttırdığı söylenebilmektedir. Aynı şekilde yüksek enflasyonlu ülkelerde insanlar gelirlerinin değerini enflasyona karşı korumak için yani meydana gelebilecek ulusal para değerinden korunmak için ellerindeki parayı daha güvenilir olan alana ayırırlar ve döviz alımına giderler. Dövize olan talep de kur fiyatlarını arttırır. Kur fiyatlarının arttığı dönemlerde enflasyondaki artışla birlikte takipteki kredilerin de miktarının artması beklenmektedir. Ancak ülkenin ekonomik genişleme dönemlerinde ve ekonomik krizin birtakım politikalarla aşıldığı bazı dönemlerde ülkenin ödeme gücünün artığı ve risk düzeyinin azaldığı görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında takipteki kredi miktarlarındaki istikrarsızlıkların yalnızca ülke şartlarından değil aynı zamanda bankaların kendi sistemlerindeki aksaklıklardan ve kişi ya da kurumların hatalarından da meydana gelebileceği unutulmamalıdır. Ekonomideki her parametre birbirine bağlı olduğundan birinde meydana gelen bir dengesizlik diğer tüm unsurları da etkileyerek ülkenin ekonomik dengesinin aksamasına yol açmaktadır.

Ülkemizde en çok kullanılan dövizler olan Dolar ve Euro'nun satış kurları yıllar itibariyle artış ve azalışlar göstermekle birlikte 2000-2016 yılları arasında her

yıl bir önceki yıl aralık ayının son gününe kıyasla genel olarak artışta olmuştur. Özellikle 2009 yılından bu yana dolar satış kurunun istikrarlı bir şekilde arttığı görülmektedir. Ekonomik krizin baş gösterdiği 2001 yılı sonrasında ülkenin toparlanma sürecinde olduğu 2002 ve 2003 yıllarında kurdaki artışlar ve azalışlarla birlikte kredilerde kuvvetli bir geri ödenmeme sıkıntısının ortaya çıkmadığı gözlemlenmiştir. Aynı şekilde küresel ekonomik krizin yaşandığı 2008 yılı sonrasında yine 2009 ve 2010 yıllarında bir önceki yıla göre dolarda artış ya da azalışlar kadar takipteki kredi miktarlarındaki artış ya da azalışların da eş değer bir şekilde değişmediği gözlemlenmektedir. Özellikle son yıllarda ulusal para değerindeki düşüşlerin sıklıkla yaşandığı ülkemizde döviz satış kurlarındaki istikrarlı artışla birlikte takibe düşen kredi miktarlarında da artışın olduğu görülmektedir. Ülkedeki uygulanan para politikalarındaki değişikliklerin bütün parametrelerdeki aynı anda artış ya da azalışlara sebep olmadığı görülmekle birlikte takibe düşen kredi miktarlarının da döviz kurları gibi tek bir sebebe bağlanamayacağı açıktır.

Tablo 33: 2000-2016 Yılları Arasındaki Döviz Satış Kurları ve Takipteki Tüketici Kredileri Arasındaki İlişki

Döviz Satış Kurları	USD	EUR	Takipteki Tüketici Kredileri	
25.12.2000	$ 0,67	€ 0,62	152.663	***Milyar TL***
31.12.2001	$ 1,45	€ 1,28	54.899	
31.12.2002	$ 1,64	€ 1,72	50.223	
31.12.2003	$ 1,39	€ 1,76	50.050	
31.12.2004	$ 1,34	€ 1,83	106.409	
30.12.2005	$ 1,34	€ 1,59	244.464	***Bin YTL***
29.12.2006	$ 1,41	€ 1,86	361.401	
31.12.2007	$ 1,16	€ 1,71	829.317	
31.12.2008	$ 1,52	€ 2,14	1.823	***Milyon TL***
31.12.2009	$ 1,49	€ 2,15	3.726	
31.12.2010	$ 1,54	€ 2,06	3.173	
30.12.2011	$ 1,89	€ 2,45	3.176	
31.12.2012	$ 1,78	€ 2,35	3.962	
31.12.2013	$ 2,13	€ 2,93	4.838	
31.12.2014	$ 2,33	€ 2,83	6.702	
31.12.2015	$ 2,92	€ 3,18	9.888	
30.12.2016	$ 3,52	€ 3,71	10.431	

4.3. TÜRKİYE'DE YILLAR İTİBARİYLE ENFLASYON-FAİZ ORANLARINDAKİ DEĞİŞİKLİKLERİN, DÖVİZ FİYATLARINDAKİ OYNAMALARIN KREDİ MİKTARLARINA, TAKİPTEKİ KREDİLERE ETKİSİ VE YORUMLANMASI

Takipteki krediler üzerinde etkili olan faktörler makroekonomik olabileceği gibi, bankaya özgü, mikro düzeyde de olabilmektedir. Mikroekonomik faktörler bankanın sermaye yeterliliği, likiditesi, etkinliği, ölçeği ve genel fiyat politikasını ifade ederken; makro ekonomik faktörler ise büyüme, faiz oranları, döviz kuru ve enflasyondur. Günümüzde takipteki krediler ya da sorunlu krediler dediğimiz bu kredilere sebep olan birçok parametre üzerine çalışmalar yapılmıştır. Sorunlu olarak nitelendirdiğimiz bu krediler gerek GSYH, gerek menkul kıymet fiyatları, gerek sermaye piyasaları, gerek işsizlik, tüketim, dış ticaret, reel büyüme, gerekse yaşanan finansal krizler gibi pek çok parametrenin etkisi altında kalmıştır. Dolayısıyla bu kredilerin tek başına enflasyon, faiz oranı ve döviz kurlarından etkilendiği söylenemez. Nitekim 2001 krizi ile takipteki kredilerin toplam kredilere oranı 2002 yılında çok yüksektir. Daha sonra 2008 yılına kadar devamlı olarak bu oran azalmıştır. 2008 yılında yaşanan küresel krizin etkisiyle bu oran tekrar yükselmiş ama 2001 krizinin ardından yaşanan olumlu gelişmelerin etkisiyle takipteki kredi oranı sınırlı düzeyde kalmıştır. 2010 yılında krizin etkisinin hafiflemesiyle takipteki kredi miktarı azalmıştır. Türk bankacılık sektöründe takipteki kredilerin oranı sürekli bir düşüş trendi içinde olmakla birlikte kriz dönemlerinde artış gösterir.

Çalışmamızın temel parametreleri olan enflasyon, faiz oranları ve döviz fiyatlarının ülkedeki ekonomik istikrar açısından daima birbirine yakın seyirde izlemesi gerekmektedir. Bu üçlü yapının düşük oranlarda tutulması ülke refahı açısından önemlidir. Düşük seviyelerde tutulması ülkemizde makro ekonomik performansı arttırırken, yüksek oranlarda seyretmesi ise ekonomik büyümeyi ve ulusal refahı azaltıcı bir etki yaratır. Dolayısıyla takipteki krediler ekonomik göstergelerin iyi olduğu dönemlerde azalış gösterirken, ekonomik performansın düşük seyrettiği yıllarda ve özellikle kriz dönemlerinde takibe düşen kredilerin miktarının arttığı gözlemlenmiştir.

SONUÇ

Ülke ekonomisi 2000'li yıllardan beri verdiği enflasyonla mücadele politikalarında hedeflenen enflasyon rakamlarına ulaşmakta zorlanmış ve ekonomik krizlerin etkisiyle de uzun yıllar kronik enflasyon ile mücadele içerisinde olmuştur. Özellikle 2002 yılından itibaren örtülü olarak uygulanan enflasyon hedeflemesine geçiş dönemi 2006 yılında tam olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılından önce yüksek ve kronik olarak seyreden enflasyon oranları 2003 yılından itibaren azalmış ve 2005 yılından itibaren tek haneli rakamlara ulaşmıştır. Enflasyon oranlarının yıllar içerisinde göstermiş olduğu bu istikrarsızlığının ülkemizde mikro ve makro ekonomik parametreler üzerinde etkili olduğu açıkça gözlenmiş olup tek başına bu sebepler olmamakla beraber dünyadaki küresel krizlerden de etkilenmiştir.

Enflasyonun uygun seviyelerde olması fiyat istikrarının sağlanmasına sebep olacaktır. Bu durum reel faiz oranlarında bir düşüş meydana gelmesini sağlayacaktır. İlk kez enflasyonla faiz oranları arasında ilişki olduğunu ortaya koyan Irwing Fisher, enflasyon oranlarındaki artışın faiz oranlarını direkt olarak etkilediğini öne sürmüştür. Yapılan pek çok araştırma, bu tezi savunur niteliktedir. Nitekim, yüksek enflasyon ortamında kişiler tasarruflarını enflasyonun olumsuz etkisinden korumak, belirsizlik ortamında kendilerine güvence sağlamak için daha yüksek faiz talebinde bulunacaklardır. Ülkemizde yıllardır pek çok değişkeni etkileyen ve pek çok değişkenden etkilenen enflasyonun düşüşü ile faiz oranları da düşüşe geçecek, kredi piyasası daha sağlıklı işleyecek, yatırımcıların kredi talepleri artacak, işgücü piyasasında rahatlama olacak ve doğrudan işsizlik rakamlarını da aşağıya çekecektir.

Ülkemiz mal ve girdilerin ithal edildiği dışa bağımlı bir ekonomi olduğundan dolayı ülke parasının devamlı değer kaybetmesi sonucu ya da başka nedenlerle ithal girdi fiyatlarının yükselmesi maliyetlerin yükselmesine sebep olmaktadır. Türkiye'de ekonominin dışa bağımlı olduğu yıllar boyunca ortaya çıkan ithal enflasyon ile dış ekonomi yoluyla iç fiyatların artması gözlenmiştir. Döviz kurlarının yıldan yıla yükseldiği dönemlerdeki enflasyondaki artışla birlikte ülke parasının değerindeki düşüşlerden etkilenmek istemeyen yatırımcılar döviz talebinde bulunacaklar ve döviz kurları da yükselecektir. Araştırmamızın veri aralığı olan bazı yıllarda da ülkemizde yaşanan kronik enflasyon ile yatırımcılar riskten korunmak için ve yüksek getiriyi talep ettikleri için kredi faizlerinin de yükseldiği gözlenmiştir. Reel faizlerin yükselişi ile birlikte kredi talepleri ve yatırımlar da artacaktır. Aynı şekilde faizlerin

yükselmesi kredi tahsilindeki gecikmelere ve sorunlu kredilerin artmasına yol açacaktır.

Krizlerin yaşandığı durgunluk döneminde fon kaynağı olan, ülkenin mali piyasasının gelişmesinde ve birçok parametre üzerinde etkili olan kredilerin geri ödenememe sorununun tek bir sebebe bağlı olmayacağı söylenmekle birlikte buna etki eden ülkedeki dinamiklerin birbiriyle bağlantılı olduğu ve aynı anda enflasyon, faiz ve döviz kurundaki değişimlerin bazı yıllarda takipteki kredi miktarlarını da aynı anda değiştirmediği gözlenmiştir. Takipteki kredilere yani kredilerin takibe düşmesinde kredi kullanan ve kullandıran tarafından çeşitli faktörler etkili olsa da aslında esas neden ekonominin içinde bulunduğu durumdur. Bundan dolayıdır ki 2001 ve 2008 krizlerinde verilerin dalgalanma sürecinde olduğu gözlenmiştir. Ekonominin daralma dönemlerinde hane halkının işsizlik ve refah kaybı riskinin, reel sektörün de gelir kaybı riskinin artması nedeniyle takipteki kredilerde artış görülmekte ve finans sektörünün de aktif kalitesi kötüleşmektedir. Aynı zamanda araştırmamızın veri aralığı olan 2000-2016 yılları arasındaki özellikle son yıllar olmak üzere dönem dönem yaşanan politik sorunların da takipteki kredi oranlarının yüksek olmasında önemli bir paya sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Ülkemizdeki ekonomik durgunluğun en önemli sebeplerinden biri olarak gösterilebileceğimiz takipteki kredilerin, şirketlerin yüksek riskler alarak hızla büyümeleri, yönetim hataları, pazarlama koşulları, devletin aldığı kararlar, ekonomik dalgalanmalar, yasal düzenlemeler, vergiler, bankaların operasyonel kredi yetkinliğini azaltan başarısızlıkları, yatırımcıların yanlış kararları, menkul kıymet fiyatları, finansal krizler, işsizlik, reel büyüme, dış ticaret gibi birçok makro ekonomik gösterge üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

Ülkemizde takipteki kredilerin çözümü için pek çok farklı yöntem geliştirilse de şuan en yaygın olarak kullanılan yöntem bankaların krediyi yeniden yapılandırmalarıdır. Teminatlı krediler için teminata el koyarak bunların satışı yoluyla alacakların tahsil edilmesi, kredi alacaklısının bir kefili varsa bu kefil üzerinden borcun tahsil edilmesi de diğer çözüm yollarıdır. Son yıllarda ülkemizde bankalar kredilerin bir kısmını varlık yönetim şirketine satarak, donuk alacaklarını böylelikle nakde çevirmektedirler. Takibe düşen kredi miktarının azalması yalnızca bankaların ve kuruluşların alacağı önlemlerle değil, ülkenin makroekonomik tüm göstergelerinin olumlu bir denge içerisinde olması ile sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Acar, Mustafa. "Devaluation in Developing Countries: Expensionary or Contractionary?", **Journal of Economic and Social Research**, Cilt: 2, Sayı: 1, 2000, ss. 59-83.

Akçacı, Taner ve Seyit Gökmen. "Fisher Hipotezi: Türkiye Ekonomisi İçin Bir Analiz", **Uluslararası Hakemli Tasarım Ve Mimarlık Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, 2014, ss. 125-141.

Akdoğan, Nalan ve Orhan Sevilengül. **Türkiye Muhasebe Standartları İle Uyumlu Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması**, Gazi Kitapevi, 1999.

Aktaş, Cengiz. "Türkiye'de Reel Döviz Kuru İle İhracat Ve İthalat Arasındaki İlişkinin Var Tekniğiyle Analizi", **Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 11, 2010, ss. 123-140.

Aktaş, Ramazan. "Sorunlu Kredilerde Erken Uyarı Modelleri", **TBB Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları**, İstanbul, 2000.

Albayrak, Şerife Gamze. **Reel Döviz Kuru Oynaklığının Doğrudan Yabancı Sermaye Girişleri Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği (1992-2008),** Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2012.

Alkin, Erdoğan, Kemal Yıldırım Ve Mustafa Özer. **İktisada Giriş**, TC Anadolu Üniversitesi Yayını, 3. Baskı, Sayı: 1472, 2005.

Allan Wu, Xiaojun. "An Examination of China's Non-performing Loan Issue", **USA: Massachusetts Institute of Technology Department of Architecture**, 2002, ss. 1-64.

Altunöz, Utku. "Türkiye'de Enflasyon, Büyüme Ve Finansal Derinleşme İlişkisinin Ampirik Analizi", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt:3, Sayı:2, 2013, ss. 175-194.

Aras, Güler. “Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi”, **Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları**, Sayı: 30, Ankara, 1996.

Arize, Augustine C. “The Effects of Exchange-Rate Volatility on U.S. Exports: An Empirical Investigation”, **Southern Economic Journal**, Cilt: 62, Sayı:1, 1995, ss. 34-43.

Arkan, Sabih. “Tüketici Kredileri”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Cilt: 18, Sayı: 1-2, 1995.

Ata, H. Ali ve İbrahim Arslan. “Döviz Kuru ve Dış Ticaret Hacmi İlişkisi: Türkiye Örneği (1980-2000)”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 2, 2003, ss. 105-123.

Ata, H. Ali ve İbrahim Arslan. “Döviz Kuru Ve Piyasa Dinamikleri İlişkisi (Türkiye Ekonomisi İçin Ampirik Bir Çalışma)”**, Erciyes Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 34, 2009, ss. 51-67.

Atgür, Musa ve N.Oğuzhan Altay. “Enflasyon Ve Nominal Faiz Oranı İlişkisi: Türkiye Örneği (2004-2013)”, **Yönetim Ve Ekonomi Dergisi**, Cilt: 22, Sayı: 2, 2015, ss. 521-533.

Atkins, Frank J. ve Patrick J.Coe. “An ARDL Bounds Test of the Long-Run Fisher Effect in The United States And Canada”, **Journal of Macroeconomics**, Cilt: 24, Sayı: 2, ss. 255-266.

Avder, Erdoğan. “Enflasyon ve Etkileri”, 19.12.2006, http://www.muhasebetr.com/yazarlarimiz/erdogan/004/, (14.03.2016).

Aydınalp, Saadet. **Tüketici Kredileri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1992.

Aydoğan, Esenay. “1980’den Günümüze Türkiye’de Enflasyon Serüveni”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt:11, Sayı:1, Manisa, 2004, ss. 91-110.

Ayvaz Güven, Emine Türkan ve Doğan Uysal. “Türkiye’de Döviz Kurlarındaki Değişme İle Enflasyon Arasındaki İlişki (1983-2012)”, **Akademik Araştırmalar Ve Çalışmalar Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 9, 2013, ss. 141-156.

Azgün, Sabri. “Türkiye’de Döviz Kuru Hareketlerinin İç Fiyatlara (İthalat Fiyatları, ÜFE ve TÜFE) Geçişi”, **Sosyo Ekonomi Dergisi**, Cilt: 2, 2013, ss. 93-106.

Bal, Oğuz. “Döviz Kuru, Mevduat Faiz Oranı, Enflasyon ve Devlet İç Borçlanma Senetleri İlişkisi (1994-2008)”, Akademik Barış Dergisi, **Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi**, Sayı: 31, 2012, ss. 1-20.

Balkaş, Kaan. **Kredi Kavramı ve Sektör Kredilerine Göre Türkiye’deki Belli Başlı Sektörlerin Analizi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.

Barışık, Salih ve Elmas Demircioğlu. “Türkiye’de Döviz Kuru Rejimi, Konvertibilete, İhracat-İthalat İlişkisi (1980-2001)”, **Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 3, 2006, ss. 71-84.

Bayraktutan, Yusuf ve İbrahim Arslan. “Türkiye’de Döviz Kuru, İthalat ve Enflasyon İlişkisi: Ekonometrik Analiz (1980-2000)”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 2, 2003, ss. 89-104.

BDDK, “Günlük Bankacılık Sektör Raporları”, https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Istatistiki_Veriler/Gunluk_Raporlar/Gunluk_Raporlar.aspx

BDDK, “Türk Bankacılık Sektörü İnteraktif Aylık Bülten”, http://ebulten.bddk.org.tr/ABMVC/tr/Gosterim/Gelismis#, (27.01.2018)

BDDK, **5411 Sayılı Bankacılık Kanunu**, 1 Kasım 2005 tarih ve 25983 mükerrer sayılı Resmi Gazete.

BDDK, **Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik (Karşılıklar Yönetmeliği)**, (01.11.2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.)

Berument, Hakan ve Mohamed Mehdi Jelassi. "The Fisher Hypothesis: A Multi-Country Analysis", **Applied Economics**, Cilt:34, Sayı: 13, 2002, ss. 1645-1655.

Berument, M. Hakan. "Döviz Kuru Hareketleri ve Enflasyon Dinamiği: Türkiye Örneği", **Bilkent Üniversitesi Ekonomi Bölümü Çalışma Tebliği**, No: 0203, Ankara, 2002, ss. 1-15.

Bilgin, Mehmet Hüseyin ve Gökhan Karabulut. "Türkiye'de Uygulanan Döviz Kuru Politikaları ve Ekonomiye Etkileri (yayınlanmamış çalışma)", **TÜGİAD Ekonomi Ödülleri 2002, İkincilik Ödülü**, İstanbul, 2003.

Bilgin, Mehmet Hüseyin. "Döviz Kuru İşsizlik İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir İnceleme", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 8, 2004, ss. 80-94.

Birinci, Yüksel. "Enflasyon, Para Politikası Ve Stratejileri", **İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt: 47, Sayı: 1-4, ss. 19-30.

Bonham, Carl S. Bonham. "Correct Cointegration Test of the Long Run Relationship between Nominal Interest Rate and Inflation", **Applied Economics**, Cilt: 23, 1991, ss. 1487-1492.

Boudoukh, Jacop Boudoukh ve Matthew Richardson. "Stock Returns and Inflation: A Long Horizon Perspective", **American Economic Review**, Cilt: 83, 1993, ss. 1346-1355.

Burşuk, A. Arslan. "Türkiye'de Enflasyonun Gelişimi, Temel Nedenler, ve Alınabilecek Önlemler", http://slideplayer.biz.tr/slide/3629472/, (20.03.2016).

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Interpress Basın, Cilt: 7, İstanbul, s. 3714-3745.

C. Lawrence, Edward ve Nasser Arshadi. "A Multinomial Logit Analysis of Problem Loan Resolution Choices in Banking", Credit and Banking, **Journal of Money**, Cilt: 27, Sayı: 1, 1995, ss. 202-216.

Ceglowski, Janet. "Exchange Rate Pass-Through To Bilateral Prices", **Journal of Money and Finance**, Cilt: 29, Sayı: 8, 2010, ss. 1637-1651.

Ceran, Nisangül. "Yeni Finansman Teknikleri ve Ödemeler Dengesi", **Hazine ve Dış Ticaret Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 8, Ankara, 1991, ss. 16-28.

Coşkun, Metin ve Ali Sabri Taylan. "Döviz Kurlarındaki Değişim İhracat Ve İthalat Hacmini Etkiler mi? 1999-2007 Türkiye Örneği", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 42, 2009, ss. 157-168.

Çan, Erkan. "Sorunlu Kredi Transferi ve Fiyatlaması Üzerine Bir Çalışma", **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 90, 2014, ss. 3-18.

Çiftçi, İlhan. **Para, Sermaye Piyasası Ve Finansal Kuruluşlar Anabilim Dalı Fiyat İstikrarı, Enflasyon, Faiz, İstihdam Ve Döviz Kuru Üzerine Bir Değerlendirme**, **(**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Aralık 2004.

Çiller, Tansu ve Mehmet Kaytaz. "Kamu Kesimi Açıkları Ve Enflasyon", **İstanbul Ticaret Odası Yayını**, No: 1989-11, İstanbul, 1989.

Çufadar, Ümit. **Türkiye'de Döviz Piyasasının Katılımcıları ve Katılımcıların Piyasadan Beklentileri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.

Damar, Armağan Onur. **Türkiye'de Döviz Kurundan Fiyatlara Geçiş Etkisinin İncelenmesi**, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010.

Devlet Planlama Teşkilatı, "1980'den 1990'a Makroekonomik Politikalar Türkiye Ekonomisindeki Gelişmelerin Analizi Ve Bazı Değerlendirmeler", Ankara, 1990.

Dilbaz Alacahan, Nur. "Enflasyon, Döviz Kuru İlişkisi Ve Yansıma: Türkiye The Relationship Between Inflation, Exchange Rate And Pass Through: Turkey", **Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 1, 2011 ss. 49-56.

Dinçtürk, Erdal ve Cenk Orhan. "Şüpheli Alacak Uygulaması", 27.04.2007, http://www.verginet.net/dtt/1/ErdalDincturkSMMMCenkOrhanSupheliAlacakUygulamasi_12570.aspx, (02.03.2016).

Doğan, Buhari, Ömer Eroğlu ve Osman Değer. "Enflasyon Ve Faiz Oranı Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Örneği", **Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2016, ss. 1-21.

Eğilmez, Mahfi ve Ercan Kumcu. **Ekonomi Politikası**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2004.

Eğilmez, Mahfi. "AKP'nin Ekonomide 12 Yılı", 07.04.2015, http://www.mahfiegilmez.com/2015/04/akpnin-ekonomide-13-yl.html, (15.04.2016).

Eğilmez, Mahfi. "Enflasyon İle Faiz İlişkisi", **Kendime Yazılar**, 01.05.2014, http://www.mahfiegilmez.com/2014/05/enflasyon-ile-faiz-iliskisi.html, (13.03.2016).

Eğilmez, Mahfi. “Enflasyon Nedir, Nasıl Ölçülür”, **Kendime Yazılar**, 04.02.2012, http://www.mahfiegilmez.com/2012/02/enflasyon-nedir-nasl-olculur.html, (13.04.2016).

Eğilmez, Mahfi. “Enflasyon Niçin Düşmüyor?”, **Kendime Yazılar**, 2014, http://www.mahfiegilmez.com/2014/01/enflasyon-nicin-dusmuyor.html, (16.05.2016).

Eğilmez, Mahfi. “Faiz: Neden Mi Sonuç Mu?”, **Kendime Yazılar**, 05.02.2015, http://www.mahfiegilmez.com/2015/02/faiz-neden-mi-sonuc-mu.html, (09.04.2016).

Eğilmez, Mahfi. “Talep Enflasyonu mu var, Maliyet enflasyonu mu?”, **Kendime Yazılar**, 2015, http://www.mahfiegilmez.com/2015/01/talep-enflasyonu-mu-var-maliyet.html, (24.03.2016).

Ekodialog, “Enflasyon Çeşitleri Nasıl Sınıflandırılır?”, https://www.ekodialog.com/uluslararasi_ekonomi/enflasyon-cesitleri-nelerdir.html, (06.03.2016).

Enç, Ercan. “Enflasyon: Tanımı, Ölçümü Ve Sorumluları”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, Cilt: 4, Sayı:8, 1993, ss: 1-8.

Eren, Aslan. **Türkiye’nin Ekonomik Yapısı Ve Güncel Sorunları**, Muğla Üniversitesi Yayınları, Sayı: 11, Muğla, 2002, ss. 81-102.

Ergin, Ayşe. “Döviz Kuru ve Enflasyon Arasındaki Geçiş Etkisi: Türkiye Örneği”, **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 3, 2015, ss. 17-27.

Erol, İbrahim. **Para-Banka Teori ve Politika**, 4.Baskı, Manisa, 2002.

F. Fama, Eugene. “Short Term Interest Rates as Predictors of Inflation”, **The American Economic Review**, Cilt: 65, Sayı: 3, 1975, ss. 269-282.

Frısch, Helmut. “Inflation Theory 1963-1975: A ‘’Second Generation’’ Survey”, **Journal Of Economic Literature,** Cilt: 15, Sayı: 4, 1977, ss. 1289-1317.

Göçmen Yağcılar, Gamze ve Semra Demir. “Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Kredi Oranları Üzerinde Etkili Olan Faktörlerin Belirlenmesi”, **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt: 7, Sayı:1, 2015, ss. 221-229.

Gül, Ekrem ve Aykut Ekinci. “Türkiye’de Enflasyon ve Döviz Kuru Arasındaki Nedensellik İlişkisi: 1984-2003”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 1, 2006, ss. 91-106.

Gül, Ekrem ve Sezgin Açıkalın. “An Examination of the Fisher Hypothesis: The Case of Turkey”, **Applied Economics,** Cilt: 40, 2008, ss. 3227-3231.

Hwang, Hae-du ve Jin-woo Lee. “Exchange Rate Volatility and Trade Flows of the U.K. in 1990’s”, International Area Studies Review, **Hankuk University of Foreign Studies**, Cilt: 8, Sayı: 1, 2005, ss. 173-182.

Işık Yeminli Mali Müşavirlik ve Bağımsız Denetim A.Ş. “Şüpheli Alacak ve Değersiz Alacaklar İçin Hangi Dönemde Karşılık Ayrılır?”, **Işık Yeminli Mali Müşavirlik ve Bağımsız Denetim A.Ş Sirküler**, Sayı:48, 2014.

Işık, Nihat, Mustafa Acar ve H. Bayram Işık. **Enflasyon ve Döviz Kuru İlişkisi: Bir Eşbütünleşme Analizi**, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 2, Isparta, ss. 325-340.

İnan, Emre Alpan. “Kur Rejimi Tercihi ve Türkiye”, **Bankacılar Dergisi**, TBB Yayınları, Sayı: 40, Ankara, 2002, ss. 36-49.

İncekara Ahmet ve Selim Demez, Murat Ustaoğlu. “Validaty of Fisher Effect for Turkish Economy: Cointegration Analysis”, **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, Cilt: 58, 2012, ss. 396-405.

Kanca, O.Cenk, Adem Üzümcü ve Ahmet Deniz. “Fisher Etkisi Türkiye Ekonomisi İçin Geçerli mi? Bir Zaman Serisi Analizi, 1980-2013”, **Verimlilik Dergisi**, Cilt: 3, 2015, ss. 45-65.

Kara, Hakan ve Fethi Öğünç. “Döviz Kuru ve İthalat Fiyatlarının Enflasyona Etkisi”, **Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Ekonomi Notları**, No: 2011/14, Ankara, 2011, ss. 1-11.

Karabulut, Gökhan ve Ayşe Çelikel Danışoğlu. “Türkiye’de Cari İşlemler Açığının Büyümesini Etkileyen Faktörler”, **Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 1, 2006, ss. 47-63.

Karaca, Orhan. “Türkiye’de Faiz Oranı İle Döviz Kuru Arasındaki İlişki: Faizlerin Düşürülmesi Kurları Yükseltir mi?”, **Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni**, No: 14, Ankara, 2005.

Karagöz, Hakan. “Döviz Kuru Dış Ticaret İlişkisi”, **Konya Ticaret Odası**, Konya, 2009, ss. 1-40.

Karagöz, Murat ve Çetin Doğan. “Döviz Kuru Dış Ticaret İlişkisi: Türkiye Örneği”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 15, Sayı: 2, Elazığ, 2005, ss. 219-228.

Karakayalı, Hüseyin. **Makro Ekonomi,** 4.baskı, Manisa, 2002.

Karluk, S. Rıdvan. **Uluslararası Ekonomi**, 3. Baskı, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1991.

Kasman, Saadet, Adnan Kasman and Evrim Turgutlu. “Fisher Hypothesis Revisited: A Fractional Cointegration Analysis”, **Emerging Markets Finance and Trade**, Cilt: 42, Sayı:6, ss. 59-76.

Kaykusuz, Murat. "Maliyet Enflasyonu Ve Türkiye'de Maliyet Enflasyonunun Nedenleri", **Ceteris Paribus İnternet Sitesi**, 2001, http://www.ceterisparibus.net/arsiv/m_kaykusuz2doc, (12.02.2016).

Kesriyeli, Mehtap. "Policy Regime Changes and Testing for the Fisher and UIP Hypotheses: The Turkish Evidence", **The Central Bank of the Republic of Turkey**, Discussion Paper No: 9411, 1994, ss. 317-333.

Kılıçbay, Ahmet. **Türk Ekonomisinde Enflasyonun Anatomisi**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1984.

Kibritçioğlu, Aykut ve Bengi Kibritçioğlu. "Türkiye'de Uzun-Dönem Reel Döviz Kuru Dengesizliği, 1987-2003", **Hazine Müsteşarlığı Matbaası**, Araştırma-İnceleme Dizisi No: 38, Ankara, 2004, ss. 1-42.

Kibritçioğlu, Aykut, Libby Rittenberg ve Faruk Selçuk. "Inflation and Disinflation in Turkey", **Ashgate Publishing Limited, Hampshire England,** 2002.

Kinal, Terrence W. and Ashok K. Lahiri. "A model for ex ante real interest rates and derived inflation forecasts", **Journal of the America Statistical Association**, Cilt: 83, 1988, ss. 665-673.

Klein, Nir. "Non-Performing Loans İn CESEE: Determinants And Impact On Macroeconomic Performance", **IMF Working Paper**, No: 13/72, 2013, ss. 13-21.

Koçak, Sait. **Döviz Kurundaki Değişikliklerin Ekonomik Etkileri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, 2006.

Korkmaz, Suna ve Musa Bayır. "Döviz Kuru Dalgalanmalarının Yurtiçi Fiyatlara Etkisi", **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Cilt: 8, Sayı: 4, 2015, ss. 69-85.

Koyuncu, Cüneyt ve Berrin Saka. “Takipteki Kredilerin Özel Sektöre Verilen Krediler ve Yatırımlar Üzerindeki Etkisi”, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 31, 2011, ss. 113-124.

Köksel, Bilge ve Mehmet Akif Destek. “Türkiye Ekonomisinde Fisher Hipotezinin Test Edilmesi: 2002-2014 Dönemi Üzerine Ampirik Bir Analiz”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 41, 2015, ss. 1247- 1253.

Köse, Nezir ve Mehmet Kenan Terzioğlu. “Türkiye’de Enflasyon Belirsizliğinin Enflasyon, Büyüme, Faiz Oranı ve Döviz Kuru Üzerine Etkileri”, **Internatıonal Conference On Eurasıan Economıes**, 2014, ss. 1-10.

Köse, Nezir, Furkan Emirmahmutoğlu ve Sezgin Aksoy. “The interest rate-inflation relationship under an inflation targeting regime: The case of Turkey”, **Journal of Asian Economics**, Cilt: 23, 2012, ss. 476-485.

Leigh, Daniel and Marco Rossi, “Exchange Rate Pass - Through in Turkey”, **IMF Working Paper**, No: 02/204, 2002, ss. 1-18.

Macit, Fatih ve Betül Keçeli. “Takipteki Kredi Oranını Etkileyen Faktörler: Türkiye’de Katılım Bankaları Örneği”, **İstanbul Üniversitesi Avrasya Enstitüsü Avrasya İncelemeleri Dergisi**, Cilt: 1, Sayı:1, 2012, ss. 193-207.

Mercan, Mehmet. “Enflasyon Ve Nominal Faiz Oranları Arasındaki Uzun Dönem İlişkinin Fisher Hipotezi Çerçevesinde Test Edilmesi: Türkiye Örneği”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 27, Sayı: 4, 2013, ss. 368-384.

Mileris, Ricardas. “Macroeconomic Determinants of Loan Portfolio Credit Risk in Banks”, **Engineering Economics**, No: 23(5), 2012, ss. 497-502.

Mutluay, Ali Hakan ve Tuncay Turan Turaboğlu. “Döviz Kuru Değişimlerinin Firma Performansına Etkileri: Türkiye Örneği”, **BDDK Bankacılık Ve Finansal Piyasalar Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 1, 2013, ss. 59-78.

Oksay, Suna. **Döviz Kuru ve Ödemeler Bilançosu Politikaları: Türkiye (1923-2000)**, Beta Basım, İstanbul, 2001.

Okyay, Demirörs. M. "Şüpheli Ticari Alacaklar ve Muhasebesi", **Mevzuat Dergisi**, Sayı: 63, 2003, http://www.mevzuatdergisi.com/2003/03a/01.htm, (14.04.2016).

Özçam, Mustafa. "Döviz Kuru Politikaları ve Türkiye'de Döviz Kuru Oynaklığının Etkileşimleri", **Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu**, Ankara, 2004.

Özçiçek, Ömer. "Türkiye'de Ekonomik Krizler ve Döviz Kuru Enflasyon İlişkisi", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 1, 2007, ss. 71-80.

Özdemir, K. Azim ve Gülbin Şahinbeyoğlu. "Alternatif Döviz Kuru Sistemleri", **TCMB Araştırma Genel Müdürlüğü Tartışma Tebliği**, Ankara, 2000, ss. 1-10.

Özel, Saruhan. **Türkiye'de Enflasyon, Devalüasyon Ve Faiz,** Alkım Yayıncılık, İstanbul, 2000.

Özsunay, Ergun. "Türkiye'de Tüketici Kredileri: Hukuki Çerçeve ve Uygulama Üzerine Bazı Düşünceler", **Tüketici Kredileri Ve Batı Ülkelerindeki Uygulamalar Paneli, İstanbul Ticaret Odası Yayını**, İstanbul, 1992.

Öztek, Selçuk. "Genel Olarak Tüketici Kredileri ve Tüketici Kredilerinde Kişisel Teminatlar", **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 67, 2008, ss. 6-27.

Öztürk, İlhan ve Ali Acaravcı. "Döviz Kurundaki Değişkenliğin Türkiye İhracatı Üzerine Etkisi: Ampirik Bir Çalışma", **Review of Social, Economic & Business Studies**, Cilt: 2, ss. 197-206.

Öztürk, Nurettin ve Dilek Durgut. "Faiz Oranlarının Belirleyicileri: Türkiye İçin Ampirik Bir Analiz", **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt: 3, Sayı. 1, 2011, ss. 144-177.

Parasız, İlker. **Uluslararası Finansman**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1994.

Parlak, Belda Şenel. **Tüketici Kredisinden Doğan Hukuki Uyuşmazlıklar ve 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Uygulaması**, (Uzmanlık Tezi), T.C Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü, Ankara, 2001.

Paya, M. Merih. **Para Teorisi Ve Para Politikası**, 4.Baskı, Filiz Kitapevi, İstanbul, 2007.

Peker, Osman ve Şakir Görmüş. "Türkiye'de Döviz Kurunun Enflasyonist Etkileri", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 2, 2008, ss. 187-202.

Peker, Osman. "Reel Döviz Kurunun Ticaret Dengesi Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği", **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 22, Sayı: 2, 2008, ss. 33-43.

Ranjan, Rajiv and Sarat Chandra Dhal. "Non-Performing Loans And Terms Of Credit Of Public Sector Banks İn India: An Empirical Assessment", **Occasional Papers**, Cilt: 24, Sayı: 3, 2003, ss. 81-121.

Reisoğlu, Seza. **Bankalar Kanunu Şerhi,** 2. Basım, Ankara, 1997.

REİTİX, Yakup Han, "Döviz Kuru Değişikliklerinin Ülkelerin Rekabet Güçlerine Etkileri", 14.05.2013, http://www.reitix.com/Makaleler/Doviz-Kuru-Degisiklikleri/ID=187, (13.04.2016).

S. Mishkin, Frederic. "Is Fisher Effect For Real: A Re-examination Of The Relationship Between Inflation And Interest Rates", **Journal of Monetary Economics**, Cilt: 30, 1992, ss. 195-215.

Saatçioğlu, Cem ve Orhan Karaca. "Döviz Kuru Belirsizliğinin İhracata Etkisi: Türkiye Örneği", **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 2, 2004, ss. 183-195.

Sağlam, Yıldız ve Mehmet Yıldırım. “2001 Krizi Sonrası Uygulanan Faiz ve Kur Politikalarının Türkiye Ekonomisine Etkileri”, Adnan Menderes Üniversitesi ve Avrupa Araştırmalar Merkezi, **Güncel Ekonomik Sorunlar Kongresi’ne Sunulan Bildiri**, 2007.

Saka, Berrin. **Takipteki Kredilerin Makroekonomik Göstergeler Üzerine Etkisi**, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kütahya, 2010.

Sarı, Aydın. “Döviz Kuru Oynaklığının İthalata Etkileri: Türkiye Örneği”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi**, Sayı: 11, 2010, ss. 31-44.

Sayılgan, Güven. **Soru Ve Yanıtlarıyla İşletme Finansmanı**, 6.Baskı, Turhan Kitapevi, Ankara, 2013.

Seden Meral, Pınar. “Enflasyon Ve Enflasyonun Okuma Alışkanlığına Etkisi”, **Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 19, 2005, ss. 309-324.

Sekman, Yıldız. **Türkiye’de Enflasyon Ve Enflasyon Belirsizliğinin Nedensellik Analizi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.

Selimler, Hüseyin. “Sorunlu Kredilerin Analizi, Banka Finansal Tablo ve Oranlarına Etkisinin Değerlendirilmesi”, **Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 12, 2015, ss. 131-172.

Selimler, Hüseyin. **Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Kredilerin Varlık Yönetim Şirketlerince Tasfiyesi, Seçilmiş Ülkeler ve Türkiye Uygulaması**, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, 2006.

Seval, Belkıs. **Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi**, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 59, İstanbul, 1990.

Seval, Belkıs. "Sorunlu Krediler", **Türkiye Bankalar Birliği Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları**, İstanbul, 2000.

Sever, Erşan ve Zekeriya Mızrak. "Döviz Kuru, Enflasyon ve Faiz Oranı Arasındaki İlişkiler: Türkiye Uygulaması", **Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 13, 2007, ss. 265-283.

Seyidoğlu, Halil. **Türkiye'de Sanayileşme Ve Dış Ticaret Politikası**, Turhan Kitapevi, Ankara, 1982.

Seyidoğlu, Halil. **Uluslarası İktisat, Teori Politika ve Uygulama**, 16. Baskı, Gizem Can Yayınları, İstanbul, 2007.

Sinanoğlu, Reşat. "Enflasyon Ve Faiz", 08.12.2014, http://resatsinanoglu.com/186/enflasyon-ve-faiz.html, (12.03.2016).

Sipahi, Nihal. **Problemli Kredilerin Yeniden Yapılandırılması Uluslararası Uygulamalar ve Türkiye Örneği**, (Uzmanlık Yeterlilik Tezi), TCMB, Ankara, 2003.

Sözer, İnanç Asım. **Bankalarda Takipteki Krediler: Tahminine Yönelik Bir Model Uygulaması**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, 2010.

Suadiye, Gülhan. "Sorunlu Kredilerin Yeniden Yapılandırılmasında İstanbul Yaklaşımı", **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 6, 2006, ss. 1-25.

Şahbaz, Ahmet. **Gelişmekte Olan Ülkelerde Kur Değişimlerinin Toplam Çıktı Üzerine Etkileri: Türkiye Üzerine Bir Uygulama**, (Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2009.

Şahbaz, Nazan ve Ahmet İnkaya. "Türk Bankacılık Sektöründe Sorunlu Krediler ve Makro Ekonomik Etkileri", **Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, 2014, ss. 69-82.

Şimşek, Muammer ve Cem Kadılar. "Fisher Etkisinin Türkiye Verileri İle Testi", **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Cilt: 7, Sayı:1, 2006, ss. 99-111.

T.C Resmi Gazete, "32 Sayılı Türk Parasını Koruma Kanunu", Gazete No: 20249, 7 Ağustos 1989.

Taban, Sami ve Halil Altıntaş. "Döviz Kuru Rejimlerinin Enflasyon ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri", **Finans-Politik ve Ekonomik Yorumlar**, Yıl: 41, Sayı: 486, 2004, ss. 55-71.

Takan, Mehmet. **Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim**, 2. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002.

Tanınmış Yücememiş, Başak ve İnanç Asım Sözer. "Bankalarda Takipteki Krediler: Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Kredilerin Tahminine Yönelik Bir Model Uygulaması", **Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 5, 2011, ss. 43-56.

Tanınmış Yücememiş, Başak ve İnanç Asım Sözer. "Türk Bankacılık Sektöründe Takipteki Krediler: Mukayeseli Kriz Performansı", **Avrupa Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 18, Sayı: 1-2, 2010, ss. 89-119.

Tapşın, Gülçin ve Ahu Tuğba Karabulut. "Reel Döviz Kuru, İthalat Ve İhracat Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Örneği", **Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı: 26, 2013, ss. 190-205.

Tarı, Recep ve Durmuş Çağrı Yıldırım. "Döviz Kuru Belirsizliğinin İhracata Etkisi: Türkiye İçin Bir Uygulama", **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt: 16, Sayı: 2, Manisa, 2009, ss. 95-105.

TBB, "İstatistiki Raporlar/Seçilmiş Rasyolar", https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59, (23.01.2018).

TCMB, ''Tüfe Bazlı Reel Efektif Döviz Kurları'', http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Doviz+Kurlari/Reel+Efektif+Doviz+Kuruu/Veri+%28Tablolar%29, (22.01.2018).

TCMB, ''Temel İstatistikler, Yıllara Gör Dış Ticaret, 1923-2016'', http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist, (22.01.2018).

TCMB, "Bankalarca Açılan Kredilere Uygulanan Ağırlıklı Ortalama Faiz Oranları", https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket/#collapse_3, (09.01.2018).

TCMB, "Enflasyon", 2004, www.tcmb.gov.tr, (08.04.2016).

TCMB, "Gösterge Niteliğindeki Merkez Bankası Kurları", http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Doviz+Kurlari/Gosterge+Niteligindeki+Merkez+Bankasi+Kurlarii, (21.04.2016).

TCMB, "Tüketici Fiyatları Endeksi", http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tcmb+tr/tcmb+tr/main+menu/para+politikasi/fiyat+istikrari/tuketici+fiyatlari, (25.07.2017).

TCMB, "Üretici Fiyatları Endeksi", http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Para+Politikasi/Fiyat+Istikrari/Uretici+Fiyatlari, (25.07.2017).

Tekinalp, Ünal. **Banka Hukukunun Esasları**, Beta Yayınları, Cilt: 1, İstanbul, 1988.

Terzi, Harun. “Türkiye’de Enflasyon Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi (1924-2002)”, **Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 3, 2004, ss. 59-75.

Turgutlu, Evrim. “Fisher Hipotezinin Tutarlılığının Testi: Parçalı Durağanlık ve Parçalı Koentegrasyon Analizi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt: 19, Sayı:2, 2004, ss. 55-74.

TÜİK, Fiyat Endeksleri Ve Enflasyon (Sorularla Resmî İstatistikler Dizisi_3), s.24.

TÜİK, “Haber Bülteni”, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1108#, (12.08.2017).

TÜİK, “Tüfe 2014 Ana Grup Ağırlıkları”, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1014, (02.05.2016).

TÜİK, “ÜFE 2013 Ana Sektör Ağırlıkları”, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1076, (02.05.2016).

Usta, Mahmut. “Temel Kredi Bilgileri”, **Pamukbank T. A. Ş. Eğitim Yayınları**, Yayın No: 4, 1996.

Uysal, Yaşar. “Türkiye’de Enflasyon: Sektörel Kaynakları ve İç Ticaret Hadleri”, **Finans Politik& Ekonomik Yorumlar 2007**, Cilt: 44, Sayı:508, 2007, ss. 21-34.

Uzunoğlu, Sadi. **Para ve Döviz Piyasaları**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2008.

Ünal, Targan, Sadi Uzunoğlu ve Kerem Aklin. **Enflasyonist Ortamda Faiz Politikaları Ve İşletmeler Üzerindeki Etkileri**, İstanbul Ticaret Odası Yayını, Yayın No:10, İstanbul, 1990.

Ünsal, Erdal. **Makro İktisat**, 7.baskı, İmaj Kitapevi, Ankara, 2007.

Vergil, Hasan ve Serdar Erdoğan. "Döviz kuru-Ticaret Dengesi İlişkisi: Türkiye Örneği", **Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 9, 2009, ss. 35-57.

Vurucu, Mehmet ve Mustafa Ufuk Arı. **A'dan Z'ye Bankacılık Yasal Mevzuat-Ürün ve Hizmetler-Uygulamalar**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014.

Wikipedia, "Hiperenflasyon", **Özgür Ansiklopedi**, 27.12.2015, https://tr.wikipedia.org/wiki/Hiperenflasyon, (26.04.2016).

Yalta, A.Yasemin, "Para ve Enflasyon", **Hacettepe Üniversitesi**, 2011, http://www.acikders.org.tr, (21.05.2016).

Yamak, Rahman ve Abdurrahman Korkmaz. "Reel Döviz Kuru ve Dış Ticaret Dengesi İlişkisi", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi**, Sayı: 2, 2005, ss. 11-29.

Yılancı, Veli. "Fisher Hipotezinin Türkiye İçin Sınanması: Doğrusal Olmayan Eşbütünleme Analizi", **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 23, Sayı: 4, 2009, ss. 205-213.

Yıldırım, Ertuğrul ve Ferdi Kesikoğlu. "İthalat-İhracat-Döviz Kuru Bağımlılığı: Bootstrap İle Düzeltilmiş Nedensellik Testi Uygulaması", **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 2, 2012, ss. 137-148.

Yıldırım, Ezgi. **Bankalarda Ticari Kredilendirme Süreci; Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Yolları İle İlgili Ampirik Bir Çalışma**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2007.

Yıldırım, Kemal ve Doğan Karaman. **Makroekonomi**, Etam Matbaası, Eskişehir, 2003.

Yılmaz, Songül. **Ticari Bankalarda Kredi Portföyü ve Kredi Riski Yönetimi-Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010.

Yüksel, Özlem. **Makroekonomik Değişkenlere Dayalı Kredi Riski Modellemesi ve Stres Testi Analizi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011.

Zengin, Ahmet. "Reel Döviz Kuru Hareketleri Ve Dış Ticaret Fiyatları (Türkiye Ekonomisi Üzerine Ampirik Bulgular)", **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 2, 2001, ss. 27-41.